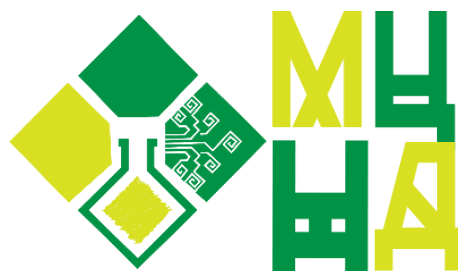

МАТЕРІАЛИ
IV МІЖНАРОДНОЇ
НАУКОВОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ

Міжнародний Центр Наукових Досліджень

ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РЕАЛІЗАЦІЇ ТА ВПРОВАДЖЕННЯ МІЖДИСЦИПЛІНАРНИХ НАУКОВИХ ДОСЯГНЕНЬ

| 4 ЛИСТОПАДА 2022 РІК
м. Тернопіль, Україна

Вінниця, Україна
«Європейська наукова платформа»
2022

Організація, від імені якої випущено видання:
ГО «Міжнародний центр наукових досліджень»

Голова оргкомітету: Рабей Н.Р.

Верстка: Білоус Т.В.

Дизайн: Бондаренко І.В.

Конференцію зареєстровано Державною науковою установою «УкрІНТЕІ» в базі даних науково-технічних заходів України та бюлетені «План проведення наукових, науково-технічних заходів в Україні» (Посвідчення № 356 від 26.08.2022).

Матеріали конференції знаходяться у відкритому доступі на умовах ліцензії Creative Commons Attribution-ShareAlike 4.0 International License (CC BY-SA 4.0).

П 78 **Проблеми та перспективи реалізації та впровадження міждисциплінарних наукових досягнень:** матеріали IV Міжнародної наукової конференції, м. Тернопіль, 4 листопада, 2022 р. / Міжнародний центр наукових досліджень. — Вінниця: Європейська наукова платформа, 2022. — 294 с.

ISBN 978-617-8037-96-3

DOI 10.36074/mcnd-04.11.2022

Викладено матеріали учасників IV Міжнародної спеціалізованої наукової конференції «Проблеми та перспективи реалізації та впровадження міждисциплінарних наукових досягнень», яка відбулася 4 листопада 2022 року у місті Тернопіль.

УДК 001 (08)

ЗМІСТ

СЕКЦІЯ І.

ЕКОНОМІЧНА ТЕОРІЯ, МАКРО- ТА РЕГІОНАЛЬНА ЕКОНОМІКА

АНАЛІЗ МОДЕЛЕЙ ВИЗНАЧЕННЯ БАНКРУТСТВА ДЛЯ ПІДПРИЄМСТВ ІНДУСТРІЇ
ГОСТИННОСТІ

Кулик О.М. 13

СЕКЦІЯ ІІ.

ПІДПРИЄМНИЦТВО, ТОРГІВЛЯ ТА СФЕРА ОБСЛУГОВУВАННЯ

МІЖДИСЦИПЛІНАРНІ АСПЕКТИ ОЦІНЮВАННЯ ЕКОНОМІЧНОГО ПОТЕНЦІАЛУ
ПІДПРИЄМСТВ

Ємельянов О.Ю. 15

СЕКЦІЯ ІІІ.

ФІНАНСИ ТА БАНКІВСЬКА СПРАВА; ОПОДАТКУВАННЯ, ОБЛІК І АУДИТ

АСПЕКТИ РОЗБУДОВИ БАНКІВСЬКОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ

Сімаченко О.І. 18

ДОКУМЕНТАЛЬНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РЕМОНТУ ОСНОВНИХ ЗАСОБІВ ЯК СКЛАДОВА
ОБЛІКОВОЇ ПОЛІТИКИ ПІДПРИЄМСТВА

Марко Н.Ю., Проскуріна Н.М. 22

ЕЛЕКТРОННИЙ ДОКУМЕНТООБІГ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Судак В.О. 24

ІНВЕСТИЦІЙНА ДІЯЛЬНІСТЬ АТ КБ «ПРИВАТБАНК»

Полоз К.С. 26

ІНСТИТУЦІЙНІ ТА ФІНАНСОВІ АСПЕКТИ СТИМУЛЮВАННЯ РОЗВИТКУ
ЕКОСИСТЕМИ СТАРТАПІВ У ВІТЧИЗНЯНІЙ ЕКОНОМІЦІ

Сабара О.І. 28

ОСОБЛИВОСТІ ОБЛІКУ ВИРОБНИЧИХ ЗАПАСІВ В УПРАВЛІННІ ДІЯЛЬНІСТЮ
ПІДПРИЄМСТВА

Панасюк В.В. 33

РОЗПОДІЛ ВИТРАТ МАЙБУТНІХ ПЕРІОДІВ ЗА МЕТОДОМ АМОРТИЗАЦІЇ
НЕОБОРОТНИХ АКТИВІВ НА ОСНОВІ ІНШИХ ОПЕРАЦІЙНИХ ДОХОДІВ

Сук П.Л. 36

ФУНКЦІЇ ФІНАНСІВ ТА ЇХ ЗНАЧЕННЯ НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ УПРАВЛІННЯ ЕКОНОМІЧНИМИ ПРОЦЕСАМИ ДЕРЖАВИ Пономарьова О.Б., Лященко С.	39
--	----

СЕКЦІЯ IV. МАРКЕТИНГОВА ТА ЛОГІСТИЧНА ДІЯЛЬНІСТЬ

РОЛЬ ДІДЖИТАЛІЗАЦІЇ В ЛОГІСТИЧНОМУ БІЗНЕСІ Кравець О.В.	42
---	----

СЕКЦІЯ V. МЕНЕДЖМЕНТ, ПУБЛІЧНЕ УПРАВЛІННЯ ТА АДМІНІСТРУВАННЯ

БЕЗПЕКА ОСОБИСТОСТІ У СИСТЕМІ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ Цимбал Б.М.	48
---	----

МЕТОДИ ФІНАНСОВОГО АНАЛІЗУ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ У СИСТЕМІ АНТИКРИЗОВОГО УПРАВЛІННЯ Лунгу Я.С.	51
--	----

МОТИВАЦІЯ УПРАВЛІНСЬКОЇ ПРАЦІ Дудка А.А., Арсоєва З.Т.	54
--	----

СЕКЦІЯ VI. СОЦІАЛЬНА РОБОТА ТА СОЦІАЛЬНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ

СОЦІАЛЬНА ДІЯЛЬНІСТЬ РЕЛІГІЙНИХ СПІЛЬНОТ Вівчарик О.В.	56
--	----

СЕКЦІЯ VII. МІЖНАРОДНІ ВІДНОСИНИ

ГЕОПОЛІТИЧНІ АСПЕКТИ ПРИДНІСТРОВСЬКОЇ ПРОБЛЕМИ Гольцов А.Г.	59
---	----

СЕКЦІЯ VIII. ПРАВО ТА МІЖНАРОДНЕ ПРАВО

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ТОРГІВЛІ ЛЮДЬМИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ Суховерський М.Т.	62
---	----

ВИКОРИСТАННЯ СЛУЖБОВИХ СОБАК КРИМІНАЛЬНО-ВИКОНАВЧОЮ СЛУЖБОЮ УКРАЇНИ Білієнко Є.Г.	65
--	----

ГЕНДЕРНІ СТЕРЕОТИПИ АБО ГЕНДЕРНІ ТРАДИЦІЇ Комарук О.В., Кирилаха Д.О.	67
ГЕНДЕРНО-ПРАВОВА ЕКСПЕРТИЗА Рак С.Ю.	70
ДЕЯКІ ПИТАННЯ РЕЄСТРАЦІЇ ШЛЮБУ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ Белуга Ю.М., Кулик А.І., Дейнега О.С.	73
ДО ПРОБЛЕМИ КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВОЇ ОХОРОНИ ДИТИНИ ВІД ДОМАГАННЯ ДЛЯ СЕКСУАЛЬНИХ ЦІЛЕЙ В ІНФОРМАЦІЙНОМУ ПРОСТОРИ: ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ДОСВІД Куковинець Д.О.	75
ЗНАЧЕННЯ СУДОВОГО ТА АДМІНІСТРАТИВНОГО ПРЕЦЕДЕНТУ В ПРАКТИЧНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ СУДОВИХ ОРГАНІВ УКРАЇНИ Кохановська Д.С.	78
ІСТОРІЯ РОЗВИТКУ ЗАКОНОДАВСТВА, ЩО ВСТАНОВЛЮЄ КРИМІНАЛЬНУ ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА МАРОДЕРСТВО Грігалашвілі Д.Г., Ковальова С.С.	80
ОСОБЛИВОСТІ ДОГОВОРУ ДОРУЧЕННЯ ТА ЙОГО СПІВВІДНОШЕННЯ ІЗ ДОВІРЕНІСТЮ Яценко Х.М.	83
ОСОБЛИВОСТІ ЮРИДИЧНОЇ ТЕХНІКИ В АНГЛО-АМЕРИКАНСЬКІЙ ПРАВОВІЙ СІМ'І Кохановська Д.С.	86
ПРАВОВА ПРИРОДА ДОГОВОРУ СТРАХУВАННЯ Сендецька І.В.	88
ПРАВОВИЙ СТАТУС ОСІБ БЕЗ ГРОМАДЯНСТВА Єсіна П.С.	91
СПІВВІДНОШЕННЯ ДОГОВОРУ ДОРУЧЕННЯ І ДОВІРЕНОСТІ: ЦИВІЛЬНО-ПРАВОВИЙ АСПЕКТ Статкевич О.Б.	93
СУБ'ЄКТИ КРИМІНАЛЬНО-ВИКОНАВЧОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ Немеш А.В., Гулак М.В.	96
ЦИВІЛЬНО-ПРАВОВІ АСПЕКТИ ДОГОВОРУ ЗБЕРІГАННЯ Бунт Р.В.	99
ЩОДО КЛАСИФІКАЦІЇ АДМІНІСТРАТИВНИХ ФУНКЦІЙ ПРОКУРАТУРИ Павленко Д.Ю.	102

**СЕКЦІЯ ІХ.
ІНСТИТУТ ПРАВООХОРОННОЇ ДІЯЛЬНОСТІ,
СУДОВА СИСТЕМА ТА НОТАРІАТ**

КЛЮЧОВІ ПРОБЛЕМИ ВОГНЕВОЇ ПІДГОТОВКИ
Петренко П.П. 104

**СЕКЦІЯ Х.
ВОЄННІ НАУКИ, НАЦІОНАЛЬНА БЕЗПЕКА
ТА БЕЗПЕКА ДЕРЖАВНОГО КОРДОНУ**

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ЗАСТОСУВАННЯ ВОГНЕПАЛЬНОЇ ЗБРОЇ
ПОЛІЦЕЙСЬКИМИ В УКРАЇНІ
Мельник Д.С. 107

**СЕКЦІЯ ХІ.
БІОЛОГІЯ ТА БІОТЕХНОЛОГІЇ**

ВПЛИВ L-КАРНІТИНУ НА РОЗВИТОК АПОПТИЧНИХ ПРОЦЕСІВ В ЯДРОВІСНИХ
КЛІТИНАХ КОРДОВОЇ КРОВІ ЛЮДИНИ ПІСЛЯ КРІОКОНСЕРВУВАННЯ В
РОЗЧИНАХ, ЩО МІСТЯТЬ РІЗНУ КОНЦЕНТРАЦІЮ ДМСО
Зубов П.М, Бабійчук Л.О., Зубова О.Л. 109

ГІСТОЛОГІЧНА БУДОВА СЕРЕДНЬОЇ КИШКИ ТА МАЛЬПІГІЄВИХ СУДИН
МЕДОНОСНИХ БДЖІЛ (*Apis mellifera* L.) ПРИ СПОЖИВАННІ СУМІШІ
МОНОЦУКРІВ НА ФОНІ ЗНИЖЕНОЇ ТЕМПЕРАТУРИ
Тимочко Л.І., Мельник Є.О., Череватов В.Ф. 113

ДИНАМІКА ЗМІН ВАГОВИХ ПОКАЗНИКІВ ЩУРІВ РІЗНИХ ВІКОВИХ ГРУП З
ОЖИРІННЯМ ДО І ПІСЛЯ ОХОЛОДЖЕННЯ, ВВЕДЕННЯ КЛІТИН КОРДОВОЇ КРОВІ
ТА ЇХ ПОЄДНАННЯ
Бондаренко О.О., Бабійчук В.Г., Бабійчук Г.О. 115

**СЕКЦІЯ ХІІ.
АГРАРНІ НАУКИ ТА ПРОДОВОЛЬСТВО**

ЗАКОНОМІРНОСТІ ФОРМУВАННЯ ВРОЖАЙНОСТІ СОРГО ЦУКРОВОГО ЗАЛЕЖНО
ВІД ШИРИНИ МІЖРЯДДЯ
Попова О.П. 121

ПРОБЛЕМИ ПРАВОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ВИКОРИСТАННЯ ГМО У ВИРОБНИЦТВІ
СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОЇ ПРОДУКЦІЇ
Ткачов В.С. 124

**СЕКЦІЯ XIII.
ХІМІЯ, ХІМІЧНА ТА БІОІНЖЕНЕРІЯ**

ГІДРОФОБНІ АГЕНТИ ДЛЯ МОДИФІКАЦІЇ ПОВЕРХНІ МАТЕРІАЛІВ
Демідов Д.В. 127

ОСОБЛИВОСТІ АБСОРБЦІЇ/ДЕСОРБЦІЇ МЕТИЛЕНОВОГО СИНЬОГО ГІДРОГЕЛЯМИ
РІЗНОЇ ХІМІЧНОЇ СТРУКТУРИ
Вірич П.А., Надтока О.М., Куцевол Н.В. 129

**СЕКЦІЯ XIV.
ЕКОЛОГІЯ ТА ТЕХНОЛОГІЇ ЗАХИСТУ
НАВКОЛИШНЬОГО СЕРЕДОВИЩА**

ВПЛИВ САМОВІДНОВЛЕННЯ АДВЕНТИВНИХ ДЕРЕВНИХ РОСЛИН НА РІВЕНЬ
БІОРІЗНОМАНІТТЯ В ЕКОТОПАХ ПАРКУ КОЗАЦЬКОЇ СЛАВИ «КИРИЛІВКА»
М. ДНІПРО
Шамрай М.В. 132

ЕКОЛОГІЧНІ НАСЛІДКИ РОСІЙСЬКОГО ПОВНОМАСШТАБНОГО ВТОРГНЕННЯ
Лагода Ю.О. 135

**СЕКЦІЯ XV.
ІНФОРМАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ ТА СИСТЕМИ**

СЕРВІС ПОШУКУ ПРИМІЩЕНЬ ДЛЯ ОРЕНДИ
Сенчишин Т.І. 137

**СЕКЦІЯ XVI.
ТРАНСПОРТ ТА ТРАНСПОРТНІ ТЕХНОЛОГІЇ**

АВТОМАТИЗОВАНІ СИСТЕМИ І ІНФОРМАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ: ОСНОВНІ ПОНЯТТЯ
І НАПРЯМКИ РОЗВИТКУ
Федченко Л.В., Ващенко Д.В. 142

**СЕКЦІЯ XVII.
ФІЗИКО-МАТЕМАТИЧНІ НАУКИ**

APPLIED ASPECTS DIFFERENTIAL CALCULUS
Doroshenko D. 145

MODELLING AMINO ACID THREONINE UNDER IONIZING RADIATION: MECHANISM
OF FRAGMENTATION
Remeta Ye. 148

СЕКЦІЯ XVIII. СОЦІОЛОГІЯ ТА СТАТИСТИКА

ФАКТОРИ ПОШИРЕННЯ СОЦІАЛЬНО-НЕБЕЗПЕЧНИХ ХВОРОБ Сапелкін Ю.В.	158
--	-----

СЕКЦІЯ XIX. ФІЛОЛОГІЯ ТА ЖУРНАЛІСТИКА

АКСІОЛОГІЧНА СПЕЦИФІКА КОНОТОНІМА ВІДЬМА / АНГЛ. WITCH У ФРАЗЕОЛОГІЇ: ФОРМУВАННЯ ЛІНГВІСТИЧНОЇ ТА СОЦІОКУЛЬТУРНОЇ КОМПЕТЕНЦІЇ Краснобаєва-Чорна Ж.В., Бевз Ю.С.	162
---	-----

АНТРОПОНІМІКОН ХУДОЖНЬОЇ ПРОЗИ ХХ СТОЛІТТЯ: ДОСВІД ДОСЛІДЖЕННЯ Состіна О.М.	165
---	-----

ВИКОРИСТАННЯ ІДІОМ У СУЧАСНІЙ ДІЛОВІЙ АНГЛІЙСЬКІЙ МОВІ Атауш А.Є.	170
---	-----

ВІДБІР І КЛАСИФІКАЦІЯ КОМБІНОВАНОЇ НАОЧНОСТІ ДЛЯ ФОРМУВАННЯ ЛЕКСИЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ УЧНІВ СТАРШОЇ ШКОЛИ Сучкова О.А.	173
--	-----

ЛІНГВОСТИЛІСТИЧНІ ІНТЕНЦІЇ МОЛОДІЖНОГО СЛЕНГУ В ХУДОЖНЬОМУ ТЕКСТІ Кайдаш А.М., Хомич В.І.	176
---	-----

МЕТОДИ ПОШУКУ В ЕЛЕКТРОННИХ СЛОВНИКАХ Балалаєва О.Ю.	178
--	-----

НАУКОВО-ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ КУЛЬТУРИ МОВЛЕННЯ В СУЧАСНІЙ ЛІНГВОДИДАКТИЦІ Ксьондз А.Ю.	180
---	-----

ТЕКСТОВІ ОСОБЛИВОСТІ ПЕРЕКЛАДУ СУБТИТРІВ Чайковська О.Ю.	183
--	-----

ЧАСОПРОСТОРОВІ ВИМІРИ ЕСЕЇСТИЧНО-УРБАНІСТИЧНОГО РОМАНУ ЮРІЯ АНДРУХОВИЧА «ЛЕКСИКОН ІНТИМНИХ МІСТ» Тисяк Д.В.	184
--	-----

СЕКЦІЯ XX. ФІЛОСОФІЯ ТА ПОЛІТОЛОГІЯ

ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ ПОЛІТИЧНОЇ ФІЛОСОФІЇ В ІНФОРМАЦІЙНОМУ СУСПІЛЬСТВІ Савенко С.О.	188
--	-----

Я МИСЛЮ, ОТЖЕ, ІСНУЮ?

Чепенко Д.Р. 190

СЕКЦІЯ ХХІ.

ПЕДАГОГІКА ТА ОСВІТА

ВИКОНАВСЬКІ УМІННЯ ЯК ВИЗНАЧНІ ЧИННИКИ ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ
МУЗИКАНТА

Грінченко А.М. 193

ВИХОВАННЯ СЛУХАЦЬКОЇ КУЛЬТУРИ ШКОЛЯРІВ НА УРОКАХ МУЗИЧНОГО
МИСТЕЦТВА

Долинська А.-С. 195

ДИДАКТИЧНІ УМОВИ ЕФЕКТИВНОГО ВИКОРИСТАННЯ НАОЧНОСТІ У
ВИКЛАДАЦЬКІЙ ДІЯЛЬНОСТІ

Раковець О.Ю., Раковець С.В. 197

ЕЛЕКТРОННИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ПОСІБНИК ЯК ІННОВАЦІЙНИЙ ЗАСІБ
НАВЧАЛЬНОГО ПРОЦЕСУ

Медвідь М.М., Павленко О.І. 199

КВЕСТИ, ЯК ЕЛЕМЕНТИ РОЗВИТКУ ОСОБИСТОСТІ НА УРОКАХ
ПРИРОДОЗНАВСТВА

Труш О.В., Осип М.А. 202

КЕЙС-МЕТОД У ПРОЦЕСІ ВИКЛАДАННЯ АКУШЕРСТВА І ГІНЕКОЛОГІЇ У
ЛІКАРІВ-ІНТЕРНІВ

Щурко Д.М. 204

КОРЕКЦІЯ ВЕРБАЛЬНИХ І НЕВЕРБАЛЬНИХ ОБСТРУКЦІЙ У ДІТЕЙ З МОТОРНОЮ
АЛАЛІЄЮ ЗАСОБАМИ ТЕАТРАЛІЗОВАНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Савінова Н.В., Скороход О.О. 207

МОДЕРАЦІЯ ЯК МЕТОД УПРАВЛІННЯ ГРУПОВОЮ ДИНАМІКОЮ НАВЧАЛЬНОЇ
ВЗАЄМОДІЇ ДОРΟΣЛИХ

Піддячий В.М. 209

ПОШКОДЖЕННЯ МОЗКОВИХ СТРУКТУР ПРИ РІЗНИХ ФОРМАХ ДЦП ТА ЇХ ВПЛИВ
НА ПОДАЛЬШИЙ ПСИХІЧНИЙ РОЗВИТОК ДИТИНИ

Бендюк О.О. 211

ПСИХОФІЗІОЛОГІЧНІ МЕХАНІЗМИ ГОВОРІННЯ

Рушанські Ю.І. 213

РОЛЬ ТРАНСНАЦІОНАЛЬНИХ НАВЧАЛЬНИХ ПРОСТОРІВ У НАВЧАННІ
АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ ДЛЯ ПРОФЕСІЙНИХ ЦІЛЕЙ

Сімкова І., Старікова С., Міхнєва Ю. 217

САМОСТІЙНА РОБОТА ЯК ОДИН ІЗ ОСНОВНИХ ЕТАПІВ УСПІШНОГО НАВЧАННЯ ІНОЗЕМНІЙ МОВИ Карабітська Н.О.	219
СИНЕРГЕТИЧНИЙ ПІДХІД ДО УПРАВЛІННЯ ТВОРЧОЮ НАВЧАЛЬНО-ПІЗНАВАЛЬНОЮ ДІЯЛЬНІСТЮ У НАВЧАННІ ФІЗИКИ Галатюк Ю.М., Галатюк Т.Ю.	221
ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ НАВИЧОК ПОСКЛАДОВОГО ЧИТАННЯ У ДІТЕЙ З ІНТЕЛЕКТУАЛЬНИМИ ПОРУШЕННЯМИ Савінова Н.В., Добрянська І.С.	223
ФОРМУВАННЯ МОТИВАЦІЙНОЇ УСПІШНОСТІ У ДІТЕЙ ІЗ ТПМ ЗАСОБАМИ ІНТЕРАКТИВНИХ КОМП'ЮТЕРНИХ ПРОГРАМ Савінова Н.В., Спірін М.В.	226
ФОРМУВАННЯ СЛОВНИКА ЯКІСНИХ ПРИКМЕТНИКІВ У ДІТЕЙ ІЗ ЗНМ ІІІ РІВНЯ В ПРОДУКТИВНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ Шиманець З.М.	228
СЕКЦІЯ XXII. ПСИХОЛОГІЯ ТА ПСИХІАТРІЯ	
ВИВЧЕННЯ ВПЛИВУ ВОЄННИХ ДІЙ НА ПСИХОЛОГІЧНИЙ СТАН ДІТЕЙ ТА ПОШУК ШЛЯХІВ ДОПОМОГИ Мащенко А.Р.	230
ВПЛИВ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ НА ЕМОЦІЙНИЙ СТАН СТАРШИХ ШКОЛЯРІВ Зорійчук Д.О.	232
ЕКСТРЕМАЛЬНА СИТУАЦІЯ: АДАПТИВНІ РЕАКЦІЇ ВИЖИВАННЯ ТА ТВОРЧА АДАПТАЦІЯ В СВІТЛІ ТЕОРІЇ СТВЕНА ПОРДЖЕСА Царенко Л.Г.	235
СУТНІСТЬ ПОНЯТТЯ «ПРОФЕСІЙНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ФАХІВЦІВ ІТ-СФЕРИ» Абрамкіна М.В.	240
СЕКЦІЯ XXIII. МЕДИЧНІ НАУКИ ТА ГРОМАДСЬКЕ ЗДОРОВ'Я	
A RARE CASE OF ISODICENTRIC CHROMOSOME 15 SYNDROME IN A CHILD. CLINICAL OBSERVATION Ivanova I., Dvornichenko N., Hrechanin Y.	243
DIAGNOSTIC METHODS OF ASSESSING THE STATE OF HEALTH OF PUPILS AND STUDENTS: PLACE IN THE STRUCTURE OF THE EDUCATIONAL PROCESS IN THE DISCIPLINES OF PREVENTIVE MEDICINE Serheta I.V.	246

PHLEGMON, AS A CONSEQUENCE OF INJECTION NARCOTICS Pefti Yu.S.	248
ВПЛИВ ЛІКАРСЬКИХ ЗАСОБІВ НА МЕНТАЛЬНЕ ЗДОРОВ'Я ЛЮДИНИ Саченко Д.В., Косілова О.Ю.	251
ВПЛИВ ПОГАНОВОГО ХАРЧУВАННЯ НА РОЗВИТОК ТУБЕРКУЛЬОЗУ У ДІТЕЙ Скобенко М.В., Винникова В.Ж., Овчаренко І.А.	252
ГІГІЄНА ОЧЕЙ ШКОЛЯРІВ МОЛОДШИХ КЛАСІВ Ммоквелу М.Ч., Мокрякова М.І.	254
ДІЄТОТЕРАПІЯ ПСОРИАЗУ Скобенко М.В., Чувальська Д.Д.	256
ДОЗОРНИЙ ЕПІДЕМІОЛОГІЧНИЙ НАГЛЯД ЗА ГРИПОМ І ГОСТРИМИ РЕСПІРАТОРНИМИ ВІРУСНИМИ ІНФЕКЦІЯМИ В УКРАЇНІ: РЕЗУЛЬТАТИ ЕПІДЕМІЧНОГО СЕЗОНУ 2021 – 2022 РОКУ Капралова В.Д., Копітько Д.С.	259
ОСОБЛИВОСТІ ВПЛИВУ СВІТЛОВОГО ЗАБРУДНЕННЯ НА ЯКІСТЬ СЛУХУ Узун Л.Р., Косілова О.Ю.	263
ПАТОЛОГІЧНИЙ ПЕРЕБІГ ВАГІТНОСТІ СПРИЧИНЕНИЙ ПРЕГЕСТАЦІЙНИМ ДІАБЕТОМ Скобенко М.В., Рижков Б.П., Яременко А.В.	265
ПАТОФІЗІОЛОГІЯ ВИКОРИСТАННЯ МОЛЕКУЛЯРНОГО ВОДНЮ В КОРЕКЦІЇ СИНДРОМУ NO-REFLOW Роговий Ю.Є., Цитрін В.Я.	267
ПРЕДИКТОРИ КАРДІОВАСКУЛЯРНИХ ЗАХВОРЮВАНЬ У ВИКЛАДАЧІВ ВИЩИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ В УМОВАХ ВПРОВАДЖЕННЯ ОСВІТНИХ ІННОВАЦІЙ Авдєєнко О.І., Молотягін Д.Г.	270
РОБОТА З НІЧНИМИ ЗМІНАМИ ТА МЕТАБОЛІЧНИЙ ПРОФІЛЬ У ЛЮДЕЙ СЕРЕДНЬОГО ВІКУ Науково-дослідна група: Романенко М.С., Синєок Л.Л., Півень Л.В., Іваненко Л.Д., Папуріна Т.Б.	272
СИТУАЦІЯ ЩОДО ПОШИРЕННЯ ТУБЕРКУЛЬОЗУ У ВОЛИНСЬКІЙ ОБЛАСТІ СТАНОМ НА 1.09.2022 РОКУ Науково-дослідна група: Валецький Ю.М., Новак-Мазепа Х.О., Ничипорук В.О., Пашук Б.В.	275
СТРЕС ЯК ЧИННИК СЕРЦЕВО-СУДИННОЇ ПАТОЛОГІЇ Науково-дослідна група: Бабійчук Л.В., Бабійчук В.Г., Коваль С.М., Кандибко І.В.	277

СЕКЦІЯ XXIV.

ФІЗИЧНА КУЛЬТУРА, СПОРТ ТА ФІЗИЧНА ТЕРАПІЯ

МЕТОДИКА КОЛОВОГО ТРЕНУВАННЯ НА ЗАНЯТТЯХ З ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ

Індиченко Л.С., Бірюкова П.В.281

ФІЗИЧНА ПІДГОТОВКА ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВИХ МИРОТВОРЧИХ СИЛ У
СУЧАСНИХ УМОВАХ

Немеш А.В.286

СЕКЦІЯ XXV.

ФАРМАЦІЯ ТА ФАРМАКОТЕРАПІЯ

ОСНОВНІ НАПРЯМКИ ОПТИМІЗАЦІЇ ФУНКЦІОНУВАННЯ АПТЕЧНИХ СКЛАДІВ
(БАЗ) В УМОВАХ НАДЗВИЧАЙНИХ СИТУАЦІЙ

Олійник С.П., Рибачук А.П.288

СЕКЦІЯ XXVI.

ІСТОРІЯ, АРХЕОЛОГІЯ ТА КУЛЬТУРОЛОГІЯ

ПОТЕНЦІАЛ УКРАЇНСЬКОЇ МІФОЛОГІЇ У ТВОРЧОСТІ ЛЕСІ УКРАЇНКИ

Чолак В.М.291

СЕКЦІЯ І. ЕКОНОМІЧНА ТЕОРІЯ, МАКРО- ТА РЕГІОНАЛЬНА ЕКОНОМІКА

АНАЛІЗ МОДЕЛЕЙ ВИЗНАЧЕННЯ БАНКРУТСТВА ДЛЯ ПІДПРИЄМСТВ ІНДУСТРІЇ ГОСТИННОСТІ

Кулик Оксана Михайлівна
викладачка кафедри туризму

*Львівський державний університет фізичної культури імені Івана Боберського,
Україна*

У сучасних умовах сьогодення, коли Україна перебуває в стані повномасштабної війни та й в умовах глобалізації економіки, підприємства індустрії гостинності перебувають під впливом багатьох чинників як зовнішнього, так і внутрішнього середовища, що суттєво впливає та стримує динаміку відтворення та розвитку галузі індустрії гостинності, а також має вплив на розвиток національної економіки в порівнянні з розвинутими країнами світу. Питання банкрутства підприємств індустрії гостинності в Україні з кожним днем стають дедалі актуальнішими. Оскільки з початком війни в Україні підприємства туристичної галузі практично не можуть гарантувати безпеку туристам, що, на жаль, є негативним фактором, який не дозволяє туристам в більшості випадків наважитися на поїздку в Україну, а, відповідно, вищенаведе свідчить про те, що в Україні на даний момент практично не має розвитку та функціонування зовнішнього туризму, що негативно впливає на фінансовий стан та фінансову стабільність підприємств індустрії гостинності.

Зазначимо, що ситуація в сфері індустрії гостинності є практично критичною. Всі грошові надходження зосереджені від надходжень ВПО (вимушено переселених осіб), тому питання подальшого стабільного функціонування підприємств стають дедалі більш актуальними. Багато підприємств індустрії гостинності реєструвалися: хто за межі України, хто в більш безпечні регіони нашої держави. Також існує достатньо велика кількість підприємств, які оголосили себе банкрутами. Тому, аналізуючи вищенаведене та посилаючись на іноземний досвід, який частково на даний час використовується в Україні, розгляньмо поняття «банкрутства підприємств» та проаналізуємо існуючі моделі, які найчастіше використовуються для можливості визначення банкрутства в іноземних країнах.

Банкрутство – це реалізація катастрофічних ризиків підприємства в процесі його господарської діяльності, внаслідок якої воно не може задовольнити в установлені терміни вимоги, що пред'явлено з боку кредиторів та виконати зобов'язання перед бюджетом [1].

Банкрутством підприємства вважається недостатня кількість активів у ліквідній формі, яка сприяє незадоволенню юридичною особою вимог своїх кредиторів у належні терміни [2].

Можливими є такі причини банкрутства:

- зовнішні (економічні або політичні причини, банкрутство боржників);
- внутрішні (падіння попиту на товари та послуги чи продукцію компанії, зростання заборгованості, дефіцит обігових коштів, а також несвоєчасно встановлена причина фінансової нестабільності та платоспроможності суб'єкта господарювання).

Однією з найбільш поширених причин у банкрутстві підприємства є припуститися помилки в управлінні, а серед основних причин банкрутства визначають наступні:

- ✓ затримки у виплаті зарплати;
- ✓ скорочення обсягу продажів;
- ✓ призупинення поточних платежів.

Багато відомих іноземних учених, серед яких відзначають таких, як Т. Бачкаї, Д. Мессен, Дж. Мілль, Н. Сеніор, Й. Шумпетер та інших, а також вітчизняні вчені П. Верченко, Т. Головач, В. Гранатуров, Л. Донець та інші, які вивчають питання ризиків настання банкрутства на підприємствах усіх сфер господарювання загалом, а для сфери індустрії гостинності першочергово, рекомендують на практиці застосовувати чіткі моделі для ймовірності визначення банкрутства. Представимо найбільш вживанні моделі, які популярні на даний час і часто використовуються.

➤ **Двофакторна модель**

Розрахунок за даною моделлю проводиться за формулою:

$$Z = -0.3877 - 1.076 \times K_{пл} + 0.579 \times (ПК \setminus П), (1)$$

де:

$K_{пл}$ – коефіцієнт поточної ліквідності ;

ПК – позиковий капітал;

П – пасиви (при значенні $Z > 0$ ситуація в аналізованому підприємстві є критичною, ймовірність настання банкрутства є дуже високою).

➤ **Модифікована п'ятифакторна модель Альтмана**

$$Z = 0.717 \times X1 + 0.847 \times X2 + 3.107 \times X3 + 0.42 \times X4 + 0.995 \times X5, (2)$$

де:

$X1$ – обіговий капітал до суми активів підприємства;

$X2$ – нерозподілений прибуток до суми активів підприємства;

$X3$ – прибуток до оподаткування до загальної вартості активів;

$X4$ – балансова вартість власного капіталу або позиковий капітал.

➤ **Модель О. Зайцевої**

$$K = 0.25 \times X1 + 0.1 \times X2 + 0.2 \times X3 + 0.25 \times X4 + 0.1 \times X5 + 0.1 \times X6, (3)$$

де:

$X1$ – відношення чистого збитку до власного капіталу;

$X2$ – відношення кредитної заборгованості до дебіторської;

$X3$ – відношення короткотермінових зобов'язань до найбільш ліквідних активів;

$X4$ – відношення чистого збитку до обсягу реалізації;

$X5$ – відношення позикового капіталу до власного;

$X6$ – відношення суми активів до виручки [3].

Отже, аналізуючи вищенаведене, можемо зробити висновок, що за допомогою представлених найбільш поширених методів визначення банкрутства підприємств при вчасному їх застосуванні можна запобігти ризику банкрутства підприємства, а також зберегти підприємство в робочому стані. А, своєю чергою, вмиле управління ризиками допоможе не тільки уникнути негативних наслідків у випадку виникнення ризиків, але й розкрити додаткові можливості та потенціал певного підприємства індустрії гостинності і допоможе йому розвиватися на відповідному рівні із забезпеченням максимального задоволення клієнта і можливістю отримувати додатковий дохід.

Список використаних джерел:

1. Банкрутство. // Вікіпедія: вільна енциклопедія. URL: <https://www.wikipedia.com.ua>
2. Банкрутство підприємств. Вилучено з: <https://dilaw.com.ua/bankrotstvo/>
3. Скібіцький О. М. Стратегічний менеджмент: навчальний посібник. – К.: Центр навчальної літератури, 2006 – 312 с.

СЕКЦІЯ ІІ. ПІДПРИЄМНИЦТВО, ТОРГІВЛЯ ТА СФЕРА ОБСЛУГОВУВАННЯ

МІЖДИСЦИПЛІНАРНІ АСПЕКТИ ОЦІНЮВАННЯ ЕКОНОМІЧНОГО ПОТЕНЦІАЛУ ПІДПРИЄМСТВ

Ємельянов Олександр Юрійович

*д-р. екон. наук, професор, професор кафедри економіки підприємства та інвестицій
Національний університет «Львівська політехніка», Україна*

На теперішній час багато економічних суб'єктів України перебувають у стані фінансово-економічної кризи [1–3]. Це явище значною мірою зумовлено відсутністю на багатьох підприємствах механізмів оцінювання економічного потенціалу [4–7] та його складників, зокрема людського [8], маркетингового [9], виробничого [10, 11], збутового [12–15], інноваційного [16–18], конкурентного [19] та фінансового [20–22] потенціалу підприємств. При цьому існують різні концепції оцінювання економічного потенціалу компаній, насамперед, ресурсна (оцінювання відбувається за наявними у підприємств ресурсами), результатна (за очікуваними результатами реалізації потенціалу), цільова (за встановленими цілями діяльності) тощо.

Загалом, проблема оцінювання потенціалу тих чи інших об'єктів (процесів) є значною мірою міждисциплінарною. Об'єкти такого оцінювання можуть бути досить різноманітними, зокрема до них може відноситися держава (наприклад, при оцінюванні її військового потенціалу), регіон (наприклад, при оцінюванні його туристичного потенціалу), колектив людей або окрема людина, засоби та предмети праці тощо. Спільним в оцінюванні потенціалу різних об'єктів виступає те, що при цьому досліджуються певні їх властивості, які цікавлять суб'єкта оцінювання. Отже, предметом оцінювання потенціалу виступають ті чи інші властивості його носія.

Доцільно вказати на існування, насамперед, двох видів таких властивостей, а саме – зовнішніх та внутрішніх. Під зовнішніми властивостями об'єкта розумітиме ті, які він проявляє у взаємовідносинах із зовнішнім середовищем, тоді як внутрішні властивості об'єкта є йому іманентними, не залежатимуть від зовнішнього середовища та, відповідно, не змінюватимуться зі зміною цього середовища (наприклад, конструктивні складові об'єкта). Якщо у процесі зазначених взаємовідносин об'єкт виконує певні функції, то тоді властивості такого виконання варто назвати зовнішніми функціональними властивостями. Очевидно, що рівень зовнішніх функціональних властивостей об'єкта не є величиною сталою, а змінюватиметься із зміною умов зовнішнього середовища, у якому перебуватиме цей об'єкт.

Якщо розглядати випадок підприємства, то головними його зовнішніми функціональними властивостями є дві, а саме: властивість одержувати фінансові результати та властивість залучати ресурси. Також зовнішніми функціональними властивостями підприємств вступають фінансова стійкість [23], адаптованість [24], гнучкість [25], інноваційність [26] тощо.

Враховуючи викладене вище, потенціал будь-якого об'єкта можна трактувати як сукупність його зовнішніх функціональних властивостей, які цей об'єкт проявляє

або може проявляти за певного стану середовища, у якому він знаходиться. Відповідно, оцінювання потенціалу об'єкта повинно ґрунтуватися на виокремленні та визначенні міри його зовнішніх властивостей з урахуванням середовища, в якому знаходиться цей об'єкт.

Ці міркування можна розповсюдити і на випадок підприємств. Тоді можна вказати на головний недолік ресурсної концепції оцінювання потенціалу підприємства. Цей недолік полягає у тому, що згідно цієї концепції потенціал підприємства трактується як сукупність не функціональних, а внутрішніх (конструктивних) його властивостей. Однак, хоча функціональні властивості і є похідними від конструктивних, встановити залежність між ними на теперішньому етапі розвитку науки для більшості випадків є неможливим. Водночас, суб'єкта, який оцінює потенціал певного об'єкта, цікавлять саме функціональні його властивості. Якщо певні функції об'єкт виконувати може, то це означає, що відповідний потенціал у нього є.

При цьому, окрім існуючих зовнішніх обмежень на виконання об'єктом певних функцій, у процесі оцінювання потенціалу щодо такого виконання суб'єкт оцінки може висувати і певні додаткові умови. Для прикладу, при оцінюванні збутового потенціалу підприємства можливо дослідити здатність підприємства за певний проміжок часу за певних параметрів зовнішнього середовища продати певну кількість кожного різновиду його продукції. Однак, зазначену здатність можна деталізувати, наприклад, оцінити здатність підприємства за певний проміжок часу за певних параметрів зовнішнього середовища продати певну кількість кожного різновиду його продукції з прибутковістю не нижче 10%. Отже, в даному випадку оцінювач збутового потенціалу сам висуває додаткову умову, яка накладається на цей потенціал. З іншого боку, визначення економічного потенціалу підприємства доцільно позбавити суб'єктивних аспектів, тому включення у це визначення певної цілі функціонування фірми видається недоцільним, адже для різних оцінювачів її потенціалу такі цілі та їх кількісний рівень можуть відрізнитися. Водночас, врахування тих чи інших функціональних властивостей підприємства доцільно здійснювати у процесі класифікації видів його потенціалу.

Список використаних джерел:

1. Денисюк, О. Г. & Дерев'янку, О. Ю. (2015). Сутність, класифікація та причини виникнення криз у діяльності підприємств. *Вісник Житомирського державного технологічного університету*, (1), 80–87.
2. Кривов'язюк, І. В. & Стрільчук, Р. М. (2016). Діагностика кризового стану інноваційно активних машинобудівних підприємств на базі дискримінантної моделі. *Актуальні проблеми економіки*, (7), 454–465.
3. Ганзюк, С. М. (2016). Фінансова криза на підприємствах України. *Молодий вчений*, (3(30)), 49–52.
4. Ємельянов, О. Ю. (2019). *Потенціал економічного розвитку підприємств: інструментарій та моделі оцінювання: [монографія]*. Львів: Національний університет «Львівська політехніка».
5. Коновал, В. В. (2014). Оцінювання потенціалу розвитку підприємств легкої промисловості. *Вісник Херсонського державного університету*, (6 (2)), 206–209.
6. Yemelyanov, O., Kurylo, O. & Petrushka, T. (2018). Methodological principles of evaluating economic potential of industrial enterprise sustainable development. *Науковий вісник «Полісся»*, (2 (14)), 141–149.
7. Yemelyanov, O., Symak, A. & Zarytska, O. (2016). Modelling the process of forming the potential of economic development of an industrial enterprise. *Periodyk naukowy Akademii Polonijnej, Czestochowa, Akademia Polonijna w Czestochowie*, (3), 128–137.

8. Верхоглядова, Н. І. & Русинко, М. І. (2013). Характеристика і структура трудового потенціалу підприємства. *Інноваційна економіка*, (4), 37–40.
9. Мороз, Л. А. & Лебідь, Т. В. (2009). Стратегічний аналіз маркетингового потенціалу підприємства. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка». Серія «Логістика»*, (649), 214–219.
10. Войцехівська, В. В., Войцехівська, Ю. В. & Висоцький, А. Л. (2012). Методи прогнозування розвитку виробничого потенціалу підприємств. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка» «Проблеми економіки та управління»*, (725), 42–48.
11. Плешка, А. Р. (2011). Фактори, що впливають на розвиток виробничого потенціалу. *Наук. праці Нац. ун-ту харч. технологій* (37/38), 279–283.
12. Висоцький, А. Л. (2014). Сутність та особливості збутового потенціалу як складової частини сукупного економічного потенціалу підприємств. *Науковий вісник НЛТУ України*, (24.8), 225–233.
13. Висоцький, А. Л. (2014). Види, чинники та об'єкти управління збутовим потенціалом машинобудівного підприємства. *Науковий вісник НЛТУ України*, (24.7), 315–323.
14. Ємельянов, О. Ю., Лесик, Л. І. & Висоцький, А. Л. (2015). Теоретичні засади формування та оцінювання виробничо-збутового потенціалу машинобудівних підприємств. *Бізнес Інформ*, (1), 124–130.
15. Emelyanov, A., Kurylo, O. & Vysotskij, A. (2013). Structuring expenses of industrial enterprises in the evaluation process of its production and sales potential. *Ekontechmod. An international quarterly journal*, (4), 11–17.
16. Гришко, В. А. (2010). Показники та методи оцінювання інноваційного потенціалу машинобудівних підприємств. *Схід*, (7(107)), 18–21.
17. Родіонова, І. В. (2013). Методи оцінки інноваційного потенціалу промислових підприємств. *Економіка розвитку*, (4 (68)), 96–99.
18. Тищенко, Т. І. (2015). Оцінювання інноваційного потенціалу промислового підприємства. *Вісник ДВНЗ УДХТУ*, (2 (2)), 65–71.
19. Ємельянов, О. Ю., Лесик, Л. І. & Петрушка Т. О. (2016). Моделювання показників оцінювання конкурентного потенціалу промислового підприємства. *Актуальні проблеми економіки*, (4), 340–348.
20. Кунцевич, В. О. (2005). Підходи до діагностики фінансового потенціалу підприємства. *Актуальні проблеми економіки*, (1(43)), 68–75.
21. Левченко, Н. М. (2012). Фінансовий потенціал підприємства: сутність та підходи до діагностики. *Інвестиції: практика та довід*, (2), 114–117.
22. Маринич, І. А. (2010). Сучасні підходи до діагностики фінансового потенціалу підприємства. *Науковий вісник НЛТУ України*, (20.1), 105–108.
23. Ємельянов, О. Ю. (2020). Діагностування рівня фінансової стійкості підприємств агропромислового комплексу. *Агросвіт*, (21), 3–9.
24. Yemelyanov, O., Symak, A., Petrushka, T., Lesyk, R. & Lesyk, L. (2018). Evaluation of adaptability of Ukrainian economy to changes in prices for energy carriers and to energy market risks. *Energies*, (11 (12)), 3529.
25. Распопов, Р. С. (2006). Економічні аспекти гнучкості виробничої потужності підприємства. *Вісник ДонДУЕТ*, (4 (32)), 117–123.
26. Ортіна, Г. В. (2016). Модернізація та інноваційність як напрями антикризового розвитку підприємств реального сектора економіки. *Економіка та держава*, (2), 29–32.

СЕКЦІЯ ІІІ. ФІНАНСИ ТА БАНКІВСЬКА СПРАВА; ОПОДАТКУВАННЯ, ОБЛІК І АУДИТ

АСПЕКТИ РОЗБУДОВИ БАНКІВСЬКОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ

Сімаченко Олена Іванівна

здобувач вищої освіти групи МЕР-7.01

факультету Бізнесу та соціальних комунікацій

Державний університет інтелектуальних технологій і зв'язку, Україна

Науковий керівник: Орлов Василь Миколайович

д-р.екон.наук, проф. каф. Економіки та цифрового бізнесу

Державний університет інтелектуальних технологій і зв'язку, Україна

Ефективна та стабільна робота банківської системи є необхідною умовою безперервної роботи економіки України. В умовах постійних економічних змін вітчизняні банки зазнавали серйозної перевірки. На жаль, нинішню ситуацію в країні важко передбачити. Швидка зміна умов функціонування, відкритість до зовнішнього середовища та готовність до внутрішніх трансформацій привели банківську систему до стійкої стабілізації.

Банківський сектор забезпечує регулювання грошової маси шляхом накопичення та вивільнення коштів, необхідних для ведення господарської діяльності та функціонування національної економіки та фінансової системи України в цілому[1]. Безперечно, банківська система України має бути інтегрована у світову економіку, і це усвідомлюють усі учасники політико-економічних процесів, які відбуваються в країні. Але її реалізація потребує розробки тактики та стратегії входження в європейський економічний простір на основі вивчення досвіду інших країн.

Банківська система України є провідним сектором економіки та фінансового ринку, на який припадає понад 90% фінансових послуг в Україні регулюється Законом України: Про банки і банківську діяльність[2]. Банки відіграють основну роль в акумулюванні ресурсів для структурної трансформації економіки та забезпечення соціально-економічного розвитку. Фінансова криза в Україні актуалізувала питання реформування банківського сектору, виявивши нагальну потребу вдосконалення регулювання Національним банком України банківської діяльності відповідно до міжнародних стандартів, підвищення ефективності регулювання та зміни підходу до хеджування ризиків активних операціях[3]. З іншого боку, НБУ підкреслив низьку ефективність роботи в надзвичайних умовах.

Стабільний розвиток банківської системи є необхідною умовою економічного зростання нашої країни, фінансовий сектор якої має ознаки європейської банківсько-орієнтованої моделі. Центральний банк та ефективність його заходів відіграють значну роль у створенні надійної банківської системи, особливо в кризовий та посткризовий періоди.

Перехід національних банківських систем у світовий фінансовий простір є одним із провідних напрямів глобалізації економіки[4]. Поява зарубіжних філій сприяє розширенню асортименту міжнародних банківських продуктів і послуг, оскільки розширення зумовлене насамперед об'єктивною необхідністю залучення додаткових коштів на внутрішні ринки для стабільного розвитку підприємств. Також, вона органічно пов'язана з транснаціональним характером банкрутства як комерційної діяльності та підкоряється законам диверсифікації розвитку бізнесу. Процеси глобалізації економіки в банківській системі вимагають визначення її основних характеристик крізь призму вимог адаптації української банківської системи до світових та європейських стандартів.

Інтеграція до європейського економічного простору створює нові можливості для подальшого розвитку ринку банківських послуг, що супроводжується новими можливостями залучення значних фінансових ресурсів[5]. Процес адаптації вітчизняної банківської системи до європейських стандартів потребує певного перехідного періоду. Водночас визначення порядку та черговості змін банківського регулювання викликає сумніви. Вирішенням цього завдання є дослідження наслідків запровадження в Україні стандартів діяльності та правил банків ЄС на основі правил Базельського комітету з банківського нагляду.

Конкуренція в банківському секторі характеризується формою розвитку та інтенсивністю. Розвиток інформаційних технологій та засобів комунікації призводить до розширення сфери територіальної діяльності фінансово-кредитних установ. Розширення асортименту банківських продуктів збільшує диверсифікацію банківського сектора, що в свою чергу посилює конкуренцію. Інтернаціоналізація економічних процесів, що супроводжується проникненням банків на міжнародні ринки та конкуренцією з місцевими банками, глобалізує банківську конкуренцію.

Порівняно з європейськими комерційними банками українська банківська система має багато переваг, серед яких: високий рівень технічних можливостей комерційних банків; здатність виплачувати високі відсотки з використаних коштів, що визначає їх привабливість як для вітчизняних, так і для європейських клієнтів; значний ресурсний та економічний потенціал економіки країни для подальшого розвитку підприємницької діяльності; високий рівень освіти та грамотності населення, водночас низька вартість праці банківського персоналу порівняно з більшістю європейських країн; суспільний попит на джерела кредитування, а також передумови для рішучого реформування банківського сектору та суспільних відносин у реальному секторі економіки відповідно до європейських стандартів і принципів.

Нині економіка України перебуває у глибокій кризі, що матиме довгострокові наслідки для фінансового сектору[6]. Внаслідок війни ВВП впаде більш як на третину, а інфляція в разі перевищуватиме цільовий рівень.

Завдяки фіксованому обмінному курсу, девальвації вдалося уникнути, однак сам валютний ринок перебуває під тиском. НБУ проводить жорстоку політику продажу іноземної валюти та збільшує облікову ставку гривневих вкладів задля стабілізації ситуації.

Окремої уваги потребує підготовленість банків до кризи – установи мають плани дій на випадок несприятливих подій, що підкріплюються запасом капіталу та ліквідністю. Вкладники довіряють банкам, але нині зростання вкладів призупинилося.

Посилення конкуренції та непередбачувана поведінка клієнтів на ринку банківських послуг змушує банки активно впроваджувати інновації в застосуванні

класичних маркетингових інструментів, а також шукати нові концепції та інструменти для залучення клієнтів.

З початку повномасштабного вторгнення ситуації банківські установи намагаються якомога більше навантажити клієнтів своєю продукцією. Для комерційного банку найприбутковішим буде клієнт, який користується більше ніж однією послугою – до дебетової картки має кредитну лінію, депозитний рахунок, та інше. Тому серед банків тривають перегони пропозицій, вони заохочують до користування своїми продуктами та акціями. Поки одні установи пропонують низький відсоток кредиту, інші зосереджуються на великій депозитній ставці. Однак свідомий клієнт повинен розуміти, що в цей неспокійний час треба не «бігати» за відсотком, а зосередитись на збереженні власних коштів. Для цього слід звернути увагу на банки, що існують в банківській системі найдовше, оскільки саме вони є взірцем стабільності.

В 2022 році пріоритети споживачів фінансових послуг докорінно змінилися. Їх почали турбувати надлишкові комісії банків та ліміти по операціям з картками. Через надмірний попит на іноземну валюту, не всі клієнти банку мали змогу в повному обсязі отримати власні кошти у фізичному вигляді, та й з національною валютою могли виникати проблеми.

На початку року більшість банків призупинили видачу кредитів, а клієнтам що мали кредитні зобов'язання деякі установи впровадили кредитні канікули. Проте вже з третього кварталу 2022 року поступово поверталися кредитні програми для внутрішніх клієнтів деяких банків, що пов'язано із стабілізацією банківської системи України в цілому.

За оцінками НБУ, більшість фінустанов мають достатній капітал для покриття значних збитків від кредитного ризику. Збереження операційної прибутковості дозволяє банкам самостійно проводити рекапіталізацію в розпал нинішньої кризи. НБУ дає банкам достатньо часу для підготовки та реалізації планів оздоровлення.

Розвиток банківської системи також пов'язаний із підвищенням прозорості діяльності її установ і системи загалом. Якщо фінансова інформація розкривається банками в достатньому обсязі, то частина нефінансової інформації, особливо стратегії та параметри ризик-менеджменту, концентрація ризику та оцінка фінансових активів, практично не розкривається. Таким чином, Національний банк України має проводити цілеспрямовану політику підвищення прозорості банківської системи в частині інституційних змін і доповнень до нормативно-правових актів, що регулюють банківську діяльність, з метою зобов'язання банків до більш повного розкриття інформації.

Окрім банків, учасниками банківської системи також є небанківські фінансові установи, які не були готові до кризової ситуації, через що гірше впоралися з операційними ризиками. Проте в цьому секторі фінансового ринку залишаються компанії, спроможні і надалі надавати банківські послуги.

НБУ було б доцільно зосередитися на євроінтеграції банківської системи, що стане ключовою ланкою комунікацій, коли Україна вступить до ЄС. Для цього слід максимально стандартизувати регулювання фінансового сектора до стандартів Європейського Союзу шляхом впровадження комплексних законодавчих змін та розвитку правової бази у сферах банківського регулювання та нагляду, платіжних систем, страхування, кредитної співпраці, фінансової звітності, боротьби з відмиванням грошей, цифрового ринку.

Завдяки спільним зусиллям Національного банку та Верховної Ради у 2021 році регулювання фінансового сектору України значно наблизилося до європейських

стандартів, що дозволило найбільше просунути в імплементації Угоди про асоціацію між Україною та ЄС.

Національний банк активно працює над оновленням та розвитком нормативно-правових актів регулювання платіжних послуг. Зокрема, безготівкові розрахунки, відкриття та закриття рахунків користувачів постачальників платіжних послуг, проведення операцій з електронними грошима, здійснення міжбанківських платіжних операцій, залучення комерційних агентів для надання фінансових платіжних послуг, ліцензування діяльності постачальників платіжних послуг, реєстрація платіжних систем, платіжна система учасники та технологічні оператори платіжних сервісів, виїзної платіжної інфраструктури тощо.

Розроблено та прийнято Основні закони України, які ґрунтуються на стандартах права ЄС про фінансові послуги та імплементують ключові директиви та регламенти ЄС у цій сфері. В Україні регулярно проводяться заходи щодо вдосконалення банківської системи.

Висновки. Першочерговим завданням банків є підвищення рівня капіталізації та розвиток систем управління ризиками, а Національним банком України – запровадження ефективних регуляторних та наглядових інструментів щодо оптимізації розрахунку нормативів, спираючись на світовий досвід та впроваджуючи їх на практиці. міжнародні принципи контролю, розроблені Базельським комітетом з банківського нагляду (BCBS). Визначаючи фінансову складову як основний критерій стабільності, Базельські принципи окреслюють інтегровані детермінанти, які вказують на кореляцію між довгостроковою фінансовою стійкістю банку та такими факторами, як банківські ризики та якість структури бізнес-процесів; власну діяльність та внутрішній контроль, дотримання ринкової дисципліни.

Список використаних джерел:

1. Васюренко О. В. Банківські операції: навч. посіб. – 6-те вид; - перероб. і доп. К.: Знання, 2008.- 318 ст. – (Вища освіта XXI століття).
2. Закон України: Про банки і банківську діяльність URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/2121-14> (дата звернення: 28.10.2022)
3. Карчева Г. Т. Ефективність функціонування та перспективи розвитку банківської системи України / Ганна Тимофіївна Карчева; НАН України; Ін-т екон. та прогноз. – К., 2012. – 520 с.
4. Смолінська С.Д., Наконечна Ю.С. Інтеграція банківської системи України в умовах світової економіки. Молодий вчений. 2018. № 10 (62). С. 390 – 393.
5. Щодо інтеграції банківської системи України до банківської системи Європейського Союзу. Аналітична записка. (за даними НІСД) URL: <http://old2.niss.gov.ua/articles/777/> (дата звернення 28.10.2022)
6. Звіт про фінансову стабільність. URL: <https://bank.gov.ua/ua/stability/report> (дата звернення 28.10.2022)

ДОКУМЕНТАЛЬНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РЕМОНТУ ОСНОВНИХ ЗАСОБІВ ЯК СКЛАДОВА ОБЛІКОВОЇ ПОЛІТИКИ ПІДПРИЄМСТВА

Марко Наталія Юрїївна

здобувач вищої освіти економічного факультету
Запорізький національний університет, Україна

Проскурїна Неля Миколаївна

д-р.екон.наук, професор, завідувач кафедри обліку та оподаткування
Запорізький національний університет, Україна

На будь-якому підприємстві обліковий процес регулюється обліковою політикою та як технологічна сукупність складається з трьох етапів: первинного, поточного та підсумкового. На першому етапі обліку відбувається первинне спостереження за здійсненими господарськими операціями шляхом оформлення первинних документів.

Експлуатуючи об'єкти основних засобів, які є складовою активів, підприємства несуть витрати на їх утримання і поліпшення. Саме тому, питання документального оформлення операцій, пов'язаних з різними видами поліпшень об'єктів основних засобів мають бути ретельно описані в обліковій політиці підприємства.

Порядок документального оформлення ремонтів і поліпшень основних засобів залежить від: галузевих особливостей підприємства; виду об'єкта основних засобів; способу проведення ремонту.

У випадку ремонту або поліпшення нерухомості шляхом виконання будівельно-монтажних робіт підрядник може скласти форми, передбачені ДСТУ Б Д.1.1-1:2013. Це Акт приймання виконаних будівельних робіт (ф. № КБ-2в) і Довідка про вартість виконаних будівельних робіт (ф. № КБ-3). При використанні матеріалів замовника для ремонту підрядна організація складає типову форму № М-23 «Акт про витрачені давальницькі матеріали».

У випадку ремонту автомобіля складаються документи, передбачені Наказом Мінінфраструктури від 28.11.2014 р. № 615 [1], а саме:

- «акт передачі-приймання автомобіля (його складових частин (систем) після надання послуг з технічного обслуговування і ремонту;
- рахунок, наряд-замовлення (підписується контролером якості та замовником)» [1];
- накладна, квитанція тощо (окремо на виконання технічного обслуговування (крім гарантійного) і окремо на виконання ремонту;
- гарантійний талон;
- додатки до експлуатаційної документації у випадках, якщо після ремонту міняються умови експлуатації автомобіля;
- довідка-рахунок на складові частини, придбані та встановлені виконавцем на автомобіль;
- довідка про колір (основний колір) автомобіля, якщо колір був змінений під час ремонту;
- приймально-здавальний акт виконавця, який має право на випробування систем живлення автомобіля з газобалонним обладнанням і виконав ці випробування.

Суб'єкти державного сектору економіки під час проведення ремонтів основних засобів оформлюють такі первинні документи:

- дефектний акт (дефектну відомість);
- «Акт передачі на ремонт, реконструкцію та модернізацію основних засобів;
- Акт приймання відремонтованих, реконструйованих та модернізованих основних засобів»[1].

Якщо ремонт виконує стороння організація, укладають договір на виконання відповідних робіт.

Перед ремонтом об'єкт основних засобів оглядають та складають дефектний акт (дефектну відомість) окремо на кожний об'єкт, що підлягає поточному або капітальному ремонту. Дефектний акт оформлює компетентний фахівець підрозділу установи, який може слугувати обґрунтуванням доцільності поточних витрат або включення «ремонтних» витрат до кошторису на наступний звітний період. Єдиної типової форми дефектного акта нормативно-правовими документами не передбачено. Кожне підприємство має самостійно розробити та затвердити форму дефектного акта у Положенні про документообіг, яке є складовою Облікової політики підприємства.

Для сільськогосподарських підприємств Наказом Міністерства аграрної політики України від 21.12.2007 р. № 929 встановлена типова форма відомості дефектів на ремонт машини (ф. № ВЗСГ-6) [3].

Для суб'єктів державного сектору встановлені типові форми з обліку та списання основних засобів Наказом Міністерства України № 818 від 13.09.2016 р. [3].

На нашу думку, на підприємствах доцільно, крім вказаних документів, складати графіки проведення поточного і капітального ремонту. Роботи, виконані під час капітального ремонту повинні прийматися за актом, до якого необхідно додати всю технічну документацію - ескізи, фотографії, акти і протоколи проміжних випробувань та приймань конструктивних елементів, виконавчий графік ремонту.

Також пропонуємо до цього акту формувати додаток «Акт формування вартості ремонтів основних засобів», що може бути додатковим джерелом отримання оперативної інформації про вартість проведених ремонтних робіт. Додаток включає чотири розділи – I «Складові витрат»; II «Джерела проведення ремонтів»; III «Витрати у податкових розрахунках»; IV «Переоцінка капітальних інвестицій». У зв'язку зі змінами Податкового кодексу, внаслідок яких максимально зближені податковий і фінансовий облік основних засобів, зникла необхідність у III розділі. Щодо четвертого розділу, то він є актуальним тільки для підприємств, які проводять переоцінку основних засобів.

Тому рекомендуємо підприємствам формувати додаток «Акт формування вартості ремонтів основних засобів» за двома розділами, вказуючи складові витрат і джерела проведення ремонтів.

Практичне застосування цих пропозицій сприяє підвищенню змістовності облікових даних і забезпечує формування «своєчасної та достовірної інформації для прийняття управлінських рішень» [2] щодо ремонтів основних засобів.

Список використаних джерел:

1. Про затвердження Правил надання послуг з технічного обслуговування і ремонту колісних транспортних засобів. Наказ Міністерства інфраструктури України № 615 від 28.11.2014 р. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1609-14#Text>.
2. Про затвердження Методичних рекомендацій щодо застосування спеціалізованих форм первинних документів з обліку виробничих запасів в сільськогосподарських підприємствах Наказ Міністерства аграрної політики України № 929 від 21.12.2007 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0929555-07#Text>.
3. Про затвердження типових форм з обліку та списання основних засобів суб'єктами державного сектору та порядку їх складання: Наказ міністерства фінансів України від 13.09.2016 р. № 818. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1336-16>.

ЕЛЕКТРОННИЙ ДОКУМЕНТООБІГ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Судак Валерія Олександрівна

здобувач другого (бакалаврського) рівня вищої освіти
факультету податкової справи, обліку та аудиту
Державний податковий університет, Україна

Науковий керівник: Новікова Олена Павлівна

канд.екон.наук, доцент, доцент кафедри обліку та консалтингу
Державний податковий університет, Україна

Війна змусила багатьох працівників залишити свої домівки та шукати прихистку як в різних куточках України, так і всієї Європи. Силами ЗСУ численні національні компанії продовжують працювати в умовах воєнного стану на благо економіки країни та задля нашої перемоги.

Електронний документообіг вже давно став невіддільною частиною ефективної роботи українського бізнесу. Великі й малі підприємства обирають електронний документообіг, враховуючи всі його переваги, серед яких фінансова вигода та прискорення бізнес-процесів загалом.

На початку свого існування послуги електронного документообігу стрімко розвивалися, постійно впроваджувалися нові проєкти й поступово з'являлися нові можливості для користувача відповідно до їх потреб. Вигоди від використання електронного документообігу зростали з кожним роком.

Уже налагоджена робота електронного документообігу потрапила у нові умови з початком повномасштабної війни. У перший місяць відбувся природний спад електронного документообігу, адже для бізнесу, як і для всієї України, це трапилось раптово.

Згодом люди та бізнес мусили адаптуватися до нових умов і повертатися до звичної діяльності. Робота бізнесу – життєва необхідність для нашої країни, адже без повноцінного функціонування суб'єктів господарювання неможливо забезпечувати працівників роботою та заробітною платою, а споживачів – усіма необхідними товарами. У ситуації, що склалася – електронний документообіг залишився єдиним механізмом для комунікацій між окремими бізнес – одиницями.

У 2003 році набрав чинності Закон України «Про електронні документи та електронний документообіг» [1]. Законність електронного справочинства також біла підтверджена Державною фіскальною службою. У 2017 році ДФС затвердили юридичну силу електронних документів, що були складені згідно вимог чинного законодавства із наявністю всіх необхідних реквізитів, нарівні з паперовими.

Електронний документ - документ, інформація в якому зафіксована у вигляді електронних даних, включаючи обов'язкові реквізити документа. Електронний документ може бути створений, переданий, збережений і перетворений електронними засобами у візуальну форму. Візуальною формою подання електронного документа є відображення даних, які він містить, електронними засобами або на папері у формі, придатній для приймання його змісту людиною [2].

Серед підприємців існує стереотип, що е-документи - це складно та довго. Насправді ж електронний документообіг дає можливість працівникам, знаходячись будь-де, оперативно погоджувати питання, редагувати, надавати та підписувати документи. Завдяки цьому, під час повномасштабного вторгнення Росії, більшість громадян залишились на своїх позиціях та не були звільненими. Варто взяти до уваги

той факт, що наразі значна частина працівників не мають можливості подавати документи у звичному вигляді: на папері та з власними підписами. Рішенням стало перенесення ділового спілкування в електронний простір.

Законодавство не містить визначених форм та обсягів електронних заяв; вони можуть бути складені в будь-якій формі, проте мають містити чітке, однозначне і зрозуміле волевиявлення заявника. Таким чином, письмові заяви також можуть подаватись в електронній формі з накладенням кваліфікованих електронних підписів [3].

Відповідно до Закону України «Про електронні довірчі послуги» [4], обов'язковим реквізитом електронного документа, який надає йому чинності, є наявність електронного підпису автора.

Електронний цифровий підпис – вид електронного підпису, отриманого за результатом криптографічного перетворення набору електронних даних, який додається до цього набору, або логічно з ним поєднується, і дає змогу підтвердити його цілісність та ідентифікувати підписувача. Електронний цифровий підпис накладається за допомогою особистого ключа та перевіряється за допомогою відкритого ключа [4]. Як аналог власноручного, юридичні та фізичні особи використовують електронний цифровий підпис для надання електронному документу юридичної сили.

У випадку відсутності можливості надати електронний цифровий підпис, заяви та документи надають в письмовій формі такими засобами телекомунікаційного зв'язку, як електронна пошта, Telegram, WhatsApp тощо. Доцільним є сфотографувати потрібний документ, написаний на папері та підписаний заявником, та переслати уповноваженій особі органу.

Звертаємо увагу, що оскільки законодавство не містить визначених форм та обсягів таких заяв, вони можуть бути складені в будь-якій формі, проте мають містити чітке, однозначне і зрозуміле волевиявлення заявника.

Значною перевагою використання е-документообігу є їх надійність. Під час воєнних дій юридичні особи зіштовхнулися з пошкодженням чи знищенням документів. Електронний документообіг дозволяє автоматичне резервне копіювання файлів на жорсткий диск чи будь-який інший носій, тим самим, захищаючи важливі документи від потенційних небезпек у майбутньому.

Отже, в реаліях воєнного стану – електронний обмін документами це не тільки цифровий тренд, а й насамперед безпека. Тому перехід на електронний документообіг – це необхідність для всіх підприємств, які прагнуть мінімізувати ризики для свого бізнесу та працювати на повну потужність.

Список використаних джерел:

1. Про електронні документи та електронний документообіг: Закон України від 22.05.2003р. № 851-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/l126101> (дата звернення 29.10.2022)
2. Електронний розрахунковий документ. С. Г. Арбузов, Ю. В. Колобов, В. І. Міщенко, С. В. Науменкова. - Київ: Центр наукових досліджень Національного банку України: Знання, 2011. -504 с.(Інституційні засади розвитку банківської системи України). ISBN 978-966-346-923-2.
3. Щодо можливості і правильності оформлення та надсилання кадрових документів (заяв про надання відпусток, переведення, звільнення тощо) в електронному вигляді або різними засобами телекомунікаційного зв'язку: Роз'яснення НАДС від 16.03.2022р. URL: <https://zakon.help/article/shchodo-mozhливosti-i-pravilnosti-oformlennya-ta?menu=128> (дата звернення 27.10.2022)
4. Про електронні довірчі послуги: Закон України від 05.10.2017р. № 2155-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/sort/l470596>

ІНВЕСТИЦІЙНА ДІЯЛЬНІСТЬ АТ КБ «ПРИВАТБАНК»

Полоз Катерина Сергіївна

здобувач вищої освіти факультету фінансів та банківської справи
Одеський національний економічний університет, Україна

Науковий керівник: Іоргачова Марія Іванівна

ORCID ID: 0000-0003-1933-6447

канд. екон. наук, доцент,

доцент кафедри фінансового менеджменту та фондового ринку
Одеський національний економічний університет, Україна

В умовах сучасної ринкової економіки діяльність банків не може бути ефективною без здійснення ними інвестиційної діяльності. Будь-який банк, якщо в нього є вільні інвестиційні ресурси, зобов'язаний не тільки забезпечувати їх збереженість, а й спробувати їх примножити. Для кожного з сучасних банків найголовнішою задачею є формування відповідних ресурсів та їх розподіл з метою отримання найбільшого прибутку.

Важливим завданням для кожного банку є вибір пріоритетного напрямку діяльності з метою досягнення поточних цілей. Попри існування позитивної тенденції активізації банківського інвестування, на сьогодні існує ряд проблем, які потребують негайного вирішення, задля покращення діяльності банків та розвитку банківської системи в цілому [1].

АТ КБ «ПриватБанк» є однією з найпотужніших та найнадійніших установ українського фондового ринку. Це універсальним банк з фокусом на роздрібний сегмент, який активно просуває послуги для малого та середнього бізнесу та вибірково працює у корпоративному секторі. Є одним з найбільш інноваційних банків світу [2]. Операції із цінними паперами займають вагоме місце в інвестиційній діяльності банку на сучасному етапі розвитку банківської системи.

Розглянемо структуру активів АТ КБ «ПриватБанк» за 2021 рік (рис. 1).

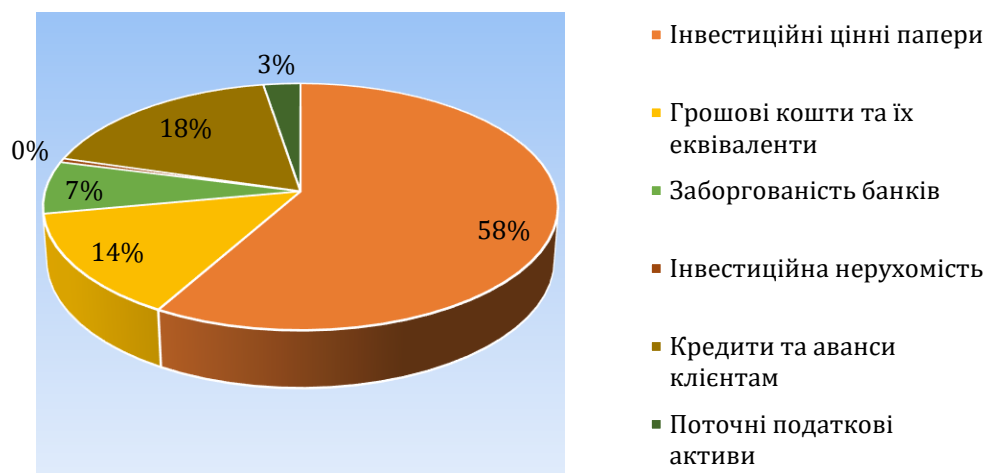

Рис. 1. Структура активів Приватбанку за 2021 рік, %
(Дані сформовано з [3])

Більшу частину активів АТ КБ «ПриватБанк» займають інвестиційні цінні папери, вони складають 58% від усіх активів, які представлені такими активами, як: грошові кошти та їх еквіваленти, кредити та аванси клієнтам, заборгованість банків, інвестиційна нерухомість, поточні податкові активи та інші активи.

Тому доцільним буде проаналізувати активи АТ КБ «ПриватБанк», що вкладаються у цінні папери (табл. 1),

Таблиця 1

Активи АТ КБ «ПриватБанк» за вкладенням в цінні папери у 2017 – 2021 рр.

Період	Рік				
	2017	2018	2019	2020	2021
Загальні активи, млн. грн	253675	278048	309723	382525	401296
Вкладення у цінні папери, млн. грн	126676	180081	152157	221661	222277
Питома вага, %	49,93	64,77	49,13	57,95	55,39

(Дані сформовано з [3])

Проаналізувавши дані таблиці 1, можна зробити висновок, що для інвестиційного портфелю АТ КБ «ПриватБанк» характерні ті ж самі тенденції, що й для всієї банківської системи. Найбільше вкладень активів банку у цінні папери було у 2018 році від загальної суми активів, що складало 64,77%. В 2019 році вкладення в цінні папери зменшилися до 49,13% у порівнянні з 2018 роком, а вже у 2020 році – збільшилися до 57,95%. В 2021 році дані вкладання трохи зменшилися – до 55,39%, що було пов'язано із впливом певних несприятливих факторів, які мали місце у економіці як нашої країни, так й інших країн. Таким чином, можна зробити висновок, що АТ КБ «ПриватБанк» проводить досить активну інвестиційну політику. Інвестиційна політика банку є дуже консервативною, так як переважають державні цінні папери. Така ситуація сприяє значному зменшенню ризиків від інвестиційної діяльності.

Висновки. На сьогоднішній день, інвестиційна діяльність банку характеризується наявністю ряду важливих проблем, які перешкоджають покращенню здійснення його інвестиційної діяльності. Це такі проблеми як: низький рівень капіталовкладень вітчизняних банків, низький рівень довіри до банків та нестабільна ситуація в країні, тощо. Протягом останніх років спостерігається тенденція до зменшення кількості банків в Україні. На 2022 рік в країні функціонує 71 комерційний банк. Вищеперераховані проблеми є показовими майже для всіх банків України, які провадять свою інвестиційну діяльність. АТ КБ «ПриватБанк» для підвищення рівня ефективності здійснення інвестиційної діяльності, насамперед, необхідно проводити заходи з метою уникнення інвестиційних ризиків, які пов'язані з вищеперерахованими проблемами.

Список використаних джерел:

1. Шокало А. П. (2021) Проблеми та перспективи інвестиційної діяльності банків в Україні, 3 - 6. Вилучено з: http://ekmair.ukma.edu.ua/bitstream/handle/123456789/21003/Shokalo_Bakalavraska_robota.pdf?sequence=1&isAllowed=y
2. Акціонерне товариство комерційний банк "ПриватБанк" річний звіт 31 грудня 2020 року. Вилучено з: <https://static.privatbank.ua/files/Річний+звіт+за+2020+p.pdf>
3. Акціонерне товариство комерційний банк "ПриватБанк" річний звіт 31 грудня 2021 року. Вилучено з: https://static.privatbank.ua/files/doc2_09092022.pdf

ІНСТИТУЦІЙНІ ТА ФІНАНСОВІ АСПЕКТИ СТИМУЛЮВАННЯ РОЗВИТКУ ЕКОСИСТЕМИ СТАРТАПІВ У ВІТЧИЗНЯНІЙ ЕКОНОМІЦІ

Сабара О.І.

здобувач освітньо-кваліфікаційного рівня „Магістр”
Львівський національний університет імені Івана Франка, Україна

Важливою складовою екосистеми для розвитку стартапів у більшості розвинених інноваційних економіках світу є наявність та розвиненість інноваційних бізнес-інкубаторів та акселераторів. Останні набувають все більшого поширення в Україні разом із зростаючим попитом стартапів на відповідні послуги для свого швидкого зростання. Ось чому, вивчення питань становлення та розвитку бізнес-структур для підтримання стартапів в нашій державі, основних інкубаційних та акселераційних програм і послуг, які пропонуються подібними вітчизняними організаціями, умов їх роботи та критеріїв відбору проектів до таких центрів розвитку інновацій є актуальним [1, с. 476].

Дослідження інституційних і фінансових особливостей активізації прогресу української ЕСС переконує, що цей процес має реалізовуватися на підставі аналізу зарубіжного досвіду у цьому напрямі з урахуванням можливостей його імплементації в умови вітчизняної господарської системи. Наприклад значну зацікавленість становить практичний досвід стимулювання розвитку ізраїльської ЕСС, прогрес якої розпочався в кінці ХХ століття. Як тільки уряд затвердив стратегію, яка передбачала активізацію інноваційного підприємництва, розробили та реалізували програму стимулювання розвитку стартапів, на котру було виділено фінансові ресурси у розмірі понад 100 млн дол. США кожного року за рахунок надходжень центрального бюджету. Уряд всіма силами заохочував заснування спільних компаній з досвідченими світовими венчурними організаціями. Водночас він міг вкладати у регіональні інноваційні підприємства майже 40 % від необхідних інвестиційних ресурсів. Окрім цього провели роботу щодо запобігання подвійному справлянню податків та було суттєво полегшено низку процесів у сфері залучення інвестиційних ресурсів. Уряд Ізраїлю стимулює розвиток стартапів та інноваційних технологій за рахунок грантових капіталовкладень та за допомогою спеціалізованих інкубаторів, котрі формують свої ресурси з бюджету. За підсумками 2017 року обсяг державних фінансових ресурсів, які були інвестовані у розвиток нових стартапів сягнув 400 млн дол. США. З-понад 2,5 тис. сформованих стартапів, котрі залишали прохання на фінансове забезпечення держави, більше 1,8 тис. отримали грант, що підтверджувало великий розмах урядової фінансової підтримки таких інноваційних підприємців.

Глобальний інноваційний індекс нашої держави за 2019 рік визначив 47 позицію у світі, що на три позиції нижче у порівнянні з попереднім роком. У 2021 році Україна посіла за цим індексом 49 місце та увійшла у трійку держав, у господарській системі яких доходи перебувають на рівні, що нижчий за середнє значення у світі (у 2020 році за цим показником наша країна посідала 45 місце, тобто на 4 сходинки вище) [3].

Загальновідомий економічний прогрес сусідньої Польщі, уряд якої з метою створення сприятливих умов для започаткування діяльності стартапів та модернізації й активізації вже діючих інкубаторів розробив Державну програму стимулювання суб'єктів господарювання. Вона була також покликана реалізовувати

фінансову підтримку наукових досліджень та розроблення інноваційних технологій у обсязі 250 тис. євро для компаній, які здійснюють діяльність у межах інкубатора (верхня межа була поставлена на рівні 85 % від загального обсягу сформованих фінансових ресурсів). Для компаній, котрі не прив'язують своє функціонування до інкубатора, верхню межу визначали на рівні 65 % упродовж середнього періоду, котрий тривав від 3 до 4 років.

Корисний досвід підтримки розвитку ЕСС є у країнах ЄС, який охоплює заходи у сфері активізації діяльності наукових об'єднань, які покликані розвивати інноваційну діяльність. Об'єднання науки та інновацій ЕІТ є величезною інноваційною системою в Європі та входить у перелік найбільших на планеті. Інноваційні об'єднання включають низку елементів, зокрема: освітні програми, котрі полегшують дорогу від розроблення інноваційних продуктів до їх просування у ринкове середовище; оцінки інноваційних пропозицій та розроблення інвестиційних проектів; акселератори та підприємницькі інкубатори. Відоме об'єднання EIT Digital охоплює дві важливі складові. Перша частина сконцентрована на послугах, котрі надаються перед інкубацією (за допомогою започаткування бізнесу) і стимулюють цифрову трансформацію (за рахунок введення в дію символічного продукту, здатного перебувати на плаву на ринку). Остання складова спрямована на формування підростаючого покоління на ринку стартапів, які сформують переважаючу групу учасників.

У Канаді також свого часу були розроблені державні програми підтримки інноваційного підприємництва, які діють і дотепер, і покликані створювати сприятливі умови для діяльності наукових об'єднань зокрема та ЕСС загалом. Ці програми вдало налагоджують ефективне співробітництво дрібних науково-технічних інноваційних громад з успішно функціонуючими бізнес-структурами на ринку, які зацікавлені інвестувати у стартапи.

Зауважимо, що сьогодні у вітчизняній економіці функціонують понад 70 підприємницьких інкубаторів й акселераторів, котрі ведуть пошук стартапів, які розробляють інноваційні продукти, з метою залучення до співпраці. Велику увагу вони, зазвичай, приділяють сфері інформаційних технологій. Також наявна велика кількість акселеративних програм, які мають за мету надання колективної та особистої підтримки інноваційним підприємцям, допомога у мобілізації початкових капіталовкладень, консультування із залученням відомих і успішних практиків й посадовців компаній. Усі ці зусилля зібрані разом дають змогу у найкоротший час сформувати цікаві продукти, які доцільно представляти майбутнім капіталовкладникам.

Як показує досвід, високою є ймовірність отримання стартапами, які перебувають під опікою акселераторів, бажаного обсягу фінансових ресурсів за рахунок венчурних компаній, котрі співпрацюють з такими опікунами. Проте бути залученим до акселераційної програми не так легко як здається, оскільки стартапи підпадають ґрунтовній диференціації за критеріями інноваційності, привабливості для потенційних інвесторів запропонованого продукту, здатності до охоплення певного сегменту ринку та потенціалу до його нарощення тощо. Такі жорсткі критерії, зазвичай, здатні виконати стартапи, які пов'язані з високотехнологічними продуктами (особливо з галузі ІТ) та мають значні перспективи до нарощення масштабу за короткий відрізок часу.

Терміни перебування фірм в інкубаторах зазвичай становлять до трьох років. Критерії відбору проектів або завершення співпраці з бізнес-інкубатором визначаються умовами кожного окремого бізнес-інкубатора, проте у більшості випадків є гнучкими. У наш час процес бізнес-інкубування в Україні полягає у наданні

компаніям – клієнтам офісних та бізнес-послуг, а також спеціалізованих послуг, серед яких: проектна експертиза, допомога зовнішніх фахівців, менторів; навчання та підвищення кваліфікації команди; захист та оцінювання об'єктів інтелектуальної власності, ліцензування та сертифікація інноваційних продуктів; допомога в отриманні подальшого фінансування, надання гарантій інвесторам; підготовка проектів під критерії та умови інвесторів [1, с. 478].

Поширення у вітчизняній економіці підприємницьких інкубаторів володіє значними перспективами, оскільки їхня затребуваність визначається низкою чинників, зокрема: відсутність у новоутвореного бізнесу доступних джерел фінансування з метою формування основних і оборотних активів, що сприяє зростанню витрат та зменшенню обігового капіталу; зростання величини потреби серед українського бізнесу у інноваційних технологіях науки, інформаційно-консультаційних послугах тощо; дефіцит навиків та інформації щодо започаткування бізнесу у сфері стартапів та потенціалу щодо залучення фінансових ресурсів для ведення інноваційної діяльності; щойно започаткованому бізнесу необхідний певний період для освоєння та адаптації до ринкової кон'юнктури в умовах високого податкового тиску в Україні.

Вітчизняні бізнес-інкубатори здебільшого існують за рахунок коштів міжнародних фондів, грантових програм та фінансування інших міжнародних донорських організацій. Кошти органів місцевої влади та вітчизняних спонсорів залишаються поки-що незначними. Серед найбільш успішніших інноваційних бізнес-інкубаторів сьогодення в Україні можна назвати GrowthUp, iHUB, Happy Farm, Eastlabs, Polyteco, Wannabiz, Voomy IT-парк тощо [2].

Українські підприємницькі акселератори, зазвичай, спеціалізуються на наданні такої підтримки стартапам: менторської, котра реалізується за допомогою залучення успішних спеціалістів, які ведуть діяльність у багатьох сферах, розроблення освітніх програм та різних навчальних курсів; надання офісного приміщення для ведення діяльності (це змушує учасників стартапу передислокуватися на територію акселератора; інформаційне просування стартапу у формі медійної підтримки, яка здійснюється ще до початку співпраці у межах програми; допомога у мобілізації початкових капіталовкладень, що дадуть змогу профінансувати стартові суттєві видатки проекту; формування ефективних зв'язків з майбутніми інвесторами, котрі є учасниками чи контрагентами акселератора, що суттєво нарощує ймовірність успішного покриття потреби у наступних обсягах фінансових ресурсів.

Серед об'єктів інфраструктури в Україні проявляється тенденція до створення корпоративних акселеративних програм, що запускаються крупними компаніями. Модель створення та акселерації стартапів серед корпорацій не є новою у світі. Такі компанії як Telefonica, Deutsche Telekom, Philips активно співпрацюють з підприємцями-інноваторами, дотримуючись різних схем корпоративного венчурингу [1, с. 478].

Перші корпоративні бізнес-акселератори та інкубатори появились в нашій країні у 2006 році. А вже у 2010 році українські ІТ-компанії створили 10 таких структур, проте реальних успіхів вони так і не досягли через не вигідні умови співпраці зі стартапами, оскільки вимагали від останніх до 80% частки у власності майбутньої компанії. У наші дні компанії змінили модель виплат винагороди за підтримку стартапів, зазвичай використовуючи участь у прибутках новоствореної компанії [1, с. 478].

Активними засновниками корпоративних акселеративних програм в Україні в наш час є компанія Київстар (спільна програма із ВДНХ Tech) та Microsoft Ukraine.

Сьогодні Київстар працює із трьома командами стартапів (Gravitec, inCust і Virbox) за моделлю участі у прибутках фірм. Приватбанк запустив свою першу стартап-акселераційну програму КУБ, про плани відкриття такої зазначила компанія ЕУ [1, с. 478].

Microsoft пропонує акселераційну програму у сфері “інтернет речей” IoT Lab терміном 6 місяців. Модель співпраці корпорації зі своїми стартапами передбачає умову використання учасниками програми Azure – хмарної платформи Microsoft, що дозволяє залучати нових клієнтів стартапу. По завершенню програми стартапи отримують статус «незалежних постачальників програмного забезпечення», стаючи партнерами Microsoft.

Позитивні тенденції зростання чисельності акселераційних програм можна пояснити тим, що офіси міжнародних глобальних корпорацій виділяють значні інвестиції на пошук і підтримку проривних конкурентоспроможних ідей стартапів, які походять з країн, що розвиваються, відкриваючи так звані “локальні програми” [1, с. 478].

Варто зазначити, що незважаючи на те, що створення акселераторів є найдорожчою схемою для корпоративного стартап-підприємництва, це дозволяє заповнити прогалини у слабозвинених елементах у вітчизняній екосистемі стартап- підприємництва [1, с. 479].

За матеріалами StartupNetwork досліджено, що на ринку України пропонуються різні програми для розвитку стартап-підприємництва. Серед них: освітні програми, акселераційні програми (персональні та групові), інкубаційні програми (в тому числі для виходу на краудфандингові платформи), сервісні програми (пошук інвесторів на ринках США та Європи для проведення раунду А), підготовка до конкурсів проектів для здобуття грантового фінансування), консалтингові програми (передбачають співучасть від 5% у проекті за запитами від 10 тис. дол США), менторські програми (дозволяють діагностувати взаємини в команді та допомагають інтегрувати особистий і професійний досвід в командні результати стартапу), партнерські програми (надають доступ до мереж венчурних інвесторів, лабораторій, академій, клубів бізнес-ангелів, передбачають проведення сесій від менторів за оплату від 6 тис. дол США в рік, без участі у власності) [1, с. 479].

Startup.Network на своєму сайті зібрала пропозиції різних бізнес-програм в Україні, серед них є персональні та групові програми, з різними регіонами поширення та умовами підтримки. Більшість програм пропонують стартапам безкоштовну участь у битвах проектів, що проводить Startup.Network, та можливості внесення проекту до друкованого каталогу рекомендованих проектів. Акселеративна онлайн-програма для підприємців Crowd Accelerator пропонує, наприклад, менторство від представників з Кремнієвої долини [1, с. 481].

З огляду на значний бум на створення стартапів в нашій країні чисельність інкубаторів та бізнес-акселераторів все ще залишається недостатньою для великої території країни. Крім того, концентрація інфраструктурних інноваційних об'єктів у декількох містах мільйонниках робить процеси розвитку стартапів у нашій країні нерівномірними. Всі стартапи несхожі та потребують допомоги в різних аспектах свого зростання, тому розширення географії та спеціалізації акселераторів сприятиме появі стартапів у нових, відмінних від ІТ сферах діяльності.

Переважає більшість умов для перебування стартапів у бізнес-інкубаторах є не вигідними молодим підприємцям (через велику уступку часток власності у бізнесі, оплату інших послуг тощо). Відчувається брак бізнес- інкубаційних програм та акселераторів для технологічного бізнесу, в той же час спостерігається посилення

конкуренції серед стартапів за можливості потрапити до таких інноваційних структур. З огляду на це, більшість жорстких умов диктуються монополістичними бізнес-структурами (інкубаторами та акселераторами), що не залишає вибору інноваторам, які прагнуть розвивати свій бізнес і погоджуються на не зовсім вигідні для себе умови співпраці. Ще однією особливістю проходження акселераційних програм для вітчизняних стартапів є їх високий потенціал для роботи на глобальному ринку через залучення іноземних індивідуальних чи венчурних інвесторів. А це передбачає переїзд команди стартапів за кордон, де реалізуються можливості фінансування та глобального розвитку. Це зумовлює значну еміграцію стартап-підприємців, відплив молодих кваліфікованих кадрів до країн із розвиненішою екосистемою для підприємництва [1, с. 481].

Список використаних джерел:

1. Литвин І. Екосистема стартап-підприємництва в Україні: історія створення та сучасність // Молодий вчений 2019. №1(65). С. 476 – 482.
2. Національна освітня інфраструктура удосконалення інноваційної та підприємницької діяльності ІТ-студентів. URL: <http://tempus.nung.edu.ua/uk/news/стартап-інкубатори-та-бізнес-акселератори-в-україні-щоі-де-шукати> (дата звернення 15.01.2018).
3. ВОІВ: ключові висновки глобального інноваційного індексу 2021. // Державне підприємство "Український інститут інтелектуальної власності" (Укрпатент). URL: <https://ukrpatent.org/uk/news/main/wipo-gii-23092021> (дата звернення: 27.10.2022).
4. Плиса В.Й., Ріль З.П. Інноваційно-інвестиційний ринок України в умовах глобалізації. *Формування ринкової економіки в Україні*. 2002. Вип. 11. С. 261-271.

ОСОБЛИВОСТІ ОБЛІКУ ВИРОБНИЧИХ ЗАПАСІВ В УПРАВЛІННІ ДІЯЛЬНІСТЮ ПІДПРИЄМСТВА

Панасюк Вікторія Володимирівна

здобувачка фахової передвищої освіти, фінансово-економічного відділення
Вінницький технічний фаховий коледж, Україна

Науковий керівник: Мусятовська Людмила Йосипівна

викладач-методист фінансових дисциплін
Вінницький технічний фаховий коледж, Україна

Постановка проблеми. Матеріальні цінності на підприємствах створюються та підтримуються з метою реалізації їхньої головної функції – забезпечення безперервного виробничого процесу. Необоротні активи є частиною безперервного потоку господарських операцій, які характеризуються не тільки обсягом і структурою, але й ліквідністю. Виробничі запаси – це запаси які приносять користь підприємству. З іншого боку виробничі запаси це кошти, які могли бути використані на інші потреби. Виробничі запаси є багатогранною категорією, тому від якості та змісту інформації, яка формується в процесі ведення їх обліку залежать показники діяльності підприємства та рівень ефективності їх використання.

Аналіз останніх досліджень: На тему обліку та контролю виробничих запасів написано багато публікацій, до цього питання неодноразово повертаються, його розглядають і досліджують багато авторів і вчених. Значний внесок в аналіз обліку використання виробничих запасів зробили такі науковці, як Ф.Ф. Бутинець, В.Г. Лінник, М.Т. Білуха, Л.В. Жилкіна, О.С. Бородкін, П.П. Німчинов, Б.І. Валуєв та інш.

Метою статті є дослідження особливостей визначення та обліку виробничих запасів в здійсненні управління діяльності підприємства.

Основний матеріал Виробничі запаси є дуже важливим елементом діяльності будь-якого підприємства. Їх розглядають як частину матеріальних ресурсів, які не задіяні у виробничому процесі, але їх наявність на підприємстві у передбачених розмірах є об'єктивною умовою його діяльності. Національним Положенням (стандартом) бухгалтерського обліку П(С)БО 9 «Запаси», затвердженим наказом Міністерства фінансів України № 246 від 2.11.99 р., визначаються методологічні основи формування в бухгалтерському обліку інформації про запаси та її розкриття у фінансовій звітності[1] За Національним Положенням (стандартом) бухгалтерського обліку П(С)БО 9 «Запаси» — це активи, які:

- утримуються для подальшого продажу за умов звичайної господарської діяльності;
- перебувають у процесі виробництва з метою подальшого продажу продукту виробництва;
- утримуються для споживання під час виробництва продукції, виконання робіт та надання послуг, а також управління підприємством.

У бухгалтерському обліку виокремлюють поняття «виробничі» запаси, що означають предмети праці, призначені для оброблення, перероблення або використання у промисловому виробництві чи для господарських потреб, а також засоби праці, які відповідно до чинних положень входять до складу оборотних засобів як малоцінні та швидкозношувані предмети. Відповідно до П(С)БО 2 «Запаси» під запасами розуміють активи, які призначені для використання в ході звичайної

господарської діяльності в процесі виробництва, для продажу чи у формі матеріалів для споживання при наданні послуг. Запаси підприємства належать до оборотних активів. Особливістю запасів є те, що вони належать до оборотних активів. Отже, запаси призначені для реалізації або споживання протягом одного операційного циклу або протягом 12 місяців з дати балансу. Одиницею бухгалтерського обліку запасів є їх найменування або однорідна група (вид). Для організації синтетичного обліку наявності і руху виробничих запасів на підприємствах використовується рахунок 20 «Виробничі запаси» за субрахунками [2]

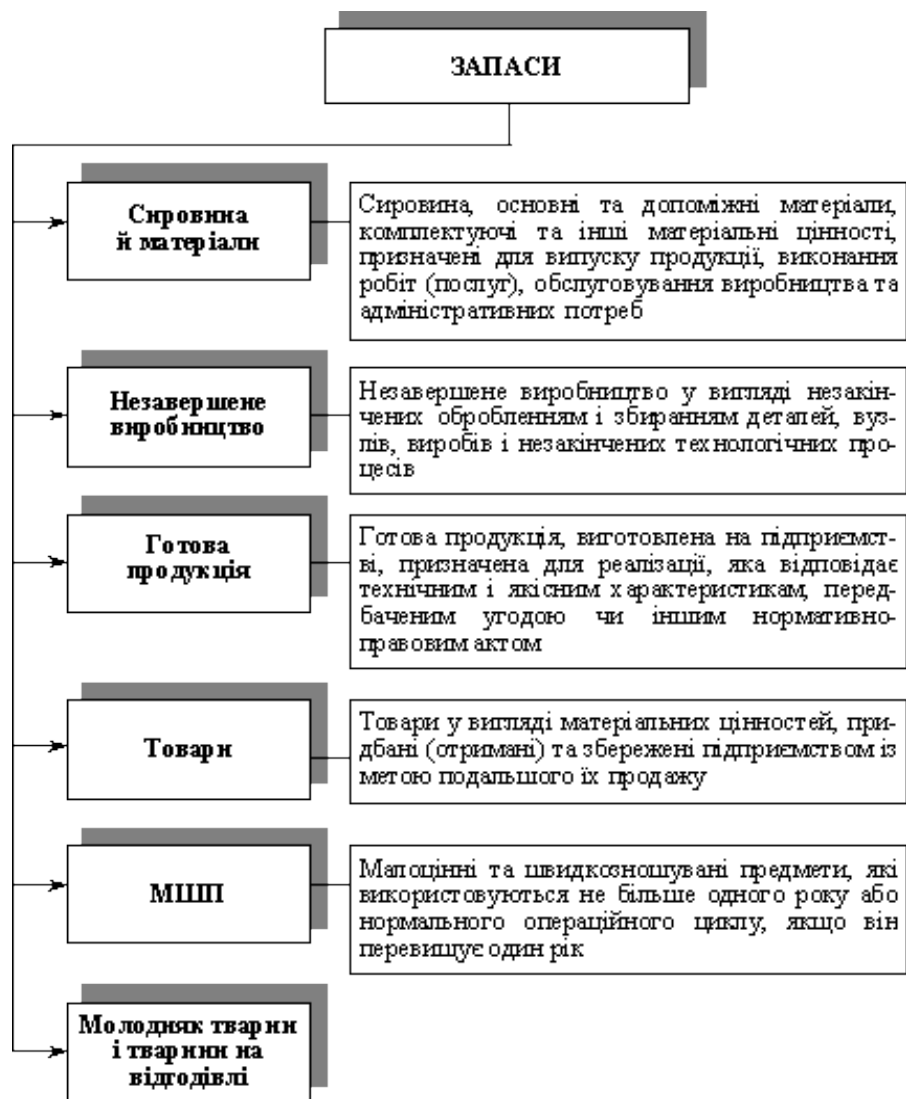

Рис. 1. Класифікація запасів у бухгалтерському обліку

Важливу роль в обліку виробничих запасів відіграють методи їх оцінювання. Залежно від обраної облікової політики на підприємстві використовуються такі методи, як FIFO, LIFO тощо. Задачі з обліку виробничих запасів тісно взаємопов'язані з задачами інших ділянок обліку та управлінською інформаційною системою підприємства:

- позавиробничі витрати; надходження матеріальних цінностей за фактичною вартістю (облік фінансово-розрахункових операцій);
- відпуск матеріальних цінностей у порядку реалізації (облік готової продукції та її реалізації);

- прихід матеріальних цінностей за кореспондуючими рахунками; витрати матеріальних цінностей за кореспондуючими рахунками (облік та складання звітності);

- витрати матеріальних цінностей на виробництво (облік витрат на виробництво).

Висновок: Отже, запаси займають особливе місце у складі майна підприємства та домінуючі позиції у структурі витрат. Ефективність господарської діяльності підприємств значною мірою залежить від оцінки та раціонального використання виробничих запасів. Встановлено, що категорія «запаси» – це не тільки об’єкт обліку, й об’єкт управління. Визначено, що ідентифікація виробничих запасів в складі активів при надходженні на підприємство початковою ланкою їх облікового процесу[3] Ефективне управління запасами надає можливість значно скоротити операційний виробничий цикл, що сприяє скороченню витрат, пов’язаних зі зберіганням виробничих запасів, та дозволяє вивільнити частину оборотних коштів.

Список використаних джерел:

1. Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні: Закон України від 16 липня 1999 р. № 996-XIV Верховна Рада України. (зі змінами)URL:<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/996-14#Text>.
2. План рахунків Бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань, і господарських операцій підприємств і організацій. Рахунок 20.URL:<https://www.buhoblik.org.ua/uchet/uchet-tovarov-i-materialov/380-rahunok-20.html>
3. Максименко І. Я. Внутрішній аудит: підвищення ефективності роботи та забезпечення прибутковості підприємства. Сталий розвиток економіки. 2013. № 1. С. 294-296.

РОЗПОДІЛ ВИТРАТ МАЙБУТНІХ ПЕРІОДІВ ЗА МЕТОДОМ АМОРТИЗАЦІЇ НЕОБОРОТНИХ АКТИВІВ НА ОСНОВІ ІНШИХ ОПЕРАЦІЙНИХ ДОХОДІВ

Сук Петро Леонідович

ORCID ID: 0000-0002-8556-7123

д-р. екон. наук, професор, професор кафедри обліку і оподаткування
Відокремлений підрозділ Національного університету біоресурсів і
природокористування України "Ніжинський агротехнічний інститут", Україна

В діяльності підприємств виникають витрати майбутніх періодів (далі – ВМП). ВМП – це витрати, пов'язані з підготовчими до виробництва роботами в сезонних галузях промисловості; з освоєнням нових виробництв та агрегатів; сплачені авансом орендні платежі; оплата страхового поліса; оплата торгового патенту; передплата на газети, журнали, періодичні та довідкові видання тощо.

Облік ВМП ведуть на рахунок 39 "Витрати майбутніх періодів". За дебетом рахунку 39 відображається накопичення витрат майбутніх періодів, за кредитом – їх списання (розподіл) та включення до складу витрат звітного періоду [1; 2].

ВМП – це особливий вид витрат, що мали місце протягом поточного або попередніх звітних періодів, але належать до наступних звітних періодів. ВМП відображаються у статті "Витрати майбутніх періодів" (код рядка 1170) розділу II "Оборотні активи" активу Балансу (Звіту про фінансовий стан) (форма № 1) [3; 4].

ВМП потребують розподілу між наступними періодами. Це можна робити за допомогою методів амортизації необоротних активів. Наприклад, можна використовувати метод на основі інших операційних доходів.

Інші операційні доходи є однією із груп доходів згідно П(С)БО 15 "Дохід".

До складу інших операційних доходів включаються суми інших доходів від операційної діяльності підприємства, крім чистого доходу від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг), зокрема: дохід від операційної оренди активів; дохід від операційних курсових різниць; відшкодування раніше списаних активів; дохід від роялті, відсотків, отриманих на залишки коштів на поточних рахунках в банках, дохід від реалізації оборотних активів (крім фінансових інвестицій), необоротних активів, утримуваних для продажу, та групи вибуття тощо [5].

Інші операційні доходи відображаються в статті "Інші операційні доходи" (код рядка 2120) Звіту про фінансові результати (Звіту про сукупний дохід) (форма № 2) [3; 4].

Їх облік ведуть на рахунок 71 "Інший операційний дохід", який має такі субрахунки:

710 "Дохід від первісного визнання та від зміни вартості активів, які обліковуються за справедливою вартістю";

711 "Дохід від купівлі-продажу іноземної валюти";

712 "Дохід від реалізації інших оборотних активів";

713 "Дохід від операційної оренди активів";

714 "Дохід від операційної курсової різниці";

715 "Штрафи, пені, неустойки";

716 "Відшкодування раніше списаних активів";

717 "Дохід від списання кредиторської заборгованості";

718 "Дохід від безоплатно одержаних оборотних активів";

719 "Інші доходи від операційної діяльності" [1; 2].

На основі видів інших операційних доходів, а також за субрахунками до рахунку 71 можна використовувати різні методи розподілу ВМП, зокрема: 1) доходу від купівлі-продажу іноземної валюти; 2) доходу від реалізації інших оборотних активів; 3) доходу від операційної оренди активів; 4) доходу від операційної курсової різниці; 5) доходу від штрафів, пеней, неустойок; 6) доходу від відшкодування раніше списаних активів; 7) доходу від списання кредиторської заборгованості; 8) доходу від безоплатно одержаних оборотних активів; 9) інших доходів від операційної діяльності.

При застосуванні методу на основі інших операційних доходів річна сума ВМП визначається як добуток суми ВМП, що розподіляються, та коефіцієнта розподілу ВМП, який обчислюється діленням фактичного обсягу інших операційних доходів на плановий обсяг інших операційних доходів.

Щоб розподілити ВМП за методом на основі інших операційних доходів застосовують формули:

$$PCPBM\P = CPBM\P \times KPBMP,$$

де $PCPBM\P$ – річна сума розподілу ВМП; $CPBM\P$ – сума розподілу ВМП; $KPBMP$ – коефіцієнт розподілу ВМП.

$$KPBMP = FOIOD : POIOD,$$

де $FOIOD$ – фактичний обсяг інших операційних доходів; $POIOD$ – плановий обсяг інших операційних доходів.

Плановий обсяг інших операційних доходів враховується за всі місяці розподілу ВМП, а фактичний обсяг іншого операційного доходу за кожен місяць.

Можливий інший варіант розподілу ВМП за методом на основі інших операційних доходів:

$$PCPBM\P = FOIOD \times KPBMP,$$

$$KPBMP = CPBM\P : POIOD.$$

Розподіляти ВМП за методом на основі інших операційних доходів можна за двома способами: 1) від початкової суми ВМП; 2) від залишкової суми ВМП.

За допомогою прикладу розподілимо ВМП за методом на основі інших операційних доходів.

Приклад. Сума ВМП, що розподіляється, становить 80000 грн. Строк розподілу ВМП – 4 роки. Протягом періоду розподілу ВМП передбачається одержати 240000 грн інших операційних доходів, у тому числі: за 1-й рік – 100000 грн, за 2-й рік – 80000 грн, за 3-й рік – 40000 грн, за 4-й рік – 20000 грн.

Значення коефіцієнту розподілу ВМП: за 1-й рік – 0,4167 (100000 : 240000 = 0,4167), за 2-й рік – 0,3333 (80000 : 240000 = 0,3333), за 3-й рік – 0,1667 (40000 : 240000 = 0,1667), за 4-й рік – 0,0833 (20000 : 240000 = 0,0833).

Зробимо розподіл ВМП за методом на основі інших операційних доходів із їх початкової суми (1-й спосіб) (табл. 1) і із їх залишкової суми (2-й спосіб) (табл. 2).

Таблиця 1

Розподіл ВМП за методом на основі інших операційних доходів за 1-м способом (від початкової суми ВМП)

Рік	Сума розподілу ВМП, грн	Інші операційні доходи, грн	Коефіцієнт розподілу ВМП	Річна сума розподілу ВМП, грн
1	80000	100000	0,4167	33336
2	80000	80000	0,3333	26664
3	80000	40000	0,1667	13336
4	80000	20000	0,0833	6664
x	Разом	240000	1	80000

[авторська розробка]

Таблиця 2

Розподіл ВМП за методом на основі інших операційних доходів за 2-м способом (від залишкової суми ВМП)

Рік	Сума розподілу ВМП, грн	Інші операційні доходи, грн	Коефіцієнт розподілу ВМП	Річна сума розподілу ВМП, грн
1	80000	100000	0,4167	33336
2	46664	80000	0,3333	15553
3	31111	40000	0,1667	5186
4	25925	20000	0,0833	25925
x	Разом	240000	1	80000

[авторська розробка]

Як видно з таблиці 1, при 1-му способі (від початкової суми ВМП) розподіл ВМП кожного року розраховується із однакової (початкової) суми і за роки розподілу вони розподіляються повністю. При 2-му способі (від залишкової суми ВМП) (табл. 2) ВМП за роки розподілу повністю не розподіляються, а в останньому році завжди буде нерозподілена сума ВМП, яка переноситься у витрати.

Висновки. Розподіл ВМП можна здійснювати за методом амортизації необоротних активів на основі інших операційних доходів. Його можна розраховувати двома способами: 1) від початкової суми ВМП; 2) від залишкової суми ВМП.

Можна використовувати різні види методу (або методи) розподілу ВМП на основі інших операційних доходів, зокрема, відповідно до субрахунків рахунку 71, а саме такі методи: 1) доходу від купівлі-продажу іноземної валюти; 2) доходу від реалізації інших оборотних активів; 3) доходу від операційної оренди активів; 4) доходу від операційної курсової різниці; 5) доходу від штрафів, пеней, неустойок; 6) доходу від відшкодування раніше списаних активів; 7) доходу від списання кредиторської заборгованості; 8) доходу від безоплатно одержаних оборотних активів; 9) інших доходів від операційної діяльності.

Список використаних джерел:

1. План рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій підприємств і організацій (Наказ Міністерства фінансів України). № 1591. (2011). Вилучено з : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1557-11#Text>.
2. Інструкція про застосування Плану рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій підприємств і організацій (Наказ Міністерства фінансів України). № 291. (1999). Вилучено з : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0893-99#Text>.
3. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 1 "Загальні вимоги до фінансової звітності" (Наказ Міністерства фінансів України). № 73. (2013). Вилучено з : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0336-13#Text>.
4. Методичні рекомендації щодо заповнення форм фінансової звітності (Наказ Міністерства фінансів України). № 433. (2013). Вилучено з : <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0433201-13/conv#Text>.
5. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 15 "Дохід" (Наказ Міністерства фінансів України). № 290. (1999). Вилучено з : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0860-99#Text>.

ФУНКЦІЇ ФІНАНСІВ ТА ЇХ ЗНАЧЕННЯ НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ УПРАВЛІННЯ ЕКОНОМІЧНИМИ ПРОЦЕСАМИ ДЕРЖАВИ

Пономарьова О.Б.

старший викладач

кафедри фінансів, банківської справи та страхування
Університет митної справи та фінансів, Україна

Лященко С.

студент

Університет митної справи та фінансів, Україна

Фінанси як інструмент утворення, розподілу та використання фондів фінансових ресурсів для потреб господарства та надання послуг населенню є необхідним джерелом для виконання державою своїх функцій. Неповне функціонування фінансів не дає країнам розкрити доступний потенціал темпів та стабільності розвитку. В нинішній кризовий період для нашої держави це питання дуже актуальне. Для України є важливим максимальне ефективне використання фінансових інструментів, для стабілізації та зменшення втрат спричинених військовою агресією з боку росії, світовими економічними проблемами, зокрема викликаними енергетичною кризою.

Обравши правильну фінансову політику, можна досягти кращих показників економічного зростання, пом'якшити кризові періоди та загалом покращити добробут населення. Створення відповідних фінансових інститутів є потребою кожної держави. Фінансові способи регулювання в державі постійно вдосконалюються, враховуючи сучасні потреби.

У вітчизняній науковій літературі [1, с. 18] основними функціями фінансів є контрольна та розподільна функції. Розподільча функція відповідає за розподіл та перерозподіл вартості ВВП. Будучи інструментом розподілу ВВП фінанси відображають процес цього розподілу (рис. 1), куди входять три етапи таких як: первинний розподіл, перерозподіл та вторинний розподіл.

Перший етап передбачає отримання доходів домогосподарствами, підприємствами та державою.

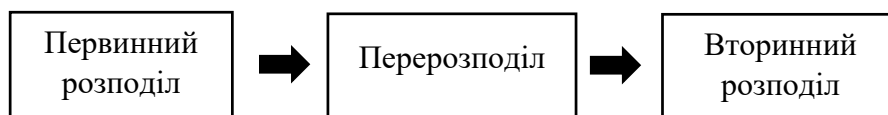

Рис. 1. Етапи розподілу ВВП

Другий, етап перерозподілу, пов'язаний з вилученням та мобілізацією коштів, шляхом утворення централізованих фондів та їх подальшим використанням. На етапі перерозподілу також формуються доходи суб'єктів фінансових відносин. Сутність етапу вторинного розподілу в надходженні цільових фондів на потреби підприємств та домогосподарств.

Контрольна функція проявляється у тому, що фінанси як рух грошових потоків потребують постійного контролю. Контроль відбувається як з боку всіх суб'єктів

фінансових відносин, так і з боку держави. Контроль є необхідним з причини прагнення кожного суб'єкту до найбільшої вигоди для себе, отже є потреба в заходах які застерезуть від зловживань при розподілі та перерозподілі ВВП. Ефективність фінансового контролю забезпечується його всеохопленістю та прозорістю.

Отже, розглянувши функції фінансів можна стверджувати, що вони є необхідними для функціонування економіки держави. Фінансова політика є комплексом державних заходів, що передбачає використання значної кількості фінансових інструментів, та їх використання з метою досягнення поточних та довгострокових цілей. Розробкою фінансової політики займається центральний банк та міністерство фінансів. Серед складових фінансової політики виділяють масу різноманітних заходів (рис. 2).

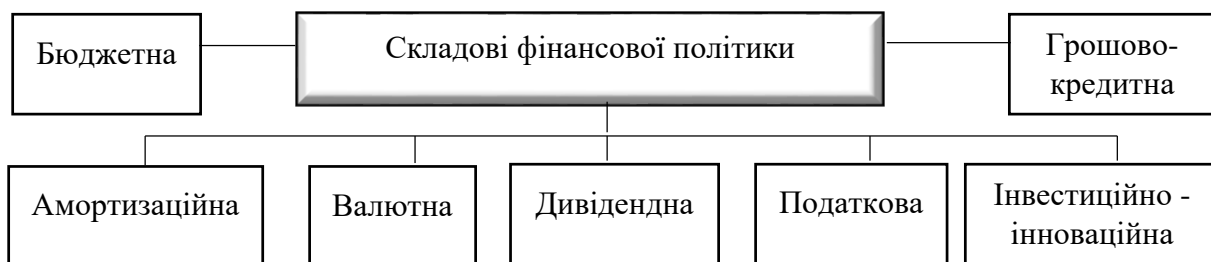

Рис. 2. Складові фінансової політики

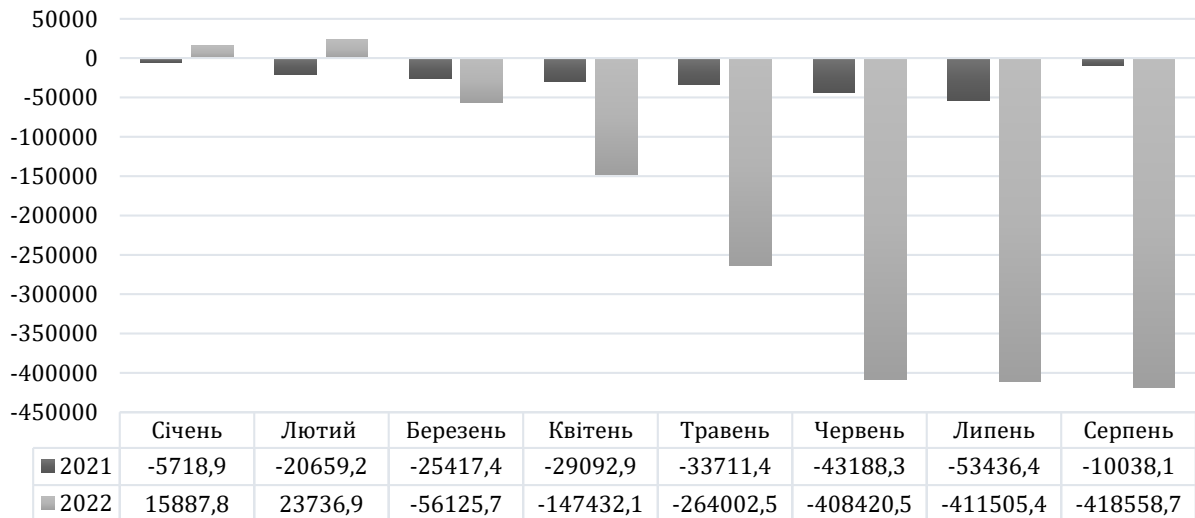
В наш час, коли найбільшим викликом для держави стало військове вторгнення з боку росії, виникає потреба у стабілізації фінансового сектору, економіки держави й загального пристосування до умов війни. Були прийняті рішення щодо змін у системі оподаткування під час воєнного стану. Наприклад, Верховною Радою України був прийнятий закон [2], згідно з яким для підприємців була скасована відповідальність за несплату податків у разі відсутності коштів для цього, за умови їх сплати після закінчення війни. Також були тимчасово скасовані деякі інші стягнення. Безоплатна передача матеріальної допомоги Збройним Силам України та іншої гуманітарної допомоги для потерпілих також була звільнена від оподаткування. Не оподатковується й затрати на паливо використаного для здійснення допомоги армії. Були внесені полегшуючі зміни щодо виробництва та оподаткування деяких товарів, наприклад, тютюнових виробів, спирту, пального тощо. В цілому можна сказати що відбулося послаблення оподаткування підприємств. Таким чином держава підтримує бізнес у складній ситуації.

У цей період фінанси в Україні набули більш адміністративного характеру, щоб підтримувати життєдіяльність економіки потрібно покриття дефіциту бюджету. За статистичними даними Мінфіну [3], дефіцит бюджету можна було спостерігати й у попередні роки, але підтримка економіки у воєнний період вимагає від України неймовірних затрат. У порівнянні з минулим роком, в якому теж можна було спостерігати дефіцит бюджету, видатки держави значно більше перевищили її доходи, про що свідчать дані Міністерства Фінансів [4] (табл.1).

Дивідендна фінансова політика дозволяє впливати на рівень споживання. Так, наприклад, щоб стимулювати попит на споживання, держава може змінювати дохідність своїх облігацій. Цей інструмент використовується й зараз. За даними Національного Банку України [5], граничний рівень державних облігацій станом на жовтень 2022 року становить близько 12-16% відсотків, що не може покрити нинішній рівень інфляції.

Таблиця 1

Дефіцит бюджету за січень - серпень 2021-2022 років

Стосовно валютної фінансової політики НБУ вжив заходів щодо контролю обмінного курсу [6]. З липня 2022 року курс гривні по відношенню до долара утримується в обсязі близько 36,5686 грн/дол, до корекції курс був 29,25 грн за 1 дол. Це також було необхідно для підвищення стійкості економіки. Утримувати фіксований курс планується і надалі, з можливими корекціями в майбутньому.

Таким чином, в нинішній кризовий період фінанси є основним інструментом, завдяки якому держава може впливати на економічні процеси за для стабілізації нинішньої ситуації. Ці фінансові інструменти й надалі будуть використовуватися, бо потреба в їх застосуванні не викликає сумнівів. В умовах війни економіка не може функціонувати на повністю ринковій регуляції. Та й адміністративні методи впливу не вдасться використовувати завжди. По закінченню війни Україні ще доведеться пройти шлях по відновленню нормального ринкового функціонування економіки.

Список використаних джерел:

1. Опарін В. М. Фінанси (Загальна теорія): Навч. посібник. -4-ге вид., без змін. К.: КНЕУ. 2007. 240 с.
2. Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законодавчих актів України щодо особливостей оподаткування та подання звітності у період дії воєнного стану URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2118-20#Text>.
3. Видатки держбюджету України за 2022 рік URL: <https://index.minfin.com.ua/ua/finance/budget/gov/expense/>
4. Виконання державного бюджету України URL: <https://index.minfin.com.ua/ua/finance/budget/gov/2021/>
5. Результати розміщення облігацій внутрішніх державних позик URL: <https://bank.gov.ua/ua/markets/ovdp-table>
6. НБУ зафіксував офіційний курс гривні до долара США на новому рівні та вжив низку додаткових заходів для збалансування валютного ринку та підтримання стійкості економіки в умовах війни URL: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/nbu-zafiksuvav-ofitsiyiniy-kurs-grivni-do-dolara-ssha-na-novomu-rivni-ta-vjiv-nizku-dodatkovih-zahodiv-dlya-zbalansuvannya-valyutnogo-rinku-ta-pidtrimannya-stiykosti-ekonomiki-v-umovah-viyini#>

СЕКЦІЯ IV. МАРКЕТИНГОВА ТА ЛОГІСТИЧНА ДІЯЛЬНІСТЬ

РОЛЬ ДІДЖИТАЛІЗАЦІЇ В ЛОГІСТИЧНОМУ БІЗНЕСІ

Кравець Олександр Васильович

ORCID ID: 0000-0003-0486-8854

аспірант

Львівський торговельно – економічний університет, Україна

Анотація. У статті досліджено аспекти розвитку логістичної сфери на основі використання інформаційних технологій та їх інтеграції в роботу логістичних підприємств. Підкреслено актуальність процесів діджиталізації для вдосконалення логістичної діяльності. Наголошено на важливості впровадження сучасних цифрових технологій у логістичну діяльність, що призводить до зміни бізнес - моделей і стратегічного планування. Проаналізовано роботи вітчизняних та зарубіжних вчених та їх підходи використання інформаційних технологій у логістичній сфері. Наголошено на важливості автоматизації процесів для полегшення роботи та забезпечення якості. Запропоновано розробити нормативне регулювання цифрових технологій, модернізувати цифрову інфраструктуру, розробити та упровадити цифрові платформи і технології в основні сфери економіки та державного управління, налагодити підготовку кадрів та інформаційну безпеку. Наголошено на важливості оптимізації процесу комплектування, оскільки переважна більшість сучасного складського господарства у своїй роботі з відбору товару на складі, використовують «паперовий» підхід. Виділено та проаналізовано основні переваги та недоліки діджиталізації логістичного бізнесу. Досліджено та проаналізовано дві найпоширеніші системи: WMS та TMS. Окрім дослідження ІТ технологій, що дозволяють діджиталізувати логістику компанії, досліджено також інші інструменти, що автоматизують процеси. Підкреслено важливість впровадження діджитал інструментів у логістику та інші процеси компанії. Наголошено на важливості діджиталізації процесів логістики, що є невід'ємним процесом зростання компанії. Зазначено, що діджиталізація допомагає автоматизувати робочі процеси, знизити навантаження на співробітників, покращити комунікацію та оптимізувати процеси логістики. Сформовано висновки та перспективи подальших досліджень діджиталізації у логістичній сфері.

Постановка проблеми. Логістичний бізнес працює за своїми законами та стандартами. Але впровадження нових технологій докорінно змінило підхід до комунікації всередині компанії, підходу до роботи з посередниками та виконавцями та роботи з клієнтами. Зі зміною процесів зовнішнього середовища функціонування підприємств необхідним стає застосування та впровадження нових методів в управлінні підприємством. На даному етапі розвитку інформаційної систем та впровадження їх в економіку відбувається постійне ускладнення системи управління підприємством, що характеризується близьким взаємозв'язком між сферами управління. Саме тому зараз набули актуальності процеси діджиталізації та вдосконалення логістичної діяльності. Діджиталізація логістики є невід'ємною частиною розвитку підприємства. Вона дозволяє скоротити витрати, автоматизувати рутинні процеси, структурувати та впорядкувати дані, отримувати звіти у реальному

часі, налагодити комунікацію між компанією, виконавцем та клієнтом також діджиталізація вирішує певні бізнес-мети. Відповідно вивчення питання впровадження процесів діджиталізації, як однієї зі складових логістичних інновацій, в систему розвитку логістичних підприємств, набуває особливої актуальності, визначає мету та окреслює завдання статті.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Використання інформаційних технологій у логістичній сфері розглядаються у роботах вітчизняних та зарубіжних вчених, таких як: Коваленко О. О. [3], Гуцол Т. Д. [8], Шевчук С. Ф. [11], Яворської І. О. [6], Марценюк Т. О. [6], Печенюк А. В. [8], Угрин Д. І. [11]. Висвітлення логістичного управління на основі використання інформаційних технологій розглянуто у працях Окландера М. А [7], Кулика Ю. М. [4], Кривов'язюк І. В. [4], Талан М. В. [10]

Виклад основного матеріалу дослідження. Логістичний сектор швидко рухається до цифровізації. Компанії, які дотримуються старих методів і відмовляються від інновацій, з часом втрачають свою конкурентну перевагу. Автоматизація процесів стає повсякденною нормою, що не тільки полегшує роботу, але й забезпечує її якість.

При різноманітті новинок у сфері інформації виділимо такі для логістики:

- електронний обмін даними;
- персональні комп'ютери;
- системи штучного інтелекту;
- супутникові системи зв'язку;
- технологія штрихового кодування і сканування.

Електронні системи обміну даними забезпечують оборот стандартизованих документів між комп'ютерами різних компаній і замінюють такі традиційні форми зв'язку, як пошта, пересилання з нарочним і навіть факси.

Електронні засоби зв'язку забезпечують зниження витрат завдяки:

- 1) скорочуються трудові і матеріальні витрати на підготовку, розмноження, розсилання документів;
- 2) скорочується обсяг повідомлень, переданих по каналах телефонного, факсового і телексного зв'язку;

В сучасній логістиці персональний комп'ютер поширився майже на всі підприємства. Завдяки мініатюризації і підвищенню потужності обчислювальної техніки сучасні інформаційні технології стали доступні не тільки менеджерам. Можна виділити три аспекти впливу персонального комп'ютера на логістичний менеджмент:

1. ПК дають можливість одержувати оперативну інформацію не тільки в офісі, але і на складі та в дорозі.

2. ПК збільшують швидкість і точність реакції виконавців, що сприяє росту якості й ефективності сервісу. Доступні колись масивні стаціонарні комп'ютери створювали розрив між тими, хто приймає рішення, і безпосередніми виконавцями.

Штучний інтелект (ШІ) і експертні системи (ЕС) - ще один різновид інформаційних технологій, що знайшли застосування в логістиці. Узагальнюючим терміном штучний інтелект позначають групу технологій, націлених на відтворення в комп'ютерах особливостей людського мислення.

У процесі злиття віртуального та реального світів утворюється змішаний світ, в якому домінує Інтернет та доповнена реальність, і на основі цього виникає тотальна цифровізація усіх сфер життя, зокрема й у сфері логістики [2, с. 295].

Сьогодні в Україні досить низький рівень використання інноваційних інформаційних технологій та цифровізації [4, с. 252]. У зв'язку з цим уряд країни, в рамках проекту «Україна 2030Е – країна з розвинутою цифровою економікою», розробленою Українським Інститутом Майбутнього, до 2030 року має намір здійснити комплексну цифрову трансформацію соціально-економічної діяльності в Україні. Для цього необхідно розробити нормативне регулювання цифрових технологій, модернізувати цифрову інфраструктуру, розробити та упровадити цифрові платформи і технології в основні сфери економіки та державного управління, налагодити підготовку кадрів та інформаційну безпеку [9].

Експертні системи являють собою економічний і спосіб виявлення, уточнення і поширення передового досвіду управлінських рішень. Ці системи забезпечують єдину схему оформлення питань і відповідей, використовуваних експертами для рішення аналітичних і оперативних проблем. Експертні системи дозволяють зробити знання одного фахівця надбанням багатьох працівників, що збільшує погодженість, точність і продуктивність операцій за всією мережею.

Низькочастотна радіотелефонна техніка має невеликий радіус дії і тому використовується для двостороннього зв'язку на обмеженій відстані. Основне призначення таких засобів комунікації, що працюють у режимі реального часу, - постійний зв'язок з водіями навантажувачів або підбирачами замовлень на складі.

Супутникові комунікаційні технології дозволяють налагодити зв'язок на широкому географічному просторі.

Канали супутникового зв'язку відкривають можливість швидко передавати значні обсяги інформації в будь-яку точку. Обробка графічної інформації базується на технології оптичного зчитування і факсимільного або комп'ютерного зв'язку і використовується для передачі і збереження транспортної документації.

Штрихове кодування і сканування. Збір даних і обмін інформацією критично важливі для логістичного менеджменту. Штрихове кодування й електронне зчитування кодів полегшують процеси збору даних і обміну інформацією..

У складському господарстві системи логістики найбільш важливим елементом є оптимізація процесу комплектування. Переважна більшість навіть сучасного складського господарства у своїй роботі з відбору товару на складі, як і раніше, використовують «паперовий» підхід, незважаючи на те, що при такому підході операції виконуються повільно, разом з тим й існують великі ризики виникнення помилок [1, с. 266].

Оснащення персоналу логістичних підприємств інноваційними пристроями інформаційних технологій може підвищити безпеку діяльності і поліпшити якість контакту зі споживачами логістичних послуг [5, с. 97].

У довгостроковій перспективі діджиталізація логістичного бізнесу збільшує обсяги, допомагає масштабуватися та приносить більший прибуток.

Варто зазначити, що без діджиталізації можна вести бізнес.

Компанії, що виходять на ринок, матимуть переваги при впровадженні діджитал інструментів. Це сучасний підхід, якого має прагнути компанія, якщо хоче залишатися над ринком, зростати і збільшувати обороти.

Діджиталізація – це процес трансформації бізнесу за допомогою впровадження онлайн-інструментів, які допомагають розширити ринок збуту продукту чи послуги, вийти на нову аудиторію або навіть змінити вектор руху компанії. Діджиталізація бізнесу – це рушійна сила, що сприяє його розвитку. Її основні переваги відображені в табл. 1

Таблиця 1

Основні переваги діджиталізації логістичного бізнесу

№ з/п	Переваги діджиталізації логістичного бізнесу
1.	Спрощення комунікації . Це стосується як внутрішніх процесів, так і спілкування із клієнтами. Зручні програми дозволяють швидко отримувати відповіді на питання, вирішувати робочі завдання та повністю контролювати кожен процес.
2.	Автоматизація планування перевезення . Сучасні технології дозволяють повністю автоматизувати процес будівництва маршруту, підбирати оптимальні рішення, організувати роботу зі складом.
3.	Контроль перевезення у реальному часі . Як клієнт, так і менеджери в реальному часі зможуть бачити, де знаходиться вантаж, які складності складаються, чи є затримки та інші нюанси.
4.	Планування замовлень . Інструменти планування дозволяють клієнту вибирати найзручніші для себе рішення, вибудовувати графік для співробітників, дивитися навантаження та правильно розподіляти завдання.
5.	Робота зі складом . Введення системи штрих-кодів, правильне розміщення товарів для вивантаження та навантаження дозволяють знизити навантаження на склад, зменшити простой, прискорити обслуговування та оптимізувати складські площі.
6.	Аналітика та звітності . Усі дані збираються у єдину базу, у якій можна відстежувати ефективність співробітників, завантаженість, зрозуміти, як виглядають процеси логістики всередині компанії.

[авторська розробка]

Процеси діджиталізації досить складні та трудомісткі. Вони включають велику кількість інструментів, причому багато з них розробляються індивідуально для бізнесу.

Але також у малого та великого бізнесу, є чотири основні перешкоди, які відображені на рис. 1

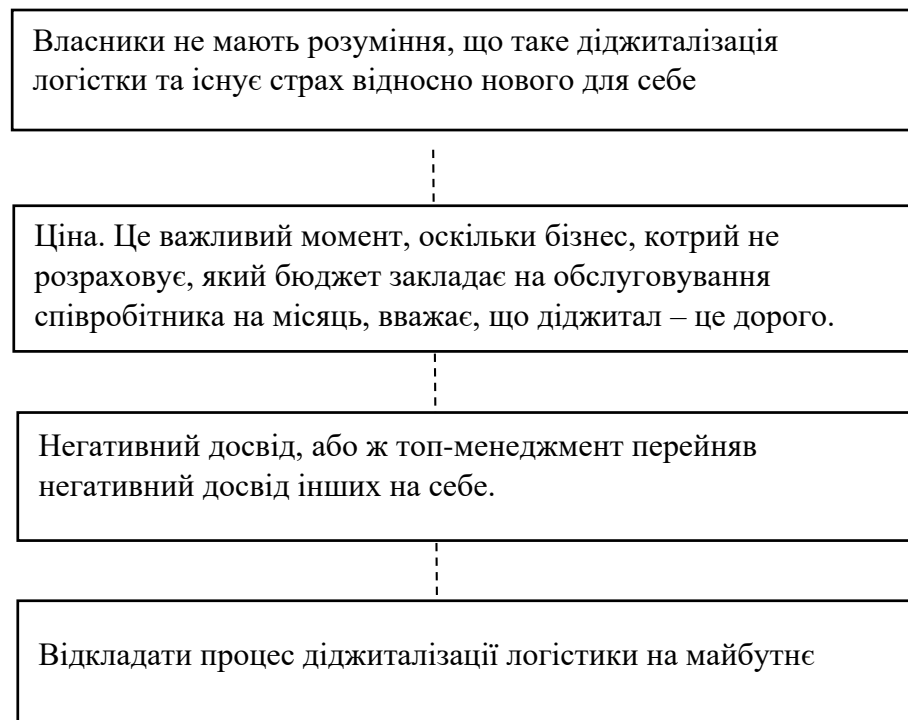

Рис. 1. Недоліки діджиталізації логістичного бізнесу

Незважаючи на велику кількість інструментів, які допомагають діджиталізувати бізнес, умовно їх можна об'єднати у дві найпоширеніші системи: WMS та TMS, які відображені в табл. 2.

WMS – це система керування складом. Вона дозволяє автоматизувати складські процеси, розширити обсяги та збільшувати обороти. Одне із завдань такої системи – відстежувати життєвий цикл товарів, щоб контролювати запаси, терміни придатності, формувати схеми розвантаження з урахуванням термінів придатності.

TMS – це система керування транспортом. Вона включає великий набір діджитал інструментів, що дозволяють автоматизувати процеси логістики будь-якої компанії. Кожен етап транспортування легко контролюється, покращуються бізнес-процеси.

Впровадження WMS системи підходить компаніям, які мають складські приміщення. Мобільні рішення дають можливість водіям, менеджерам, складським працівникам та іншим учасникам процесу логістики отримувати своєчасну інформацію. Це дає можливість налагодити комунікацію всередині компанії та покращити логістичні процеси за рахунок правильної взаємодії всіх учасників.

Таблиця 2

Системи діджиталізації бізнесу та їх переваги

№ з/п	WMS система	TMS система
1.	Підвищується продуктивність праці за рахунок зниження рутинних завдань, точного відстеження кожної операції та спрощення взаємодії між співробітниками	Знижуються транспортні витрати
2.	Пропускна спроможність складу значно збільшується, а простір можна оптимізувати за рахунок правильного розміщення товару	Покращується комунікація всередині компанії
3.	Спрощується документообіг, багато процесів легко автоматизувати	Робляться точніші розрахунки маршруту
4.	Збільшується оборот за рахунок прискореної роботи та високої точності	Визначаються «слабкі місця» на етапі доставки вантажу та пропонуються шляхи їх вирішення

[авторська розробка]

Діджиталізація процесів логістики є невід'ємним процесом зростання компанії. Вона допомагає автоматизувати робочі процеси, знизити навантаження на співробітників, покращити комунікацію та оптимізувати процеси логістики. Зведення дій при організації доставки вантажу до мінімуму скорочує витрати, зменшує простой, економить час і призводить до правильної та ефективної організації роботи підприємства.

Висновки. Отже, процеси діджиталізації займають важливе місце у сфері логістики. Глобальні маркетингові і логістичні операції дозволяють компаніям домогтися ринкового росту, значної економії за рахунок масштабів діяльності і підвищення прибутковості. На світовому ринку підсилюється роль логістики і зростає значення логістичного менеджменту.

Упровадження цифрових технологій підвищить ефективність взаємодії учасників логістичного процесу

Завдяки мініатюризації і підвищенню потужності обчислювальної техніки сучасні інформаційні технології стали доступні не тільки менеджерам.

Удосконалювання засобів зв'язку значно підвищує ефективність інформаційних технологій у логістиці. Збір даних і обмін інформацією критично важливі для логістичного менеджменту.

Впровадження процесів діджиталізації у сферу логістики, на нашу думку, повинно ґрунтуватися на інформаційній підтримці інтегрованих систем розвитку у напрямку удосконалення виробничих, торговельних та економічних процесів. Головними завданнями діджиталізації є скорочення часових, трудових, фінансових витрат, пов'язаних із пошуком даних.

Таким чином, сучасний бізнес не зможе існувати у довгостроковій перспективі без розробки стратегії цифрової трансформації.

Список використаних джерел:

1. Гавриленко А. В. Інформаційні системи в управлінні корпоративними бізнес – процесами / Гавриленко А. В., Гавриленко Т. О // Проблеми системного підходу в економіці. – 2016. – Вип. № 1(55) . – С. 112-116.
2. Качуровський В. Є. Створення логістичних інформаційно-програмних модулів на основі логіко-часових функцій / Качуровський В. Є., Волонтир Л. О. // Вісник Національного університету «Львівська політехніка». – 2008. – №633.– С. 294-300.
3. Коваленко О. О. Проблеми використання інформаційних логістичних систем на українських підприємствах / Коваленко О. О., Марценюк Т. О., Яворська І. О. // Економічний простір. – 2015. – № 19. – С. 274-282.
4. Кривов'язюк І. В. Проблеми застосування інформаційних технологій в управлінні логістичною системою підприємства / Кривов'язюк І. В., Кулик Ю. М. // Актуальні проблеми економіки. – 2013. – 12(150) . – С. 254-262.
5. Крикавський Є. В. Логістичні системи: навчальний посібник / Є. В. Крикавський, Н. В. Чернописька. – Львів: Вид-во Національний університет «Львівська політехніка», 2009. – 264 с.
6. Марценюк Т. О. Проблеми використання інформаційних логістичних систем на українських підприємствах / Марценюк Т. О., Яворська І. О. // Економічний простір. – 2015. – № 19. – С. 274-282.
7. Окландер М. А. Логістика: підручник / М. А. Окландер. – Київ: Центр учбової літератури, 2008. – 346 с.
8. Печенюк А. В. Сучасні інформаційні технології в транспортній логістиці / Печенюк А. В., Гуцол Т. Д. // Вісник СНУ ім. Володимира Даля. – 2010. – №6. – С. 1-4.
9. Проект «Україна 2030Е – країна з розвинутою цифровою економікою». Український Інститут Майбутнього : веб-сайт. URL: <https://strategy.uifuture.org/kraina-z-rozvinutoyu-cifrovoyu-ekonomikoyu.html>.
10. Талан М. В. Логістична інформаційна система на торговельному підприємстві / Талан М. В. // Актуальні проблеми економіки. – 2009. – №10. – С. 266-272.
11. Угрин Д. І. Елементи розвитку і перспективи досліджень технології хмарних обчислень / Угрин Д. І., Шевчук С. Ф. // Вісник НТУ «ХПІ». – 2013. – №70(1043) . – С. 74-79.

СЕКЦІЯ V. МЕНЕДЖМЕНТ, ПУБЛІЧНЕ УПРАВЛІННЯ ТА АДМІНІСТРУВАННЯ

БЕЗПЕКА ОСОБИСТОСТІ У СИСТЕМІ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ

Цимбал Б.М.

канд. техн. наук,

доцент кафедри охорони праці та техногенно-екологічної безпеки
НУЦЗУ, м. Харків

Проблема безпеки є одним із наріжних чинників функціонування сучасної держави, що обумовлено наявністю різноманітних загроз і викликів сучасного світу.

У зв'язку з цим надзвичайно важливою стає ефективність державно-управлінських чинників у системі публічного управління. На наш погляд, у центрі будь-якої системи управління знаходиться людський фактор. Зрештою поряд з об'єктивними аспектами, що впливають на управлінський процес, серед яких можна виділити організаційні, інформаційні, правові, економічні, політичні та інші державні механізми, не менш важливою складовою успішності управлінського процесу є висока якість людського матеріалу.

Не секрет, що реалізацію державної політики здійснюють представники політико-управлінської еліти, а відтак від високих чи навпаки – низьких управлінських якостей залежить ступінь успішності реалізації державної політики, а отже й успішність функціонування та самого існування держави.

Таким чином, можна дійти висновку про високу значущість так званого «людського фактора» в реалізації державної політики [1, с. 68]. З огляду на це найважливішим аспектом публічного управління є особистісні чинники суб'єктів управлінського процесу у сфері безпеки.

Категоріальний апарат безпеки особистості включає такі поняття, як «захист особистості», «загроза безпеки», «інтереси особистості», «національні інтереси», «розвиток особистості» а також поняття «особистості», «суспільства» та держави як взаємопов'язані категорії [2, с. 93].

Крім того, слід мати на увазі, що в сучасних умовах трактування категорії «безпека» не є достатньо повним, оскільки не відображає постійну динаміку розвитку та розуміння цього явища. Наприклад, в останні кілька років на перший план у світі вийшов захист особистості від епідеміологічних факторів (світова пандемія COVID-19) а також захист особистості в умовах військових дій. [3, с. 91]. Отже, життєво важливі інтереси розглядаються як сукупність потреб, тоді як інтереси – це суб'єктивне усвідомлення потреб.

Виходячи з вищевикладеного, очевидним, на наш погляд, є висновок про те, що загрози безпеці можуть виходити від окремо взятої умови або фактора, а не обов'язково від їхньої сукупності.

На нашу думку, поняття «безпека» слід розглядати як захищеність систем, об'єктів тощо від будь-якого «загрозливого» фактора або їхньої сукупності. Водночас

необхідно уточнити, що загроза життєво важливим інтересам особи, суспільства та держави не виникає з нічого, кожна загроза, як і будь-якого явища, має свої причини.

Скажімо, до 2019 р. важко було собі уявити, що світова пандемія COVID-19 так серйозно може вплинути на всі сторони життя сучасної людської цивілізації та стати фактором, що загрожує самому існуванню особистості.

Тобто можна стверджувати, що загрози ще немає, але за певних умов її виникнення є більш ніж можливим. На наш погляд, цю обставину слід враховувати щодо поняття безпеки.

Ми також вважаємо, що слід погодитись і з відносним характером безпеки, розуміння якої завжди залежить від рівня розвитку суспільства у конкретно-історичних умовах. Наприклад, вступ людства в інформаційну еру поставило перед людською цивілізацією проблему захисту від інформаційних загроз. Також необхідно звернути увагу й на те, що сьогодні словосполучення «життєво важливі інтереси особи, суспільства та держави» поступово витісняється терміном «національні інтереси» [2, с. 133].

З урахуванням зазначених обставин ми можемо запропонувати таке визначення: безпека особистості, суспільства та держави – це стан захищеності національних інтересів від реальних та потенційних, зовнішніх і внутрішніх загроз у конкретно-історичній обстановці.

До основних об'єктів безпеки відносяться особистість – її права, обов'язки та свободи. Людина (особистість), будучи об'єктом і суб'єктом забезпечення безпеки, є в усіх інших соціальних системах – об'єктах безпеки, відіграючи базову системотворчу роль, тому забезпечення безпеки особистості стає умовою забезпечення безпеки решти рівнів, але, у свою чергу, становище особистості визначається станом суспільства та держави [2, с. 137].

Особистість знаходиться в центрі практично всіх реальних і потенційних загроз, тому що від будь-яких деструктивних соціально-політичних, екологічних, державно-управлінських, етнічних та техногенних подій страждає насамперед людина.

Величезне значення для активної життєдіяльності та безпеки особистості мають права людини та громадянина, гарантовані відповідно до загально визнаних принципів і норм міжнародного права, чинної конституції держави та основних нормативних актів. Здійснення права і свободи людини не має порушувати права та свободи інших осіб, оскільки права та свободи людини визначають весь сенс, зміст і застосування законів, навіть діяльність законодавчої й виконавчої влади, включаючи місцеве самоврядування [2, с. 241].

До поняття безпеки особистості необхідно також віднести й недоторканність її житла, оскільки ніхто не має права проникати в нього проти волі осіб, які проживають у них, інакше як у випадках, встановлених законом або на підставі судового рішення.

Безпека особи передбачає право на охорону здоров'я та медичну допомогу, що здійснюється державними та муніципальними установами. З цією метою державою встановлюється система охорони здоров'я та розробляється спеціальна програма охорони здоров'я населення. Крім того, заохочується діяльність, що сприяє зміцненню здоров'я людини, розвитку фізичної культури та спорту, екологічного та соціально-епідеміологічного благополуччя громадян [5, с. 35].

Важливим чинником забезпечення безпеки особистості є право на освіту, гарантоване державою. Насамперед, воно має бути загальнодоступним та безкоштовним у рамках дошкільної, основної загальної та середньої професійної освіти, яка передбачає право на конкурсній основі здобути і вищу освіту в державному, муніципальному чи комерційному навчальному закладі. необхідною

умовою всебічного розвитку особистості є право на участь у культурному житті та можливість користування установами культури, доступу до культурних цінностей, тим самим забезпечується духовний захист особи та суспільства загалом [5, с. 337–39].

Таким чином, можна зробити висновок про те, що проблема захисту особистості проявляється в різних напрямках діяльності Української держави. Для нас найважливішим є співвідношення трьох факторів захисту особистості, що впливають на стабільний розвиток сучасних держав у соціальній, екологічній та економічній сферах.

Список використаних джерел:

1. Загуменна Н. В. Людський фактор та специфіка його активізації у соціально-філософських дослідженнях / Н. В. Загуменна // Альманах. Філософські проблеми гуманітарних наук. – 2010. – № 16. – С. 68–72.
2. Ситник Г. П. Державне управління у сфері національної безпеки (концептуальні та організаційно-правові засади) : підручник. – К. : НАДУ, 2012. – 544 с.
3. Грищенко І. Програма діяльності Кабінету Міністрів України в аспекті консолідації та розвитку української нації / І. Грищенко // Збірник наукових праць Національної академії державного управління при Президентові України. – 2020. – Вип. 1. – С. 33–40.

МЕТОДИ ФІНАНСОВОГО АНАЛІЗУ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ У СИСТЕМІ АНТИКРИЗОВОГО УПРАВЛІННЯ

Лунгу Ярослав Степанович

здобувач вищої освіти економічного факультету
Чернівецький національний університет імені Ю. Федьковича, Україна

Науковий керівник: Гаватюк Людмила Станіславівна

ORCID ID: 0000-0002-5538-3884

канд. екон. наук, доцент, доцент,
асистент кафедри публічних, корпоративних фінансів та фінансового посередництва
Чернівецький національний університет імені Ю. Федьковича, Україна

Сучасний етап розвитку економіки вимагає від підприємств підвищення ефективності діяльності та зміцнення своїх позицій. Впровадження системи антикризового управління будь-яким підприємством є неодмінною умовою його успішної діяльності. В сучасних умовах особливої актуальності набуває питання використання відповідних методів фінансового аналізу діяльності підприємства для формування механізму антикризового управління.

Сьогодні необхідно визначити найбільш ефективну комбінацію методів фінансового аналізу для розробки механізму антикризового управління підприємствами.

Відомо, що в системі управління фінансами, зокрема в системі антикризового управління, фінансовий аналіз є способом вирішення багатьох завдань, які стоять перед керівництвом підприємства. Фінансовий аналіз – це діяльність, заснована на вивченні інформації про фінансовий стан підприємства та результати фінансово-господарської діяльності в минулому з метою прогнозування майбутніх умов і результатів діяльності.

Для вирішення конкретних завдань фінансового аналізу використовується ряд спеціальних методів, які дозволяють кількісно оцінити окремі сторони фінансової діяльності підприємства. Фінансовий аналіз використовує кілька методів, як загальнонаукових, загальноекономічних, так і специфічних. Серед них можна виділити основні: горизонтальний аналіз; вертикальний аналіз; аналіз тенденцій; метод фінансової ставки; аналіз інвестиційної привабливості підприємства; порівняльний аналіз; факторний аналіз [1].

Фінансовий аналіз поділяється на окремі види залежно від ознак:

1. Внутрішній і зовнішній фінансовий аналіз підприємства розрізняється за організаційними формами: а) внутрішній фінансовий аналіз повністю здійснюється фінансовими менеджерами підприємства або його власниками; набір наявних інформаційних показників; б) зовнішній фінансовий аналіз проводиться податковими інспекторами, аудиторськими фірмами, банками, страховими компаніями для вивчення правильності відображення фінансових результатів підприємства, фінансової стійкості та кредитоспроможності.

2. У рамках дослідження виділяють повний і тематичний фінансовий аналіз підприємства: а) повний фінансовий аналіз проводиться для вивчення всіх сторін фінансової діяльності підприємства в цілому; б) тематичний фінансовий аналіз обмежується дослідженням окремих сторін фінансової діяльності підприємства.

3. За об'єктом аналізу виділяють наступні види: а) аналіз фінансової діяльності підприємства в цілому. Об'єктом дослідження є фінансова діяльність підприємства в цілому, без виділення окремих структурних підрозділів і підрозділів. б) аналіз фінансової діяльності окремих структурних підрозділів і підрозділів (центрів господарської відповідальності). Такий аналіз базується переважно на результатах управління підприємством.

Основний зміст зовнішнього фінансового аналізу: аналіз абсолютних показників прибутку; Аналіз порівняльних показників рентабельності; аналіз фінансового стану, стабільності ринку, ліквідності балансу, платоспроможності підприємства; аналіз ефективності використання позичкового капіталу; економічна діагностика фінансового стану підприємства [2].

Антикризове управління включає необхідність модернізації системи управління, пошуку та використання нових механізмів управління суб'єктом господарювання, приділяючи особливу увагу механізму протидії процесу розвитку кризи, оскільки це, як правило, традиційні заходи. вплив не має бажаного ефекту ні до, ні після кризи.

Внутрішньо економічний фінансовий аналіз використовує облікові дані з інших систем як джерело технічної підготовки, регулювання, планування та даних для виробництва. Особливості управлінського аналізу: направлення результатів аналізу керівництву; використовувати всі джерела даних для аналізу; не регламентувати аналіз термінами; складність аналізу; інтеграція бухгалтерського обліку, аналізу, планування та прийняття рішень; максимальна конфіденційність результатів аналізу для захисту комерційної таємниці.

Можна виділити наступні основні етапи фінансового аналізу підприємства:

1. Збір та підготовка вхідних даних.
2. Аналіз, оцінка та інтерпретація результатів.
3. Підготовка висновків та рекомендацій.

На першому етапі здійснюється збір внутрішніх і зовнішніх даних і оцінка їх достовірності; визначати особливості облікової політики підприємства, вибирати необхідні форми обліку та їх звірки, збирати статистичні дані.

На другому етапі стандартні форми бухгалтерського обліку трансформуються в аналітичні форми, які дозволяють проаналізувати структуру звітності та динаміку змін, відображену за основними напрямками аналізу.

На третьому етапі здійснюється аналіз змін і динаміки основних показників фінансової звітності, виявляються взаємозв'язки між основними показниками та пояснюються результати.

На четвертому етапі робиться висновок про фінансовий стан підприємства, визначаються «перешкоди» і резерви підвищення ефективності діяльності, вносяться пропозиції щодо поліпшення фінансового стану підприємства.

Аналіз дозволяє оцінити: 1) фінансовий стан підприємства; 2) майновий стан підприємства; 3) рівень підприємницького ризику (можливість погашення зобов'язань перед третіми особами); 4) достатність капіталу для поточної діяльності та довгострокових інвестицій; 5) потреба в додаткових джерелах фінансування; 6) здатність залучати капітал; 7) раціональність використання кредитних коштів; 8) ефективність діяльності товариства [3].

Отже, підсумовуючи вищесказане, варто зазначити наступне. Останнім часом стало зрозуміло, що постійний моніторинг ефективності діяльності та ринкової конкурентоспроможності підприємств є вимогою сучасності, а запровадження антикризової системи управління фінансами є беззаперечною умовою. успішне

управління. Сьогодні особливої уваги потребують аспекти аналітичної роботи на підприємстві, пов'язані з використанням методики визначення показників фінансової стійкості, враховуючи їх велике значення. Процес визначення індикаторів фінансової стійкості має бути покладений в основу розробки моделі антикризового управління для поетапної реалізації, яка включає комплексний комплекс взаємопов'язаних стратегічних і тактичних заходів, з використанням атаки та спрямованих на досягнення єдиної мети. оборонні заходи.

Список використаних джерел:

1. Докієнко Л.М. Фінансове планування та аналіз на підприємстві: сучасні глобальні тренди та перспективи розвитку. Підприємство та інновації. 2021. №16. С. 51-56
2. Отенко І. П. Азаренков Г. Ф. Іващенко Г. А. Фінансовий аналіз : навч. посіб. Харків : ХНЕУ ім. С. Кузнеця. 2015. С. 56
3. Аналіз фінансової і управлінської звітності в системі управління компанією. Методичний інструментарій фінансових обчислень URL: https://stud.com.ua/94774/finansi/finansoviy_analiz_planuvannya_kontrol

МОТИВАЦІЯ УПРАВЛІНСЬКОЇ ПРАЦІ

Дудка Анастасія Андріївна

здобувач вищої освіти економічного факультету
Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна, Україна

Арсоева Заліна Таймуразівна

здобувач вищої освіти економічного факультету
Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна, Україна

Процес трансформації, що відбувається в економіці нашої країни, формується структурою свідомості людей, цінностями та мотиваціями: для чого жити, для чого працювати, на що спиратися, впливає на свідомість людей.

Мотивація як рушійна сила дії, усвідомлене прагнення до задоволення певних потреб донедавна не була предметом самостійних досліджень. Однак у реальних обставинах усі контракти, угоди чи рішення укладаються, приймаються та виконуються з огляду на погляди, переконання, цілі, принципи та ставлення учасників. Тому вивчення мотиваційних процесів необхідне для глибокого аналізу трудової поведінки людей і впливу на неї для отримання бажаних результатів. Від того, якими мотивами керується людина, як вона розуміє свою працю, залежить і її ставлення до праці. Тому вивчення та розуміння внутрішніх механізмів трудової мотивації дає можливість сформулювати ефективну політику у сфері трудових відносин.

Якщо звернути увагу на фізіологічні потреби (їжа, вода, повітря), то вони відіграють відносно незначну роль у нашому суспільстві. Проте певні категорії працівників, а саме потреби вищого рівня в керівних посадах (приналежність і залученість, визнання та самоствердження) в умовах ринкових відносин є найкращими мотиваторами. Така ситуація значно ускладнює роботу корпоративних менеджерів. Сучасний управлінський процес вимагає певних знань теорії управління, сучасних теорій мотивації, психології, вміння орієнтуватися в потребах підлеглих, що переважають у конкретні моменти, які згодом можуть змінитися.

Матеріальні стимули зараз не єдиний і, мабуть, не головний мотиватор, який спонукає людей до наполегливої праці. Однак це не означає, що підвищення значимості трудових і статусних мотивів призведе до абсолютного зниження ролі матеріальних стимулів. Як і раніше, вони продовжують залишатися важливими каталізаторами, здатними істотно підвищити трудову активність і сприяти досягненню особистих цілей і цілей компанії.

Основною причиною низької продуктивності менеджерів є відсутність системи стимулювання. Встановлено, що вирішальний вплив на підвищення трудової активності та продуктивності мають не стільки матеріальні, скільки морально-психологічні фактори. Керівникам корпорацій важливо враховувати психологію управлінського персоналу, їх мотивацію дій у процесі виробництва, проблеми групових відносин, групові норми, комунікативні бар'єри, неформальну організацію тощо.

Нині існує кілька різних теорій мотивації, які можна умовно поділити на первинні, змістовні і процесуальні. Хоча проведені теоретичні дослідження вказують на відсутність канонічного вчення, яке б пояснювало, що лежить в основі людської мотивації і що її визначає, кожна теорія дотримується певного погляду на мотивацію, представляє дослідження потреб і робить висновки про мотивацію до роботи.

механізмів, які базуються на таксономії. Кожна з них має свої особливості, широко визнана теоретиками та практиками та вносить відчутний внесок у розвиток знань про мотивацію.

Було розроблено процесуальну теорію мотивації, що включає елементи теорії очікувань і теорії справедливості, засновану на врахуванні п'яти змінних: витрачених зусиль, сприйняття, отриманих результатів, винагороди і задоволення. Рівень прикладених зусиль визначається цінністю винагороди та впевненістю працівника у відповіді певного рівня зусиль на певний рівень винагороди. Той факт, що потреби задовольняються за допомогою винагороди за досягнуті результати, встановлює зв'язок між винагородою та результатами.

Список використаних джерел:

1. Богиня Д. П., Грішнова О. А. Основи економіки праці. Навчальний посібник. Київ «Знання-Прес», 2001.
2. Грішнова О.А. Економіка праці та соціально-трудова відносина : Підручник. – К.: Т-во «Знання», КОО, 2007. – 559с.

СЕКЦІЯ VI. СОЦІАЛЬНА РОБОТА ТА СОЦІАЛЬНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ

СОЦІАЛЬНА ДІЯЛЬНІСТЬ РЕЛІГІЙНИХ СПІЛЬНОТ

Вівчарик Олег Васильович

здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти
соціально-гуманітарного факультету
зі спеціальності 231 Соціальна робота
Західноукраїнський національний університет, Україна

Науковий керівник: Біскуп Віталій Степанович

канд. соціол. наук, доцент, доцент кафедри психології та соціальної роботи
Західноукраїнський національний університет, Україна

У сучасному українському суспільстві кожен громадянин може вільно сповідувати чи приєднуватися до тої чи іншої релігійної спільноти. Ситуація виглядала дещо інше у Радянському Союзі, де релігійні громади зазнавали суворого контролю зі сторони тогочасної влади. Із проголошенням незалежності України у 1991 році Церкви та релігійні спільноти отримали більшу свободу та можливість активно впливати на суспільство надаючи різнопланову допомогу сконцентрувавшись на здійсненні соціальної діяльності.

Соціальна діяльність – один із найважливіших напрямів церковного служіння у суспільстві, мета якого – допомога нужденним у вирішенні їхніх життєвих проблем. Соціальне служіння Церкви є складною сукупністю історичних форм захисту та підтримки, традиції та звичаїв, а також законів та індивідуальних ініціатив, дій та вчинків [3, 28].

Розрізняють живу та опосередковану соціальну діяльність. У складі опосередкованої діяльності розрізняються активний суб'єкт і пасивний об'єкт, а складі живої – опредмечування та розпредмечування, які утворюють соціальну діяльність як суб'єкт-об'єктне ставлення. Соціальне служіння розглядається як жива соціальна діяльність, де об'єкт істотно впливає на дії суб'єкта, демонструючи свій суб'єктивний початок. Безумовно, служіння може здійснюватись як у матеріально-практичній, так і в духовній сфері [5, 42].

У контексті нормативно-ціннісних систем суспільства виділяються такі види соціальної діяльності: служіння, благодійність, соціальна робота, спонсорство, гуманітарна допомога (опіка над дітьми, медичний догляд за хворими, старими, матеріальна допомога жебракам, нужденним) [6, с. 89].

Усі вищезгадані види соціальної діяльності визначаються мотивами, до яких належать милосердя, любов, філантропія, альтруїзм. Щодо милосердя та благодійності то ці явища виступають як практичні і теоретичні аспекти гуманізму [4, 126].

Сучасні дослідники визначають соціальне служіння як релігійну діяльність, що здійснюється в духовній та практичній сферах. У духовній сфері соціальне служіння може полягати у створенні соціальних релігійних ідей, систематизації теологічних догматів про життя суспільства та людини. Практичне релігійне служіння має бути орієнтоване вирішення соціальних проблем сучасного суспільства [6, с. 101].

Н. В. Гаврілової здійснює аналіз громадянської активності конфесійних організацій, у тому числі соціального служіння, акцентуючи увагу на обшинній роботі у різних конфесіях.

На думку автора, церковна спільнота виконує широкий спектр соціальних функцій. Автор формує наступний перелік функцій [2, 122]:

- реалізація психологічної та соціальної солідарності її членів;
- вироблення позиції з багатьох світоглядних проблем;
- навчання та виховання дітей та дорослих.

У дослідженні підкреслюється, що релігійна громада може як активний член громадянського суспільства переслідувати певні соціальні та політичні цілі. У тому числі, підкреслює автор, розвинена церковна громада повинна займатися благодійністю по відношенню до людей, які не є її членами [2, 125].

Соціальне вчення конфесій представлено у програмних документах – доктрині, концепції, позиції тієї чи іншої конфесії. Зазвичай, всі програмні документи конфесій спрямовані на визначення відносин Церкви та інших соціальних інститутів суспільства, передусім владних. Тому спільним для всіх представлених концепцій та програм є блок розуміння прав людини, а також трактування участі конфесійних об'єднань в організації допомоги нужденним.

Залежно від обставин, професії, місця роботи, віруючі можуть брати участь у соціальній діяльності у різному обсязі та якості [1]:

1. Професійно, в максимальному обсязі, як штатні співробітники – співробітники церковних соціальних установ (дитячих будинків, притулків, благодійних їдальнь тощо).

2. У вільний час безкоштовно працюють добровольці – люди, які мають свою роботу, але допомагають стільки, скільки вони можуть, і там, де самі відчувають потребу: хтось допомагає бездомним, інші – дітям у дитячих будинках, треті – у лікарнях тощо.

3. Віруючі співробітники державних соціальних установ.

Соціальне служіння у релігійних спільнотах досить умовно можна поділити на внутрішнє та зовнішнє. До «внутрішнього» належать ті служіння, які є необхідними для щоденного існування церкви. Таким чином, віра стає опосередкованою «громадською участю». «Громадська участь» позначається К. Леві-Стросом як залучення всього племені до магічної діяльності чаклуна в «примітивному» суспільстві. Така включеність одночасно робила легітимним ритуали та виступала гарантом існування символічного порядку як такого. Через соціальне служіння всередині церкви відбувається легітимація релігійного дискурсу та символічна інтеграція релігійної громади [6].

До «зовнішнього» соціального служіння насамперед належить місіонерська діяльність релігійних організацій. Так, наприклад, представники християнських течій читають лекції у різних навчальних закладах, ставлять вистави, проводять ігри. Зміст цих лекцій, спектаклів та ігор не є відкрито релігійним, але ґрунтується на «біблійній» моралі.

«Соціальне служіння» як діяльність релігійної спільноти виявляє символічний кордон, який відокремлює церкву від світу. Воно заповнює розриви і порожнечі, що

виникають у соціальному полі, намагається вирішити ті проблеми, з якими воно саме по собі не здатне впоратися. Разом з тим, соціальне служіння є механізмом символічної інтеграції спільноти, одним із джерел її солідарності.

Отже, діяльність релігійних спільнот на сучасному етапі спрямована на надання допомоги конкретним людям, цільовим соціальним групам та передбачає створення благодійних ідалень, магазинів, пунктів роздачі гуманітарної допомоги, центрів соціальної адаптації, медичної допомоги, піклування про дітей, ув'язнених, та ґрунтується на принципах милосердя й альтруїзму.

Список використаних джерел:

1. Біланич М. М., Бокотей О. М. Екологічне виховання під час соціального служіння церкви (діаконії)
URL:https://www.researchgate.net/publication/309399229_EKOLOGICNE_VIHOVANNA_PID_CAS_SOCIALNOGO_SLUZINNA_CERKVI_DIAKONII.
2. Гаврілова Н. Нові форми соціальної діяльності релігійних організацій. Релігія і церква в сучасній Україні: стан, проблеми, перспективи : зб мат. наук.-практ. конф. Київ, 2007. С. 121-127
3. Гнатківська Н. І. Соціальна діяльність релігійних організацій в Україні. Соціальна робота: виклики сьогодення : зб. наукових праць за матеріалами VII Всеукр. наук.практ. конф. м. Тернопіль, 26-27 квітня 2018 р. Тернопіль : ТНПУ, 2018. С. 28-29
4. Гулямов Б. С. Основні етапи розвитку соціального вчення християнських церков. *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова*. 2020. №42. С. 118-126.
5. Іванів В. З. Стан, діяльність та розвиток засобів соціальної комунікації в Львівській Архиепархії Української Греко-Католицької Церкви за період 2010-2020 років : магістерська робота. Український католицький університет. Львів: УКУ, 2022. С. 155.
6. Інноваційний потенціал соціальної роботи в сучасному світі : на межі науки та практики: мат. I Міжнар. наук.-практ. конф. м. Чернігів, 20-21 травня 2021 р. Чернігів : НУ «Чернігівська політехніка», 2021. С. 200.

СЕКЦІЯ VII. МІЖНАРОДНІ ВІДНОСИНИ

ГЕОПОЛІТИЧНІ АСПЕКТИ ПРИДНІСТРОВСЬКОЇ ПРОБЛЕМИ

Гольцов Андрій Геннадійович

доктор політичних наук,

доцент кафедри філософії та міжнародної комунікації

Національний університет біоресурсів і природокористування України, Україна

У період занепаду Радянського Союзу, 23 червня 1990 р. Верховна Рада Радянської Соціалістичної Республіки Молдова (РСРМ) проголосила суверенітет. Союзний «центр» зазнав послаблення, однак у Москві ще залишалися досить впливові номенклатурні угруповання, що прагнули за будь-яку ціну зберегти СРСР. Вірогідно, в якості дієвого засобу проти «іредентизму» Молдови було визначено її геополітичне розчленування. 19 серпня 1990 р. було проголошено Гагаузьку республіку (у складі СРСР, а не Молдови). На теренах Придністров'я представники партійної та радянської номенклатури у спілці з «червоним» директором великих підприємств (союзного підпорядкування) виступили в якості сепаратистської еліти і 2 вересня 1990 р. в Тирасполі на II Надзвичайному з'їзді депутатів Придністров'я усіх рівнів проголосили Придністровську Молдавську СРР у складі СРСР. Серпневі події 1991 р. призвели до подальшої геополітичної «поляризації» Молдови: 25 серпня проголосило свою незалежність Придністров'я, а 27 серпня Верховна Рада РСРМ ухвалила Декларацію незалежності. Таким чином, у період руйнації СРСР на теренах невеличкої Молдови постали аж три республіки.

Протистояння між Кишиневом і Тирасполем вилилося в збройний конфлікт 1992 р., під час якого військові колишньої радянської 14-ої армії надали допомогу придністровським формуванням. Саме завдяки російській підтримці Придністровська Молдавська Республіка (ПМР) спромоглася вистояти. Справа припинення конфлікту вирішувалася в Москві, де 21 липня 1992 р. президенти Росії й Молдови (Б. Єльцин і М. Снегур) підписали Угоду щодо принципів врегулювання конфлікту, зокрема було погоджено відведення збройних формувань за лінію протистояння, створення «буферної» зони, розміщення в м. Бендери спеціальної комісії тощо. Таким чином, Придністров'я здобуло фактичну незалежність, а Росія встановила над ним неформальну гегемонію і зберегла свою військову присутність у регіоні. Водночас Росія підвищила свій міжнародний авторитет і продемонструвала спроможність до врегулювання конфліктів на пострадянському просторі. Починаючи з 1993 р. підхід ОБСЄ полягав в тому, що Придністров'я має бути частиною Молдови, але з особливим політичним статусом. За Конституцією 1994 р. Республіка Молдова була проголошена нейтральною державою з унітарним устроєм (зокрема, Придністров'я отримувало автономний статус). Переговорний процес щодо врегулювання придністровського конфлікту здійснювався в рамках формату «5+2» (Росія та Україна – гаранти, ОБСЄ – посередник, ЄС та США – спостерігачі + Молдова та Придністров'я – сторони конфлікту).

У 2003 р. Російська Федерація запропонувала спосіб врегулювання придністровського конфлікту за «планом Козака» (Д. Козак обіймав посаду заступника керівника адміністрації російського президента), що передбачав «асиметричну» федералізацію Молдови. Згідно з цим планом, Придністров'я отримало би змогу легітимного виходу зі складу Молдови, якщо остання виявить бажання приєднатися до іншої держави. Крім того, на теренах Придністров'я на перехідний період (до 2020 р.) мали залишатися російські війська задля гарантування врегулювання конфлікту. Показово, що в 2005 р. тодішній президент України В. Ющенко запропонував свій план врегулювання придністровського конфлікту. Згідно з «планом Ющенка», федералізації Молдови не передбачалося, Придністров'я мало отримати розширену автономію, на його теренах пропонувалося проведення демократичних виборів, запровадження інституту міжнародних спостерігачів тощо. Український план відповідав геополітичним інтересам Кишинева і Заходу, але не влаштовував Тирасполь і Москву, тому не був реалізований. Прийнятним для Молдови вважалося «акуратне» балансування між Росією та Заходом [4].

Географічне положення ПМР характеризується передусім тим, що вона не має виходу до моря і фактично «затиснена» між основною територією Молдови та Україною. Підпорядкований Росії придністровський «форпост», у принципі, міг бути використаний як плацдарм для її експансії на Балкани, а також на територію України. По суті, Придністров'я і нині розглядається в якості геополітичної «опорної точки» Росії, котра має виняткове значення для реалізації російських інтересів на широкій арені Південно-Східної Європи.

Протягом 25 років Росія де-факто гальмувала процес врегулювання придністровського конфлікту, зберігаючи його в «замороженому» стані. Москва офіційно не визнає за Тирасполем право на незалежність. Однак, існують обґрунтовані припущення, що в резерві російської геополітики все ж залишається проєкт «суверенізації» Придністров'я. Гіпотетично можливе або визнання ПМР Росією та ще кількома країнами (при невизнанні рештою світу), або приєднання ПМР до Росії як суб'єкта федерації. Загроза реального, повномасштабного воєнного зіткнення між Кишиневом та Тирасполем протягом майже двох десятиліть ХХІ ст. оцінювалася як мінімальна [2].

Контроль Росії над ПМР забезпечується її військовою силою, яка водночас виступає засобом геополітичного тиску на решту території Молдови. На теренах ПМР розташована Оперативна група російських військ (ОГРВ), крім того, батальйон росіян входить до складу Спільних миротворчих сил в Зоні безпеки Придністровського регіону Республіки Молдова. Величезні запаси озброєння (застарілого, проте придатного для використання) зберігаються на базі поблизу села Колбасне. Парламент та уряд Молдови неодноразово вимагали повного виведення з території Придністров'я російських військ та озброєння і пропонували замінити військовий контингент миротворчих сил на Дністрі цивільною міжнародною місією спостерігачів з мандатом ОБСЄ.

Придністров'я перебуває в економічній залежності від Росії. Вона також зберігає домінування в культурно-інформаційній сфері регіону. Контроль Росії над Придністров'ям відігравав, крім іншого, роль інструмента її геополітичного впливу на сусідню Україну. Для нашої країни російські війська у Придністров'ї були постійним джерелом воєнної загрози, особливо після 2014 р.

У 2014-2015 рр., у принципі, було можливим запровадження спільної «жорсткої» блокади Придністров'я Україною та Молдовою, що могло призвести до капітуляції

ПМР. У травні 2015 р. Україна заборонила транзит через свою територію до Придністров'я російських військовослужбовців та військових вантажів з Росії. Уряд Молдови за допомогою України намагався розширити свій контроль над зовнішніми комунікаціями Придністров'я. Так, у листопаді 2015 р. Україна та Молдова досягли домовленості щодо встановлення спільних прикордонних та митних постів на придністровській ділянці українсько-молдовського кордону. У зв'язку з посиленням з 2015 р. українсько-молдовського прикордонного співробітництва російська сторона неодноразово висловлювала претензії, що Україна «порушує свій статус країни-гаранта шляхом ізоляції Придністров'я». У 2014-2017 рр. Росія періодично здійснювала демонстративне «брякання зброєю» в Придністров'ї, проводячи там навчання своєї ОГРВ разом з придністровськими збройними формуваннями. У 2017 р. був запроваджений більш сприятливий режим отримання російського громадянства для жителів Придністров'я. Після приходу до влади в Молдові соціалістів на чолі з І.^оДодоном відносини з Росією суттєво активізувалися. Протягом 2016-2017 рр. шляхом перемовин між молдовською владою та придністровським керівництвом було досягнуто відчутного прогресу у врегулюванні низки спірних питань. Це мало наочно продемонструвати «миротворчі» успіхи І. Додона та його кремлівських покровителів. Взагалі, за оцінкою Ю. Румера, «за всю свою історію в якості незалежної держави Молдова практично не знала ефективного керівництва» [3, с. 34]. Для Російської Федерації протягом тривалого часу був загальноприйнятний «заморожений» стан конфлікту в Придністров'ї, оскільки надавав їй можливість утримувати позиції в регіоні задля тиску на Молдову й Україну [1, с. 5].

Після приходу до влади в Молдові в 2019-2020 рр. прозахідних політичних сил виникли потенційні можливості для врегулювання придністровської проблеми. Але уряд Молдови проводив вельми «обережну» політику щодо Придністров'я, намагаючись підтримувати стабільні відносини з тамтешньою елітою та Росією. У 2022 р. за умов масштабної збройної агресії Росії проти України виникли загрози національній безпеці Молдови. Російські ракети з Чорноморського басейну у низці випадків прямували на українську територію через повітряний простір Молдови. Прозахідна влада республіки, наполягаючи на своєму нейтралітеті, має проявляти солідарність з європейськими партнерами, приєднуючись до антиросійських санкцій. Російській військовий контингент на теренах Придністров'я та місцеві збройні формування становлять потенційну локальну небезпеку для України. Водночас, вони є потенційною небезпекою для державного суверенітету Молдови. Після повного відновлення територіальної цілісності України неминуче відбудеться послаблення геополітичних позицій Росії в Причорномор'ї. Внаслідок цього в Республіці Молдова мають скластися сприятливі геополітичні передумови для врегулювання придністровської проблеми.

Список використаних джерел:

1. Дорошко М. С. Придністровський конфлікт в Республіці Молдова: геополітичний контекст. *Актуальні проблеми міжнародних відносин*. 2013. Вип. 114, Ч. I. С. 3–10.
2. Hill W. H. The Moldova-Transdnestria Dilemma: Local Politics and Conflict Resolution. *Carnegie Moscow Center*. 24.01.2018. URL: <http://carnegie.ru/commentary/75329>
3. Rumer E. Russia and the Security of Europe. Washington, DC: Carnegie Endowment for International Peace, 2016. 56 p.
4. Rumer E. Moldova between Russia and the West: A Delicate Balance. *CEIP*. 23.05.2017. URL: <http://carnegieendowment.org/2017/05/23/moldova-between-russia-and-west-delicate-balance-pub-70056>

СЕКЦІЯ VIII. ПРАВО ТА МІЖНАРОДНЕ ПРАВО

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ТОРГІВЛІ ЛЮДЬМИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Суховерський Максим Тарасович

здобувач вищої освіти юридичного факультету

Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича, Україна

Науковий керівник: Дякур Марія Дмитрівна

кандидат юридичних наук, доцент

Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича, Україна

Торгівля людьми – це кримінально каране правопорушення, яке було і є одним з найбільш поширених в світі. Україна не є винятком. Варто наголосити, що торгівля людьми забороняється як міжнародним так і національним законодавством.

Зокрема, у статті 3 Конституції України проголошується наступне: людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю [1].

Кримінальний кодекс у Розділі III «Кримінальні правопорушення проти волі, честі та гідності особи» також містить перелік норм, які забороняють та визначають покарання за посягання на цей об'єкт, серед яких є торгівля людьми. Відповідно до ст. 149 КК України, це може бути торгівля людиною, а так само вербування, переміщення, переховування, передача або одержання людини, вчинені з метою експлуатації, з використанням примусу, викрадення, обману, шантажу, матеріальної чи іншої залежності потерпілого, його уразливого стану або підкупу третьої особи, яка контролює потерпілого, для отримання згоди на його експлуатацію [2]. Тож розглядаючи цю норму, ми ведемо мову про посягання на цінності, які визнаються найвищими у нашій державі.

Проаналізувавши статистику, проведену як незалежними міжнародними громадськими організаціями, так і державними органами України, можемо зробити наступні висновки.

Згідно із даними дослідження Міжнародної громадської організації «A21»: 1) з 1991 року 260 000 українців постраждали від торгівлі людьми, 2) майже 90% постраждалих українців мали вищу чи технічну освіту, 3) переважна більшість українців зазнали трудової експлуатації, 4) 74% постраждалих українців складають чоловіки [3].

Відповідно до даних, оприлюднених Офісом генеральної прокуратури, можемо констатувати, що у середньому кожні п'ять днів одна людина стає жертвою цього кримінального правопорушення. Відповідно до Єдиного звіту про кримінальні правопорушення по державі протягом лютого-серпня 2022 року, 36 осіб стали потерпілими від злочину, передбаченого статтею 149 КК України. З них 28 осіб жіночої статі, неповнолітніх – 4 особи, малолітніх – 2 особи, решта чоловіки [4]. Для кращого розуміння тенденції торгівлі людьми, ми також здійснили аналіз кількості потерпілих протягом такого ж періоду у 2021 році. Згідно з Єдиним звітом про

кримінальні правопорушення по державі протягом лютого-серпня 2021 року кількість потерпілих складала 70 осіб: осіб жіночої статі – 16, неповнолітніх – 2 особи, малолітніх – 3 особи, решта чоловіки [5]. Порівнявши цьогорічні дані з минулорічними, помічаємо значно меншу кількість проданих осіб. Проте стать постраждалих осіб значно змінилась. Якщо у 2021 році переважну більшість потерпілих склали чоловіки (70%), то у 2022 році – це жінки (77,8%).

Припускаємо, що такі зміни стали внаслідок військової агресією Російської Федерації проти України. Через що президентом нашої держави було введено воєнний стан від 05 години 30 хвилин 24 лютого 2022 року, згідно із Указу президента України «Про введення воєнного стану в Україні» №64/2022 (затверджений Законом № 2102-IX від 24.02.2022) [6]. Відповідно, такі зміни вплинули на формування законодавства та обмеження низки прав громадян нашої держави. Так за загальним правилом особи чоловічої статі відповідно до чинного законодавства не можуть залишати територію України шляхом перетинання державного кордону. Проте значна кількість жінок покинула Україну через військові дії на території їх постійного місця проживання. Згідно з даними ООН станом на 18 березня, понад 3 мільйони осіб були змушені виїхати з України до сусідніх держав, включно зі 162 000 громадян третіх країн [7].

Розібравшись із кількістю постраждалих, виділивши основну категорію осіб, які зазнають торгівлі людьми у сучасних умовах, пропонуємо знайти причини вчинення цього злочину. Вважаємо, що таких причин є декілька. Серед яких можна виділити правові та неналежне здійснення інформування населення.

Андрушко А. вважає, що необхідно, зокрема, удосконалювати положення Закону України «Про протидію торгівлі людьми» та інших актів законодавства в частині процедури виявлення і встановлення статусу особи, яка постраждала від торгівлі людьми, прописати належним чином механізм повернення в Україну громадян України, які постраждали від торгівлі людьми, тощо [8]. Важко не погодитись із цим твердженням, адже «розмитість» норм та невстановлення належної та дієвої процедури визнання особи постраждалою від цього кримінального правопорушення зумовлює складності під час доказування у суді. А саме під час доведення факту перебування у торгівлі та здійсненні торгівля стосовно постраждалих.

Ще однією проблемою є неналежне інформування населення про ризики стати жертвами кримінального правопорушення, передбаченого статтею 149 КК України. Враховуючи умови, у яких перебуває велика частина населення України: складний емоційний період, стрес, страх потенційна особа, що шукає прихистку може ненароком стати жертвою торгівлі людьми спершу навіть не підозрюючи цього. Адже «тікаючи від війни» громадяни України є не можливими, а потенційними жертвами цього злочину. Враховуючи їхню потребу у житлі, харчуванні, та інших базових потребах вони не завжди вчасно усвідомлюють усі ризики та не здатні у повній мірі критично оцінювати ситуацію, що склалась. Зі своєї сторони законодавець у міру розвитку суспільних відносин передбачив різні форми торгівлі людьми, і далеко не всі вони відбуваються із застосуванням насильства. Тобто способом відкритої крадіжки людини, яка іде вулицею. Цей факт потрібно враховувати під час здійснення інформаційних кампаній. Тож задля запобігання торгівлі людьми і для зменшення кількості потерпілих від цього кримінального правопорушення, суспільство має бути проінформованим у належний спосіб, враховуючи інформування населення за допомогою різних джерел інформації: починаючи письмовими і закінчуючи технічними засобами за допомогою соціальних мереж.

Враховуючи вищевикладене, хочемо ще раз наголосити на актуальності розвитку та вдосконалення норм національного законодавства у питаннях торгівлі людьми, проведенні державою належного аналізу помилок під час здійснення інформування населення, щоб у майбутньому нашої держави показних осіб, що стали потерпілими від статті 149 КК України продовжував зменшуватись.

Список використаних джерел:

1. Конституція України від 26.06.1996 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення: 28.09.2022)
2. Кримінальний кодекс України від 05.04.2001 р. № 2341-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text> (дата звернення: 28.08.2022)
3. Електронний ресурс. Режим доступу: <https://www.a21.org/> (дата звернення 02.10.2022р.)
4. Єдиний звіт про кримінальні правопорушення по державі за серпень 2022 року: Офіс генерального прокурора. URL: <https://gp.gov.ua/ua/posts/pro-zareyestrovani-kriminalni-pravoporushennya-ta-rezultati-yih-dosudovogo-rozsliduvannya-2> (дата звернення: 02.10.2022 р.)
5. Єдиний звіт про кримінальні правопорушення по державі за серпень 2021 року: Офіс генерального прокурора. URL: <https://gp.gov.ua/ua/posts/pro-zareyestrovani-kriminalni-pravoporushennya-ta-rezultati-yih-dosudovogo-rozsliduvannya-2> (дата звернення: 02.10.2022 р.)
6. Указ президента України «Про введення воєнного стану в Україні» №64/2022 від 24.02.2022р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/64/2022#Text> (дата звернення: 02.10.2022 р.)
7. Брисковська О. М. Підвищена небезпека торгівлі людьми під час воєнних дій. // Державна політика щодо протидії торгівлі людьми і незаконній міграції в умовах воєнного або надзвичайного стану: матеріали міжнародної науково-практич. конференції / наук. ред. Л. Павлик, Львів: 2022р, С.31-35.
8. Андрушко А.В. Заходи спеціально-кримінального запобігання торгівлі людьми на сучасному етапі. // Державна політика щодо протидії торгівлі людьми і незаконній міграції в умовах воєнного або надзвичайного стану: матеріали міжнародної науково-практич. конференції / наук. ред. Л. Павлик, Львів: 2022р, С. 18-23

ВИКОРИСТАННЯ СЛУЖБОВИХ СОБАК КРИМІНАЛЬНО-ВИКОНАВЧОЮ СЛУЖБОЮ УКРАЇНИ

Білієнко Єлисей Геннадійович

Курсант 4 курсу ННІППФПНП

Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ, Україна

Науковий керівник: Корогод Світлана Володимірівна

Викладач кафедри: «Кримінального права та кримінології»,
капітан поліції

Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ, Україна

На Державну кримінально-виконавчу службу України (далі – ДКВС) покладаються завдання щодо реалізації державної політики у сфері виконання кримінальних покарань. Політика у сфері виконання кримінальних покарань передбачає певну стратегію діяльності органів і установ виконання покарань з чітким визначенням пріоритетних принципів і методів цієї діяльності, що виступають підґрунтям основних напрямів діяльності органів та установ виконання покарань на цьому етапі й характеризують тенденції їх подальшого розвитку. Діяльність органів та установ виконання покарань безперечно є правозастосовною щодо нормотворчої діяльності в напрямі організації виконання покарань. І.С. Михалко цілком слушно наголошує на головних засадах такої діяльності – принципах та методах такої діяльності. Одним із ключових принципів, які визначені на законодавчому рівні, є дотримання прав і свобод людини та громадянина, що характерні для всієї правоохоронної діяльності. Також важливо акцентувати увагу, що ДКВС вправі застосовувати примусові заходи, що також характеризує її як правоохоронну структуру. [2, с.22-27]

Сфера реалізації правоохоронної функції стосується не лише тих органів державної влади, які здійснюють свою діяльність по всій території України: на вулицях, кордоні, на Сході України. Правоохоронна діяльність характерна і для тих органів, діяльність яких обмежується парканом і, головною метою яких є підтримання правопорядку на ввіреній території. Такими територіями є території установ виконання покарань. В них підтримання правопорядку та встановленого режиму, охорони та безпеки суспільства, і в тому числі осіб, які утримуються у цих закладах є головним завданням для органів виконання покарань. Службові собаки в даному випадку є дуже дієвим та ефективним засобом, який можливо використовувати для виявлення фактів протиправних дій. Сучасні методи підготовки свідчать і про те, що інколи службових собак в установах виконання покарань навчають виявляти стільникові телефони, наявність яких у затриманих або засуджених є порушенням встановленого режиму їх перебування в установі виконання покарань. [1, с. 36-41]

Тому аналіз особливостей використання службових собак в установах виконання покарань є досить актуальним. Таким органом є Державна кримінально-виконавча служба України, яка за останні 10 років вже вдруге перебуває у стані реформаторських змін. Однак, не дивлячись на це, діяльність кінологічних підрозділів в системі Державної кримінально-виконавчої служби України є і досі дуже актуальною та виправданою. В статті розглянуто особливості діяльності Державної кримінально-виконавчої служби України у сфері здійснення кінологічного

забезпечення правоохоронної діяльності. На підставі виокремлення завдань Держаної кримінально-виконавчої служби України сформовано завдання кінологічних підрозділів Державної кримінально-виконавчої служби України, сфера виконання завдань яких має певні особливості. Це пояснюється особливістю підтримання правопорядку в установах виконання покарань. Охарактеризовано форми використання службових собак, а також особливості їх підготовки. Запропоновано шляхи удосконалення діяльності кінологічних підрозділів Державної кримінально-виконавчої служби України. [3]

Підсумовуючи проведені дослідження щодо особливостей діяльності ДКВС у сфері кінологічного забезпечення правоохоронної діяльності варто наголосити на тому, що кінологічна служба ДКВС має достатньо широкий спектр діяльності, що вимагає від кінологів здійснення великого обсягу роботи щодо дресирування та підготовки собак. Також до особливостей варто віднести умови постійного контакту із засудженими особами, що призводить до професійної деформації самих кінологів, а від того і зниження рівня підготовленості службових собак. З позитивної сторони хотілося б зазначити, що використання собак в якості «психологічного мотиватора» щодо недопущення протиправної поведінки є ефективним способом їх використання не тільки в установах виконання покарань.

На мою думку, використовувати службових собак для вчинення психологічного впливу на людей у різноманітних ситуаціях є виправданим і в діяльності Національної поліції та Національної гвардії. Тому в подальшому науковому розробленні буде сформульовано пропозиції з цього питання. Таку підставу для застосування службової собаки як припинення масових заворушень та проявів групової непокори ув'язнених та засуджених також варто розглядати як перспективу для розширення правових підстав застосування службових собак, адже собаки більш ефективно діють у зазначеній ситуації.

Список використаних джерел:

1. Астахова Л.А. Кинолог – интересная и нужная профессия. Ведомости уголовно-исполнительной системы. 2021. № 1. С. 36-41.
2. Білокур Є.І. Специфіка планування як функції державного управління. Наше право. 2022. № 6 С. 22-27. URL: http://irbisnbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=PDF/Nashp_2014_6_6.pdf.
3. Державна кримінально-виконавча служба України. Про ДКВС. Основні завдання та функції. Офіційний сайт Міністерства юстиції України. <https://minjust.gov.ua/dkvs/about/functional>.

ГЕНДЕРНІ СТЕРЕОТИПИ АБО ГЕНДЕРНІ ТРАДИЦІЇ

Комарук Олександр Вадимович

студент навчально-наукового інститут права та інноваційної освіти
Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ, Україна

Кирилах Дарина Олександрівна

студент навчально-наукового інститут права та інноваційної освіти
Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ, Україна

Науковий керівник: Наливайко Лариса Романівна

проректор, доктор юридичних наук,
професор кафедри загальнопрправових дисциплін
Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ, Україна

Ця тема є доволі актуальною, так-як проблеми гендерних ролей, гендерних стереотипів та гендерної рівності в цілому почали вирішуватись, набувати розголосу серед суспільств відносно нещодавно. У цій роботі ми розглянемо, що є власне гендерними стереотипами, звернемо увагу на їх приклад у житті, подивимось, як їм протидіють, та хто страждає від них найбільше.

Отже, гендерні стереотипи (у науковій також трапляється визначення гендерні традиції) – сформовані культурою та поширені у ній, узагальненні переконання (уявлення) про те, якими є люди різних статей, та як вони поведуться. Ці поняття тісно перекликаються із поняттям гендерні ролі (є його похідною), суть якого полягає у наборі очікуваних норм поведінки, як для чоловіків, так і для жінок. Також поширеним є поняття гендерні упередження на яких власне і базуються гендерні ролі, гендерні стереотипи та сексизм у цілому. Слід зробити акцент на тому, що останнє явище не означає дискримінацію за ознакою статі. Вчені переконані, що гендерні стереотипи є одними із видів соціальних стереотипів, а саме:

- стійкість;
- стандартизованість;
- емоційна насиченість.

Ґрунтуються вони на суспільно стихійних поняттях, що є суто чоловічими, або суто жіночими.

Самі гендерні стереотипи (їх культурне наповнення та власне зміст) дещо відрізняються у різних культурах та часових (історичних) проміжках. Найвідоміші представниці феміністичного українського напрямку (Віра Агеева та О. Фоменко) зауважують, що роль жінки у розвитку цивілізації, та історичних процесах в цілому, є значно применшеною. Жіночі здобутки постають менш малозначущими, що в свою чергу не відповідає дійсності. Що стосовно власне гендерних стереотипів у житті, то вони починаються вже від самого народження людини, коли хлопчика одягають і асоціюють найбільше із синім кольором, а дівчат у свою чергу з рожевим, перші обов'язково будуть отримувати іграшки – моделі автомобілів та зброї, другі ж - ляльки та тваринки. Гендерні ролі впливають на долю людини ще до того, як вона сформується як особистість. Можливо чоловік хотів би працювати вихователем у дитячому садочку, або вчителем початкових класів, а жіночка танкістом, або військовим пілотом – втім суспільство не зовсім адекватно на таке реагує. Від узагальнених прикладів варто перейти до конкретики. Візьмемо умовну жінку (Ж) та умовного чоловіка (Ч). Ж не беруть на роботу, що оплачується вище середнього, хоча

вона довела свою спроможність, однак працедавець злякався того, що вона піде у декретну відпустку та надав це робоче місце Ч. Однак мрією Ч, ще з підліткового віку, була робота зовсім у іншій сфері, яка оплачується суттєво нижче ніж ця робота, і піти працювати туди Ч завадило стереотипне уявлення про те, що чоловік має бути «годувальником для родини», так би мовити соціальна роль - мисливець. Отже, на основі цього випадку можна зробити висновок, що від гендерних стереотипів однаково страждають як жінки, так і чоловіки. На думку науковців ці два поняття «мисливець» та «берегиня» з'явилися у суспільстві ледь не за часів первісних общин. Але за тисячі років суспільство різко еволюціонувало, тому гендерні стереотипи є лише гальмом прогресу. Згідно соціальних досліджень проведених в Україні у 2021 році 71 % опитаних респондентів вважають, що жінка – берегиня, а чоловік – годувальник родини (у тих чи інших словесних формах, передаючи цю суть твердження). Стереотип про «домогосподарку» сильно заважає жінкам в усіх куточках світу досягти кар'єрного успіху та розвитку. Хоча найкраще цей стереотип ламає приклад Залізної леді – Маргарет Тетчер, що обіймала посаду британського прем'єр міністра два терміни – 11 років!!! Її головне геополітичне досягнення – виграв війну проти Аргентини за Фолклендські острови. А її економічна політика увійшла до світових підручників та навчальних посібників. Вона полягала у принесенні в жертву свого політичного рейтингу. Маргарет Тетчер припинила дотації з англійського бюджету на безкоштовні обіди у закладах освіти, за що її прозвали «крадійкою молока». Також вона позакривала шахти, як наслідок профспілка шахтарів почала мітингувати, протестувати через скорочення робочих місць. Однак за рахунок цих непопулярних дій вона змогла у подальшому зміцнити економіку своєї країни. Також можна згадати про Ангелу Меркель, що 16 років обіймала посаду канцлера Федеративної Республіки Німеччини, і асоціювалась з політичною та економічною стабільністю у мешканців цієї країни. Взагалі, серед британських прем'єр міністрів було ще дві представниці «слабкої статі» - Треза Мей та Ліз Страсс.

Як боротися з гендерними стереотипами? Найефективніше - норми законодавства, наприклад у 2019 році мережу магазинів з продажу побутової техніки зобов'язали сплатити штраф за сексизм у рекламі на підставі Закону України про рекламу. Судовий позов подала організація із захисту прав жінок «Гармонія рівних». Суд позов задовольнив, зобов'язавши сплатити штраф.

У 2017 році кабінет міністрів України скасував перелік не жіночих професій (близько 450 посад у різних сферах) у металургії, авіації, гірничій промисловості та автотранспортній сфері.

У 2019 році Верховна Рада закріпила у виборчому кодексі гендерне квотування, суть якого полягає у тому, що у кожній п'ятірці політичної партії – має бути дві людини однієї статі та ще дві протилежної і одна будь-якої. Ця норма набуде чинності з 2023 року.

Також звернімо увагу, що стаття 51 Конституції України запобігає негативному впливу гендерних стереотипів у родині (Стаття 51 Шлюб ґрунтується на вільній згоді жінки і чоловіка. Кожен із подружжя має рівні права і обов'язки у шлюбі та сім'ї).

А також слід звернути увагу на статті Конституції України 21 та 24, що роблять те саме, але у різних сферах (Стаття 21 Усі люди є вільні і рівні у своїй гідності та правах. Права і свободи людини є невідчужуваними та непорушними).

(Стаття 24 Громадяни мають рівні конституційні права і свободи та є рівними перед законом. Не може бути привілеїв чи обмежень за ознаками раси, кольору шкіри, політичних, релігійних та інших переконань, статі, етнічного та соціального

походження, майнового стану, місця проживання, за мовними або іншими ознаками. Рівність прав жінки і чоловіка забезпечується: наданням жінкам рівних з чоловіками можливостей у громадсько-політичній і культурній діяльності, у здобутті освіти і професійній підготовці, у праці та винагороді за неї; спеціальними заходами щодо охорони праці і здоров'я жінок, встановленням пенсійних пільг; створенням умов, які дають жінкам можливість поєднувати працю з материнством; правовим захистом, матеріальною і моральною підтримкою материнства і дитинства, включаючи надання оплачуваних відпусток та інших пільг вагітним жінкам і матерям). Та стаття 4 Закону України «Про державну службу» (забезпечення рівного доступу до державної служби - заборона всіх форм та проявів дискримінації, відсутність необґрунтованих обмежень або надання необґрунтованих переваг певним категоріям громадян під час вступу на державну службу та її проходження).

Отже, гендерним стереотипам не має місця у сучасному суспільстві, вони негативно грають проти обох статей. А у нашій державі протидіють їм на законодавчому рівні.

Список використаних джерел:

1. Івченко Ю. Історичний аналіз ролі жінки в суспільстві // Економіка, фінанси, право. – 2007. – №4. – С. 25-28
2. Резнік Г.О. Становище жінки в Українському суспільстві . *Право*. 2001. №8. С.16-19. 7.
3. Сукуватий В.А. Бізнес-леді: Міфи і реальність . *Соціологічні дослідження*. 2002. № 11. С.69-77.

ГЕНДЕРНО-ПРАВОВА ЕКСПЕРТИЗА

Рак Сніжана Юріївна

студентка навчально-наукового інститут права та інноваційної освіти
Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ, Україна

Науковий керівник: Мінакова Є.В.

канд.юрид.наук, доцент кафедри загальноправових дисциплін
Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ, Україна

Як зазначають багато дослідників, гендерно-правова експертиза – це аналіз чинного законодавства, за результатом якого надається висновок, в якому наголошується про відповідність принципу забезпечення рівних прав та можливостей жінок та чоловіків. Метою гендерно-правової експертизи є забезпечення рівних прав та можливостей жінок та чоловіків; рівність відповідальності жінок та чоловіків, а також рівні відносини жінок та чоловіків у всіх сферах життєдіяльності. Під час проведення гендерно-правової експертизи виявляються положення, які зовсім не відповідають принципу забезпечення рівних прав та можливостей жінок та чоловіків. Робиться це задля того, аби потім здійснити наступний етап експертизи, а саме подолати за допомогою правових механізмів усі форми дискримінації, які виявлено під час здійснення експертизи.

Важливою нормою Закону є запровадження гендерно-правової експертизи законодавства, головною метою якої є надання висновку щодо відповідності законопроектів принципу забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків. Висновок експертизи має бути обов'язковою складовою пакета документів, що подаються разом з проектом нормативно-правового акту до розгляду. Міністерство юстиції під час проведення правової експертизи перевіряє усі проекти нормативно-правових актів, розроблені міністерствами та іншими центральними органами виконавчої влади, на відповідність принципам недискримінації (антидискримінаційна експертиза) та забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків (гендерно-правова експертиза). Прийнято низку документів, які забезпечують інтегрування гендерної складової в нормативно-правові акти у різних сферах. [1, с. 138]

Досить точним є визначення Р.Р. Кулика, який під експертизою розуміє прикладне дослідження конкретного об'єкта з метою досягнення не власне наукового, а прикладного знання. На його думку вона має певний регламент, порядок проведення і застосування особливих, спеціалізованих методик, що зумовлюється специфікою предмета експертизи і сферою використання спеціальних знань. А також виділяє ознаки поняття експертизи, до них відносить: 1) проведення експертизи здійснюється тільки фахівцем, тобто експертом, який володіє певними (часто спеціальними) знаннями та має відповідну кваліфікацію, яка підтверджена документом встановленого зразка; 2) результатом проведення експертизи є надання висновку, який має бути об'єктивним та обґрунтованим. Тобто, спеціального документа, складеного експертом, в якому описується хід та надаються результати проведених досліджень; 3) якісне проведення експертизи можливе лише за умов існування відповідних нормативів, правил, зразків, еталонів тощо, з якими можна порівняти об'єкт експертизи. У разі відсутності такої зіставної бази може виконуватися тільки експертне оцінювання, але не експертиза, як така; 4) в проведенні експертизи і її результатах зацікавлена третя сторона (не експерт і не

об'єкт експертизи), тобто необхідна підстава, обґрунтування. Позаяк результати експертизи не мають самостійної цінності, а слугують основою для прийняття відповідних рішень. Тому вони мають бути зрозумілими замовнику експертизи як за формою, так і за змістом; 5) експертиза проводиться на основі інформації про об'єкт, яка може бути неповною або взагалі навмисно прихованою, тому в процесі її проведення часто відбувається пошук додаткових даних, виконується верифікація наявної інформації; 6) результати експертизи використовують для прийняття відповідних рішень, тому експерт повинен нести відповідальність за якість та корисність наданих висновків. Тобто повинен бути розроблений механізм зворотнього зв'язку, який забезпечує таку відповідальність і контролює рівень кваліфікації експерта; 7) незважаючи на різноманітність видів експертизи, всі вони користуються базовими загальнонауковими методами. [2, с. 39]

Як відзначає Т. Мельник, «гендерно-правова експертиза» - це міжнародно-правовий підхід до оцінки чинного законодавства з позицій свободи, справедливості, рівності та розвитку статей. Не заперечуючи проти згаданих загальноновизнаних цінностей, ця позиція видається занадто широкою. [3, с. 56]

Своєю чергою, Р. Шабанов підкреслює, що гендерно-правова експертиза є інституційним механізмом, призначеним оцінювати рівень додержання гендерної рівності в чинному законодавстві та проектах нормативно-правових актів. Для її проведення потрібна не просто класична експертна методика, а цілісний гендерно-правовий підхід, який забезпечить юридико-технічний, науково-правовий і соціально-філософський моніторинг нормативно-правових актів (їх проектів) щодо дотримання принципу забезпечення рівних прав і можливостей жінок та чоловіків. Такий підхід повинен бути спрямований на подолання застарілого розуміння, згідно з яким гендерна рівність передбачає однакове ставлення до всіх громадян незалежно від соціальних чи інших обставин (саме таке розуміння нині використовується в методиці проведення гендерно-правової експертизи). [3, с. 56]

Правовими засадами проведення гендерно-правової експертизи є ст. 4 Закону України від 08.09.2005 – 41 – № 2866-IV «Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків» та постанова Кабінету Міністрів України від 28 листопада 2018 р. № 997 «Питання проведення гендерно-правової експертизи», якою затверджено Порядок проведення гендерно-правової експертизи та форми висновків, а також Наказ Міністерства юстиції України від 27 листопада 2018 р. № 3719/5, яким затверджено Методичні рекомендації з проведення гендерно-правової експертизи актів законодавства та проектів нормативно-правових актів. [2, с. 40]

На думку Л. Сірко, питання якісного здійснення гендерно-правової експертизи має основоположне значення, оскільки в умовах реформування національного законодавства – це питання збереження паритетного представництва представників обох статей у всіх сферах життєдіяльності людини, від приватної до публічної. На переконання Н. Романова, для забезпечення гендерної рівності важливим є не тільки створення нових нормативно-правих актів, що регулюють питання гендеру, а й гендерно-правова експертиза вже наявних для запобігання колізіям у праві, яка є складовою частиною правової експертизи. Н. Палій також стверджує, що натепер немає ефективної процедури усунення недоліків у разі виявлення дискримінаційних норм у законодавстві. На переконання О. Дашковської, гендерна експертиза як метод аналізу й елемент державного управління має бути одним із механізмів забезпечення прав людини незалежно від статі. Важливою частиною гендерної експертизи як аналізу системи ухвалення рішення є те, що вона дозволяє оцінити вплив державної

політики на виявлення та подолання фактів дискримінації в різних сферах суспільного життя. Як слушно зауважують Н. Оніщенко, С. Береза, О. Львова, Л. Макаренко, правове регулювання гендерних процесів необхідне для їх гармонійного становлення, усунення викривлень, які можуть призвести до наведених вище негативних наслідків та відкритого протистояння статей. Право має високу гуманітарну цінність як найвища форма соціальної взаємодії, яку не завжди мають інші соціальні регулятори. [4, с. 36]

Підсумовуючи, можна сказати, що гендерно-правова експертиза – це діяльність, яка включає такі етапи процедури як: аналіз, дослідження та оцінку посадових осіб. Результатом всіх цих дій є висновок, який відповідає вимогам затверджених стандартів, правил, а також норм. Гендерно-правова експертиза належить до обов'язкових складових правової експертизи проектів нормативно-правових актів. Вона спрямована на виявлення дискримінаційних положень за ознакою статі. Головною метою експертизи є забезпечити права та свободи жінок і чоловіків при розробці та прийнятті проектів нормативно-правових актів.

Список використаних джерел:

1. Перевалова Л.В., Гаряєва Ганна Михайлівна. Правові засади регулювання державної гендерної політики в Україні. *Електронне наукове видання «Право та інноваційне суспільство»* № 1 (16) 2021. С. 138
2. Романова Н.В. Гендерно-правова експертиза як складова механізму забезпечення гендерної рівності. *Вісник Південного регіонального центру Національної академії правових наук України*. 2019. № 19. С.39-41.
3. Камінська Н. В. Гендерно-правова експертиза як спосіб модернізації законотворчості в Україні. *Наукові записки Інституту законодавства Верховної Ради України* №6/21. С. 56.
4. Співак М. В. Інтеграція гендерних підходів у практику притягнення до адміністративної відповідальності. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. Сер.: Юриспруденція. 2021 № 49. С. 36.

ДЕЯКІ ПИТАННЯ РЕЄСТРАЦІЇ ШЛЮБУ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Белуга Юлія Миколаївна

старший викладач кафедри цивільного права і процесу
Національний авіаційний університет, Україна

Кулик Ангеліна Іванівна

здобувач вищої освіти юридичного факультету
Національний авіаційний університет, Україна

Дейнега Олександра Сергіївна

здобувач вищої освіти юридичного факультету
Національний авіаційний університет, Україна

Шлюб вважається універсальним способом створення сім'ї, який постійно еволюціонує. Він виступає особливою організацією життєдіяльності людей, яка відповідає сутності людської природи і суспільства, поєднує економічне та сексуальне в єдине ціле. Це не просто біосоціальний союз чоловіка та жінки, який виконує репродуктивні функції в суспільстві, а набагато складніший організм, який знаходиться під опікою держави і права.

Відповідно до ст. 21 Сімейного кодексу України [1] шлюб є сімейний союз жінки та чоловіка, зареєстрований в органі державної реєстрації актів цивільного стану. У зв'язку із підвищеною суспільною значущістю, виникнення і припинення шлюбних правовідносин пов'язують з державною реєстрацією. Адже саме відповідна державна реєстрація надає законного статусу сімейним відносинам між чоловіком та жінкою.

За звичайних умов процедура подачі заяви на реєстрацію шлюбу та порядок державної реєстрації відбувалася відповідно до Закону України «Про державну реєстрацію актів цивільного стану» від 01.07.2010 р. № 2398-VI [2]. Стаття 14 цього Закону наголошує на тому, що для державної реєстрації шлюбу чоловік та жінка мають особисто подати заяву до відповідного органу ДРАЦС, який вони вільно обирають. Орган ДРАЦС, який прийняв заяву, повинен ознайомити наречених з умовами та порядком державної реєстрації шлюбу, їх правами та обов'язками та попередити наречених про відповідальність за приховання відомостей про наявність перешкод для державної реєстрації шлюбу.

Проте, враховуючи особливі умови, в яких перебувають зараз громадяни України, законодавець прийняв рішення про спрощення процедури укладення шлюбу для певної категорії осіб. У зв'язку з цим Кабінет Міністрів України ухвалив постанову № 213 від 07.03.2022 «Деякі питання державної реєстрації шлюбу в умовах воєнного стану» [3]. Відповідна постанова діє до дня припинення чи скасування воєнного стану на території України.

Вищезазначеною постановою КМУ встановлено, що на період воєнного стану реєстрація шлюбу може проводитися відділами державної реєстрації актів цивільного стану без особистої присутності нареченого (нареченої), якщо він (вона) є: військовослужбовцем Збройних Сил, Служби безпеки, Служби зовнішньої розвідки, Державної прикордонної служби, Управління державної охорони, Національної гвардії, іншого утвореного відповідно до законів України військового формування;

поліцейським, особою рядового і начальницького складу служби цивільного захисту, Державного бюро розслідувань, Державної кримінально-виконавчої служби; особою начальницького складу Національного антикорупційного бюро, Бюро економічної безпеки; працівником закладу охорони здоров'я.

Особливий порядок реєстрації шлюбу для цих суб'єктів надає їм можливість здійснити реєстрацію шлюбу за однією з двох запропонованих процедур.

За першою процедурою шлюб реєструється відділами державної реєстрації актів цивільного стану, як це і передбачає СК. Особливості цієї процедури реєстрації шлюбу є в тому, що реєстрація шлюбу відбувається за відсутності наречених. Підставою для державної реєстрації шлюбу за цією процедурою є одноособна заява нареченого, який належить до категорії спеціальних суб'єктів. Така заява підтверджує факт надання їм згоди на шлюб, чим забезпечується добровільність шлюбу. Подається заява безпосередньому командирі (керівнику).

Командир (керівник) засвідчує справжність підпису заявника та забезпечує передачу заяви як безпосередньо до відділу державної реєстрації актів цивільного стану, до якого подано заяву про державну реєстрацію шлюбу нареченим (нареченою), так і до іншого відділу державної реєстрації актів цивільного стану чи територіального органу Міністерства юстиції, які провадять діяльність під час воєнного стану. Актовий запис про шлюб складається відділом державної реєстрації актів цивільного стану в день отримання заяви про державну реєстрацію шлюбу від спеціального суб'єкту.

За другою процедурою шлюб укладається шляхом складання акту про укладання шлюбу. Ця процедура допускає укладання шлюбу з використанням доступних засобів відеозв'язку з тим із наречених, хто відсутній при складанні акту, або з обома відсутніми нареченими. У разі якщо акт складається керівником закладу охорони здоров'я, в якому перебувають або працюють один чи обидва наречених з використанням доступних засобів відеозв'язку, вимагається також участь двох свідків. Відомості про свідків (ім'я та дата народження) включаються до змісту акту.

Акт може складатися лише безпосереднім командиром (керівником) спеціального суб'єкта або керівником закладу охорони здоров'я, в якому перебувають або працюють один чи обидва наречених. Даний акт скріплюється гербовою печаткою відповідного органу (військового формування) або печаткою закладу охорони здоров'я відповідно.

Акт надсилається командиром (керівником), яким його було складено до будь-якого відділу ДРАЦС для складання актового запису про шлюб у паперовій формі та внесення відомостей до Реєстру.

Отже, зміни, які набули чинності щодо укладання шлюбу в умовах воєнного стану спростили процедуру реєстрації шлюбу для конкретних суб'єктів.

Список використаних джерел:

1. Сімейний кодекс України: Закон України, 10 січ. 2002 р. Відомості Верховної Ради України. 2002. № 21-22. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2947-14#Text>
2. Про державну реєстрацію актів цивільного стану : Закон України від 01.07.2010 р. No 2398-VI. Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2398-17#Text>
3. Деякі питання державної реєстрації шлюбу в умовах воєнного стану : Постанова від 07.03.2022 No 213 / Кабінет Міністрів України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/213-2022-%D0%BF#Text>

ДО ПРОБЛЕМИ КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВОЇ ОХОРОНИ ДИТИНИ ВІД ДОМАГАННЯ ДЛЯ СЕКСУАЛЬНИХ ЦІЛЕЙ В ІНФОРМАЦІЙНОМУ ПРОСТОРИ: ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ДОСВІД

Куковинець Д.О.

молодша наукова співробітниця

*Науково-дослідний інститут вивчення проблем злочинності
імені акад. В. В. Сташиса, Україна*

Сексуальне насильство щодо дітей в інформаційному просторі є реальною та зростаючою проблемою. Саме тому перед міжнародною спільнотою постає завдання не лише захистити дітей від його проявів, а й запобігти йому, шляхом встановлення відповідальності за нього та забезпечення незворотності та ефективності покарання винних осіб.

Першим (і єдиним на цей час) регіональним договором, що був би спеціально присвяченим питанням захисту дітей від сексуальної експлуатації та сексуального насильства, є Конвенція Ради Європи про захист дітей від сексуальної експлуатації та сексуального насильства, ухвалена 25.10.2007 року в Іспанії на острові Лансароте (далі – Лансаротська конвенція).

Так, у ст. 23 Лансаротської конвенції зауважено, що Кожна Сторона вживає необхідних законодавчих або інших заходів для забезпечення криміналізації умисної пропозиції, зробленої дорослою людиною за допомогою інформаційно-комунікаційних технологій, зустрітися з дитиною, яка не досягла віку, передбаченого пунктом 2 статті 18 цієї Конвенції, для скоєння проти неї одного з правопорушень, передбачених підпунктом «а» пункту 1 статті 18 або підпунктом «а» пункту 1 статті 20 цієї Конвенції, якщо після цієї пропозиції відбулись істотні дії, що призвели до такої зустрічі [2].

У Висновку Лансаротського комітету щодо 23 статті Конвенції (далі – Висновок) домагання дитини для сексуальних цілей також позначається через синонімічний термін «грумінг», що не є характерним для національних теоретичних досліджень та практики України, проте широко вживається в зарубіжній науковій літературі з цих питань.

У Висновку робиться наголос на тому, що «[оскільки] неможливо дати універсальне визначення грумінгу онлайн, Сторонам слід розглянути можливість криміналізації і тих випадків, коли сексуальне насильство вчиняється не під час особистої зустрічі, а відбувається в Інтернеті» [3].

Попри те, що Лансаротська конвенція була ратифікована Україною близько 10 років тому, внутрішнє законодавство нашої держави до недавня не повною мірою було приведено у відповідність до нових стандартів і домагання дитини для сексуальних цілей розглядалось як готування до вчинення зґвалтування чи іншого кримінального правопорушення проти статевої свободи або статевої недоторканості особи, або втягнення дитини в зайняття проституцією чи подальшого її примушування до створення продукції порнографічного характеру [4, с. 75]. Саме тому з метою впровадження сучасних європейських стандартів у сфері захисту дітей від протиправних дій, у тому числі й таких, що здійснюються з використанням Інтернету, Законом України №1256 ІХ від 18.02.2021 р. Кримінальний кодекс України

(далі – КК) було доповнено ст. 156¹ під назвою «Домагання дитини для сексуальних цілей», що відповідає тим побажанням, які були раніше вироблені як у тексті Лансаротської конвенції, так і надані Лансаротським комітетом.

Ще одним міжнародним документом, що має вирішальне значення для регламентації кримінальної відповідальності за домагання дитини для сексуальних цілей, є Директива Європейського парламенту та Європейської Ради від 13.12. 2011 р. № 2011/93 про боротьбу із сексуальним насильством і сексуальною експлуатацією дітей та дитячою порнографією (далі – Директива), яка, зокрема, встановлює мінімальні правила щодо визначення кримінальних правопорушень і санкцій у сфері сексуального насильства та сексуальної експлуатації дітей, дитячої порнографії та зловживання щодо дітей у сексуальних цілях.

На відміну від положень Лансаротської конвенції, в якій однозначно ведеться мова про необхідність розуміння та законодавчого закріплення «домагання дитини для сексуальних цілей» як окремого самостійного кримінального правопорушення, у п. 19 Преамбули Директиви зауважено, що Держави-члени заохочуються криміналізувати поведінку, коли спонукання дитини до зустрічі з правопорушником із сексуальною метою відбувається в присутності або поблизу дитини, наприклад, у формі певного підготовчого злочину, спроби вчинення правопорушень, зазначених у цій Директиві або як окрему форму сексуального насильства. Незалежно від того, яке правове рішення буде обрано для криміналізації «офлайн-грумінгу», Держави-члени повинні гарантувати, що вони так чи інакше переслідують винних у таких злочинах [1].

Показово, що у ст. 6 Директиви встановлено мінімальну межу покарання за домагання дитини для сексуальних цілей як окремого кримінального правопорушення. Так, наголошено, що Держави-члени вживають необхідних заходів для забезпечення того, щоб така навмисна поведінка як пропозиція за допомогою інформаційно-комунікаційних технологій дорослої особи зустрітися з дитиною, яка не досягла віку статевої згоди, з метою вчинення будь-якого з правопорушень, зазначених у статті 3(4) і статті 5(6) цієї Директиви, якщо ця пропозиція супроводжувалася суттєвими діями, що призвели до такої зустрічі, *була покараною позбавленням волі на строк не менше 1 року*. Держави-члени вживають необхідних заходів для забезпечення того, щоб каралася також і спроба за допомогою інформаційно-комунікаційних технологій вчинити правопорушення, передбачені ч.ч. 2 і 3 ст. 5 цієї Директиви, дорослими, які домагаються дитини, яка не досягла віку сексуальної згоди, для надання дитячої порнографії із зображенням цієї дитини [1].

Важливість означеного документу підкреслюється й тим, що в п. 12 Преамбули, зокрема, домагання дітей у сексуальних цілях через веб-сайти соціальних мереж і чати офіційно визнається *формою* сексуального насильства та сексуальної експлуатації дітей, якій сприяє використання інформаційно-комунікаційних технологій.

Отже, робимо висновок про те, що в умовах постійного розвитку інформаційного суспільства забезпечення кримінально-правової охорони дитини від домагання для сексуальних цілей вбачається вкрай важливим та актуальним завданням. Окрім того, враховуючи той факт, що вищезазначена Директива є також частиною *acquis* ЄС, то в умовах адаптації національного законодавства до законодавства ЄС та одержання Україною статусу кандидата на вступ до цієї міжнародної установи, існує й надалі потреба в подальшому вдосконаленні вітчизняних законодавчих засад, зокрема коли йдеться про запобігання та протидію сексуальному насильству над дітьми, незалежно від того, у якому вимірі – цифровому чи реальному – воно здійснюється.

Список використаних джерел:

1. Directive 2011/93/EU of the European Parliament and of the Council of 13 December 2011 on combating the sexual abuse and sexual exploitation of children and child pornography, and replacing Council Framework Decision 2004/68/JHA. *EUR-lex*: website. URL: <https://cutt.ly/MZreXrM>.
2. Конвенція Ради Європи про захист дітей від сексуальної експлуатації та сексуального насильства: Міжнародний документ від 25.10.2007. *Верховна Рада України*: оф. вебсайт. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_927#Text
3. Проект Ради Європи "Боротьба з насильством щодо дітей в Україні": Роз'яснення до статті 23 Лансаротської конвенції - Домагання дитини для сексуальних цілей. *Офіс Ради Європи в Україні*: оф. вебсайт. URL: <https://rm.coe.int/leaflet-on-article-23-of-the-lanzarote-convention-solicitation-of-chil/16809fc771>
4. Романцова С. В. Запобігання сексуальному насильству щодо дітей в Україні. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08. Львів, 2018. 244 с.

ЗНАЧЕННЯ СУДОВОГО ТА АДМІНІСТРАТИВНОГО ПРЕЦЕДЕНТУ В ПРАКТИЧНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ СУДОВИХ ОРГАНІВ УКРАЇНИ

Кохановська Дарина Сергіївна

студентка навчально-наукового інститут права та інноваційної освіти,
Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ, Україна

Науковий керівник: Чепік-Трегубенко О.С.

кандидат юридичних наук,
доцент кафедри загальноправових дисциплін юридичного факультету
Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ, Україна

Україною віднедавна було обрано новий курс розвитку, який отримав назву «євроінтеграційний», адже, населенням України було обрано європейські принципи розбудови держави. Так як прийняття такого курсу відбулося доволі недавно, тому на Україну чекає неймовірна кількість змін як у свідомості громадян, соціальних відносинах так і відповідних реформ в правовій системі нашої держави. На разі, правова система України є доволі недосконалою і містить неймовірну кількість прогалин. Тому сучасному законодавцю необхідно звернути увагу на досвід деяких європейських країн у сфері розбудови правової системи [2]. В межах теми нашого дослідження нас власне цікавить поняття судового та адміністративного прецеденту та його місце в практичній діяльності судових органів України.

Важливо зазначити, що питання застосування правового прецеденту в правовій системі України стало предметом багатьох вчених, таких як: Т. Г. Андрусяка, Н. М. Оніщенко, Н. М. Пархоменко, П. М. Рабіновича та інших [1].

Виклад основного матеріалу, на нашу думку, доцільно почати із визначення основних понять в межах досліджуваної нами теми. Такими поняттями є «судовий прецедент» та «адміністративний прецедент», які входять до системи правового прецеденту. Розпочнемо дослідження із з'ясування терміну судового прецеденту. Отже, в науковому середовищі під судовим прецедентом прийнято вважати: «...правотворчий акт, що за умов відсутності нормативно-правової регламентації приймається судом в результаті вирішення конкретної судової справи і містить у своїх приписах казуальну норму права, якій надається загальнообов'язкове значення при вирішенні аналогічних справ у майбутньому...». У свою чергу під адміністративним прецедентом слід розуміти: «...правотворчий акт, що за умов відсутності нормативно-правової регламентації приймається адміністративним органом (органом управління або посадовою особою) в результаті вирішення конкретної адміністративної справи і містить у своїх приписах казуальну норму права, якій надається загальнообов'язкове значення при вирішенні аналогічних справ у майбутньому...» [4]. При проведенні порівняльного аналізу наведених визначень можемо зробити висновок, що судовий та адміністративний прецедент різняться власне за суб'єктами правозастосовної нормотворчості. Окрім цього, із зазначеного випливають такі ознаки правового прецеденту як: 1) прецедент є актом волевиявлення правозастосовного органу (судового чи адміністративного); 2) має нормативний характер; 3) виникає за наявності прогалин у нормативно-правовому регулюванні в процесі вирішення конкретної юридичної справи; 4) з часом набуває обов'язкового значення через поширення своєї дії на аналогічні справи в

майбутньому; 5) є письмовим актом, тобто таким, що має зовнішню форму вираження; 6) має юридичну силу, похідну від суб'єкта його творення; 7) забезпечується та визнається державою [3].

До того ж, важливо зазначити, що правовий прецедент визнається джерелом права у багатьох країнах світу, таких як: Велика Британія, США, Канада, Австралія й ін. Такі держави відносяться до англо-американської правової сім'ї. Як бачимо Україна не входить до зазначеної правової сім'ї, у свою чергу, наша держава відноситься до романо-германської правової сім'ї й відповідно правовий прецедент не визнається джерелом права, принаймні офіційно. Тому лише судові прецеденти зарубіжних країн, що визнають прецедентне право, можуть розглядатися в Україні як норми права [2].

Перейдемо до розгляду питання застосування правового прецеденту в практичній діяльності судових органів України. Загалом принцип дії прецеденту в державах англо-американської правової сім'ї полягає в тому, що під час розгляду справи суддя чи будь-який уповноважений на те орган державної влади, за відсутності норми матеріального права, яка встановлює відповідальність за дії особи, може самостійно встановити певну норму шляхом винесення відповідного рішення. Такий процес притягнення особи до відповідальності є доволі ефективним, адже, не завжди чинні нормативно-правові акти держави можуть передбачати відповідальність за дії, які вчинила особа. В Україні ситуація із системою законодавства є доволі складною, адже, більшість нормативно-правових актів є застарілими, або не регулюють нові суспільні відносини, які виникають внаслідок глобалізаційних процесів у світі, або ж навпаки норми створеного нормативно-правового акту не відповідають дійсності в суспільстві.

Можливим прикладом певного правового прецеденту в Україні є діяльність Конституційного Суду України, постанови пленумів Верховного суду України та Вищих спеціалізованих судів України тощо, що узагальнюють судову практику і роз'яснюють чинне законодавство в сфері правового регулювання різних видів публічної діяльності [1].

Отже, з вищевикладеного можемо зробити висновок, що правовий прецедент є джерелом права багатьох країн світу, адже в судовій та правоохоронній практиці він зарекомендував себе як успішний інструмент притягнення винних до відповідальності. Україні ж, яка прийняла «євроінтеграційний» курс подальшого розвитку, варто звернути увагу на принципи роботи європейських судових органів. Можливо, на нашу думку, визнання правового прецеденту як джерела права в Україні вирішило б більшість питань із прогалинами в чинному законодавстві України.

Список використаних джерел:

1. О. Б. Черномаз Правовий прецедент як джерело права в Україні URL: <http://dspace.lvduvs.edu.ua/bitstream/1234567890/1888/1/%D0%A7%D0%BE%D1%80%D0%BD%D0%BE%D0%BC%D0%B0%D0%B7.pdf>;
2. Бондаренко Є. І. Становлення правового прецеденту як джерела права *Правове регулювання економіки*. 2012. № 11–12. С. 33–44;
3. Квятковська Б. І. Судовий прецедент: деякі теоретичні аспекти *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. Серія «Право». 2013. Вип. 21. Ч. II. Т. 1. С. 52–55;
4. Правовий прецедент. Прецеденти Європейського Суду з прав людини URL: https://pidru4niki.com/1351062343085/pravo/pravoviy_pretsident_pretsedenti_yevropeyskogo_sudu_prav_lyudini

ІСТОРІЯ РОЗВИТКУ ЗАКОНОДАВСТВА, ЩО ВСТАНОВЛЮЄ КРИМІНАЛЬНУ ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА МАРОДЕРСТВО

Грігалашвілі Дмитро Георгійович

студент 3 курсу юридичного факультету

Національний університет біоресурсів і природокористування України, Україна

Ковальова Світлана Сергіївна

канд. юрид. наук, доцент кафедри адміністративного та фінансового права

Національний університет біоресурсів і природокористування України, Україна

Спочатку варто звернути увагу на два моменти. По-перше, в сучасному українському кримінальному праві мародерство визначається як «викрадення на полі бою речей, що знаходяться при вбитих чи поранених» [1], а також як крадіжку; грабїж; розбій; вимагання; привласнення, розтрату майна або заволодіння ним шляхом зловживання службовим становищем, вчинені в умовах воєнного або надзвичайного стану [2]. До такого визначення кримінальне законодавство прийшло не одразу, тому з історичної точки зору ми розглядатимемо питання мародерства в тих ситуаціях, які найбільше підходять під сучасне його визначення. Крім цього, варто пам'ятати, що є законодавче визначення мародерства та загальне, яке виводиться з більш популярного розуміння слова «мародер» – грабїжник, який заволодіває чужими речами на полі бою, забираючи їх у вбитих і поранених; аморальний солдат, який грабує населення під час бойових дій [3, с. 332]. Ми будемо керуватися законодавчим визначенням, що передбачено чинним Кримінальним кодексом України. По-друге, питання генези законодавства, що встановлює кримінальну відповідальність за мародерство в Українській державі, є малодослідженим. Крім цього, варто враховувати те, що саме поняття мародерство є хоч і давнім, але з'явилося воно далеко не одразу.

Провівши власне дослідження та враховуючи історичні події, які траплялися з нашою державою, можемо припустити, що вперше законодавча заборона на мародерство виникла в Соборному уложенні царя Олексія Михайловича в 1649 році. У розділі VII («Про службу всяких ратних людей Московської держави») можна зустріти «ранні» обриси мародерства – злочини проти власності інших солдатів (частина 29 глави VII – викрадення коня на службі) та злочини під час війни (частина 22 глави VII – «А буде хто служиві люди, будучи на государеві службі, учать у кого мати хлібні запаси і кінні корми насильством, або учать когось грабувати, або двори та городи, де вони стоять ...»). У першому випадку передбачалося покарання у вигляді відрубання руки, у другому – відшкодування шкоди у подвійному розмірі нанесених збитків [4].

Наступним джерелом є Військовий Статут Петра Першого (1715), у якому військові злочини регламентувалися докладно. Крім мародерства, до них належали: дезертирство, ухилення від військової служби, опір офіцеру, невиконання наказу тощо [5, с. 77].

Наступним важливим джерелом є Військовий статут про покарання 1868 року. Його важливість полягає, зокрема, у прямому вживанні поняття «мародерство». До нього прирівнювалися дії, передбачені статтею 275 Статуту («Захоплення у жителів областей, армією займаючих, припасів, одягу та інших речей, і всякий невизначений

законом побор з обивателів (мародерство)» [6]. Як бачимо, сучасному законодавчому визначенню мародерства наведений приклад не відповідає. Тому, з сучасної точки зору, доречно звернутися до статей 273 та 274 – «Відбирання у поранених однак, без будь-якої насильницької проти них дії» та «Відбирання у вбитих у битві» відповідно. Можна зазначити два цікаві моменти: 1) тут вже фігурують сучасні жертви такого кримінального правопорушення, як мародерство – поранені та вбиті, а також, місце вчинення злочину – поле бою (принаймні в статті 274); 2) наявний великий перелік покарань за діяння у цих статтях. Так, за кримінальні правопорушення, передбачені статтями 273 та 274, було передбачено: виселення до Сибіру з позбавленням особливих прав та переваг; відправлення у військово-виправні роти на строк від 1 до 6 років; позбавлення волі від 3 до 6 місяців. Покарання за статтю 275 були схожими, однак ще був варіант позбавлення чинів як противага виселенню до Сибіру.

Говорячи про період радянської окупації України, зазначимо, що спочатку буде розглянуто Кримінальний кодекс УСРР (1922 та 1927 років), а потім – Кримінальний кодекс УРСР 1960 року.

Кримінальний кодекс 1922 р. був розроблений на основі Кримінального кодексу Російської Соціалістичної Федеративної Радянської Республіки (КК РСФРР). Він складався з двох частин – Загальної (5 глав) і Особливої (8 глав), що містили 227 статей [7, с. 565]. Уже за усталеною практикою був рецепцією КК РСФРР. Основні положення Кодексу: визначалися межі його дії щодо осіб і території вчинення злочинів; викладалися завдання КК про правовий захист держави від злочинів і суспільно небезпечних елементів шляхом застосування до винуватих покарання або інших заходів соцзахисту; злочином визнавалася «будь-яка соціально-небезпечна дія або бездіяльність, що загрожує основам радянського ладу і правопорядку, встановленому робітничо-селянською владою на перехідний період тощо [8, с. 223]. Перший кримінальний закон радянської влади (згаданий вище КК РСФРР 1922 року) містив статтю 214 «Мародерство». Під таким розумілося «протиправне відібрання при бойовій обстановці у громадянського населення що належить останньому майна, із застосуванням загрози військовою зброєю і під приводом необхідності цього відібрання для військових цілей, а також зняття з корисливою метою з убитих і поранених речей, що знаходяться в них» [5, с. 77].

Кримінальний кодекс 1927 р. відображав зміни у кримінальному праві, спричинені прийняттям загальносоюзного кримінального законодавства [7, с. 567]. Спочатку змін у частині мародерства не було. Однак, згодом до КК УРСР 1927 р. у частині регламентації відповідальності за військові злочини було внесено зміни. Зокрема, законодавцем було остаточно розмежовано мародерство (воно було визначене як викрадення на полі бою речей, які знаходяться при вбитих та поранених) [9, с. 228].

Останнім історичним джерелом є Кримінальний кодекс УРСР від 28 грудня 1960 року [10]. Питання мародерства регулювалося статтю 260, яка визначала мародерство як «викрадення на полі бою речей, що знаходяться при вбитих і поранених». За мародерство передбачалося покарання позбавленням волі на строк від трьох до десяти років або довічним позбавленням волі.

На підставі викладеного можемо зробити перші висновки. Оскільки мародерство має місце там, де є війна (як у ситуації з викраденням майна вбитого чи пораненого солдата, так і у випадку пограбування цивільного населення під час війни), можемо стверджувати, що мародерство виникло не з прийняттям Соборного уложення 1649 року, та припустити, що воно виникло набагато раніше – з першими війнами, з якими мало справу людство. Регламентація цього кримінального

правопорушення протягом як мінімум трьох з половиною століть свідчить про те, що, з'явившись досить давно, мародерство не перестає бути небезпечним для суспільства. З історичної точки зору, мародерство є діями з грабежу населення на місцях військових дій, а також привласнення речей поранених чи вбитих на полі бою. Незалежно від тлумачення, за мародерство передбачалися суворі покарання: в одні часи це могло бути відрубання руки, виселення до Сибіру з позбавленням особливих прав та привілеїв – у часи «до» радянської окупації, та позбавлення волі на певний строк або довічне позбавлення волі – у часи безпосередньої радянської окупації. Також, варто зазначити, що чим ближче до нас за часом знаходиться джерело законодавства, яке регулювало питання мародерства, тим більше його розуміння мародерства схоже на сучасне, а якщо звернути увагу на Військовий статут про покарання 1868 року, то, хоч під мародерством він розумів не те, що сучасність, але саме базове визначення мародерства в ньому вже було наявне.

Тлумачення мародерства у КК УРСР взагалі є таким, що було перенесено до Кримінального кодексу України без змін.

Список використаних джерел:

1. Кримінальний кодекс України від 5 квітня 2001 року [Електронний ресурс]. Відомості Верховної Ради України. 2001. № 25-26. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text> (дата звернення: 15.10.2022).
2. Про внесення змін до Кримінального кодексу України щодо посилення відповідальності за мародерство: Закон України. № 2117-IX від 07.03.2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2117-20#Text> (дата звернення: 15.10.2022).
3. Історія держави та права України (1991-2019 роки): навч. посіб. / за заг. ред. доктора О. М. Бандурки. Харків: Майдан, 2019. 344 с.
4. Соборне Уложення 1649 року [Електронний ресурс]. URL: http://www.hrono.info/dokum/1600dok/1649_07.php (дата звернення: 15.10.2022).
5. Шкаєв С. В., Споршева О. А. Історія виникнення та розвитку поняття «мародерство» і відповідальності за його вчинення. *Студентська наука. Сер. Юридична наука*. 2012. № 3. С. 75–78.
6. *Воинский устав о наказаниях. СПб.*: Тип. 2-го Отд-ния собственной е. и. в. канцелярии, 1868.
7. Іванов В. М. Історія держави і права України : підручник. Київ : КУП НАНУ, 2013. 892с.
8. Ухач В. З. Історія держави і права України : навчальний посібник (конспекти лекцій). Тернопіль: Вектор, 2011. 378 с.
9. Мухамеджанова А. Р. Насильство над населенням у районі воєнних дій: генезис кримінально-правової заборони у вітчизняному законодавстві. *Вісник кримінологічної асоціації України. Трибуна молодих дослідників*. 2016. Вип. № 2 (13). С. 223–232.
10. Кримінальний кодекс України від 28 грудня 1960 року [Електронний ресурс]. Відомості Верховної Ради (ВВР). 1961. № 2. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2002-05/sp:max50:nav7:font2> (дата звернення: 15.10.2022).

ОСОБЛИВОСТІ ДОГОВОРУ ДОРУЧЕННЯ ТА ЙОГО СПІВВІДНОШЕННЯ ІЗ ДОВІРЕНІСТЮ

Яценко Христина Миколаївна

здобувачка вищої освіти юридичного факультету
Західноукраїнський національний університет, Україна

Науковий керівник: Фрончко Володимир Вікторович

старший викладач кафедри цивільного права і процесу
Західноукраїнський національний університет, Україна

Договір доручення є одним із найпоширеніших договорів, який використовується в цивільному обігу. Для здійснення цивільних прав та обов'язків, у фізичних та юридичних осіб часто виникає необхідність звернутися за отриманням послуг до інших осіб, які здійснюють в їх інтересах різноманітні дії, що породжують виникнення, зміну та припинення цивільних правовідносин. Відносини такого роду називають представництвом. Найбільш розповсюдженим договором, який обумовлює виникнення представництва, є договір доручення. Це зумовлює актуальність дослідження особливостей договору доручення та його співвідношення із довіреністю - правочином, тісно пов'язаним із дорученням.

Договір доручення належить до різновиду договорів про надання послуг, відтак, на нього поширюються норми глави 63 Цивільного Кодексу України (далі - ЦК України) тією мірою, якою вони не суперечать спеціальним правилам, вміщеним у главі 68 ЦК України.

Поняття договору доручення визначається статтею 1000 ЦК України, відповідно до якої це договір, за яким одна сторона (повірений) зобов'язується вчинити від імені й за рахунок другої сторони (довірителя) певні юридичні дії. Правочин, вчинений повіреним, створює, змінює, припиняє цивільні права та обов'язки довірителя [5].

Проаналізувавши визначення, запропоноване ЦК України, можна виділити основні характерні риси договору доручення. Так, він має двосторонній характер, оскільки в обох сторін виникають права і обов'язки за договором (ст. ст. 1002, 1004 – 1007 ЦК). Повірений є активною стороною договору доручення, і тому законодавець приділив особливу увагу його обов'язкам. Як і всіх посередників, дії повіреного повинні бути правомірними, базуватися на повноваженнях і бути зорієнтованими на максимальне обслуговування інтересів довірителя [1, с. 24].

Договір доручення є консенсуальний, оскільки вважається укладеним з моменту досягнення між сторонами згоди щодо всіх істотних умов (ч. 1 ст. 638, ч. 1 ст. 640 ЦК). Для юридичної дійсності договору доручення не вимагається передання майна або вчинення іншої дії контрагентами. Договір доручення може бути відплатним або безоплатним (ст. 1002 ЦК). Для договору доручення існує презумпція оплатності: для того, щоб він був безоплатним, необхідно, щоб така умова обов'язково була передбачена в договорі або інших нормативних актах (ст. 1002 ЦК України). Тобто відсутність у договорі умови про оплату не робить його безоплатним, якщо це прямо не передбачено в умові договору.

Варто також зазначити, що вказаний договір має яскраво виражений фідучіарний характер, оскільки базується на взаємній довірі сторін і передбачає збереження цієї довіри протягом усього часу існування договору. Зважаючи на такий довірчий характер відносин між сторонами, законодавством закріплюється обов'язок

повіреного особисто вчиняти ті чи інші дії. Проте, на думку Огородника Л. Д., повірений має право при умові, якщо це передбачено договором або цього вимагали інтереси довірителя, передати виконання доручення іншій особі [2, с. 282]

Крім вищенаведеного, важливо окреслити й особливості договору доручення. Так, його обов'язковим елементом є здійснення чи набуття однією особою суб'єктивних прав та обов'язків для іншої. Повірений може прийняти на себе обов'язок одночасно вчиняти і юридичні дії, що складають предмет послуг, що надаються повіреним, і фактичні дії, які повинні слугувати певним доповненням до юридичних дій. Наприклад, повірений може вчиняти різні фактичні дії, такі як поїздка до місця вчинення правочину, телефонні розмови, вивчення документів тощо. Тому погоджуюсь із позицією Васильєвої В. А., що насправді предметом договору доручення є не тільки юридичні дії, як зазначається в законі, а в окремих випадках і фактичні дії [1, с. 22].

Таким чином, вважаємо, що, незважаючи на те, що предметом договору виступають послуги щодо вчинення юридичних дій від імені іншої особи, сфера його використання не обмежується юридичними послугами.

Договір доручення у юридичній літературі часто називають класичним договором на представництво. З легальних договорів, виходячи з яких виникає представництво, тільки на підставі договору доручення виникає пряме представництво – право довірителя виступати від імені представляваного, адже всі інші види представництва (на підставі адміністративного акту, закону тощо) не допускають можливості уповноваженій особі виступати від свого імені. Як вважає Васильєва В. А., таке право повіреного виводить цю договірну конструкцію на особливе місце [1, с. 22].

В контексті віднесення договору доручення до підстав виникнення представницьких відносин постає питання про співвідношення договору доручення та довіреності. Договір доручення і довіреність є забезпечувальними інструментами відносин представницького характеру, тому уподібнювати їх за змістом і суттю неможливо. Як справедливо відзначається у літературі, довіреність і договір доручення, хоч і належать до правочинів одного виду (укладені з метою делегування прав), але через певні специфічні особливості не є тотожними. Довіреність – це акт для відображення представництва, а договір доручення передбачає зобов'язання із виконання певних дій повіреним на користь довірителя за його кошти [3, с. 113].

Договір доручення і довіреність, що видається на його основі, є виявом спеціального правового механізму, за яким, спочатку між сторонами укладається договір доручення, а після цього довіритель особисто видає повіреному довіреність, яка закріплює його повноваження у взаємовідносинах із третіми особами.

Звідси можна зробити висновок, що підставою виникнення відносин договірної представництва є договір. Довіреність при цьому виступає лише засобом зовнішньої легітимації представника перед третіми особами, фіксує його повноваження на вчинення юридично значущих дій від імені особи, яку він представляє. Таким чином, довіреність не може сприйматись абсолютно відокремленою від договору доручення [3, с. 116].

Що стосується основних відмінностей між договором доручення та довіреністю, то вони полягають у наступному.

По-перше, договір доручення є двостороннім правочином, оскільки для його реалізації необхідна погоджена воля двох сторін, водночас довіреність є одностороннім правочином, що встановлює повноваження однієї особи вчинити певні дії від імені іншої особи і засвідчує повноваження цієї особи перед третіми

особами. По-друге, договір доручення може укладатися як в усній, так і в письмовій формі, а довіреність завжди укладається тільки письмово. По-третє, за функціональним критерієм договір доручення покликаний врегулювати відносини між повіреним та довірительом, водночас довіреність – інформувати третю особу-учасника правочину про повноваження представника. По-четверте, договір доручення може мати як строковий, так і безстроковий характер, тобто діяти впродовж невизначеного часу; довіреність за загальним правилом не може бути безстроковою.

Відмінними є також і підстави припинення договору доручення і довіреності. Підставою виникнення відносин договірної представництва є договір. Довіреність при цьому виступає лише засобом зовнішнього вираження повноважень представника перед третіми особами, фіксує повноваження на вчинення юридичних дій від імені особи, яку він представляє [3, с.116].

Варто також зауважити, що відмова довірительом від безвідкличної довіреності, а представником – від вчинення невідкладних дій та інших дій, визначених ч. 3 ст. 250 ЦК, не допускається, а відмова за договором доручення можлива завжди. Крім того, про відшкодування збитків або сплату винагороду довірительом за довіреністю закон не згадує, в той час як відповідні норми щодо договору доручення існують (ч. 1, 2 ст. 1009 ЦК).

Таким чином, довіреність сама по собі не є підставою виникнення відносин представництва, і так само не варто сприймати її як особливу форму існування договору доручення. Будучи правовими засобами реалізації відносин представництва, довіреність і договір доручення мають багато спільного, проте їх не можна ототожнювати, оскільки вони мають низку відмінностей. Обидва правочини складають особливу правову конструкцію, елементи якої є тісно пов'язаними і взаємодіють між собою, оскільки закон закріплює, що довіреність видається на основі договору доручення, тому їх не слід протиставляти.

Список використаних джерел:

1. Васильєва В. А. Договір доручення як вид посередницького правочину. *Актуальні проблеми держави і права*. 2020. №31. С. 21-25.
2. Огородник Л. Д. До питання про поняття та особливості договору доручення. *Збірник статей здобувачів вищої освіти другого (магістерського) рівня Навчально-наукового інституту права Університету ДФС України* : у 5 ч. Ч. 2. Ірпінь : Університет ДФС України, 2019. 312 с. (Серія «На допомогу студенту УДФСУ», т. 13).
3. Саванець Л. М. Довіреність та договір доручення: порівняльно-правовий аналіз. *Актуальні проблеми правознавства*. 2020. Вип. 4. С. 112-118.
4. Серая А.К. До питання співвідношення довіреності і договору доручення. *Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції: науковий збірник*. Вип. 4. Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара, 2017. 198 с.
5. Цивільний кодекс України. Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2003, №40-44, ст. 356.

ОСОБЛИВОСТІ ЮРИДИЧНОЇ ТЕХНІКИ В АНГЛО-АМЕРИКАНСЬКІЙ ПРАВОВІЙ СІМ'І

Кохановська Дарина Сергіївна

студентка навчально-наукового інститут права та інноваційної освіти
Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ, Україна

Науковий керівник: Мінакова Є.В.

канд.юрид.наук, доцент кафедри загальноправових дисциплін
Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ, Україна

Кожна сучасна розвинена держава не може існувати без відповідного нормативно-правового акту, який в першу чергу регулював би найважливіші суспільні відносини в державі. Тобто, впорядковував та регулював би правовідносини, які виникають між індивідами суспільства. Адже, на разі, норми права є найбільш дієвим інструментом регулювання суспільних відносин порівняно з нормами моралі, звичаями, традиціями та релігійними нормами [3]. В кожній державі існують свої правила та структура складання нормативно-правових актів та принципів їх реалізації. Всі ці особливості містить в собі поняття юридичної техніки. Тому в межах теми нашого дослідження нас цікавить власне питання які виникають особливості юридичної техніки в різноманітних правових сім'ях світу, у нашому випадку англо-американській правовій сім'ї.

Виклад основного матеріалу, на нашу думку, доцільно почати із визначення основних понять, якими є поняття юридичної техніки та англо-американської правової сім'ї. Отже, розпочнемо із з'ясування поняття юридичної техніки. У науковому середовищі існує загальноприйняте визначення зазначеного поняття. Під поняттям юридичної техніки слід розуміти: «...сукупність вироблених в юриспруденції засобів і правил зовнішнього виразу в текстах різних правових актів (нормо-установчого, нормозастосовного або інтерпретаційного характеру, актів систематизації законодавства) загальнообов'язкових правил поведінки...» [4]. Тобто, юридична техніка вивчає яким чином структуруються нормативно-правові акти у певних державах, їхній характер та інші складові. Відповідно предметом юридичної техніки є власне нормативно-правові акти, правові документи тощо.

Перейдемо до визначення наступного поняття, а саме поняття правової сім'ї. На думку, Ведернікова під правовою сім'єю слід вважати: «...сукупність національних правових систем держави, які мають загальні риси, що виявляються в єдності закономірностей і тенденцій розвитку, домінуючих форм (джерел) і принципів права, систем права і законодавства, організації правових установ, насамперед судової системи, схожості правових категорій та понять». У свою чергу, англо-американська правова сім'я це: «...сукупність національних правових систем, що мають своїм історичним джерелом англійське загальне право, схожість в основних засадах правового регулювання, подібні риси структури права з превалюванням процесуального права, одноманітне розуміння природи норми права як казуального правила поведінки, створеного судовою практикою, та домінуючої форми права – судового прецеденту...» [1]. Прикладами держав, де така правова система є домінуючою є: Англія та Уельс, Північна Ірландія, Австралія, Сполучені Штати Америки, Канада, Нова Зеландія та деякі країни Британської Співдружності. Можемо зробити висновок, що така правова система є доволі поширеною в світі, хоча може здатися доволі специфічною.

Отже, перейдемо власне до визначення специфічних ознак юридичної техніки в системі англо-американської правової сім'ї. До таких ознак відносяться: 1) в першу чергу, головним джерелом права в досліджуваній нами правовій сім'ї є судовий прецедент. Тобто, рішення по справі, яка розглядається в судовому порядку, по аналогічним чи ідентичним рішенням по справам, які за своїм юридичним складом та кваліфікацією схожі на наявне провадження [2]; 2) з першої ознаки впливає друга, не менш важлива, яка полягає в тому, що в англо-американській правовій сім'ї не існує сталою системи норм права, адже, норми формуються відповідно до появи кожного нового судового прецеденту. Тому необхідності у сталій системі норм права поки що немає; 3) прецедентне право не поділяється на публічне та приватне й, у свою чергу, між прецедентами, які виникають відсутня ієрархія, яка притаманна системі норматив-правових актів романо-германській правовій сім'ї; 4) норми процесуального права мають пріоритет над нормами матеріального. Пояснюється таке правове явище тим, що норми матеріального права може взагалі не існувати на момент розгляду справи в суді й суддя має право сам створити матеріальну норму, попередньо дослідивши чи є дії особи незаконними [1].

Отже, з вищевикладеного можемо підсумувати, що кожна сучасна держава відноситься до певного виду правової сім'ї, та відповідно має певні специфічні особливості в сфері юридичної техніки. Англо-американська правова сім'я не є винятком. Головними особливостями юридичної техніки зазначеної правової сім'ї є: джерелом права є судовий прецедент, часта відсутність норм матеріального права, відсутність ієрархії серед чинних в державі прецедентів.

Список використаних джерел:

1. Ведерніков Ю.А. Теорія держави і права. Дніпро : Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2016; Ліра ЛТД. 480 с.;
2. В.М. Завгородня Лекція 3. Англо-американська правова сім'я URL: https://elearning.sumdu.edu.ua/free_content/lectured:5b2831b7829c350914a2a7d0abcb7725bebadc38/latest/content-20180114202751.pdf;
3. Шутак І. Д. Юридична техніка. Івано-Франківськ : Лабораторія академічних досліджень правового регулювання та юридичної техніки. Дрогобич : Коло, 2015. – 228 с.;
4. Гусарев С.Д. Теорія держави та права . Київ : НАВС, Освіта України, 2017. 320 с.

ПРАВОВА ПРИРОДА ДОГОВОРУ СТРАХУВАННЯ

Сендецька Ілона Володимирівна

здобувачка вищої освіти юридичного факультету
Західноукраїнський національний університет, Україна

Науковий керівник: Фрончко Володимир Вікторович

старший викладач кафедри цивільного права і процесу
Західноукраїнський національний університет, Україна

Розвиток страхового ринку України і використання його в інтересах економіки в умовах її інтеграції у світове економічне господарство та посилення процесів глобалізації є важливим компонентом національної безпеки країни.

Ринок страхування є складовою фінансового ринку, його розвиток відбувається досить суперечливо і він далекий від світових стандартів. Закони ринку на етапі його становлення та стабілізації вимагають збалансованого функціонування всіх ринкових інститутів, які довели свою необхідність за багатовікову історію розвитку і становлення ринкових відносин в розвинутих державах світу [7, с. 24].

На сьогодні, визначальним завданням державної політики в галузі страхування є підвищення його ролі в економіці країни й забезпечення умов для ефективного розвитку, оскільки надійний страховий захист виступає фактором соціальної та економічної безпеки як окремої людини, так і держави загалом.

Згідно зі ст. 979 ЦК України, за договором страхування одна сторона (страховик) зобов'язується у разі настання певної події (страхового випадку) виплатити другій стороні (страхувальникові) або іншій особі, визначеній у договорі, грошову суму (страхову виплату), а страхувальник зобов'язується сплачувати страхові платежі та виконувати інші умови договору [1].

Кроком, який дав би змогу охарактеризувати договір страхування і відрізнити його від подібних юридичних явищ, є встановлення його характерних ознак.

Першою характерною ознакою договору страхування є його самостійність. У самостійності договору страхування лежить ключ до відмежування його від інших, схожих із ним договорів [2, с. 12]. З урахуванням обов'язку, який лежить на страхувальнику, пов'язаного з прийняттям заходів по збереженню застрахованого майна, першим із таких схожих зі страхуванням договорів може бути названо договір зберігання. Що ж стосується розбіжностей між договорами зберігання й страхування, то вони полягають, насамперед, у меті договору. Для зберігання – це зберегти річ, у той час як для страхування – відшкодувати збитки, завдані загибеллю або пошкодженням речі. Крім того, в договорі зберігання обов'язок зберегти річ покладається на сторону, яка надає послугу (під послугою мається на увазі власне збереження), а при страхуванні, навпаки, прийняття заходів по збереженню застрахованої речі лежить на страхувальнику – стороні, яка звертається за послугами; відповідно в договорі зберігання його предмет передається стороні, яка надає послуги, в той час як при страхуванні ніякої передачі майна взагалі немає; і, нарешті, зберігання лише припускає оплатність, а страхування – завжди оплатне [7, с. 26].

При цьому, на думку Амеліна А. С., договір страхування є:

- двостороннім, оскільки у разі укладення договору відповідні права та обов'язки виникають як у страхувальника, так і у страховика;
- реальним, набуває чинності з моменту внесення першого страхового платежу, якщо інше не передбачено договором;

- відплатним, оскільки страхувальник сплачує страхову премію, а страховик - у разі настання страхового випадку здійснює страхову виплату;

- алеаторним (ризиковим) - це договір на ризик, тобто при укладенні договору сторони не можуть чітко визначити межі виконання своїх обов'язків, а втрата чи збагачення однієї із сторін залежать від випадку [2, с. 13].

Існування страхового правовідношення не можливе без страхового ризику. Відомо, що ймовірність настання небажаних подій існує постійно. Однак для визнання ризику страховим, тобто надання йому юридичного значення необхідні три обставини:

- ризик повинен бути закріплений в нормах права. Останній визначається колом небезпек, від настання яких проводиться страхування;

- покладання ризику (за законом або договором) на певну особу, яка приймає на себе обов'язок по відшкодуванню страхувальнику збитків, завданих настанням ризику;

- прийняття цього ризику страховиком. Таке прийняття здійснюється шляхом виникнення страхового правовідношення [4, с. 25].

Страховий ризик може бути порівняний зі страховим випадком, однак при цьому порівнянні виявляються істотні відмінності. Вони проявляються, насамперед, у тому, що страховий випадок - є подія, яка вже настала, здійснилася, у той час як страховий ризик - це тільки можливість або ймовірність настання визначеної події. Страховий ризик та страховий випадок співвідносяться не як загальне й часткове, а як узагальнена й конкретизована категорії [3, с. 251].

Наступною ознакою страхового договору є обмеженість відповідальності страховика розмірами страхової суми, яка зазначена в договорі. При особистому страхуванні страховик сплачує ту суму, яку обіцяв. При майновому ж страхуванні страхова сума, яка встановлена в договорі, грає роль тієї межі, вище за яку страховик не повинен відповідати за понесені страхувальником збитки [2, с. 16]. Відповідальність страховика є строковою. В договорі страхування повинен бути встановлений строк, на який укладається договір, або періоди, із якими пов'язується обчислення страхової премії (страховий період).

Договір страхування укладається в письмовій формі. Факт укладення його може посвідчуватися страховим свідоцтвом (полісом, сертифікатом), що є формою страхування. Страховий поліс може бути іменним та на пред'явника. При цьому з часом усе більша кількість фінансових інститутів використовують можливості мережі Інтернет для надання своїх послуг. Використання електронних правочинів має місце і в цивільних відносинах зі страхування та складає інтерес як для страховиків, так і для страхувальників, що обумовлено, в першу чергу, динамікою зростання числа користувачів мережі Інтернет.

Укладення договору страхування в електронній формі має певні обмеження, зокрема укладання договорів обов'язкового страхування цивільно-правової відповідальності власників наземних транспортних засобів в електронній формі у сучасних умовах є неможливим. Водночас у практичній діяльності отримання електронних страхових полісів добровільного страхування цивільно-правової відповідальності вже відбувається. Отже, питання Інтернетстрахування в Україні майже не улагоджені нормативно. Доцільним буде перегляд самої суті понять «страхова послуга» та «договір страхування», адже Цивільний кодекс дає чітке визначення договору страхування як письмової угоди між страхувальником та страховиком, що унеможлиблює повноцінне функціонування Інтернетстрахування в Україні. Водночас використання технології Інтернетстрахування потребує

детальнішого та чіткішого правового регулювання електронного документообігу в цивільному обороті, нормативного закріплення статусу користувачів електронних грошей, приведення законодавства про захист прав споживачів у відповідність до актів європейського законодавства [5, с. 36].

Підтримуємо позицію Мрочко В. Ю. , який вказує, що перспективи розвитку ринку страхування в Україні залежатимуть від подальшого удосконалення законодавчої бази, що регулює не тільки сферу страхування, а і, загалом, всі види діяльності, зокрема: розвитку недержавного пенсійного страхування, страхування життя, медичного страхування, іпотечного кредитування, діяльності банків та їх впливу на страхування, а також від створення сприятливої системи функціонування інституту страхових посередників, покращення страхової культури та підвищення довіри до страховиків [6, с. 220].

Отже, договір страхування є самостійним видом договору, якому характерні оплатність, двосторонній характер, реальність, ризиковий характер договору для сторін, обмеженість відповідальності страховика розмірами страхової суми, зазначеної в договорі та строковий характер відповідальності страховика. При цьому правове регулювання договору страхування потребує вдосконалення щодо прав та обов'язків страховика і страхувальника, а також покращення страхової культури та підвищення довіри до страховиків.

Список використаних джерел:

1. Цивільний кодекс України : Закон України від 16.01.2003 р. № 435-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15> . Дата звернення: 15.10.2022 р.
2. Амеліна А.С. Поняття та ознаки страхового договору. *Електронне наукове фахове видання з юридичних наук "Правова просвіта"*. 2017. №12. С. 11-16.
3. Журавка, О.С. Страхування: навч. посіб. / О.С. Журавка, А.Г. Бухтіарова, О.М. Пахненко. Суми: СумДУ, 2020. 350 с.
4. Міловська Н.В. Окремі види цивільно-правових договорів у сфері страхування. *Нове українське право*. 2021. №2. С. 27-34.
5. Міловська Н.В. Електронна форма укладення договорів страхування. *Підприємництво, господарство і право*. 2020. №11. С. 34-41.
6. Мрочко В.Ю. Сучасний стан та перспективи розвитку страхового ринку України. *Фінанси, банківська система та страхування в Україні: стан, проблеми та перспективи розвитку в кризовій економіці*: Збірник матеріалів Міжнародної науково-практичної конференції (02-03 березня 2021р.) С. 218-220.
7. Пилипенко С.А. Договір страхування (цивільно-правова характеристика). *Прикарпатський юридичний вісник*. 2015. №1 (7). С. 24-28.

ПРАВОВИЙ СТАТУС ОСІБ БЕЗ ГРОМАДЯНСТВА

Єсіна Поліна Сергіївна

студентка навчально-наукового інститут права та інноваційної освіти
Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ, Україна

Науковий керівник: Кулініч О.О.

кандидат юридичних наук,
доцент кафедри загальноправових дисциплін
Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ, Україна

Люди без громадянства присутні у всіх куточках світу. Особою без громадянства може бути людина, яку жодна з держав не вважає своїм громадянином, відповідно до свого законодавства.

Осіб без громадянства також називають апатридами. Визначення даного терміна міститься у статті 1 Конвенції про статус апатридів 1954 року, де зазначено, що апатридом є особа, яка не розглядається як громадянин будь-якої держави в силу її законів [3]. Дані особи не користуються дипломатичним захистом, адже не мають постійного правового зв'язку із будь-якою державою. Закон України «Про правовий статус іноземців та осіб без громадянства» надає наступне визначення особи без громадянства: «особа, яка не розглядається як громадянин будь-якою державою в силу дії її закону» [2].

Дуже часто проблема виникнення осіб без громадянства постає через певну дискримінацію, тобто специфічне ставлення до етнічних, вікових, гендерних чи політичних причин. Або через викорінення певної нації з певної території. Проблема також може виникнути через розпад певної держави, яскравим прикладом чого може бути розпад СРСР. Або причиною набуття даного статусу може стати народження дитини без громадянства, що є наслідком народження від батьків, які перебувають у даному статусі.

Хоча набуття статусу особи без громадянства можливе і за інших умов:

- 1) при позбавленні громадянства;
- 2) при одруженні жінки з іноземцем, коли вона автоматично втрачає громадянство власної держави, а держава чоловіка не надає їй громадянства;
- 3) при втраті громадянства, коли особа добровільно вийшла або втратила громадянство своєї держави, а іншого не набула;
- 4) при виході із громадянства задля отримання іншого.

Осіб без громадянства прийнято поділяти на два види:

- 1) абсолютні апатриди, тобто ті, хто отримав статус з народження;
- 2) відносні апатриди - ті хто набули цього статусу через втрату громадянства.

Правовий статус являє собою сукупність прав, свобод і обов'язків, які визнаються та гарантуються державою. Саме правовий статус виражає соціально-економічне та політичне становище громадян у суспільстві. Правовий статус, який визначається нормами внутрішньодержавного права, має будь-яка особа, відокремлені групи осіб, а також громадянське суспільство. Конституція України у статті 25 закріплює, що особи без громадянства користуються такими ж правами і свободами, а, відповідно, також несуть такі самі обов'язки, як і громадяни України. Цією ж статтею також зазначається, що таким особам може бути надано притулок [1].

В сучасній Україні права і свободи осіб без громадянства захищаються судом, тобто можуть звертатися до суду для захисту особистих, майнових та інших прав.

Представники даного статусу можуть користуватися правом на судовий захист нарівні із громадянами України. Також, особи без громадянства, які перебувають під юрисдикцією України, мають право на визнання їх правосуб'єктності та основних прав і свобод людини, незалежно від законності їх перебування. Апатриди в Україні можуть здобувати освіту, офіційно працевлаштовуватись, укладати шлюби, набувати право власності на нерухоме майно. Проте, на відміну від громадян України, особи без громадянства не мають низки політичних прав, зокрема виборчих, не повинні відбувати військову службу та не повинні робити щорічне подання декларації про власні доходи та майновий стан.

Отже, проблема безгромадянства є актуальною для сучасного світу і, на мою думку, буде залишатися актуальною найближчими роками. Люди, що мають статус особи без громадянства, повинні дотримуватися Конституції, законів та усіх нормативно-правових актів, що діють на території певної держави, не посягати на права і свободи інших людей, інтереси суспільства та держави, у якій їм було надано притулок.

Список використаних джерел:

1. Про правовий статус іноземців та осіб без громадянства. Закон України від 22.09.2011. (зі змінами і допов.) *Відомості Верховної Ради України* 2019, № 26, ст.107.
2. Конституція України: Закон України від 28.06.1996 № 254к/96. (зі змінами і допов.) *Відомості Верховної Ради України*. 2019, № 38, ст.160.
3. Горбань, О. П. (2007). Правовий та соціальний статус іноземця та особи без громадянства. *Форум права*. 2007. № 1. С. 26-33.

СПІВВІДНОШЕННЯ ДОГОВОРУ ДОРУЧЕННЯ І ДОВІРЕНОСТІ: ЦИВІЛЬНО-ПРАВОВИЙ АСПЕКТ

Статкевич Олена Богданівна

здобувачка вищої освіти юридичного факультету
Західноукраїнський національний університет, Україна

Науковий керівник: Фрончко Володимир Вікторович

старший викладач кафедри цивільного права та процесу
Західноукраїнський національний університет, Україна

В умовах сьогодення все частіше трапляються випадки, коли фізичні та юридичні особи з певних суб'єктивних чи об'єктивних причин звертаються за допомогою до представника, щоб делегувати йому деякі права та обов'язки. У свою чергу представник, на підставі наданих повноважень, вчиняє від імені особи, яку представляє, певні юридичні дії, внаслідок яких права та цивільні обов'язки довірителя змінюються або припиняються.

Відповідно до цивільного законодавства України є два види представництва: на основі довіреності та договору доручення. Часто трапляються проблеми в розмежуванні довіреності та договору доручення, через що на практиці, при виборі важко надати перевагу одному із них. На думку Балабана Д. В. та Заборовського В. В., ці два поняття не є тотожними, попри те, що договір доручення і довіреність належать до правочинів одного виду та укладені з метою делегування прав та обов'язків, суть та правові наслідки, що виникають після їх укладення суттєво відрізняються [2, с.95].

Доручення - це договір, за яким одна сторона зобов'язується вчинити від імені та за рахунок другої сторони певні юридичні дії. Довіреність виступає письмовим уповноваженням, що видається однією особою іншій для представництва перед третіми особами. Саванець Л.М. у своїй статті зазначає, що доручення є двостороннім договором, адже підписується довірителем і повіреним, тоді як довіреність – односторонній, видається довірителем іншій особі (повіреному) [7, с.114].

Важливим аспектом є й те, що довіреності можуть видаватись кількома особами, на кількох осіб, а також кільком різним особам за різними довіреностями на здійснення тих самих дій. Це означає, що нотаріус не може відмовити в посвідченні довіреності виданої кількома особами, проте це суперечить ст. 244 ч.3 Цивільного Кодексу України (далі – ЦК України) у якій зазначається, що довіреність видається однією особою іншій. Аналізуючи положення ст. 510 ч. 2 ЦК України у якій йдеться, що у договірних правовідносинах може існувати множинність осіб як представників, так і тих хто їх уповноважує та ст. 58 Закону України «Про нотаріат», відповідно до якої довіреності можуть складатися від імені однієї або кількох осіб, на ім'я однієї або декількох осіб, можна вважати що дії нотаріуса в такому випадку є цілком правомірними.

Договір доручення і довіреність, що видається на його основі, є проявом спеціального правового механізму, за яким, спочатку між сторонами укладається договір доручення, а опісля довіритель особисто видає повіреному довіреність, яка закріплює його повноваження у взаємовідносинах із третіми особами. У нотаріальній практиці трапляються ситуації коли внутрішні відносини представництва оформлюються договором, тобто зазвичай договором доручення, а зовнішні

довіреністю. Довіритель зобов'язаний видати повіреному довіреність на вчинення юридичних дій передбачених договором доручення [7, с.114].

Представництво за довіреністю може застосовуватись на різних підставах. Підтримуємо твердження Балабана Д. В. та Заборовського В. В., які зазначають, що основою для видачі довіреності може виступати не лише договір, а й акт органу юридичної особи, зокрема рішення загальних зборів товариства з обмеженою відповідальністю або акціонерного товариства про створення філії; представництва й призначення керівників цих структурних підрозділів, яким видається довіреність; рішення правління про вповноваження члена правління виступати від імені юридичної особи, який діятиме на підставі довіреності; видача довіреностей керівником юридичної особи працівникові на здійснення тих чи інших дій від імені юридичної особи та інше [2, с.94].

Представництво на підставі договору без довіреності є можливим, прикладом може бути представництво без довіреності на підставі договору, що виникає за договором довірчого управління, адже норми встановлюють що управитель в цьому випадку діє без довіреності. Проте беручи до уваги адвокатську діяльність, особливістю є те, що адвокат не може діяти лише на підставі довіреності, оскільки це заборонено законодавством. Він обов'язково має укласти договір про надання правової допомоги і в такому випадку на підставі договору видається довіреність для представництва інтересів клієнта в суді (ст. 26 Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність»). Щодо підприємницької діяльності, то у ст. 42 Господарського Кодексу України зазначається, що не можна посвідчувати довіреність для здійснення підприємницької діяльності, особливо у випадку припинення підприємницької діяльності, оскільки підприємницька діяльність здійснює діями лише самого підприємця.

До договору доручення відповідно до глави 68 ЦК України не встановлюють спеціальних вимог щодо форми. Договір доручення може бути укладений не лише в письмовій, а й в усній формі. На противагу цьому, у ч. 3 ст. 244 ЦК України зазначається, що довіреністю є письмовий документ, який видається однією особою іншій, для представництва перед третіми особами. В певних передбачених законом випадках довіреність може видаватись в нотаріально посвідченій формі. Умовно кажучи, довіреність насамперед видається для поінформованості третіх осіб, щоб вони мали змогу переконатись, що дійсно конкретна особа уповноважена від імені довірителя виконувати чітко визначені у ній юридичні дії та вчиняти правочини.

Як зазначає Бабич І. Г., доручення відноситься до консенсуального виду договорів, адже вважається укладеним з моменту досягнення згоди сторін, та оплатним, якщо інше не передбачено договором або законом [1]. Даний правочин, як було вказано раніше, належить до двосторонніх, взаємозобов'язуючих, оскільки обов'язки покладаються як на довірителя, так і на повіреного. Сторонами цього договору можуть бути фізичні і юридичні особи, при цьому фізичні повністю дієздатні, а юридичні особи за загальним правилом мають універсальну правоздатність. В свою чергу, довіреність виконує інформаційну функцію, засвідчуючи дійсність такого правочину перед третіми особами. У переважній більшості випадків, саме в змісті довіреності зазначається суть, обсяг, строк та особливості повноважень представника. Важливим аспектом є й те, що довіреність може видаватись на певний строк, тому актуальність повноважень на момент вчинення дій можна перевірити, скориставшись Єдиним реєстром довіреностей.

Відповідно до ч. 1 ст. 247 ЦК України якщо строк довіреності не встановлений, вона зберігає чинність до припинення її дії, проте, за загальним правилом,

довіреність не може бути безстроковою. Це закріплюється у наказі Міністерства юстиції України «Про затвердження форм реєстру для реєстрації заповітів і довіреностей, що прирівнюються до нотаріально посвідчених, посвідчувальних написів на них та зразків цих документів» від 31.10.2006 № 83/5 (додатки 10-15), де передбачені строк дії довіреності і вказівка на дату, до якої є дійсною видана довіреність. На противагу цьому, відповідно до ст. 1001 ЦК України договір доручення може мати як строковий, так і безстроковий характер.

Отже, відмінність договору доручення від довіреності полягає в наступному: по-перше, договір доручення є двостороннім правочином, адже підписується та закріплює обов'язки довірителя і повіреного, тоді як довіреність – односторонній, що засвідчує дійсність правочину перед третіми особами; по-друге, доручення може укладатися як в усній, так і в письмовій формі, а форма довіреності – завжди письмова; по-третє, договір доручення може мати як строковий, так і безстроковий характер, тоді як довіреність за загальним правилом не може бути безстроковою.

Попри ряд відмінностей, договір доручення і довіреність тісно пов'язані між собою поняття, адже виступають правовими засобами реалізації відносин представництва. Підставою виникнення відносин договірної представництва є договір. Довіреність, видана на основі договору доручення, є засобом зовнішнього засвідчення представника перед третіми особами, що фіксує його повноваження на вчинення юридично значущих дій від імені особи, яку він представляє.

Список використаних джерел:

1. Бабич І. Г. Договір доручення: загальні положення. *Юрист-блог*. 2016. URL: <https://jurist-blog.com.ua/dogovir-doruchennya.html>
2. Балабан Д. В., Заборовський В. В. Співвідношення довіреності і договору доручення. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. Серія: Право. 2017. Вип. 43 (1). С. 93–96.
3. Господарський Кодекс України. *Верховна Рада України: Законодавство України*. 2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/436-15#Text> (дата звернення 23.10.2022)
4. Закон України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність». *Верховна Рада України: Законодавство України*. 2021. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5076-17#Text> (дата звернення 23.10.2022)
5. Закон України «Про нотаріат». *Верховна Рада України: Законодавство України*. 2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3425-12#Text> (дата звернення 23.10.2022)
6. Наказ Міністерства юстиції України «Про затвердження форм реєстру для реєстрації заповітів і довіреностей, що прирівнюються до нотаріально посвідчених, посвідчувальних написів на них та зразків цих документів» від 31.10.2006 № 83/5. *Верховна Рада України: Законодавство України*. 2008. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1175-06#Text> (дата звернення 23.10.2022)
7. Саванець Л.М. Довіреність та договір доручення: порівняльно-правовий аналіз. *Актуальні проблеми правознавства*. 2020. С. 113-118.
8. Цивільний кодекс України. *Верховна Рада України: Законодавство України*. 2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text> (дата звернення 23.10.2022)

СУБ'ЄКТИ КРИМІНАЛЬНО-ВИКОНАВЧОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ

Немеш Аліна Василівна

курсант 4-го курсу ННІП ПФПНП

Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ, Україна

Гулак Максим Віталійович

курсант 4-го курсу ННІП ПФПНП

Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ, Україна

Науковий керівник: Корогод Світлана Володимирівна

старший викладач кафедри кримінального права та кримінології

Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ, Україна

Суб'єктом називається носій певного роду діяльності; джерело активності, спрямованої на об'єкт; особа або організація, що має певні права та обов'язки [1, с. 642].

Як зазначає Д.В. Ірошников, основним суб'єктом правової політики є держава, оскільки правова політика є частиною державної політики. Держава є головною ланкою в політичній системі суспільства, здійснює внутрішню і зовнішню, в тому числі правову, політику [2, с. 24].

Оскільки органи держави – це ті організації держави, які вона наділила владними повноваженнями щодо інших учасників суспільного життя та необхідними матеріальними засобами для здійснення цих повноважень [3, с. 59], відповідно, від імені держави суб'єктами правової політики будуть виступати органи державної влади. Через те, що кримінально-виконавча політика є елементом політики у сфері боротьби зі злочинністю, яка, в свою чергу, є частиною правової політики держави, суб'єктами кримінально-виконавчої політики виступають органи державної влади. В літературі серед суб'єктів формування та розвитку кримінально-виконавчої політики називають Президента України, Верховну Раду України та Кабінет Міністрів України [4, с. 24–25].

Окремо в системі органів, які формують кримінально-виконавчу політику держави, слід назвати Міністерство юстиції України, оскільки діяльність Державної пенітенціарної служби України спрямовується і координується Кабінетом Міністрів України через Міністра юстиції України. Всі вищеназвані органи, які уповноважені формувати кримінально-виконавчу політику, є органами державної влади, а тому наділені владними повноваженнями, які здійснюють, як правило, шляхом нормотворення. Вважаємо, що на формування політики у сфері виконання покарань впливають й інші суб'єкти.

Під такими суб'єктами ми маємо на увазі представників науки кримінального, кримінально-виконавчого права, кримінології тощо. Крім суб'єктів, які формують кримінально-виконавчу політику, на нашу думку, слід відзначити окрему групу суб'єктів, які відповідають за її реалізацію. До цієї групи можна віднести Державну пенітенціарну службу України та її територіальні органи управління.

Як слушно зазначають П.В. Гламазда та М.М. Яцишин, те, що Державна пенітенціарна служба України уособлює в собі всі функції центрального органу

виконавчої влади, підпорядковується безпосередньо Кабінету Міністрів України (Міністерству юстиції України), дає підстави стверджувати про поліфункціональність цього органу: з одного боку, серед його функцій чітко виділяються напрями діяльності, які характеризують Державну пенітенціарну службу України тільки як орган виконання покарань, з іншого – він виконує більш широке коло функцій, притаманних сучасній кримінально-виконавчій службі і пов'язаних з дотриманням правового статусу засуджених; порядком застосування до них заходів впливу з метою виправлення і профілактики асоціальної поведінки; удосконаленням системи органів і установ виконання покарань, їх функцій та порядку діяльності (нормотворчий процес); звільнення від відбування покарань, ресоціалізацією тощо. Водночас згідно з вимогами сучасної кримінально-виконавчої політики пріоритетним завданням Державної пенітенціарної служби України і надалі залишається реалізація персоналом установ виконання покарань такого елемента мети і завдання кримінально-виконавчого законодавства України, що зазначений у ч. 1 ст. 1 Кримінально-виконавчого кодексу України, як запобігання вчиненню нових злочинів засудженими та іншими особами, а також запобігання тортурам та нелюдському або такому, що принижує гідність, поводженню із засудженими.

Крім того, виконуючи окремі кримінальні покарання, віднесені законом до їх компетенції, діяльність з реалізації кримінально-виконавчої політики певною мірою здійснюють також Державна виконавча служба України та Міністерство оборони України [4, с. 24–25].

Серед причин низького рівня участі громадськості у формуванні та реалізації кримінально-виконавчої політики України В.В. Кондратішина називає такі: 1) незважаючи на щорічне збільшення кількості зареєстрованих громадських організацій, як і у суспільстві, так і у сфері виконання кримінальних покарань відсутня чітка структуризація громадських інститутів, їх соціальна спрямованість на вирішення існуючих проблем, завдань тощо; 2) імперативний метод регулювання кримінально-виконавчих відносин, що є пріоритетним між персоналом органів і установ виконання покарань та засудженими, безпідставно розповсюджений і у стосунках перших та громадських організацій як на практиці, так і на законодавчому рівні; 3) порушуючи принцип верховенства права, що закріплений у ст. 8 Конституції України, нормативно-правові акти ДКВС України безпідставно звужують права громадських формувань на участь у передбачених законом випадках у діяльності органів і установ виконання покарань, зводячи її переважно до надання допомоги засудженим у питаннях продовольчого, комунально-побутового й іншого подібного характеру; 4) неналежна власна правова база, що регулює відносини між органами і установами виконання покарань і громадськими інституціями (відсутність договорів, угод, спільних програм, концепцій тощо).

Усіх суб'єктів кримінально-виконавчої політики України можна поділити на дві групи. Першу групу утворюють суб'єкти, що відповідають за формування кримінально-виконавчої політики, до яких належать Президент України, Верховна Рада України та Кабінет Міністрів України загалом та Міністерство юстиції України зокрема. Другу групу формують суб'єкти реалізації кримінально-виконавчої політики, а саме: Державна пенітенціарна служба України та її територіальні управління, Державна виконавча служба України, Міністерство оборони України, а також громадські організації, які уповноважені здійснювати контроль за процесом виконання покарань.

Список використаних джерел:

1. Словник іншомовних слів / за ред. О.С. Мельничука. – К. : Головна редакція Української радянської енциклопедії, 1977. – 776 с.
2. Ирошников Д.В. О субъектах правовой политики / Д.В. Ирошников // Правова політика в Україні: питання теорії та практики : збірник матеріалів міжнародної науково-практичної конференції (Київ, 24 жовтня 2014 року) : в 2 т. – К. : Національна академія прокуратури України, 2014. – Т. 1. – С. 23–25.
3. Рабінович П.М. Основи загальної теорії права та держави : [навчальний посібник] / П.М. Рабінович. – 5-те вид., зі змінами. – К. : Атіка. – 2001. – 176 с.
4. Кримінально-виконавче право України. Загальна та Особлива частини : [підручник] / [О.М. Литвинов, А.Х. Степанюк, І.С. Яковець, К.А. Автухов, А.П. Гель, С.В. Лосич, Є.С. Назимко] ; за заг. ред. докт. юрид. наук, проф. О.М. Литвинова та докт. юрид. наук, проф. А.Х. Степанюка. – К. : ВД «Дакор», 2015. – 632 с.

ЦИВІЛЬНО-ПРАВОВІ АСПЕКТИ ДОГОВОРУ ЗБЕРІГАННЯ

Бунт Роксолана Василівна

здобувач вищої освіти юридичного факультету
Західноукраїнський національний університет, Україна

Науковий керівник: Фрончко Володимир Вікторович

старший викладач кафедри цивільного права і процесу юридичного факультету
Західноукраїнський національний університет, Україна

Сучасний етап становлення України, як незалежної держави сприяє формуванню нової правової системи, розвитку договірних відносин та виникненню нових видів договорів (наприклад: договір лізингу, позички, ренти, франчайзингу тощо). А давно відомі договори, до яких належить і договір зберігання, набувають нового змісту, значення та функцій. На сьогодні, система договірних прав в Україні є доволі об'ємною та розгалуженою.

Необхідність у надійному збереженні майна у разі відсутності у самого власника такої можливості виникла давно. Історія становлення та розвитку договору зберігання в Україні налічує сотні років.

Слід зазначити, що серед інших видів цивільно-правових зобов'язань, зберігальні зобов'язання характеризуються доволі широким застосуванням, але водночас не мають належного як законодавчого регулювання, так і практичного використання.

Згідно зі ст. 936 Цивільного кодексу України, за договором зберігання одна сторона (зберігач) зобов'язується зберігати річ, яка передана їй другою стороною (поклажодавцем), і повернути її поклажодавцеві у схоронності [1].

З даного визначення вбачається, що за правовою конструкцією договір зберігання може бути як реальним, так і консенсуальним. Двосторонність даного договору підтверджується наявністю обов'язків у кожній із сторін договору: у зберігача – зберігати річ, а у поклажодавця – внести плату за послугу зберігання [4, с. 47].

До характерних ознак зберігання можна віднести й те, що метою цього договору є саме зберігання речі, у зв'язку з чим користування річчю зберігачем, як правило, не допускається, зберігач не має права без згоди поклажодавця користуватися річчю, переданою йому на зберігання, а також передавати її у користування іншій особі [3, с. 120].

Погоджуємось з думкою Т. Водоп'яна, що за ознакою спрямованості зобов'язання, договір зберігання належить до категорії договорів про надання послуг, оскільки зберігальною послугою в процесі її надання користуються, і вона безпосередньо не приводить до створення нового матеріалізованого об'єкта [5].

Договір зберігання є публічним, якщо зберігання речей здійснюється суб'єктом підприємницької діяльності на складах (у камерах, приміщеннях) загального користування. Договір зберігання, за яким зберігач зобов'язується прийняти річ на зберігання в майбутньому, має бути укладений у письмовій формі, незалежно від вартості речі, яка буде передана на зберігання [2].

Отримання поклажодавцем від зберігача розписки, квитанції чи іншого підписаного ним документа, певного знаку (номерного жетона) слугує належним

доказом укладення договору, а зрештою – достатньою гарантією для захисту прав сторін від можливих порушень.

Кожен із договорів має свої характерні істотні умови, договір зберігання не є виключенням. Відповідно до норм Цивільного кодексу України та Господарського кодексу України, такими істотними умовами є:

- 1) предмет;
- 2) ціна (якщо договір укладається між суб'єктами господарювання);
- 3) строк дії договору.

Характеризуючи таку істотну умову як – предмет договору, варто зазначити, що предметом даного виду договору є послуга із зберігання. Об'єктом договору зберігання є рухомі, неспоживчі речі, визначені індивідуальними ознаками, які не переходять у власність зберігача. За словами А. Амеліної, у окремих випадках на зберігання можуть передаватися речі з родовими ознаками за згодою поклажодавця, але такої згоди поклажодавець може і не надати, якщо він зацікавлений у поверненні саме тих речей з родовими ознаками, які передані на зберігання [2].

Дослідження чинного законодавства приводить до висновку, що презумпції безоплатності чи оплатності договору зберігання не встановлено, однак комплексний аналіз норм про зберігання та інших цивільно-правових норм дає підстави вважати, що за загальним правилом, договір зберігання є оплатним, якщо інше не встановлено договором або законом. Так, відповідно до ст. 946 ЦК України також передбачається, що плата за зберігання та строки її внесення встановлюються договором зберігання [1]. Проте, установчим документом юридичної особи або договором може бути передбачено й безоплатне зберігання речі.

Як правило, договір зберігання є строковим, оскільки обов'язок зберігача зберігати майно завжди обмежений у часі. Зокрема, в ч. 2 ст. 938 ЦК України зазначено, якщо строк зберігання в договорі не встановлено і не може бути встановлено виходячи з його умов, зберігач зобов'язаний зберігати річ до висловлення поклажодавцем вимоги про її повернення [1]. Поклажодавець, який не передав річ на зберігання, зобов'язаний відшкодувати зберігачеві збитки, завдані йому у зв'язку з тим, що зберігання не відбулося, якщо він в розумний строк не попередив зберігача про відмову від договору зберігання [5].

Зберігач звільняється від обов'язку прийняти річ на зберігання, якщо у зв'язку з обставинами, які мають істотне значення, він не може забезпечити її схоронності.

Важливим є також питання відшкодування збитків, завданих як поклажодавцеві, так і зберігачеві, яке є найбільш неврегульованим. Однак треба зазначити, що договір зберігання виключає можливість нарахування пені за невиконане зобов'язання.

Аналіз судової практики, дає підстави для висновку, що збитки, завдані поклажодавцеві втратою (нестачею) або пошкодженням речі, відшкодовується зберігачем:

- 1) у разі втрати (нестачі) речі - у розмірі її вартості;
- 2) у разі пошкодження речі - у розмірі суми, на яку знизилася її вартість.

Як стверджує В. Вадаковський, якщо внаслідок пошкодження речі її якість змінилася настільки, що вона не може бути використана за первісним призначенням, поклажодавець має право відмовитися від цієї речі і вимагати від зберігача відшкодування її вартості [4, с. 48].

У свою чергу, поклажодавець зобов'язаний відшкодувати зберігачеві збитки, завдані властивостями речі, переданої на зберігання, якщо зберігач, приймаючи її на зберігання, не знав і не міг знати про ці властивості.

Таким чином, договір зберігання є самостійним, особливим видом договору, який хоч і має багато схожих елементів із більшістю цивільно-правових договорів, водночас характеризується низкою відмінностей. Недотримання істотних умов договору зберігання може призвести до визнання його нікчемним (недійсним), про це слід пам'ятати сторонам при укладенні даного виду договору. Нагальна потреба у внесенні відповідних змін та доповнень до нормативно-правових актів, які б регулювали всі суперечності стосовно надання зберігальних послуг, полягає у чіткому визначенні понять, встановленні переліку об'єктів, гарантій та меж відповідальності сторін.

Список використаних джерел:

1. Цивільний кодекс України : Закон України від 16.01.2003 р. № 435-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15>
2. Амеліна А. Договір зберігання в цивільному праві. *Актуальні проблеми приватного права*. 2019. С. 36-38.
3. Бойко Н. Відмінність договору позички від договору зберігання. *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ*. 2013. Вип. 3. С. 117-125.
4. Вадаковський В. Правова природа договору зберігання. *Юридична ліга*. №4. 2020. С. 45-49.
5. Водоп'ян Т. Правове регулювання договору зберігання: окремі питання теорії та практики. *Підприємництво, господарство і право*. №6. 2017. С. 14-18.

ЩОДО КЛАСИФІКАЦІЇ АДМІНІСТРАТИВНИХ ФУНКЦІЙ ПРОКУРАТУРИ

Павленко Дмитро Юрійович

аспірант, здобувач освітнього ступеня доктора філософії (081 «Право»)
кафедри адміністративного та фінансового права юридичного факультету
Національний університет біоресурсів і природокористування України, Україна

У сучасних постконфліктних умовах в органах прокуратури поєднуються ознаки державного органу виконавчої влади як правоохоронного органу з характеристиками і спрямованістю діяльності щодо забезпечення правосуддя. На думку вчених, таке поєднання є закономірним, когерентність повноважень прокуратури, їх змістовна сутність дозволяють виокремити прокуратуру в самостійний, незалежний від гілок влади державний орган, який рівновіддалений від виконавчої та судової гілок влади та, водночас, наближений до них у своєму функціональному призначенні [1, с. 66].

У контексті досліджуваної проблематики можна ідентифікувати ознаки, які лягають в основу класифікації функцій управління прокуратурою України. Аналіз ознак класифікацій функцій управління органами прокуратури дозволяє зробити висновок, що найбільш конструктивним, а тому і перспективним є спосіб багатоаспектної класифікації. Найпоширенішою є класифікація функцій управління органами прокуратури за змістом виконуваних робіт. За цією ознакою розрізняють:

1) загальні функції управління, властиві всій системі управління в цілому й окремим її ланкам;

2) спеціальні функції управління, які забезпечують організуючий вплив на окремі сфери соціальної діяльності, що сприяє виконанню різних видів робіт у цих сферах;

3) забезпечуючі (допоміжні) функції управління, що обслуговують процеси реалізації загальних і спеціальних функцій» [2, с. 382].

Загальні функції управління, на думку Кулинич С.А., це універсальні види (напрями) діяльності суб'єктів соціального управління. Це більш-менш відокремлені групи певних видів управлінської діяльності, котрі закріплюються за суб'єктами управління, напрямів їхньої роботи, що характеризуються спільністю властивих їм ознак, які здійснюються на всіх рівнях системи управління та розрізняються лише за обсягом і межами свого здійснення відповідно до управлінської ієрархії. Без них не може реалізуватись сам процес управління. Вони об'єктивно властиві будь-якому процесові адміністративного управління і є такою діяльністю, що визначається загальними закономірностями управління як соціальної категорії в цілому. У їхніх межах обмірковуються і розв'язуються найбільш загальні, що мають відношення до всіх суб'єктів і об'єктів, завдання управлінської діяльності. Зважаючи на наведені характерні ознаки, вони позначаються як функції управління, що мають наскрізний характер [3, с. 11].

Щодо спеціальних функцій управління в органах прокуратури, то, як зазначається вченими, у науковій літературі таке питання не розглядається. Цей факт не свідчить, однак, що таких у системі управління органами прокуратури немає. Просто рівень досліджень функцій управління залишається дуже низьким. Незважаючи на безперечність існування і виконання в практичній роботі названих функцій управління, проблема полягає в тому, що в законодавстві про прокуратуру й

у теоретичних дослідженнях фактично не розкрито зміст названих функцій, а також умови їхнього використання для вирішення завдань ефективного функціонування всієї системи органів прокуратури. У результаті дані функції реалізуються найчастіше на розсуд окремого керівника, що нерідко призводить до неузгодженості конкретних цілей і завдань організації та діяльності централізованої системи органів прокуратури.

До забезпечуючих (допоміжних) функцій управління слід віднести: кадрову, матеріально-технічну (господарську), фінансово-господарську, систематизації законодавства, статистики, діловодства і матеріально-технічного забезпечення.

У зв'язку з викладеним, функції управління як елемент процесу публічного адміністрування органами прокуратури необхідно розглядати не лише як допоміжні щодо конституційних функцій прокуратури, а й як структуроутворюючий елемент системи, що потребує належного правового закріплення в Законі України «Про прокуратуру» та у відомчих нормативно-правових актах статусу органів прокуратури різних рівнів та управлінських повноважень їх керівників. Це сприятиме запобіганню перевищенню ними і вищим керівництвом повноважень, а також гарантуватиме додержання принципу законності в організації та діяльності прокуратури [4, с. 214].

Слід зауважити, що без належної реалізації забезпечуючих (кадрова, фінансова, матеріального забезпечення, тощо) неможлива ані належна реалізація загальноуправлінської функції, ані основних функцій прокуратури, визначених Конституцією України.

Список використаних джерел:

1. Соколовий В.П. & Тодошак О.В. (2014). Актуальні питання реформування органів прокуратури у трансформаційних умовах євроінтеграції України. *Наше право*, (7), 65-70.
2. Банах С. & Іванюк В. Функції управління як елемент публічного адміністрування в органах прокуратури. *Україна в умовах реформування правової системи: сучасні реалії та міжнародний досвід: матеріали II Міжнародної науково-практичної конференції*. (с. 381-383). 21-22 квітня, 2017, Тернопіль, Україна.
3. Кулинич С.А. (2007) *Управлінські процедури в діяльності органів прокуратури України* (автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07). Харківський національний університет внутрішніх справ. Харків, Україна.
4. Рибалка Н.О (2013). Мета, завдання та функції управління органами прокуратури України. *Зовнішня торгівля: право, економіка, фінанси*. (2), 211-215.

СЕКЦІЯ ІХ. ІНСТИТУТ ПРАВООХОРОННОЇ ДІЯЛЬНОСТІ, СУДОВА СИСТЕМА ТА НОТАРІАТ

КЛЮЧОВІ ПРОБЛЕМИ ВОГНЕВОЇ ПІДГОТОВКИ

Петренко Павло Павлович

курсант Навчально-наукового інституту права та підготовки фахівців
для підрозділів Національної поліції
Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ, Україна

Науковий керівник: Зеленський Євген Сергійович

майор поліції
старший викладач кафедри вогневої підготовки
Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ, Україна

Підготовленість фахівця до професійної діяльності повинна визначатися чинниками, які відображають його здатність кваліфіковано діяти на службі та реагувати в життєвих ситуаціях. Недбалість у підготовці до навчання володінню вогнепальною зброєю, безграмотні дії поліцейських та відсутність у них міцних знань і навичок поводження зі зброєю під час несення служби свідчать про невтішну статистику загибелі працівників від нещасних випадків. Відповідно підвищувати вогневу підготовленість поліцейських у процесі професійного зростання та накопичення досвіду, удосконалювати знання та вміння до стійких навичок поводження зі зброєю та прийомів стрільби. У більшості випадків це так, але є проблеми, які гальмують цей процес, вимагаючи значних витрат. Навчання володінню вогнепальною зброєю не може терпіти розбіжності з більшістю питань.

Проте тенденції сучасного життя змушують шукати нові форми та підходи до навчання, які не завжди відповідають необхідним вимогам, змушують викладача витрачати час та зусилля на різні наближені до наукового міркування проблеми підготовки поліцейських. У результаті виникають протиріччя, які негативно позначаються на основних засадах підготовки в цілому.

Розглянемо ці проблеми. Проблема єдиного підходу до навчання. Що таке єдиний підхід до навчання? Коротше кажучи, це єдина лінія і стратегія в навчанні, що супроводжується певними навчальними матеріалами і методами. Дуже важливо, щоб матеріал передбачав етапи підготовки, можливість формування фундаментальних основ, розвиток певних психофізичних якостей, а також можливість підвищення кваліфікації до рівня спортивної майстерності. Поетапність навчання повинна зберігатися не тільки в навчальних закладах, але і в підрозділах поліції, тільки тоді можна буде визначити рівень готовності працівника і методично грамотно підвищити її ступінь на заняттях.

Проблема розробки єдиної методики початкового базового етапу навчання. Останнім часом широкого поширення набули всілякі нововведення у викладанні різних дисциплін у навчальних закладах. Обов'язковою складовою стали приватні

методи навчання, які не завжди підходять для даного предмету, оскільки не несуть нічого нового в навчанні, а мають лише деякі елементи новизни. У ряді випадків, не роз'яснивши учневі основ і чіткого розуміння суті питання, викладач змушений у гонитві за уявною новизною відійти від фундаментальних положень. На перше місце має бути поставлено завдання отримання необхідного обсягу навчально-практичного матеріалу для працівника в найкоротші терміни та з найменшими витратами, для чого необхідно розробити єдиний алгоритм формування основ стрільби. обладнання та практичні навички на початковому етапі навчання з можливістю їх подальшого вдосконалення. Закласти правильне розуміння пострілу, а також виявити і показати помилки стрільця можна тільки в умовах повільної стрільби на дистанції 25 метрів. Відпрацьовуючи стрільбу на дистанціях 7-10 метрів, працівник, який не володіє правильною технікою, все одно влучає в край мішені, що створює відчуття простоти і невірної інтерпретації його результату. Співробітник, який вміє вражати далекі цілі, легко вразить їх з близької відстані, але не навпаки.

Проблема планування заняття. Всім відомо, що для розвитку навички необхідно дотримуватися принципів систематичного і послідовного навчання. Фізіологія людського організму влаштована таким чином, що при розвитку техніки і навички фізичного руху, пристосовуючи тіло до певного навантаження, позитивного ефекту можна досягти лише за умови цілеспрямованого впливу на організм систематичними вправами, які необхідно проводити не рідше 3 разів на тиждень [2].

Уявіть, що ви купили абонемент у фітнес-центр і відвідуєте його раз на 2-5 тижнів. Якого ефекту від навчання можна досягти в цьому випадку? Що можна розробити? Які навички та якості можна тренувати? Всім зрозуміло, що якщо потрібно тренувати витривалість в бігу, щоб здати норматив з фізичної підготовки, то бігати потрібно щодня не менше 40 хвилин. Для стрільби важлива автоматизація рухів, певна взаємодія процесів збудження і гальмування в результаті багаторазово і в певному порядку повторюваних подразників, що надходять в кору мозку для формування міцної системи нейронних зв'язків, що призводить до розвитку динамічного стереотипу.

Стрільба – це специфічне, на перший погляд, просте, з невеликим статичним напруженням м'язів, але складне з точки зору координації та психологічних процесів в організмі заняття. Це не той вид діяльності, який ви можете тренувати самостійно вдома.

Проблема підбору персоналу. Ця проблема актуальна при підборі працівників на посади викладачів, інструкторів зі стрільбової підготовки, інспекторів з бойової та фізичної підготовки та інших осіб, в обов'язки яких входить не тільки розбиратися в питаннях стрільбової підготовки, а й брати безпосередню участь у навчальному процесі. навички стрільби. Всім відомий той факт, що колишні та нинішні спортсмени, тренери, інструктори, які є професіоналами та шанувальниками своєї справи, займаються вогневою підготовкою, часто з шкодою для свого особистого часу, через любов до стрільби та зброї. Їхня влучна стрільба ніколи не викликає сумнівів, і при будь-якому зручному випадку вони можуть показати відмінну стрільбу особистим прикладом у будь-якій вправі.

З кожним роком таких людей стає все менше. Підбір працівників повинен бути не випадковим, а виключно за принципом їх стрілецьких і професійних якостей, необхідних для навчання стрільбі. У зв'язку з цим необхідно, перш за все, розглядати випускників навчальних закладів, які мають розряди та спортивні звання зі стрілецького спорту, як кандидатів на посаду викладача з підготовки зі стрільби. З

вищевикладеного можна зробити висновок, що грамотний підбір кадрів, планування занять та єдиний підхід до методики навчання володінню вогнепальною зброєю в системі МВС знизить ризик нещасних випадків при поводженні зі зброєю та боеприпасами серед поліцейських, а також в цілому підвищить їх професіоналізм.

Список використаних джерел:

1. Про Національну поліцію: Закон України від 2 липня 2015 року № 580-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19>
2. Лефтеров В.А., Захарченко В.Ю., Легенький Н.И., Бригунец В.А. Психологическая подготовка к стрельбе из пистолета: Учебно-методическое пособие. – Донецк: Донеччина, 2001.
3. Логачов М.Г. Психологічна підготовка особового складу спеціальних підрозділів ОВС до дій в екстремальних умовах: Автореф. дис. канд. психол. наук: - Х., 2001.

СЕКЦІЯ Х. ВОЄННІ НАУКИ, НАЦІОНАЛЬНА БЕЗПЕКА ТА БЕЗПЕКА ДЕРЖАВНОГО КОРДОНУ

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ЗАСТОСУВАННЯ ВОГНЕПАЛЬНОЇ ЗБРОЇ ПОЛІЦЕЙСЬКИМИ В УКРАЇНІ

Мельник Д.С.

курсант 4 курсу
ННІП та ПФНП

Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ, Україна

Науковий керівник: Лопаєва О.М.

викладач кафедри Тактико-спеціальної підготовки

Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ, Україна

Актуальність теми: У статті розглядаються актуальні питання використання зброї у поліції в чинному законодавстві України. Враховуючи законну невизначеність, яка нещодавно нормалізувалася у вітчизняній юриспруденції, застосування вогнепальної зброї як найсуворішого виду примусу.

Застосовуючи найсуворіші примусові заходи, суспільство стає невпевненим і порушує багато питань для національного працівника поліції. Після такої заяви Національної поліції України, навіть якщо норма умовна та чітка. Закон України "Про Національну поліцію" передбачає підстави для застосування вищезазначених примусових заходів. Вони з'являються в сучасному світі випадки, коли працівники міліції утримуються від використання вогнепальної зброї, навіть у випадках належного її використання відповідно до правил чинне законодавство, що, у свою чергу, іноді призводить до невиконання ними кримінальних повноважень неефективність інших примусових заходів. У статті також аналізується використання зброї поліцією у разі виникнення різних обставин при виконанні своїх службових обов'язків та можливих наслідків застосування вогнепальної зброї шкоди життю та здоров'ю інших цивільних осіб, в тому числі як найжорстокіша міра озброєння страйки, а не використання вогнепальної зброї. А законодавчий рівень передбачає, що заявка вогнепальна зброя - найсуворіший захід примусу [2]. Це положення зазначено у статті 46 Закону України "Про національну поліцію". Застосування вогнепальної зброї зброя для поліції завжди має певні наслідки, оцінка яких залежить від реакції громадськості та влади установ. Тому проблема досить актуальна імплементація чинного законодавства на всіх рівнях життя суспільство, усвідомлення громадянами реального можливості для застосування поліцією вогнепальної зброї зброю для запобігання або припинення незаконних дій дії відповідно до пунктів статті 46 вищезазначеного закону [2]. Сучасне вітчизняне суспільство повинно припустити принцип законності дій поліції і ставить в пріоритеті усвідомлення того, що поліцейський діє виключно в рамках закону. Ставлення до використання гармати та спеціальної зброї. Примусова дія означає

фізичну силу. Відповідно до закону, який існував із радянських часів. у світі. Будинки залишились деформованими. Поліція діє як явне зловживання владою та інші речі. Застосування примусових заходів є незаконні та порушує конституційні права і свободи, і законних інтересів людей та громадян. Не ігноруйте це, як представляє Україна Він представляє себе суверенним, незалежним, демократичним та соціальним [1]. Оновлено до сучасного законодавства, вимоги та соціальні тенденції правоохоронних органів -Українська національна поліція.

Висновок: Отже, є лише одна основа для заявки - Вогнепальна зброя, як визначено в параграфі 4 та параграфі 6 статті 46 Закон України "Про Національну поліцію", Відповідність вимогам пунктів 7 та 8 Закон і мистецтво. Ст. 36, 38, Кримінального кодексу України. Може вважатися достатнім для законного використання регулятори вогнепальної зброї та судова система. Питання про виключність виникає під час розгляду справи. Справа, яку конкретно вирішує поліція. Час і місце залежно від характеру злочину. Рішення, конкретна ситуація, а також індивідуальна ситуація. Особа, яка вчинила злочин. Таким чином, на цьому слід наголосити надайте правовим знанням працівників поліції. Що стосується використання вогнепальної зброї. їхнім бездоганним знанням регулятора. Їх професійні нормативно-правові акти. Діяльність у галузі зберігання та носіння, використання вогнепальної зброї. Вогнепальна зброя, оскільки вона часто використовується найбільш гостро, примусові заходи здійснюються на підставі закону.

Список використаних джерел:

1. Конституція України : редакція від 21.02.2019. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show> (дата звернення: 27.07.2020).
2. Про Національну поліцію України : Закон України від 2 липня 2015 р. № 580. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19> (дата звернення: 24.06.2020).
3. Романов О. Зброя: законодавчий аспект. Юридичний журнал. 2005. № 2(32). С. 32–38.

СЕКЦІЯ XI. БІОЛОГІЯ ТА БІОТЕХНОЛОГІЇ

ВПЛИВ L-КАРНІТИНУ НА РОЗВИТОК АПОПТИЧНИХ ПРОЦЕСІВ В ЯДРОВІСНИХ КЛІТИНАХ КОРДОВОЇ КРОВІ ЛЮДИНИ ПІСЛЯ КРІОКОНСЕРВУВАННЯ В РОЗЧИНАХ, ЩО МІСТЯТЬ РІЗНУ КОНЦЕНТРАЦІЮ ДМСО

Зубов Павло Михайлович

ORCID ID: 0000-0003-0418-3986

канд. біол. наук, ст.н.с., ст.н.с.

Інститут проблем кріобіології і кріомедицини НАН України, Україна

Бабійчук Любов Олександрівна

ORCID ID: 0000-0002-1915-5470

д-р. біол. наук, професор, зав. відділу кріоцитології

Інститут проблем кріобіології і кріомедицини НАН України, Україна

Зубова Оксана Леонідівна

ORCID ID: 0000-0003-1331-1521

канд. біол. наук, ст.н.с.

Інститут проблем кріобіології і кріомедицини НАН України, Україна

У теперішній час кордова кров людини (КК) визнана повноцінним джерелом гемопоетичних прогеніторних клітин (ГПК) [1], що призвело до необхідності створення банків КК, в яких зразки зберігаються в рідкому азоті при температурі -196° С без втрати їх біологічних властивостей. Для цього необхідно проводити розробку ефективних технологій кріоконсервування з використанням кріопротекторних сумішей, що забезпечують високу кількість збережених та життєздатних клітин після розмороження. Слід відзначити, що процес кріоконсервування, окрім руйнування плазматичної мембрани з наступним некрозом, може викликати загибель клітин і шляхом апоптозу в наслідок утворення надлишкової кількості активних форм кисню. Ці процеси значною мірою можуть знижувати ефективність заморожування. У зв'язку із цим перспективним напрямом може бути використання антиоксидантів, які були б здатні «перехоплювати» вільні радикали та гальмувати інтенсивність вільнорадикального окислення на всіх стадіях заморожування-відігрівання. В останні роки велику увагу приділяють L-карнітину (LC). Ця речовина бере участь і регулює чисельні життєво важливі процеси, що відбуваються в організмі людини [2]. Встановлено, що багато з таких ефектів L-карнітину пов'язані зі зниженням рівнів радикалів кисню, як у позаклітинному середовищі та плазмі крові, так і безпосередньо в цитоплазмі та внутрішньоклітинних органелах клітин, включаючи мітохондрії, саркоплазматичний ретикулум та ядро [3]. Антиоксидантний і захисний ефект L-карнітину носить

комплексний характер і зумовлений його здатністю видаляти радикали кисню, що вже утворилися, виступаючи в якості пастки для таких радикалів.

Таким чином, оскільки LC не тільки є прямим антиоксидантом, що супроводжується руйнуванням АФК та зниженням їх рівня, а й опосередковано пригнічує генерацію радикалів кисню, було проведено оцінку впливу L-карнітину на розвиток апоптичних процесів при кріоконсервуванні з різними концентраціями ДМСО.

В роботі використовувалася кордова кров людини, отримана з вени пуповини після нормальних пологів. Виділення фракції ядровмісних клітин (ЯВК) із цільної КК проводили методом седиментації в поліглюкіні (6%-й розчин декстрану з молекулярною вагою 60000) [4]. У роботі застосовували антиоксидант L-карнітин фірми «Sigma-Aldrich» (США) у концентраціях 5; 10; 15; 20; 50 мМ. У клітинну суспензію вносили 25%-й розчин ДМСО до кінцевих концентрацій у пробі 2,5; 5; 7,5%. Після обробки кріопротектором суспензію переносили до кріопробірок фірми «Nunc» для заморожування. Кріоконсервування проводили зі швидкістю 1°C в хвилину до -80°C на програмному заморожувачі Cryoson (Німеччина) з наступним зануренням до рідкого азоту. Відтавання здійснювали при 37÷40°C на водяній бані до зникнення твердої фази. Оцінку стадій апоптозу ядровмісних клітин проводили з одночасним внесенням до зразку маркерів Annexin V FITC, CD45PE та 7-AAD [5]. Результати вимірювання оцінювали за допомогою програмного забезпечення «CELLQuest Pro». Цей підхід дозволяє ідентифікувати чотири типи клітин в зразках: життєздатні клітини з нативною мембраною, які як не зв'язались з Annexin V, так і не пофарбувались 7AAD (AnnexinV⁻7AAD⁻-клітини); ранні апоптичні клітини, які зв'язались з Annexin V, але зберігають цілісність мембрани для проникнення 7AAD (AnnexinV⁺7AAD⁻-клітини); мертві, пізні апоптичні/некротичні клітини, позитивно забарвлені як Annexin V, так і 7AAD (AnnexinV⁺7AAD⁺); мертві некротичні клітини та клітини, які не зв'язались з Annexin V, але захопили 7AAD (AnnexinV⁻7AAD⁺).

Дослідження стадій апоптозу ЯВК КК, заморожених з різними концентраціями ДМСО та LC, показало, що на початковій стадії (AnnexinV⁺/7AAD⁻) знаходиться незначна кількість ядровмісних клітин: до 1,6% в пробах, що містили 2,5 та 5% ДМСО, та до 2,3% після кріоконсервування з 7,5% ДМСО (табл. 1). Значущих відмінностей у порівнянні з відповідними контрольними пробами знайдено не було.

Таблиця 1

Кількість клітин, які перебувають на різних стадіях апоптозу/некрозу після кріоконсервування в розчинах ДМСО та L-карнітину різної концентрації, %

Конц. ДМСО, %	Конц. АК, мМ	Стадії апоптозу			
		AnnexinV ⁻ /7AAD ⁻ -клітини	AnnexinV ⁺ /7AAD ⁻ -клітини	AnnexinV ⁺ /7AAD ⁺ -клітини	AnnexinV ⁻ /7AAD ⁺ -клітини
2,5	контр	51,1±2,4	1,4±0,4	5,0±0,9	45,6±2,8
	5 мМ	51,1±2,7	1,3±0,2	5,3±0,7	42,4±3,2
	10 мМ	52,2±2,1	1,2±0,2	5,6±0,9	41,0±3,1
	15 мМ	55,2±2,6	1,4±0,2	5,7±0,9	37,8±3,7*
	20 мМ	54,6±2,9	1,5±0,2	5,8±1,1	38,1±3,1*
	50 мМ	55,9±2,8	1,6±0,3	5,8±0,9	39,6±3,5
5	контр	59,3±2,8	1,5±0,3	6,4±1,0	32,9±4,2
	5 мМ	58,9±2,4	1,5±0,4	6,8±1,1	32,9±3,9
	10 мМ	59,8±3,2	1,6±0,4	7,0±1,2	31,6±4,6
	15 мМ	63,1±2,6	1,4±0,2	7,2±1,1	28,8±3,7
	20 мМ	62,2±3,6	1,6±0,3	7,4±1,0	28,9±4,5
	50 мМ	63,0±3,7	1,6±0,4	7,8±1,3	29,4±5,2

Продовження табл. 1

Конц. ДМСО, %	Конц. АК, мМ	Стадії апоптозу			
		AnnexinV ⁻ /7AAD ⁻ -клітини	AnnexinV ⁺ /7AAD ⁻ -клітини	AnnexinV ⁺ /7AAD ⁺ -клітини	AnnexinV ⁻ /7AAD ⁺ -клітини
7,5	контр	64,8±1,3	1,8±0,3	7,6±1,0	25,3±2,2
	5 мМ	66,6±1,9	2,1±0,4	7,7±0,8	23,6±3,0
	10 мМ	68,0±2,1	2,1±0,2	8,3±1,2	21,7±3,3
	15 мМ	71,1±1,8	2,2±0,5	8,3±1,0	17,1±1,4*
	20 мМ	70,8±2,2	2,1±0,4	8,5±1,4	16,9±2,6*
	50 мМ	68,4±1,7	2,0±0,5	8,1±1,0	18,4±2,4

Примітка. Дані представлено у відсотках, у вигляді $M \pm SE$. * – різниця статистично значуща по відношенню до відповідних контрольних значень без додавання антиоксиданту; $p < 0,05$.

На стадії пізнього апоптозу/некрозу знаходиться дещо більша кількість клітин. Можна відзначити прямопропорційний характер залежності кількості клітин такого типу від концентрації кріопротектору (табл. 1). В рамках експериментальних зразків, заморожених з однією концентрацією кріопротектору, спостерігається деяке підвищення кількості таких клітин в пробах, що містять 15-20 мМ L-карнітину, хоча без значущих відмінностей. Проте достовірні відмінності спостерігаються між пробами, що містять 2,5 та 7,5% ДМСО (табл. 1).

Аналіз популяції некротичних клітин (AnnexinV⁻7AAD⁺) показав, що максимальна їх кількість спостерігається в пробах, які містили ДМСО в концентрації 2,5% (39-46%). Ці дані наочно підтверджують факт, що така наднизька концентрація кріопротектору не в змозі забезпечувати належну збереженість клітин, тому загибель значної частини клітин реалізується шляхом некрозу. Проте, незважаючи на високу кількість некротичних клітин в пробах, можна виділити значуще низьку кількість ЯВК у зразках, що містили 15-20 мМ L-карнітину (табл. 1). Кріоконсервування з 5% ДМСО призводило до появи достовірно більш низької кількості некротичних клітин у порівнянні з пробами, що містили 2,5% ДМСО, проте відмінностей між контролем, та пробами, що містили LC, не спостерігалось. Також спостерігалася тенденція до зниження їх кількості в пробах, що містили 5% ДМСО та 15-20 мМ L-карнітину. Найнижчу кількість AnnexinV⁻7AAD⁺ клітин (17-25%) містили проби, кріоконсервовані з 7,5% ДМСО (табл. 1). У даних зразках зі збільшенням концентрації LC спостерігалось зниження кількості некротичних клітин. Мінімальні значення становили 17% в пробах, що містили 15-50 мМ L-карнітину. Тобто зменшення кількості некротичних клітин у порівнянні з контролем, який не містив LC, складало близько 30%.

Аналіз популяції живих клітин з неушкодженою мембраною (AnnexinV⁻7AAD⁻) продемонстрував значущі відмінності між пробами, що містили різну концентрацію ДМСО. Мінімальна кількість (50-55%) була в пробах, кріоконсервованих з 2,5% ДМСО, при цьому в пробах, кріоконсервованих з 5% ДМСО, цей показник становив 58-63%, а максимальний – 65-72% при кріоконсервуванні з 7,5% ДМСО. Можна виділити значущі відмінності від відповідного контролю в пробах, що містили 15-20 мМ L-карнітину та 7,5% ДМСО (табл. 1).

Висновки. Таким чином, аналіз отриманих результатів свідчить про високу ефективність L-карнітину при внесенні його до середовища кріоконсервування. Використання LC в концентраціях 15-20 мМ здатне значущо підвищувати вихід живих неушкоджених клітин у порівнянні з контролем, де використовувався тільки один кріопротектор.

Список використаних джерел:

1. Ballen K.K., Gluckman E., Broxmeyer H.E. (2013). Umbilical cord blood transplantation: the first 25 years and beyond. *Blood*, (4), 491–498.
2. Surai P.F. (2015). Antioxidant action of carnitine: molecular mechanisms and practical applications. *EC Veterinary Science*, (1), 66–84.
3. Ye J., Li J., Yu Y. (2010). L-carnitine attenuates oxidant injury in HK-2 cells via ROS-mitochondria pathway. *Regulatory Peptides*, (1–3), 58–66.
4. Макашова О.Є. Бабійчук Л.О. Зубова О.Л. & Зубов П.М. (2016). Оптимізація метода криоконсервування ядровмісних клітин кордової крові з використанням комбінації криопротектора ДМСО та антиоксиданта N-ацетил-L-цистеїна. *Проблеми кріобіології і кріомедицини*, (4), 295-307.
5. Vermes I., Haanen C., Steffens-Nakken H. & Reutelingsperger C. (1995) A novel assay for apoptosis. Flow cytometric detection of phosphatidylserine expression on early apoptotic cells using fluorescein labelled annexin. *J. Immunol. Methods*, (1), 39–51.

ГІСТОЛОГІЧНА БУДОВА СЕРЕДНЬОЇ КИШКИ ТА МАЛЬПІГІЄВИХ СУДИН МЕДОНОСНИХ БДЖІЛ (*APIS MELLIFERA* L.) ПРИ СПОЖИВАННІ СУМІШІ МОНОЦУКРІВ НА ФОНІ ЗНИЖЕНОЇ ТЕМПЕРАТУРИ

Тимочко Леся Іванівна

канд.біол.наук, асист. каф. молекулярної генетики та біотехнології
Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича, Україна

Мельник Єлена Олегівна

студентка 6-го курсу
Інституту біології, хімії та біоресурсів
Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича, Україна

Череватов Володимир Федорович

канд.біол.наук, доц. каф. молекулярної генетики та біотехнології
Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича, Україна

В останні десятиріччя світова громадськість зіткнулась із проблемою масового вимирання бджіл та синдрому руйнування бджолиних колоній. Температура довкілля впливає на метаболічні та фізіологічні процеси бджіл, і, відповідно, – на ріст, розвиток, розмноження та виживання. Під час зимівлі пасічники використовують для підгодівлі своїх колоній розчини цукрів замість запасеного бджолами меду. Система ферментів детоксикації, що допомагає протистояти шкоді, викликаній метаболічними отрутами та шкідливими речовинами, за звичайних умов перебуває у рівновазі. Проте, певні фактори довкілля, наприклад, температурні умови, можуть порушити цей баланс, спричинивши пошкодження клітин або навіть їхню загибель. Науковці всього світу борються зі зростанням смертності колоній та за розширення популяції виду. Задля цього проводяться дослідження стосовно впливу на організм бджіл різних харчових субстратів [2]. Мета роботи: порівняння структури середньої кишки та мальпігієвих судин (*Apis mellifera* L.) при споживанні суміші моноцукрів (глюкози та фруктози) за різних температурних умов.

Наші дослідження проведені в рамках наукової теми кафедри молекулярної генетики та біотехнології Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича. Матеріалом слугували робочі бджоли із приватної пасіки, що в околицях м. Чернівці. Експерименти проводили влітку 2020 р. у лабораторних умовах. Рамку із запечатаним розплодом утримували термостаті при контрольованих умовах (температурі +34°C та відносній вологості 80%). Після появи імаго (1-2-денні особини) бджіл поміщали у кліточки та годували розчином суміші моноцукрів (глюкози (25%) та фруктози (25%)) при температурі +28 °C та відносній вологості повітря 70 % впродовж 9-и діб. На 10-у добу досліду ½ кліточок перенесли на знижену температуру – +14°C. Очевидно, суміш глюкози та фруктози, за хімічним складом та поживною цінністю є найбільш наближеною до природного нектару. Для збалансованості за білковим компонентом, до розчину вуглеводів додавали 1% розчин суміші амінокислот. Під час досліду бджоли мали необмежений доступ до їжі. На 16-у добу експерименту комах відбирали, анестезували холодом, відокремлювали травний тракт та фіксували його у 10% розчині забуференого формаліну. Гістологічні

дослідження проводили за класичною методикою: матеріал заливали у парафін, зрізи виготовляли за допомогою санного мікротома MC-2 та забарвлювали за Майром (гематоксилін-еозин).

Внаслідок мікроскопіювання зрізів середньої кишки бджіл, що споживали суміш розчинів глюкози (25%) та фруктози (25%) за нормальної температури (+28 °C) спостерігали багату апокринну секрецію, на що вказують відокремлення апікальних частин стовпчастих епітеліоцитів. Каріопікноз у епітеліоцитів не прослідковується. Перитрофічна мембрана тонка, майже непомітна. Кількість регенераційних гнізд у полі зору помірна, вочевидь пришвидшене «зношування» клітин інших типів відсутнє. Щітковий край (рабдом) добре виражений. Включення мікрофлори у просвіті кишки не візуалізувались. Вакуолізація епітеліоцитів практично відсутня.

Цитоплазма клітини мальпігієвих судин також була невакуолізованою, ядра – непікнотичними, просвіт каналців нерозширений. В цілому, опираючись на літературні відомості та власні попередні дослідження, описану структуру згаданих органів можна вважати нормальною [1; 2].

Натомість, на зрізах кишечників бджіл, що утримались на тій же дієті, але за низьких температур (+14 °C), стовпчасті епітеліоцити виглядали помітно стоншеними, розміщеними щільно. У багатьох з них спостерігався каріопікноз. Цитоплазма багатьох клітин містила вакуолі. Поряд із апокринною, досить часто спостерігалася і голокринна секреція, на що вказували еліміновані епітеліоцити у просвіті кишки. Перелічені вище ознаки вважаються дегенеративними і свідчать про напруженість метаболічних процесів. Проте, перитрофічна мембрана виглядає тонкою. У просвіті кишечників усіх бджіл даної вибірки відмічали численні включення мікрофлори. Зауважимо, що подібні утвори ми спостерігали і раніше. Припускаємо, що вони є дріжджеподібними грибами.

Структура мальпігієвих судин виявилася подібною до такої у бджіл, яких утримували при високих температурах. Однак, у багатьох клітинах спостерігали вакуолізацію цитоплазми або каріопікноз.

Таким чином, структурні зміни середньої кишки та мальпігієвих судин бджіл при споживанні суміші моноцукрів при знижених температурах полягають посиленні голокринної секреції, каріопікнозі та вакуолізації цитоплазми епітеліоцитів.

Список використаних джерел:

1. Ceylan A., Sevin S., Özgenç Ö. (2019) Histomorphological and histochemical structure of the midgut and hindgut of the Caucasian honey bee (*Apis mellifera caucasica*). *Turkish Journal of Veterinary and Animal Sciences*, 43(6). 747–753.
2. Szymaś B., Łangowska A., Kazimierczak-Baryczko M. (2012) Histological structure of the Midgut of honey bees (*Apis mellifera* L.) Fed Pollen Substitutes Fortified with Probiotics. *Journal of Apicultural Science*, 56 (1). 5–12.

ДИНАМІКА ЗМІН ВАГОВИХ ПОКАЗНИКІВ ЩУРІВ РІЗНИХ ВІКОВИХ ГРУП З ОЖИРІННЯМ ДО І ПІСЛЯ ОХОЛОДЖЕННЯ, ВВЕДЕННЯ КЛІТИН КОРДОВОЇ КРОВІ ТА ЇХ ПОЄДНАННЯ

Бондаренко Олена Олександрівна

канд.біол. наук, м.н.с. відділу кріофізіології

Інститут проблем кріобіології і кріомедицини НАН України, Харків, Україна

Бабійчук Владислав Георгійович

д-р.мед.наук, пр.н.с., завідувач відділу кріофізіології

Інститут проблем кріобіології і кріомедицини НАН України, Харків, Україна

Бабійчук Георгій Опанасович

д-р.біол. наук, професор

Інститут проблем кріобіології і кріомедицини НАН України, Харків, Україна

Ожиріння – це патологічний стан організму, основним компонентом якого є надмірне накопичення жиру, що веде до збільшення маси тіла. Відомо, що найбільш поширеною формою є ожиріння з первинним (аліментарним) фактором патогенезу і зустрічається в 70–85% випадків [1,2]. Основним механізмом розвитку аліментарного ожиріння (АО), є порушення енергетичного балансу, невідповідність між енергетичними надходженнями в організм і їх витратами [3]. Пошук нових концептуальних підходів до патогенетичної немедикаментозної терапії даного захворювання залишається високо актуальним [4]. Особливий інтерес представляє можливість корекції функціональних порушень при АО за допомогою препаратів, одержаних із кордової крові, яка є унікальною субстанцією з різноспрямованою біологічною активністю [5]. Встановлено [6], що ритмічне екстремальне охолодження, яке є модулятором активності власних ендогенних ритмів, підвищує лабільність регуляторних процесів у центральній нервовій і серцево-судинній системах, стимулює їхні прямі та зворотні зв'язки, нормалізує симпатопарасимпатичний баланс вегетативної нервової системи з подальшою оптимізацією механізмів гомеостазу. Тому метою роботи було вивчити динаміку змін вагових показників щурів з моделлю АО до і після ритмічних екстремальних холодових впливів (РЕХВ) [7], введення ядровмісних клітин кордової крові (ЯВК КК) [8,9] і їх поєднання.

Існують різні стратегії моделювання ожиріння у лабораторних тварин, які можна розділити на 2 основні групи – генетичні і засновані на зміні раціону. До найбільш поширених генетичних моделей відноситься ожиріння у мишей *ob/ob* з дефектом гена лептину і тварин з недоліком або дефектом лептинових рецепторів – мишей *db/db* і щурів Цукера [10]. Ці моногенні моделі зручні для дослідження генетичних аспектів захворювань, пов'язаних з порушенням енергетичного гомеостазу – ожиріння, цукрового діабету та метаболічного синдрому, а також доклінічній оцінці ефективності лікарських препаратів для корекції гіперінсулінемії, інсулінорезистентності та гіперфагії. У людини генетичні порушення, пов'язані з дефектом гена лептину або його рецепторів, зустрічаються вкрай рідко [3, 11].

Моделі АО, засновані на збільшенні калорійності раціону експериментальних тварин, в цілому, відповідають основній причині розвитку ожиріння у людини – незбалансованому висококалорійному харчуванню. Для моделювання ожиріння у

експериментальних тварин використовують раціони з високим вмістом вуглеводів (фруктоза, сахароза, глюкоза) і жирів окремо або в поєднанні, а також раціони, що імітують харчові переваги людини [12].

Другою стратегією моделювання ожиріння є використання раціону з високим вмістом жирів. Звичайний раціон щурів і мишей включає 20–30% білка, 60–70% вуглеводів і всього 3–10% жиру. При моделюванні ожиріння раціон експериментальних тварин збагачують жирами на 10–60% (по калорійності), але найбільш поширеним варіантом вважається високожировий раціон, що містить 30–50% жиру. У більшості ссавців дієта з високим вмістом жиру призводить до збільшення маси тіла і викликає розвиток ожиріння [11]. Морфологічні зміни внутрішніх органів при використанні раціону з високим вмістом жирів характеризуються гіпертрофією і фіброзом міокарда [13, 14, 15, 16]. При збагаченні раціону жирами різного походження, розвиток ожиріння в більшій мірі спричиняють такі джерела насичених жирів, як сало, кокосове і пальмове масло.

Найбільш адекватними та імітуючими особливості харчування людини є комбіновані раціони з високим вмістом і вуглеводів, і жирів. Для створення висококалорійної комбінованої дієти використовують різні види вуглеводів/жирів і їх різне процентне співвідношення.

У даній роботі моделювали АО на білих безпородних щурах-самцях двох вікових груп (6 і 24 місяці), які до початку експерименту містилися в стандартних умовах віварію ІПКіК НАН України. Вихідна вага молодих щурів становила $200,5 \pm 16,59$, старих – $341,5 \pm 10,91$ грам. Моделювання АО здійснювали за загальноприйнятою методикою В.Г. Баранова [17], шляхом утримання тварин на гіперкалорійному збалансованому раціоні.

Протягом 3 місяців, на додаток до звичайного щоденного раціону, тварини отримували посилене калорійне харчування з 45–50% вмістом жирів тваринного походження, 35–40% вуглеводів, 10–15% білків.

Гіперкалорійний раціон на одного щура вдень, включав в себе: цукор (5г/кг); вершкове масло (5г/кг); свиняче сало (5г/кг); сухе молоко (5г/кг); ячний порошок (5г/кг). Додатково тварини щодня отримували хліб, хлібобулочні та кондитерські вироби.

Протягом усього дослідження аж до виведення тварин з експерименту, щурам контрольної і дослідних груп визначали масу і довжину тіла. Наявність ожиріння, фіксували по достовірному збільшенню ваго-ростового показника – індексу Лі, який є точним математичним показником ступеня ожиріння у щурів і розраховується за формулою:

$$\frac{3\sqrt{\text{вага тіла (в грамах)}}}{\text{довжина від носа до анального отвору, (в см)}} \times 1000 \text{ (відн. од)}$$

Величина індексу більше 300 відн.од. свідчить про наявність ожиріння [17]. Підтвердивши наявність АО, тваринам проводили сеанси РЕХВ, вводили кЯВК КК, а також здійснювали поєднаний вплив двох методів, при цьому переводячи їх на стандартний раціон віварію ІПКіК НАН України.

При моделюванні АО ми використовували жири тваринного походження (свиняче сало, вершкове масло не менше 78–82,5% жирності, сухе незбиране молоко не менше 25% жирності); вуглеводи – цукор, кондитерські та хлібобулочні вироби; білки – сухий концентрований ячний порошок з відсотковим вмістом білків: 46–48%; жирів: 37–40%; вуглеводів: 4–5%; вологи: 6–8%. Процент жирів у харчовому раціоні становив 45–50%, вуглеводів 35–40% і білків 10–15% в залежності від віку і

початкової маси тварин. Протягом 12 тижнів (3 місяців) тварини дослідних груп (крім контролю) містилися на гіперкалорійному раціоні на додаток до звичайного раціону віварію ІПКіК НАН України, який становив 25г/кг на одного щура в день. Терміни відтворення моделі ожиріння у лабораторних тварин узгоджуються з літературними даними і лежать в оптимальних загальноприйнятих межах: від 4 до 15 тижнів [11, 12]. Встановлено, що за цей період у щурів збільшувалася маса тіла і реалізовувалися метаболічні порушення на структурному рівні з характерними для ожиріння змінами внутрішніх органів і регуляторних систем. В ході експерименту у щурів двох вікових груп здійснювалися контрольні зважування кожні два тижні з подальшою оцінкою динаміки набору ваги і обчислення вагоростового показника – індексу Лі (табл. 1, табл. 2).

Після того, як величина індексу Лі перевищувала 300 відн. од. – $315 \pm 3,04$ у молодих і $325 \pm 3,06$ відн. од. у старих щурів, що свідчило про наявність ожиріння, тварин розділяли по експериментальним групам. Тварини з моделлю ожиріння склали контрольну групу. На тлі гіперкалорійного раціону протягом 3 місяців маса молодих щурів збільшилася в 1,7 рази (на 69% від початкової маси тіла), а старих – в 1,5 рази (на 47,8% від початкової маси тіла).

Перед початком проведення впливів (процедури РЕХВ і введення кЯВК КК) щурів всіх експериментальних груп і групи контролю з моделлю АО переводили на стандартний харчовий раціон віварію ІПКіК НАН України аж до виведення з експерименту.

Таблиця 1

Динаміка зміни маси тіла і ваго-ростового показника (індексу Лі) у молодих контрольних щурів і щурів з моделлю АО, в різні терміни експериментальних досліджень

Термін експерименту	Групи спостереження			
	Маса тіла/г		Індекс Лі/відн. од	
	контроль (n=22)	контроль+АО (n=118)	контроль (n=22)	контроль+АО (n=118)
0 тижнів	200±16,59	200±16,59	255±0,94	255±1,91
2 тижні	214,8±3,24	256±20,74	258±1,03	275±0,24
4 тижні	225,3±4,56	293±16,31	261±0,87	279±2,11
6 тижнів	240,4±2,15	318±15,52	265±1,02	285±0,15
8 тижнів	250±3,07	319±9,43	270±0,96	291±3,13
10 тижнів	258,5±2,91	332±12,08	274±2,12	299±3,41
12 тижнів	261,9±2,42	338,5±11,19	276±2,43	315±3,04

Таблиця 2

Динаміка зміни маси тіла і ваго-ростового показника (індексу Лі) у старих контрольних щурів і щурів з моделлю АО, в різні терміни експериментальних досліджень

Термін експерименту	Групи спостереження			
	Маса тіла/г		Індекс Лі/відн. од	
	контроль (n=22)	контроль+АО (n=118)	контроль (n=22)	контроль+АО (n=118)
0 тижнів	341±10,91	341±10,91	260±1,02	260±2,56
2 тижні	353,3±3,29	428±12,96	265±0,25	277±1,30
4 тижні	360±1,26	455,5±37,25	269±0,78	281±1,49
6 тижнів	369,2±1,49	484±38,39	271±1,23	289±0,65
8 тижнів	375,7±3,69	494,5±31,58	275±2,03	295±0,98
10 тижнів	386,5±2,72	500,9±26,63	277±0,34	301±2,64
12 тижнів	394,3±3,03	504±23,96	279±0,83	325±3,06

Подальші спостереження протягом 4 тижнів показали, що маса тіла, як молодих, так і старих контрольних тварин без ожиріння протягом усього експерименту незначно збільшилася (на 15% у молодих і на 4% у старих), що перебувало в рамках фізіологічної норми для всіх термінів онтогенезу [11]. У групі молодих і старих контрольних тварин з моделлю АО, які отримували протягом 12 тижнів гіперкалорійне збалансоване харчування, після його усунення з раціону протягом 1 місяця мала місце тенденція до збільшення маси тіла (на 9% у молодих і на 7,4% у старих) (табл. 1, табл. 2).

Таким чином, перевід молодих і старих щурів на стандартний харчовий раціон віварію ІПКіК НАН України не призводив до втрати маси тіла, що свідчить про наявність стійких порушень обміну речовин, викликаних розвитком патологічного процесу.

Отримані результати узгоджуються з літературними даними [1, 3], які свідчать про те, що на тлі ожиріння, як у молодому, так і літньому віці розвивається сукупність стійких метаболічних, гормональних і клінічних порушень, які є факторами ризику розвитку різного роду ускладнень, серед яких провідне місце займають серцево-судинні захворювання. Відомо, що схильність до накопичення жиру в організмі літньої людини є одним із проявів вікової адаптації, що сприяє підтримці енергетичного обміну і постійної температури тіла. Так, більшість людей набирають максимальну масу тіла до 40–45 років, але тенденція до подальшого накопичення жирової тканини може зберігатися до 60–75 років у чоловіків і 65–79 років у жінок. При цьому літніх людей з надмірною масою тіла в 2–2,5 рази більше, ніж у віці 20–25 років. Це обумовлено тим, що вікове зниження фізичної активності і тонуусу СНС призводить до уповільнення метаболізму, сприяючи надмірному накопиченню жирової тканини. В основі патогенезу цього процесу лежить дисбаланс між наростаючою з віком гіподинамією і надлишковим надходженням енергії з їжею. Контрольні зважування молодих щурів з моделлю АО щотижня протягом місяця після проведення 9 процедур РЕХВ (–120°C) показали, що дія екстремально низьких температур незначно знижує масу тіла експериментальних тварин (на 4%). Однак їх маса тіла не досягала показників контролю (щурів без ожиріння) на даній стадії онтогенезу (табл. 3). На фоні введення кЯВК КК молодим тваринам з моделлю АО також спостерігалася тенденція до зменшення маси тіла (на 6,9%). При цьому результати зважувань встановили, що найбільш виражений позитивний вплив на динаміку зниження маси (на 8,4%), надавало поєднане застосування РЕХВ і кЯВК КК. Так у віддалені терміни експериментальних досліджень (через місяць після поєданого впливу) маса щурів максимально наближалася до початкової ваги контрольних тварин без ожиріння у відповідний термін онтогенезу (табл. 4).

Таблиця 3

Динаміка зміни маси тіла (в гр.) у молодих щурів з моделлю АО на тлі проведення РЕХВ, введення кЯВК КК і їх поєданого застосування

Термін експерименту	Контроль (n=22)	Контроль+АО (n=22)	Тип впливу		
			АО+РЕХВ (n=32)	АО+кЯВК КК (n=32)	АО+РЕХВ+кЯВК КК (n=32)
13 тижнів	270,2±1,40	343,4±2,37	335,2±3,63	330±0,87	329,5±0,89
14 тижнів	277, 2±3,02	351,7±2,49	330±2,10	326,2±0,53	321±1,18
15 тижнів	288,3±2,36	362,2±2,74	328,3±1,09	321±1,22	315,3±0,66
16 тижнів	301±2,60	369,1±1,92	325±1,91	315,2±2,16	310±1,48

Таблиця 4

Динаміка зміни маси тіла (в гр.) у старих щурів з моделлю АО на тлі проведення РЕХВ, введення кЯВК КК і їх поєданого застосування

Термін експерименту	Контроль (n=22)	Контроль+АО (n=22)	Тип впливу		
			АО+РЕХВ (n=32)	АО+кЯВК КК (n=32)	АО+РЕХВ+кЯВК КК (n=32)
13 тижнів	398,8±4,49	509,4±4,86	490±3,60	493,5±2,23	485±1,90
14 тижнів	403,8±3,43	520,7±3,61	487,2±2,72	480,2±3,10	471±1,55
15 тижнів	406,2±4,53	529,1±3,56	481±1,20	471±1,64	459±2,82
16 тижнів	410,3±3,79	541,4±2,73	475±3,31	460±1,06	445±1,87

У старих тварин з моделлю АО спостерігалася аналогічна картина зменшення маси тіла у всіх експериментальних групах. На тлі 9 процедур РЕХВ маса тіла старих щурів знижувалася на 5,75%, після введення кЯВК КК – на 8,7%, при поєданому застосуванні РЕХВ (-120°C) і кЯВК КК маса тіла старих тварин зменшувалася на 11,7 % (табл. 4). У молодих і старих щурів з моделлю АО позитивний ефект від самостійного і поєданого використання РЕХВ і кЯВК КК підтверджувався динамікою зниження індексу Лі протягом 1 місяця спостережень (табл. 5, 6) Таким чином, проаналізувавши вагові показники молодих і старих тварин можна стверджувати, що збалансований гіперкалорійний раціон протягом 3 місяців сприяв розвитку АО у щурів зі стійкими метаболічними порушеннями на структурному рівні. Результати масометричних досліджень показали позитивний вплив РЕХВ як ланки «м'якого» нетривалого стресу, а також кЯВК КК на динаміку зміни маси тіла експериментальних тварин. Протягом місяця спостережень встановлено, що 9 сеансів РЕХВ і однократне введення кЯВК КК приводили до зменшення маси тіла, як молодих, так і старих щурів з моделлю АО. При цьому поєдане застосування двох методів є потужним стимулюючим комплексом, який здатний значно підвищувати адаптаційні можливості організму і знижувати масу тіла тварин з ожирінням незалежно від їх віку.

Таблиця 5

Динаміка зміни ваго-ростового показника (індексу Лі (відн.од.)) у молодих щурів з моделлю АО на тлі проведення РЕХВ, введення кЯВК КК і їх поєданого застосування

Термін експерименту	Контроль (n=22)	Контроль+АО (n=22)	Тип впливу		
			АО+РЕХВ (n=32)	АО+кЯВК КК (n=32)	АО+РЕХВ+кЯВК КК (n=32)
13 тижнів	280±1,42	319±1,36	312±1,42	305±1,05	299±0,74
14 тижнів	285±1,34	323±1,91	302±1,09	301±0,65	297±1,52
15 тижнів	289±1,37	328±1,87	300±0,95	297±1,24	294±1,08
16 тижнів	291±1,02	331±1,41	298±1,36	295±1,09	292±0,45

Таблиця 6

Динаміка зміни ваго-ростового показника (індексу Лі (відн.од.)) у старих щурів з моделлю АО на тлі проведення РЕХВ, введення кЯВК КК і їх поєданого застосування

Термін експерименту	Контроль (n=22)	Контроль+АО (n=22)	Тип впливу		
			АО+РЕХВ (n=32)	АО+кЯВК КК (n=32)	АО+РЕХВ+кЯВК КК (n=32)
13 тижнів	282±1,53	332±1,70	305±1,22	308±1,45	301±2,03
14 тижнів	287±2,42	339±1,09	301±2,03	303±2,44	299±2,08
15 тижнів	290±2,72	342±3,06	300±2,14	301±2,01	295±1,44
16 тижнів	293±3,01	351±1,48	298±0,95	297±2,36	286±1,24

Список використаних джерел:

1. Grundy SM. Obesity, metabolic syndrome, and cardiovascular disease. *J. Clin. Endocrinol. Metab.* 2004; (89): 2595–600.
2. Fock KM, Khoo J. Diet and exercise in management of obesity and overweight. *J Gastroenterol Hepatol.* 2013; 28(4):59–63.
3. Contaldo F, Pasanisi F. Obesity epidemics: simple or simplistic answers? *Clin Nutr.* 2005; 24(1): 1–4.
4. Greenberg A, Obin M. Obesity and the role of adipose tissue in inflammation and metabolism. *Am J Clin Nutr.* 2006; (83): 461–5.
5. Hariharan N, Sussman MA. Cardiac aging – Getting to the stem of the problem. *Journal of molecular and cellular cardiology.* 2015; (83): 32–6.
6. Bleakley CM, Bieuzen F, Davison GW, Costello JT. Whole-body cryotherapy: empirical evidence and theoretical perspectives. *Open Access Journal of Sports Medicine.* 2014; (5): 25–36.
7. Кріокамера для екстремального охолодження лабораторних тварин: пат. 40168 Україна, МПК А61В 18/00. № u200812930; заявл. 06.11.2008; опубл. 25.03.2009. Бюл. №6. 4с.
8. Спосіб виділення ядровмісних клітин пуповинної крові: пат. 23499 Україна: МПК С12N5/00. № u200700585; заявл. 22.01.2007; опубл. 25.05.2007, Бюл. № 7. 4 с.
9. Спосіб кріоконсервування ядровмісних клітин кордової крові, у тому числі стовбурових гемопоетичних клітин: пат. 92227 Україна, МПК А01N1/02. № a200814009; заявл. 05.12.2008; опубл. 11.10.2010, Бюл. № 19. 8 с.
10. Angelova P, Boyadjiev NA review on the models of obesity and metabolic syndrome in rats. *Trakia Journal of Sciences.* 2013; 11(1): 5–12.
11. Gadjia AM, Pellizz MA, Ricci MR, Ulman EA Diet-Induced Metabolic Syndrome in Rodent Models animal. *LABNEWS.* 2007; (74): 775–93.
12. Kennedy AJ, Ellacott KLJ, King VL, Hasty AH. Mouse models of the metabolic syndrome. *Disease Models & Mechanisms.* 2010; (3): 156–66.
13. Dobrian AD, Davies MJ, Prewitt RL, Lauterio TJ. Development of hypertension in a rat model of diet-induced obesity. *Hypertension.* 2000; (35): 1009–15.
14. Lutz TA, Woods SC. Overview of Animal Models of Obesity. *Current protocols in pharmacology.* 2012; 5(61): 1–22.
15. Axelsen LN, Lademann JB, Petersen JS, Holstein-Rathlou NH, Ploug T, Prats C, Pedersen HD, Kjolbye AL. Cardiac and metabolic changes in long-term high fructose-fat fed rats with severe obesity and extensive intramyocardial lipid accumulation. *Am J Physiol Regul Integr Comp Physiol.* 2010; 298: 1560–70.
16. Sampey BP, Vanhoose AM, Winfield HM, Freerman AJ, Vanhoose AM, Winfield HM, Freerman AJ, Muehlbauer MJ, Fueger PT, Makowski L. Cafeteria Diet Is a Robust Model of Human Metabolic Syndrome With Liver and Adipose Inflammation: Comparison to High-Fat Diet. *Obesity (Silver Spring).* 2011; 19(6): 1109–17.
17. Баранов ВГ, Баранов НФ, Беловинцева МФ. Чувствительность к инсулину, толерантность к глюкозе и инсулиновая активность крови у крыс с алиментарным ожирением. *Проблемы эндокринологии.* 1972; (6): 52–58.

СЕКЦІЯ XII. АГРАРНІ НАУКИ ТА ПРОДОВОЛЬСТВО

ЗАКОНОМІРНОСТІ ФОРМУВАННЯ ВРОЖАЙНОСТІ СОРГО ЦУКРОВОГО ЗАЛЕЖНО ВІД ШИРИНИ МІЖРЯДДЯ

Попова Оксана Павлівна
здобувач ступеня вищої освіти доктор філософії
Полтавський державний аграрний університет, Україна

Науковий керівник: Кулик Максим Іванович
ORCID ID: 0000-0003-0241-6408
доктор с.-г. наук, професор кафедри селекції, насінництва і генетики
Полтавський державний аграрний університет, Україна

На сьогодні важливим питанням, що потребує детального вивчення та обґрунтування є раціональне використання енергії в технологіях вирощування сільськогосподарських культур. При цьому необхідно не тільки оптимально застосовувати фактори інтенсифікації, а й відповідно розробляти нові та впроваджувати існуючі ресурсозберігаючі технології [1, 2]. Особливо це актуально за вирощування сорго цукрового, як енергетичної культури.

Встановлено, що сорго цукрове є добре адаптованою до умов вирощування культурою, що формує стабільну й високу врожайність надземної вегетативної маси за різних умов вирощування [3, 4]. У зв'язку з чим, за удосконалення елементів технології вирощування сорго цукрового можливо збільшити врожайність біомаси.

Тому, з метою встановлення закономірностей формування врожайності біомаси сорго цукрового залежно від ширини міжряддя нами проведено експеримент з різними сортами та гібридами сорго цукрового. В даному повідомленні подані результати досліджень з сортом 'Фаворит'.

Польові дослідження проведені в умовах центральної частини Лівобережного Лісостепу України, зони недостатнього зволоження. Експериментальну роботу здійснено протягом 2022 року.

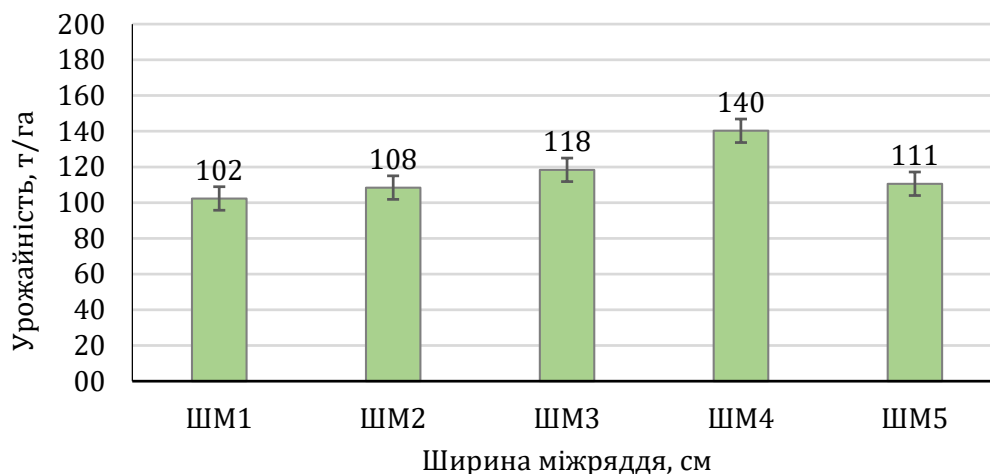
Закладання і проведення польових дослідів здійснювали відповідно до методики дослідної справи в агрономії [5] та наукових рекомендацій [6, 7].

Визначення врожайності рослинної біомаси сорго цукрового проводили після збирання біомаси з кожної облікової ділянки досліду в чотириразовій повторності [8].

За результатами досліджень встановлено, що врожайність надземної вегетативної маси сорго цукровою за варіантами досліду була досить мінливою (рис. 1).

Найбільшу врожайність за сухим залишком (140,3 т/га) забезпечив сорт сорго цукрового 'Фаворит' – при ширині міжрядді 60 см.

Проведення регресійного аналізу дає можливість встановити сили і напрямки зв'язку між біометричними показниками рослин та врожайністю біомаси сорго цукрового. Встановлено, що середня кількість міжвузлів та кількість листків на рослинах й довжина прапорцевого листка середньою мірою впливають на врожайність біомаси сорго цукрового (відповідно 0,46 і 0,62 і 0,31). Значний вплив

Примітка: ШМ1 – ширина міжряддя 15 см, ШМ2 – ширина міжряддя 30 см, ШМ3 – ширина міжряддя 45 см, ШМ4 – ширина міжряддя 60 см, ШМ5 – ширина міжряддя 75 см.

Рис. 1. Врожайність сухої біомаси сорго цукрового сорту 'Фаворит' залежно від ширини міжряддя, 2022 р.

відмічено з кількістю стебел на одиницю площі (на 1 м.п.) – на рівні 0,72. Обернену залежність із врожайністю біомаси сорго цукрового має ширина листкової пластинки – 0,56 (рис. 2).

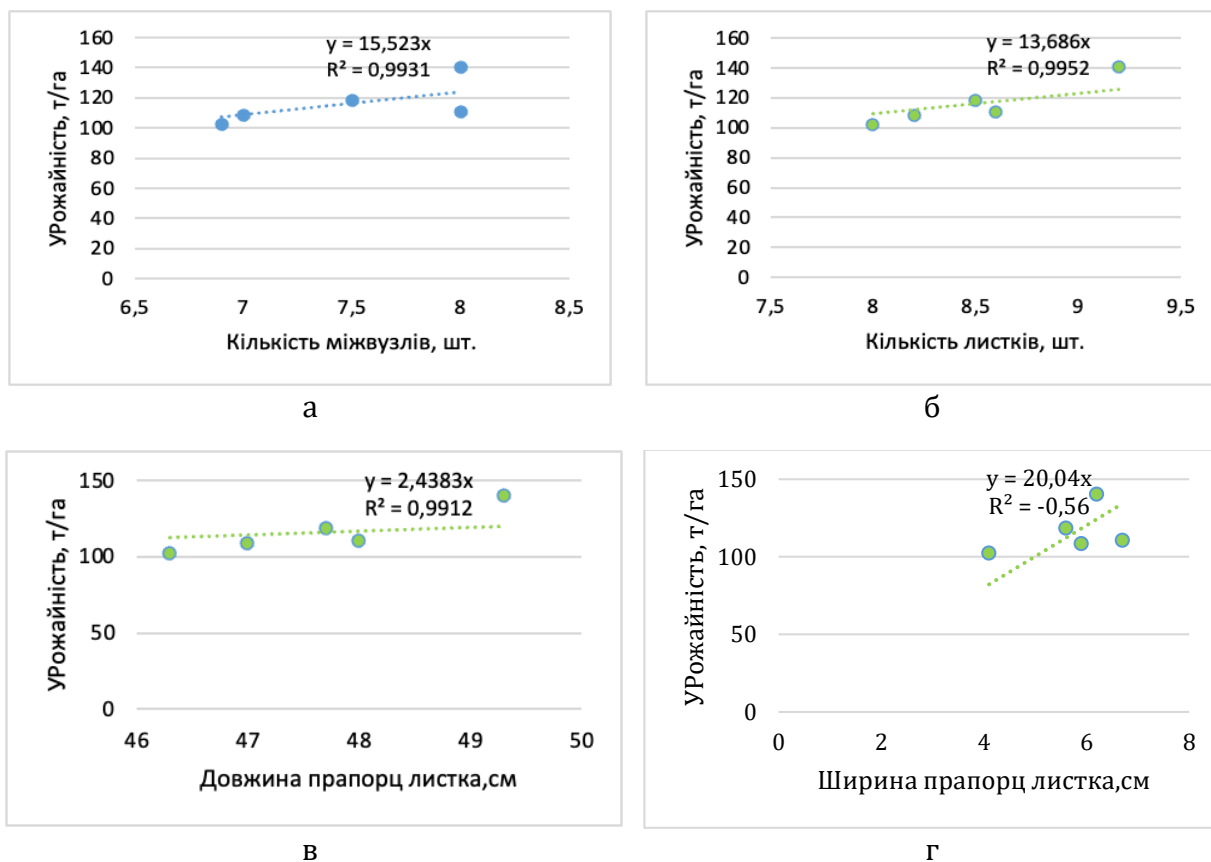

Рис. 2. Залежності між кількісними показниками рослин та врожайністю біомаси сорго цукрового: а – кількість міжвузлів на рослині, б – кількість листків на рослині, в – довжина прапорцевого листка, г – ширина прапорцевого листка, 2022 р.

Отже, на формування врожайності біомаси сорго цукрового сорту 'Фаворит' (140,3 т/га) значний вклад вносять наступні кількісні показники: кількість стебел й кількість листків на рослинах та довжина прапорцевого листка.

Список використаних джерел:

1. Кулик М. І., Калініченко О. В. Оптимальні енергетичні системи з урахуванням наявного потенціалу відновлюваних джерел енергії у Лісостепу України : *монографія*. Полтава : Астроя, 2019. 128 с.
2. Балан В. М., Сторожик Л. І. Вирощування цукрового сорго як біоенергетичної культури. *Журнал Цукрові буряки*. 2010. № 5. С. 14–15.
3. Попова О. П., Кулик М. І. Біологічні особливості й врожайність біомаси сорго цукрового залежно від сортименту та елементів технології вирощування. *Формування нової парадигми розвитку агропромислового сектору в ХХІ столітті : колективна монографія* : у 2 ч. Ч. 2 / відп. за випуск О. В. Аверчев. Львів-Торунь : Ліга-Прес, 2021. С. 461–508.
4. Макаров Л. Х. Соргові культури : *Монографія*. Херсон: Айлант, 2006. 264 с.
5. Рожков А. О., Пузій В. К., Каленська С. М. та інші. Дослідна справа в агрономії. *Навчальний посібник: у 2 кн*. Харків: Майдан, 2016. 316 с.
6. Черенков А. В., Шевченко М. С., Дзюбецький Б. В. Соргові культури: технологія, використання, гібриди та сорти: *рекомендації*. Дніпропетровськ: Роял Принт. 2011. 63 с.
7. Ганженко Олександр, Курило Василь, Герасименко Людмила, та ін. Методичні рекомендації з технології вирощування і перероблення цукрового сорго як сировини для виробництва біопалива. К.: ЦП «Компринт, 2017. 24 с.
8. Кулик М. І., Галицька М. А. Алгоритм обрахунку доступного потенціалу агробіомаси та фітомаси енергетичних культур для виробництва біопалива : *науково-методичні рекомендації*. Полтава, 2018. 32 с.

ПРОБЛЕМИ ПРАВОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ВИКОРИСТАННЯ ГМО У ВИРОБНИЦТВІ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОЇ ПРОДУКЦІЇ

Ткачов Владислав Сергійович

студент 19 групи, 4 курсу

Факультет Прокуратури

Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого, Україна

Науковий керівник: Чирик Альона Олегівна

кандидат юридичних наук,

асистент кафедри земельного та аграрного права

Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого, Україна

XXI століття – це не лише період політичних, економічних, соціальних трансформацій у нашій країні, а і час інтенсивного розвитку наукових, інноваційних технологій, які здійснюють свій об'єктивний вплив і на галузь сільського господарства в Україні.

Проблема правового регулювання використання ГМО для виробництва сільськогосподарської продукції має світовий масштаб. Так, вважаємо за доцільне зазначити про те, що використання генетично модифікованих організмів для отримання сільськогосподарської продукції є яскравим прикладом практичного втілення досягнень сучасної науки у виробництво. Проте, водночас, використання передових технологій, котрі передбачають залучення штучних способів переносу генів та створення генетично модифікованих організмів, які наділені властивостями, що «не зустрічаються» в звичайних природних умовах та, відповідно, сільськогосподарської продукції на їх основі вимагають виважених підходів законодавця у вирішенні питань нормативно-правової регламентації цього процесу в Україні [1].

Питання уникнення або мінімізації негативного впливу ГМО «знайшли своє відображення» у комплексі міжнародних документів. Зокрема, в Конвенції ООН з охорони біологічного різноманіття наголошується на необхідності обережного ставлення до використання будь-яких живих видозмінених організмів, які є результатом біотехнології і здатні спричинити негативний вплив на збереження і стале використання біологічного різноманіття [2].

Що стосується вітчизняного законодавства, то наразі використання ГМО регламентовано Законом України від 31 травня 2007 року №1103-V «Про державну систему біобезпеки при створенні, випробуванні, транспортуванні та використанні генетично модифікованих організмів», положеннями якого передбачено заборону на промислове виробництво та введення в обіг ГМО, а також продукції, виробленої із застосуванням ГМО, до їх державної реєстрації (Розділ V, стаття 15) та ввезення на митну територію України ГМО, а також продукції, виробленої із застосуванням ГМО, до їх державної реєстрації, за винятком таких, що призначені для науково-дослідних цілей або державних апробацій (випробовування) (Розділ V, стаття 16) [3].

Відповідно до Закону, використання ГМО у «відкритій системі» (тобто при контакт з навколишнім середовищем, наприклад, при вирощуванні у відкритому ґрунті) можливе лише після державної реєстрації. До реєстрації вивільнення в навколишнє середовище ГМО можливе тільки з метою випробовування і на основі

спеціального дозволу. Дозвіл видається одноразово на проведення державної апробації (випробовувань) конкретно визначеного ГМО.

Цей Закон вперше врегулював вказані відносини, визначив поняття основних категорій у даній сфері, а також закріпив основні принципи державної політики в галузі поводження з ГМО (ст. 3). При цьому, деякі із закріплених принципів мають декларативний характер, не маючи реального механізму реалізації, контролю та юридичної відповідальності. Це, насамперед, стосується принципу загальнодоступності інформації щодо ГМО у відкритій системі та аналогічних положень ст. 20 Закону про доступ до інформації щодо поводження з ГМО. Натепер в Україні не зареєстровано жодного харчового продукту рослинного чи тваринного походження, який містить ГМО чи був виготовлений з ГМО джерел [3].

Слід погодитися з науковою думкою В. Ю. Уркевича, що навіть побіжне ознайомлення з названим Законом дозволяє стверджувати, що його приписи мають загальний характер та не повною мірою відповідають законодавству ЄС щодо обігу ГМО, більше того, існуючі нормативні приписи майже не виконуються [4, с. 67].

У свою чергу, у країнах Європейського Союзу, наприклад, детально регулюється кожен етап використання ГМО, починаючи від їх створення чи отримання дозволу на ввіз до маркування та відстеження на ринку. Ключові наголоси робляться на захисті здоров'я людей, тварин і довкілля [1].

Варто акцентувати увагу на тому, що незважаючи на наявність спеціального законодавчого акту, що регулює вказані відносини, значна кількість науковців та фахівців вважають чинний закон таким, що не відповідає потребам сучасності. Не є досконалим правове регулювання щодо поводження з ГМО у відкритій системі та відсутній ефективний державний контроль за використанням ГМО у сільському господарстві. Через наявність таких проблемних питань було запроваджено проект Закону «Про державне регулювання генетично-інженерної діяльності та державний контроль за обігом генетично модифікованих організмів і генетично модифікованої продукції для забезпечення продовольчої безпеки» від 05.08.2021, який у разі прийняття міг би вирішити визначені проблемні питання. Очікується, що ухвалення законопроекту дозволить досягти системної сумісності законодавства України із законодавством ЄС у сфері поводження з ГМО [5;6].

Необхідно зазначити, що однією з головних проблем правового регулювання обігу продукції що містить ГМО та відповідно інформаційно-правового забезпечення прав споживачів з цього питання є проблема її маркування. При цьому гідно ст. 38 Закону України “Про безпечність та якість харчових продуктів” забороняється обіг харчових продуктів, етикетування яких не відповідає цьому Закону та відповідним технічним регламентам. Усі харчові продукти, що знаходяться в обігу в Україні, етикетуються державною мовою України та містять у доступній для сприймання споживачем формі інформацію зокрема про наявність чи відсутність у харчових продуктах ГМО, що відображається на етикетці харчового продукту написом “з ГМО” чи “без ГМО” відповідно. При цьому написи на етикетці харчового продукту, що представляють інтерес для споживачів та призначені запобігати шахрайству або відрізнити один харчовий продукт від іншого, такі як “повністю натуральний”, “органічний”, “оригінальний”, “без ГМО” тощо, та інша інформація, на додаток до тієї, що зазначена у цій статті, підлягає перевірці у порядку, встановленому відповідними нормативно-правовими актами, виданими на виконання цього Закону [1].

Так само неефективними вбачаються і норми щодо відповідальності за порушення законодавства в галузі поводження з ГМО. Згідно зі ст. 18 вказаного вище Закону, порушення вимог даного закону тягне за собою цивільну, адміністративну,

дисциплінарну та кримінальну відповідальність згідно із законом. Але реального, дієвого та ефективного механізму контролю та відповідальності у вказаній сфері на тепер немає [7].

Таким чином, проаналізувавши усе вищевикладене у роботі, ми можемо зробити висновок про те, що використання біотехнологій, зокрема ГМО, в процесі сільськогосподарського виробництва дозволить досягти певних позитивних результатів, насамперед вирішити продовольчу проблему, проте законодавець сьогодні має привести національне законодавство у відповідність до міжнародного та європейського з метою забезпечення належної безпеки для здоров'я людей та навколишнього природного середовища.

Список використаних джерел:

1. Бугера С.І. Використання генетично модифікованих організмів у сільськогосподарському виробництві: інформаційно-правовий аспект. URL: <http://ippi.org.ua/sites/default/files/11bsiipa.pdf> (дата звернення: 10.10.2022)
2. Конвенції ООН з охорони біологічного різноманіття від 05.06.1992. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/card/995_030 (дата звернення: 10.10.2022)
3. Про державну систему біобезпеки при створенні, випробуванні, транспортуванні та використанні генетично модифікованих організмів: Закон України від 31.05.2007 № 1103-16. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1103-16#n240> (дата звернення: 10.10.2022)
4. Уркевич В.Ю. Правові питання екологізації сільськогосподарського виробництва при використанні ГМО. Від правової охорони природи УРСР до екологічного права України: зб. тез Всеукр. наук.-практ. конф., 26 травня 2017 р., м. Київ / уклад.: В.В. Носік та ін.; Київський нац. ун-т ім. Т.Шевченка. Чернівці: Кондратьєв А.В., 2017. С. 66-69.
5. Проблемні питання обігу ГМО. URL: <https://odesa.consumer.gov.ua/uk/998-problemni-pitannya-obigu-gmo> (дата звернення: 10.10.2022)
6. Про державне регулювання генетично-інженерної діяльності та державний контроль за обігом генетично модифікованих організмів і генетично модифікованої продукції для забезпечення продовольчої безпеки: Проект Закону від 05.08.2021 №5839. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=72618 (дата звернення: 10.10.2022)
7. Курман Т. В. Правові засади використання біотехнологій в умовах сталого розвитку сільськогосподарського виробництва. URL: <http://pgrp-journal.kiev.ua/archive/2018/7/17.pdf> (дата звернення: 10.10.2022)

СЕКЦІЯ XIII. ХІМІЯ, ХІМІЧНА ТА БІОІНЖЕНЕРІЯ

ГІДРОФОБНІ АГЕНТИ ДЛЯ МОДИФІКАЦІЇ ПОВЕРХНІ МАТЕРІАЛІВ

Демідов Дмитро Васильович

ORCID ID: 0000-0002-9530-3500

канд.техн.наук

Харківський державний автотранспортний коледж, Україна

Для додання гідрофобних, олеофобних властивостей, що знаходиться застосування під час створення біосумісних, водонепроникних та стійких до забруднення матеріалів потрібна низька поверхнева енергія на межі поділу фаз. Для зниження вільної поверхневої енергії на підкладках використовують різноманітні полімерні покриття, такі як поліакрилати, фторовані полімери, фторполіефіри та силосани [1-5].

Полідиметилсилоксан (ПДМС) відноситься до групи кремнійорганічних сполук, відомих як силікони. У літературі описано кілька способів отримання супергідрофобних покриттів з використанням ПДМС. Наприклад, у роботі [6] проводилося структурування поверхні ПДМС з використанням імпульсного лазера серед CO₂. В результаті показано, що контактний кут краплі води на поверхні текстурованого матеріалу досягає 175 °. У роботі [7] автори також як субстрат використовували еластомір ПДМС. Методом лазерного травлення отримали комбінацію мікро- та наноструктур, що дозволило досягти контактного кута до 160°.

В якості фторвмісних агентів, що використовуються для поверхневої обробки, використовують низькомолекулярні сполуки, олігомери або високомолекулярні сполуки. Найбільш перспективним є використання високомолекулярних фтор сполук для отримання супергідрофобних покриттів на поверхні матеріалів. В роботі [8] показано, що текстурування поверхні тефлону (політетрафторетилен) дозволяє збільшити контактні кути від 118 до 165 °.

Гідрофобні агенти з н-алкільним радикалом є важливими речовинами для гідрофобізації матеріалів. Інтерес до модифікаторів з алкільними групами обумовлений їх доступністю, дешевизною та застосовністю для створення водонепроникних та стійких до забруднень текстильних матеріалів. Як гідрофобні агенти з довгими алкільними замісниками виділяються жирні кислоти та алкіл(мет)акрилатні полімери.

Жирні кислоти – найпростіший і найпоширеніший модифікатор модифікації поверхні металів та сплавів, наприклад, алюмінію, міді, цинку. Перед закріпленням жирних кислот поверхню субстрату текстурують, наприклад, травленням у розчині мінеральних кислот (HCl, HNO₃, H₂SO₄) або піддають абразивному впливу для збільшення мікросорсткості та отримання реакційноздатних груп. В результаті модифікації попередньо обробленої поверхні металів досягаються високо- та супергідрофобні властивості. Такі матеріали стійкі до корозії та дії агресивних середовищ, наприклад, розчинів кислот, лугів чи солей.

Таким чином, аналіз літературних даних у галузі модифікації матеріалів для надання гідрофобних та супергідрофобних властивостей показує, що це активно розвивається напрямок досліджень. Досягнення супергідрофобних властивостей можливо за рахунок виконання двох умов: забезпечення хімічного складу поверхневих груп, що знижують вільну енергію та створення багаторівневої текстури на поверхні підкладки.

Список використаних джерел:

1. Демідов Д. В., Саєнко Н. В., Попов Ю. В., Биков Р. О., & Уманська Т. І. (2018) Реологічні та енергетичні характеристики високонаповнених акрил-стирольних водних дисперсій. *Науковий вісник будівництва*, (94, № 4), 171–177.
2. Saienko N. V., Demidov D. V., Bikov R. A., & Younis B. N. (2019) Effect of mineral fillers on the wetting of water-based polymer dispersions. *In IOP Conference Series: Materials Science and Engineering* (Vol. 708, No. 1) p. 012103.
3. Saienko N., Demidov D., Popov Y., & Bikov R. (2019) Construction and physical properties of heat-insulating water-dispersion paint coatings. *Ways to improve construction efficiency*, 1(39), 127–131.
4. Saienko N. V., Bikov R., Skripinets A., & Demidov D. V. (2021). Research of the Influence of Silicate Fillers on Water Absorption and Microstructure of Styrene-Acrylic Dispersion Coatings. *I Materials Science Forum* (Vol. 1038) 61–67. Trans Tech Publications Ltd.
5. Саєнко Н. В., Биков Р. О., Попов Ю. В., & Демідов Д. В. (2020). Оцінка можливості застосування теплоізоляційних водно-дисперсійних покриттів в якості декоративно-захисної обробки фасадів будівель. *Вісник Одеської державної академії будівництва та архітектури*, (79), 126–135.
6. Khorasani M.T., Mirzadeh H. & Kermani Z. (2005) Wettability of porous polydimethylsiloxane surface: morphology study. *Applied Surface Science*, (242) 339–345.
7. Бойнович Л. Б. & Емельяненко А. М. (2008) Гидрофобные материалы и покрытия: принципы создания, свойства и применение. *Успехи химии*, (77), 619–638.
8. Патент України на корисну модель № 46581 (2009). Спосіб отримання бактерицидних поліетилентерефталатних мембран. № u200907697, заяв. 21.07.2009, опубл. 25.12.2009 р., Бюл. № 24, 2009 р.

ОСОБЛИВОСТІ АБСОРБЦІЇ/ДЕСОРБЦІЇ МЕТИЛЕНОВОГО СИНЬОГО ГІДРОГЕЛЯМИ РІЗНОЇ ХІМІЧНОЇ СТРУКТУРИ

Вірич Павло Анатолійович

ORCID ID: 0000-0002-1463-1992

канд. біол. наук, науковий співробітник, кафедра хімії високомолекулярних сполук
Київський національний університет ім. Т. Шевченка, Україна

Надтока Оксана Миколаївна

ORCID ID: 0000-0003-1868-3885

канд. хім. наук, старший науковий співробітник,
кафедра хімії високомолекулярних сполук
Київський національний університет ім. Т. Шевченка, Україна

Куцевол Наталя Володимирівна

ORCID ID: 0000-0002-1468-4111

доктор хім. наук, провідний науковий співробітник,
кафедра хімії високомолекулярних сполук
Київський національний університет ім. Т. Шевченка, Україна

Шкіра має високий регенераційний потенціал, що забезпечує швидке відновлення незначних пошкоджень без відчутних негативних ефектів для організму. Глибокі рани та виразки потребують більше часу для загоєння. Це відкриває можливості для проникнення патогенних мікроорганізмів у тканини, розвивається запалення та порушуються процеси регенерації. Для захисту рани та полегшення загоєння використовують пов'язки. Розвиток хімії та медицини дозволяє створювати багатофункціональні матеріали, які створюють не лише фізичний бар'єр між раною та оточуючим середовищем, але й фізіологічно підтримують регенерацію тканин завдяки наявності лікарських засобів. Серед таких матеріалів найбільш перспективними є гідрогелі – тривимірні, фізично або хімічно зшиті гідрофільні полімери з високим вмістом води. Завдяки своїм властивостям вони підтримують необхідне вологе середовище у рані та попереджають проникнення мікроорганізмів [1, 2]. Для інактивації мікроорганізмів використовують антибактеріальні сполуки широкого спектру дії. Вони включаються у гідрогель шляхом прищеплень до полімерної матриці або абсорбції з водних розчинів. Широке застосування антибіотиків призвело до появи мультирезистентних штамів, серед них варто відмітити *Staphylococcus aureus*, *Pseudomonas aureginosa*, представників родів *Acinetobacter*, *Klebsiella* [3]. У зв'язку з цим відбувається пошук альтернативних способів боротьби з бактеріальними інфекціями ран. Серед них варто відмітити застосування фотосенсибілізаторів – сполук, які при опроміненні певними довжинами хвиль дисоціюють на радикали. Останні мають множинні механізми дії, що включають порушення цілісності біологічних мембран, протеїнів, нуклеїнових кислот та інших життєво важливих складових клітин. Важливе значення мають дослідження особливостей акумулювання та десорбції таких речовин різними гідрогелями.

У дослідженнях використано гідрогелі декстран – поліакриламід (Д-ПАА), декстрансульфат – поліакриламід (ДС-ПАА), хітозан – поліакриламід (Х-ПАА).

Гідрогелі отримували методом вільнорадикальної полімеризації у присутності церій (IV) амонійнітрату та зшиваючого агента N,N'-метилен-біс-акриламиду (0,4 w%) [4]. Отримані гідрогелі промивали дистильованою водою протягом 48 год.

Зразки гідрогелів об'ємом 1 см³ інкубували у водному розчині метиленового синього (0,031 мМ). Об'єм розчину інкубації 4 мл. Відношення гідрогель : розчин = 1:4. Вимірювали оптичне поглинання розчину інкубації (спектрофотометр LAMBDA 365 UV-Vis, PerkinElmer, USA) протягом 150 хв з інтервалом 10 хв на довжині хвилі 665 нм. Через 150 хв проводили вимірювання десорбції поглиненої кількості метиленового синього у 4 мл дистильованої води. Об'ємні відношення гідрогель : вода = 1:4. Розраховували кількість абсорбованого метиленового синього у 1 см³ гідрогелю та % десорбції через 150 хв. Повторність дослідів трикратна.

Особливості абсорбції метиленового синього наведено на рис. 1А.

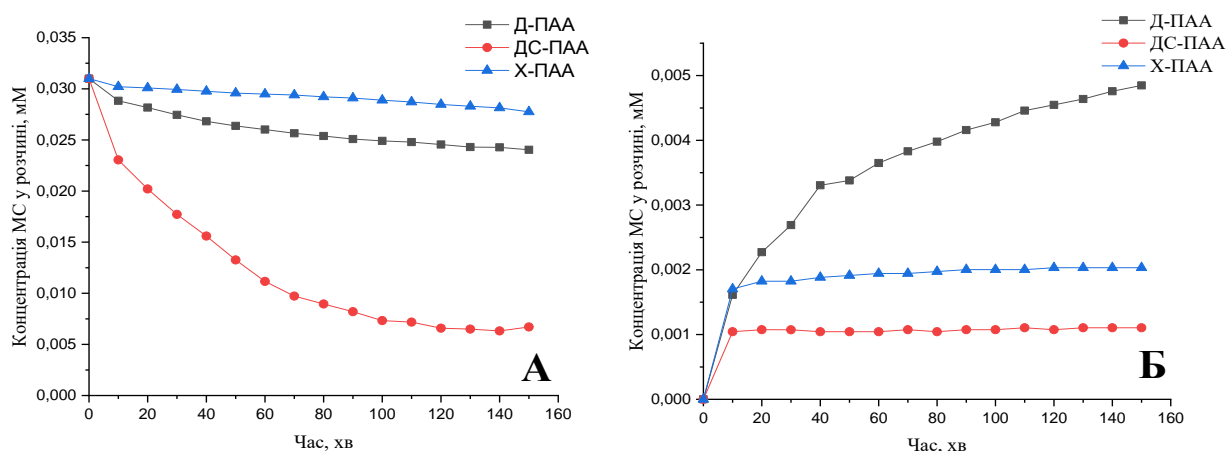

Рис. 1. Абсорбція (А) та десорбція (Б) метиленового синього (МС) гідрогелями декстран-поліакриламід (Д-ПАА), декстрансульфат-поліакриламід (ДС-ПАА), хітозан-поліакриламід (Х-ПАА).

Структуруючі полімери гідрогелів мають різний заряд. Декстран – нейтральний, декстрансульфат – негативний, хітозан – позитивний. У зв'язку з цим відбувається швидка абсорбція метиленового синього з розчину гідрогелем ДС-ПАА, тоді як Х-ПАА практично не поглинає барвник завдяки відштовхуванню. Метиленовий синій майже не вивільняється у розчин з гідрогелю ДС-ПАА – 4,5% від поглиненої кількості (табл. 1). За короткий проміжок часу (до 20 хв) десорбується 60% барвника з Х-ПАА (рис.1Б, табл. 1).

Таблиця 1

Кількість (Моль) метиленового синього у 1 см³ гідрогелю (нМ, або *10⁻⁹ Моль)

Зразок	Абсорбція		Десорбція	
	У гідрогелі нМ/см ³	% від вихідного розчину ($M_{\text{гідр}}/M_{\text{р-н}} \cdot 100$)	У гідрогелі, нМ/см ³	% десорбції
Д-ПАА	28,24	90,5	8,85	68,6
ДС-ПАА	97,58	312,6	93,16	4,5
Х-ПАА	13,39	42,9	5,26	60,7

[авторська розробка]

Через 150 хв інкубації нейтрального гідрогелю Д-ПАА у розчині метиленового синього досягається рівноважна концентрація. Близько 70% барвника десорбується

у водний розчин протягом 150 хв, але за цей проміжок часу рівноважний стан не досягається.

Висновки. Гідрогелі Д-ПАА та ДС-ПАА потенційно можуть використовуватись як сорбент та джерело фотосенсибілізатора метиленового синього завдяки швидкому накопиченню значної кількості барвника у структурі. Д-ПАА придатний для акумулювання та десорбції метиленовго синього у водні розчини.

Список використаних джерел:

1. Tavakoli, S., & Klar, A. S. (2020). Advanced Hydrogels as Wound Dressings. *Biomolecules*, 10(8), 1169. <https://doi.org/10.3390/biom10081169>;
2. Francesko, A., Petkova, P., & Tzanov, T. (2018). Hydrogel Dressings for Advanced Wound Management. *Current medicinal chemistry*, 25(41), 5782–5797. <https://doi.org/10.2174/0929867324666170920161246>
3. Kirkup B. C., Jr (2015). Bacterial Strain Diversity Within Wounds. *Advances in wound care*, 4(1), 12–23. <https://doi.org/10.1089/wound.2014.0560>
4. Nadtoka O., Kutsevol N., Krysa V., & Krysa B. (2018) Hybrid polyacryamide hydrogels: Synthesis, properties and prospects of application. *Molecular Crystals and Liquid Crystals*, 672(1), 1-10. <https://doi.org/10.1080/15421406.2018.1542089>

СЕКЦІЯ ХІV. ЕКОЛОГІЯ ТА ТЕХНОЛОГІЇ ЗАХИСТУ НАВКОЛИШНЬОГО СЕРЕДОВИЩА

ВПЛИВ САМОВІДНОВЛЕННЯ АДВЕНТИВНИХ ДЕРЕВНИХ РОСЛИН НА РІВЕНЬ БІОРІЗНОМАНІТТЯ В ЕКОТОПАХ ПАРКУ КОЗАЦЬКОЇ СЛАВИ «КИРИЛІВКА» М. ДНІПРО

Шамрай Марина Василівна

аспірантка кафедри зоології та екології

Дніпровський національний університет ім.О.Гончара, Україна

Науковий керівник: Пахомов Олександр Євгенович

докт.біол.наук, професор, завідувач кафедри зоології та екології

Дніпровський національний університет ім.О.Гончара, Україна

Оцінка якості середовища життя людини актуальне питання екології [1]. У зв'язку зі значним антропопресингом збереження зелених масивів у містах, зокрема парків є важливою умовою створення сприятливого міського середовища існування людини і їх роль у збереженні біорізноманіття важко переоцінити [2]. Зелені насадження поліпшують навколишнє середовище людини, створюють комфортні умови існування [3, 4, 5] і, відповідно, таким чином впливають на мікрокліматичні умови міста [6, 7, 8]. Під час облаштування парків неможливо уникнути екзотичних для певної місцевості видів (інтродукованих видів). Але інвазійні (алохтонні) види можуть спонтанно розповсюджуватися і становити значну загрозу місцевим (автохтонним) видам, витісняючи їх з місцевої флори та займаючи їх екологічні ніші, що збіднює природну флору і може призвести до біотичної гомогенізації – збільшення подібності між біотоми різних територій [9,10,11].

Район досліджень – парк Кирилівка (м. Дніпро). Парк заснований у 1925 р. і розташований на лівому березі м. Дніпро. У фізико-географічному відношенні територія парку відповідає підзоні різнотравно-кострицево-ковилових степів [12] і входить до складу відносно урбанізованої території міста, що знаходиться під активним впливом міського середовища.

Метою роботи було визначити видовий склад насінневого самовідновлення, співвідношення і вікову структуру деревних видів рослин інтродукованих і автохтонних видів. Проаналізувати, чи не складають загрозу інтродуковані види аборигенній флорі. Дослідити, чи сприяє поширення видів-інтродуцентів процесу біотичної гомогенізації з використанням коефіцієнту кореляції Пірсона, індексу Жаккара, індексу біотичної дисперсії Коха.

Дослідження проводились на трьох пробних площах 10 м × 10 м, при відборі ділянок головний акцент зроблено на ділянках де триивалий час людина не втручалася у процеси розвитку і рослинні угруповання формувалися природним шляхом. Ділянки розташовані на майже однакових висотах над рівнем моря і

характеризуються різним рівнем рекреаційного навантаження: на ділянці 1 – помірне, на ділянці 2 – сильне, на ділянці 3 – відсутнє. У ході дослідження застосовані загальноприйняті ботанічні та еколого-географічні методи, методи флористичного аналізу, порівняльного аналізу таксономічного складу видів рослин аборигенної і інтродукованої дендрофлори, визначення видів та їх екоморф [13, 14]. Відповідно стандартних методик визначені фізичні та хімічні властивості ґрунтів досліджуваних пробних площ, були використані математично-статистичні методи. Матеріалами роботи слугували результати власних польових досліджень.

В результаті дослідження встановлено, що в парку Кирилівка штучні деревостани здатні до формування достатньої кількості життєздатного підросту автохтонних (53,5%) та інтродукованих (46,5%) видів. Кількість деревного підросту рослин-адвентів по ділянках за рівнем рекреаційного навантаження розподіляється у такий спосіб: з відсутнім навантаженням – 32,2% від кількості дерев, що самовідновилися, з помірним – 41,3%, з сильним – 89,7%. Коефіцієнти кореляції між кількістю алохтонних і автохтонних деревних видів, що самовідновилися для досліджуваних ділянок з сильним, помірним і відсутнім рекреаційним навантаженням є значущими (0,90, 0,92, 0,88 відповідно). Розрахований індекс біотичної дисперсії Коха (40,0%) свідчить про певний процес флористичної гомогенізації на дослідженій території парку, а тому необхідне подальше спостереження і застосування заходів щодо стримування розповсюдження видів - адвентів.

Установлено, що на дослідних ділянках з різним ступенем рекреаційного навантаження парку Кирилівка в умовах мегаполіса (м. Дніпро, Україна) трапляється 10 деревних видів, що здатні до насінневого самовідновлення, та які належать до 9 родів і 8 родин. З них зареєстровано 7 адвентивних видів, представлених у таксономічному відношенні 7 родами і 7 родинами з провідною родиною *Sapindaceae* (у кількісному відношенні). Серед адвентивних деревних видів, для яких у межах регіону дослідження відома інвазійність, клен *Acer negundo* (родина *Sapindaceae*) проявляє на дослідних ділянках найвищу активність. Його сумарна кількість по всіх ділянках рекордна (292 екз.), при цьому на ділянці з сильним рекреаційним навантаженням частка цього виду становить 74,6% від загальної кількості підросту насінневого походження, що пояснюється поєднанням екологічних та антропогенних чинників.

Таким чином на трьох пробних площах в парку Кирилівка у складі насінневого відновлення виявлені автохтонні та інтродуковані види. Здебільшого деревостани є здатними до формування достатньої кількості життєздатного підросту, що дасть змогу формувати деревостани природного походження, проте й частка підросту інвазивних порід також є висока. У результаті проведеного порівняльно-флористичного аналізу встановлено суттєві кореляційні взаємні залежності між кількістю інтродукованих і автохтонних деревних рослин на пробних площах. Показник флористичної спільності між усіма ділянками майже близький за величиною і коливається від 40,0% до 50,0%. Це доводить, що є певна подібність дендрофлор ділянок і спостерігається тенденція до їх гомогенізування, що підтверджується величиною індексу біотичної дисперсії Коха, який дорівнює 40,0%.

Можна зробити також висновок, що за умови невтручання людини в природні процеси, на території парку Кирилівка будуть прогресувати процеси гомогенізації. Щоб зберегти співвідношення між автохтонними і інтродукованими видами ці самосійні екземпляри потребують своєчасного видалення, а також необхідно здійснити агротехнічні заходи для збереження співвідношення між кількістю рослин різних видів автохтонних насаджень.

Список використаних джерел:

1. Іванченко О. Є. (2015). Аналіз видового складу та санітарного стану деревних насаджень парку Кирилівка (ім. С.М. Кірова) м. Дніпро. *Питання біоіндикації та екології*, 20(2), 104-121.
2. Christopher McCarthy, James Banfill, Buho Hoshino (2021). National parks, protected areas and biodiversity conservation in North Korea: opportunities for international collaboration. *Journal of Asia-Pacific Biodiversity*, (14), 290-298. <https://doi.org/10.1016/j.japb.2021.05.006>.
3. Какула Р. (2014). Роль парків у структурі міста. *Вісник Львівського національного аграрного університету. Архітектура і сільськогосподарське будівництво*, (15), 169-172.
4. Денисюк, Н. В., & Мельник, В. Й. (2020). Оцінювання фітомеліоративної ролі зелених насаджень парків і скверів північного району міста Рівне. *Науковий вісник НЛТУ України*, 30(2), 38-43. <https://doi.org/10.36930/40300207>
5. Du, C., Jia, W., Chen, M., Yan, L., & Wang, K. (2022). How can urban parks be planned to maximize cooling effect in hot extremes? Linking maximum and accumulative perspectives. *Journal of environmental management*, 317, 115346. <https://doi.org/10.1016/j.jenvman.2022.115346>
6. Тарасюк, Ф. П., & Тарасюк, М. Ф. (2014). Температурний режим повітря національного парку Прип'ять–Стохід у контексті глобального потепління. *Природа Західного Полісся та прилеглих територій*, (11), 109-114.
7. Ничая, О. О., & Тарасюк, Н. А. (2014). Кліматична складова частина формування рекреаційного ландшафту Шацького національного природного парку. *Природа Західного Полісся та прилеглих територій*, (11), 95-101.
8. Melnychuk, N. Y., & Henyk, Y. V. (2019). Еколого-біологічні основи формування садово-паркових композиційних груп парків міста Львова. *Науковий вісник НЛТУ України*, 29(6), 9-13. <https://doi.org/10.15421/40290601>
9. Lososová, Z., Chytrý, M., Tichý, L., Danihelka, J., Fajmon, K., Hájek, O., Kintrová, K., Láníková, D., Otýpková, Z., & Řehořek, V. (2012). Biotic homogenization of Central European urban floras depends on residence time of alien species and habitat types. *Biological Conservation*, 145, 179–184. <https://doi.org/10.1016/j.biocon.2011.11.003>
10. Shamray M. V., Pakhomov O. Y., Kabar A. M. (2021). Self-restoration of woody plants in the conditions of the Botanical Garden of Dnipro National University. *Ecology and Noospherology*, 32(1), 47–50. <https://doi.org/10.15421/032108>
11. Shamray, M., & Pakhomov, O. (2022). Samovidnovlennia derevnykh roslyn v umovakh ekotopu lisoparku Druzhby mista Dnipro [Self-renewal of tree plants in the conditions of the ecotope of the forest park of the Friendship of the city of Dnipro]. *Ecology and Noospherology*, 33(1), 42-48. (in Ukrainian). <https://doi.org/https://doi.org/10.15421/032207>
12. Бельгард, А. Л. (1950) *Лесная растительность юго-востока УССР*. Киев: Изд-во Киевского государственного университета им. Т. Г. Шевченко.
13. Тарасов, В. В. (2012). Флора Дніпропетровської та Запорізької областей: Д. Вид-во ДНУ та Ліра.
14. APG III (2009). An update of the Angiosperm Phylogeny Group classification for the orders and families of flowering plants: APG III. *Botanical Journal of the Linnean Society*, 161(2), 105–121. <https://doi.org/10.1111/j.1095-8339.2009.00996.x>

ЕКОЛОГІЧНІ НАСЛІДКИ РОСІЙСЬКОГО ПОВНОМАСШТАБНОГО ВТОРГНЕННЯ

Лагода Юлія Олександрівна

здобувач вищої освіти

факультету екологічної безпеки, інженерії та технологій

Національний авіаційний університет, Україна

З початку повномасштабного вторгнення російської федерації на територію України фахівці Держекоінспекції зафіксували понад 2 тисячі випадків завдання шкоди довкіллю. Згідно з доповіддю Міністра захисту довкілля та природних ресурсів України Руслана Стрільця на засіданні Комітету з питань екології, попередня оцінка збитків, завданих російським вторгненням довкіллю України, вже перевищила 36 мільярдів євро.

З 24 лютого окупанти атакували не лише військові об'єкти, а й цивільну інфраструктуру, наносячи удари по житлових будинках, промисловим об'єктам, морським портам, об'єктам енергетичної інфраструктури, зокрема атомним електростанціям. За 9 місяців збройної ескалації Російської Федерації під загрозою опинилися більше 20% території України, включно з лісами, заповідниками, парками та узбережжям Чорного та Азовського морів. Серед злочинів проти довкілля, вчинених збройним шляхом: обстріл Авдіївського коксохімзаводу, обстріли Харківської ТЕЦ-3, обстріли агропромислових комплексів у Харківській, Миколаївській, Дніпропетровській областях.

Крім того, масштабні пожежі на об'єктах інфраструктури та промисловості, спричинені ракетними ударами та артилерією, призводять до отруєння повітря особливо небезпечними речовинами.

Говорячи про наслідки, варто зазначити, що війна мала колосальний вплив на ландшафти та середовища існування, тому ще один аспект, який слід враховувати, це збиток екосистемам та природним заповідникам. На межі знищення 2,9 га Смарагдової мережі, яка є місцем проживання тисяч видів рослин і тварин. Значна частина лісів Київської, Чернігівської, Сумської, Харківської, Донецької та Луганської областей забруднена вибухонебезпечними речовинами, а лісові ресурси окремих регіонів використовуються окупантами для будівництва фортифікаційних споруд, прокладання інфраструктури, опалення та приготування їжі. .

Від постійних ворожих обстрілів вигоріло вже понад 100 тисяч гектарів лісів і степів України. Постраждали унікальні природоохоронні території, наприклад: національний парк «Святі гори», який ще називають «Донецька Швейцарія», а також Кінбурнська коса, яка є ареалом гніздування багатьох видів. Знищення цих екосистем може мати дуже серйозні наслідки, які відображаються не лише в Україні, а й у всій Європі, адже птахи можуть змінити шляхи міграції та відмовитися від гніздування в цих регіонах наступного року. А це, в свою чергу, може призвести до збільшення популяції комах та мати інші непередбачені наслідки.

Ще одним способом нанесення шкоди довкіллю України є забруднення, яке безпосередньо спричинене бойовими діями. Так, за даними ДСНС, за 9 місяців війни на території України знешкоджено 256 614 вибухонебезпечних предметів, у тому числі 2 134 авіаційні бомби. Обстежено територію площею 73 477 га, однак для повного розмінування України необхідно до 10 років.

Одним із напрямків, який постійно піддається знищенню з боку окупантів, є водні ресурси. Російські війська завдають прицільних ударів по інфраструктурі

водозабору, очищення та водопостачання, а також очисним спорудам. У результаті внаслідок російської агресії суттєво пошкоджено об'єкти водопостачання та водовідведення в Луганській, Донецькій, Запорізькій, Харківській та Миколаївській областях. Також слід зазначити, що цей напрямок постраждав ще до повномасштабного вторгнення РФ. Приклад тому – затоплені шахти на окупованому Донбасі. І хоча видобуток вугілля давно не ведеться, але відкачувати воду з штолень необхідно, а загарбники цього не робили. Це може спричинити екологічну катастрофу у вигляді загрози зсувів, виходу ґрунтових вод на поверхню, забруднення джерел питної води.

Не меншої шкоди завдають загарбники в Чорному та Азовському морях. Як приклад, забруднення Чорного моря морськими мінами, які викидаються на узбережжя внаслідок шторму. Крім того, окупанти вчиняють екоцид морських мешканців Чорного моря. Прокуратура Одеської області повідомила про відкриття кримінального провадження за статтею 441 Кримінального кодексу України про екоцид за фактом масового знищення дельфінів внаслідок збройної агресії Росії проти України.

Для швидкого та ефективного реагування на варварські дії російської федерації у сфері довкілля Міністерство захисту довкілля та природних ресурсів розробило додаток «Екозагроза», в якому можна фіксувати наслідки військових екологічних злочинів. Додаток дозволяє не тільки читати про наслідки для довкілля, а й надавати інформацію, якщо ви самі стикалися із злочином проти довкілля. Крім того, ви також можете відслідковувати радіаційний фон, лісові пожежі та якість повітря за допомогою екологічного чат-бота «SaveEcoBot», який об'єднує дані про забруднення, забруднювачі та засоби захисту навколишнього середовища.

Список використаних джерел:

1. Digest of the key consequences of Russian aggression for the Ukrainian environment for September 29 – October 5, 2022. URL: <https://mepr.gov.ua/news/39975.html>
2. Review of Russia's crimes against Ukraine's environment. URL: <http://epl.org.ua/announces/oglyad-zlochyniv-rosiyi-proty-dovkillya-ukrayiny-serpen-7/>
3. Ecological consequences of the war. Half a year of Ukraine's pain. URL: <https://eco.rayon.in.ua/blogs/536709-ekologichni-naslidki-viyni-piv-roku-bolyu-ukraini>
4. Operational information regarding the work of pyrotechnic divisions of the State Emergency Service. URL: <https://dsns.gov.ua/uk/news/operativna-informaciya-shhodo-roboti-pirotexnicnix-pidrozdiliv-dsns>

СЕКЦІЯ XV. ІНФОРМАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ ТА СИСТЕМИ

СЕРВІС ПОШУКУ ПРИМІЩЕНЬ ДЛЯ ОРЕНДИ

Сенчишин Тарас Ігорович

здобувач вищої освіти спеціальності комп'ютерні науки
Приватний заклад вищої освіти «ІТ СТЕП Університет», Україна

Науковий керівник: Грабовенський Андрій Миколайович

спеціаліст вищої категорії, team lead
Компанія з розробки програмного забезпечення "UKEESS Software House", Україна

Наше життя наповнене різноманітними подіями. Часто виникають проблеми з підбором місця з певними специфічними вимогами для святкування дня народження чи річниці весілля, проведення корпоративу чи бізнес-зустрічі, презентації проекту чи фотозйомки, конференції чи тренінгу. При цьому, багато замовників мають бажання організувати подію у якомусь атмосферному місці, з особливими вимогами щодо розташування, площі, планування, території навколо тощо.

Сьогодні в Інтернет-просторі можна знайти декілька веб та мобільних застосунків, які орієнтовані на допомогу у підборі, наприклад, готелю або житла для тимчасового проживання. До прикладу, один з найпопулярніших на ринку онлайн-сервіс Airbnb дає можливість підібрати для оренди житло на певний період у будь-якому куточку світу. Сервіс на ринку вже доволі давно та користується неабияким попитом і використовується лише для пошуку локацій для проживання. Не меншим попитом користується сервіс Booking.com. За його допомогою користувачі мають можливість забронювати готель чи апартаменти на певний час. Цей сервіс користується попитом серед власників готелів, проте, мінусом є те, що на платформі представлено мало квартир чи будинків, які можна орендувати безпосередньо у прямих власників, що інколи є суттєво дешевшим, аніж готельний номер [1-3]. Ще один онлайн-сервіс - платформа для оголошень OLX. Сайт дає можливість покупки, продажу або обміну товарами та послугами. Також, на OLX можна розмістити оголошення про оренду чи продаж нерухомості [4, 5]. Менш популярним сервісом є платформа Weys, де можна орендувати приміщення для бізнес-зустрічей або фото чи відео зйомки (табл. 1).

Таблиця 1

Порівняння сервісів для допомоги у пошуку нерухомості для оренди

Сервіс	Airbnb	Booking.com	OLX	Weys	AnySpace (Наш сервіс)
Пошук квартири	+	+	+	-	+
Бронювання номеру в готелі	-	+	-	-	-

Продовження табл. 1

Сервіс	Airbnb	Booking.com	OLX	Weys	AnySpace (Наш сервіс)
Пошук приміщення для проведення заходів в залежності від типу заходу	-	-	+	+	+
Можливість листування з орендодавцем у чаті на платформі	-	-	+	-	+
Можливість переглянути розміщення на карті відносно заданого місцезнаходження	+	-	-	+	+
Можливість переглянути рейтинг локації/орендодавця	+	+	+	-	+
Онлайн-перевірка приміщення модераторами перед його розміщенням	+	+	+	+	+

Існуючі сервіси не забезпечують запити користувача для підбору приміщень для проведення специфічних заходів, таких як воркшопи, мітинги, семінари, тренування, лекції, кастинги, форуми, бізнес-зустрічі, презентації, інтерв'ю, фотозйомки, кінозйомки, художні виставки, різні святкування, вечірки тощо.

Є актуальним створення сервісу, який би забезпечував можливість підбору приміщень чи локацій для проведення заходів у відповідності до специфікації, заданої користувачем.

Зважаючи на широке використання смартфонів та інших мобільних пристроїв, сервіс доцільно розробляти у вигляді мобільного додатку. На підставі аналізу ринку та запитів користувачів, сервіс повинен забезпечувати такі функції:

1. можливість власника розмістити на сервісі своє приміщення, заповнюючи форму з обов'язковими полями;
2. можливість користувача безпечно орендувати приміщення, заповнюючи форму з обов'язковими полями;
3. можливість моментальної оплати;
4. можливість користувача залишити відгук про свій візит;
5. можливість користувача переглянути усі доступні приміщення в залежності заданої ним локації з коротким описом та фото;
6. можливість користувача на карті переглянути усі доступні приміщення в залежності заданої ним локації;

7. можливість власника надавати додаткові послуги за окрему оплату;
8. пошук вільного приміщення на вказану дату з різноманітними фільтрами;
9. додавання приміщення, які до вподоби, у список улюблених.

Такий сервіс може суттєво полегшити завдання підбору місця проведення заходу будь-якого типу. До прикладу, івент-агентствам набагато буде легше організувати весілля, якщо вони скористаються нашим сервісом та знайдуть затишну локацію за містом для таких святкувань, чи ті ж творчі студії зможуть знайти приміщення, де можна помістити багато людей для проведення майстер-класу з живопису, або ж навіть кінорежисери зможуть втілити найнеординарніші ідеї, знайшовши свою ідеальну локацію, тим самим зробити прем'єру значно цікавішою, а відповідно і прибутковішою.

Будь-який бізнес повинен бути ситуацією win-win, тобто бути вигідним для всіх учасників процесу. У нашому випадку, не лише користувачі знаходять локації для проведення різних івентів, а й локація приносить власнику прибуток, адже вона користується попитом і люди готові її винаймати. Найцікавішим є те, ще мова йде не лише про оренду квартир чи будинків, а й усіх локацій. Тобто, навіть, якщо Ви - власник закинутого приміщення, з нього можна зробити атмосферне місце, яке люди винаймають під різні тематичні зйомки. Даний сервіс може допомогти власнику зробити його локацію прибутковою, тому що навіть найпростіші локації можуть стати у нагоді для людей, котрі хочуть оригінально організувати ту чи іншу подію.

Важливим пунктом у будь-якому аспекті нашого життя є правове регулювання. Під час оренди тієї чи іншої локації повинен бути укладений відповідний договір, повинні бути представлені документи, що підтверджують право власності, та певні довідки від орендодавця [6]. Наш сервіс передбачає усе необхідне для наших користувачів. Для того, щоб розмістити локацію на сервісі, власник повинен надати фото відповідних документів права власності та пройти реєстрацію. Також сервіс передбачає безпечну оплату, запобігання шахрайству та захист користувачів. Окрім того, важливим є те, що попередні відвідувачі можуть надавати власні відгуки про оренду того чи іншого приміщення, а потенційні користувачі мають змогу ознайомитись з ними та обрати найкращий перевірений варіант.

Одним з найпопулярніших фреймворків для створення кросплатформного мобільного додатку є React Native [7, 8]. React Native - це JavaScript бібліотека, створена компанією Facebook у 2015 році за допомогою мови програмування JavaScript [9]. Дану бібліотеку використовують для створення максимально гнучкого інтерфейсу користувача, окрім того, вона є відкритою для усіх та має велике ком'юніті, завдяки якому в Інтернеті є дуже багато готових рішень від інших розробників та можна швидко отримати відповідь від колег на своє запитання. Однією з вагомих переваг використання React Native є те, що розробник має можливість створювати деякі частини мобільного додатку за допомогою нативних мов програмування, таких як Java, Swift, Objective-C. Взаємодія між JavaScript кодом та нативною частиною відбувається за допомогою React Native Bridge, тобто, коли відбуваються якісь події в мобільному додатку на нативній стороні, вони перетворюються в повідомлення, яке передається через Bridge, завдяки чому JavaScript розуміє яка саме подія відбулась та як її обробляти.

На рисунку зображена архітектура мобільного додатку (рис. 1).

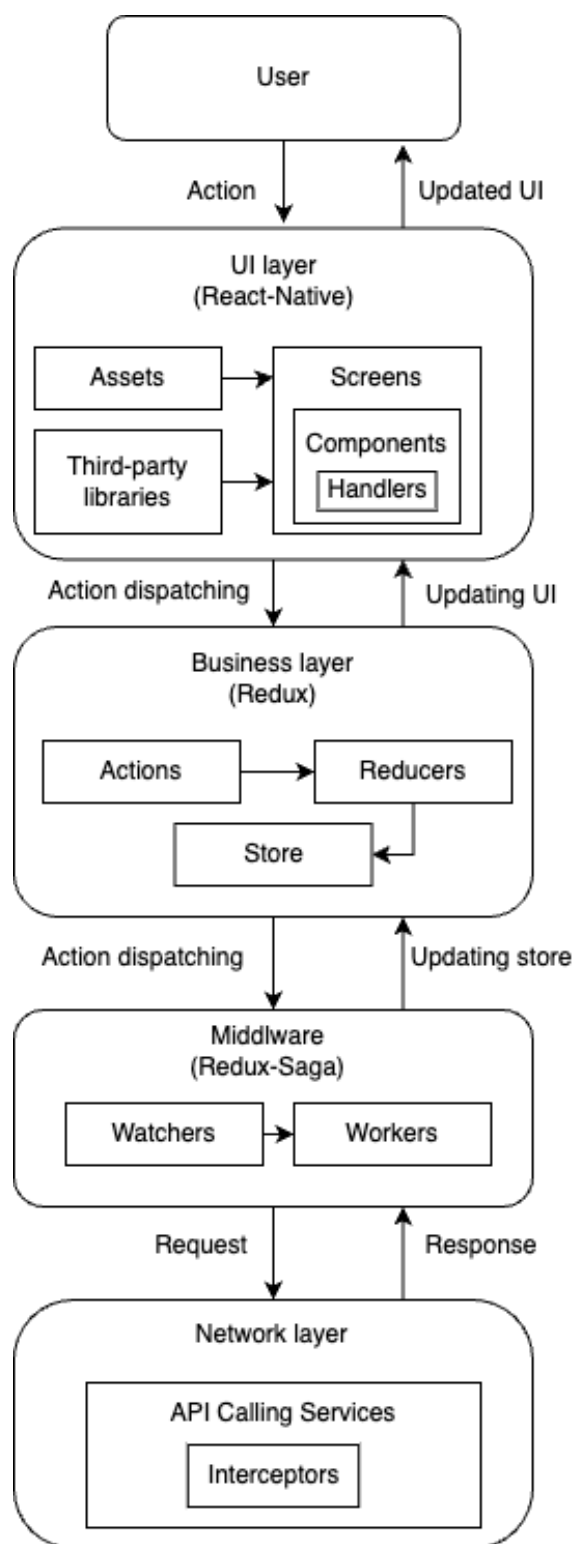

Рис. 1. Архітектура мобільного додатку для пошуку приміщень для оренди

Висновки. Сервіс дозволяє вирішити такі проблеми:

- проблему компаній-організаторів різних подій, які можуть використати наш сервіс, щоб легко і швидко знайти локацію для тих чи інших івентів;
- проблему людей різноманітних професій, таких як фотографи, відеографи, блогери, які часто є у пошуках студій для зйомок;
- проблему власників приміщень, які вже давно не є рентабельними

- проблему безпеки оренди приміщень;
- проблему підбору локацій під святкування весіль та інших важливих подій.

Окрім того, на перспективу плануємо певні нововведення, аби вдосконалити сам додаток:

- можливість відеоогляду кожного приміщення (3D огляду);
- можливість переглядати та завантажувати фото попередніх святкувань;
- можливість відразу у додатку скласти угоду з івент-агенством, декораторами, фотографами та відеографами.

Наш додаток пропонує торгову платформу, де люди можуть здавати свої приміщення в оренду користувачам, які у пошуках локацій під різні події та отримувати дохід від власності. Зручний функціонал, безпека з юридичної сторони, перевірені орендодавці та безліч цікавих локацій - це все про наш сервіс.

Список використаних джерел:

1. Офіційний сайт Airbnb. Вилучено з: <https://news.airbnb.com/about-us/>.
2. Офіційний сайт Booking.com. Вилучено з: <https://news.airbnb.com/about-us/>.
3. Свиначенко А. Житло в будь-якій точці світу: як Booking та Airbnb принесли засновникам мільярди, 2020. Вилучено з: <https://fakty.com.ua/ua/videos/zhytlo-v-bud-yakij-tochtsi-svitu-yak-booking-ta-airbnb-prynesly-zasnovnykam-milyardy/#>.
4. Офіційний сайт OLX. Вилучено з: <https://blog.olx.ua/pro-nas-uk/>.
5. Некрасов В. OLX Україна: як заробляє понад мільярд на рік, три "безсмертні" схеми шахрайств та як зміниться доставка, 2021. Вилучено з: <https://www.epravda.com.ua/publications/2021/06/15/675004/>.
6. Фонд державного майна України. Вилучено з: https://www.spfu.gov.ua/userfiles/old/pdf/file_1451030614_doc_01022013_1.pdf.
7. Офіційний сайт Kotlin. Кросплатформна розробка. Вилучено з: <https://kotlinlang.org/docs/cross-platform-mobile-development.html>.
8. Офіційний сайт Kotlin. Фреймворки для кросплатформної розробки. Вилучено з: <https://kotlinlang.org/docs/cross-platform-frameworks.html>.
9. Офіційний сайт React Native. Вилучено з: <https://reactnative.dev/>.

СЕКЦІЯ XVI. ТРАНСПОРТ ТА ТРАНСПОРТНІ ТЕХНОЛОГІЇ

АВТОМАТИЗОВАНІ СИСТЕМИ І ІНФОРМАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ: ОСНОВНІ ПОНЯТТЯ І НАПРЯМКИ РОЗВИТКУ

Федченко Людмила Василівна

здобувач вищої освіти факультету управління залізничним транспортом
Державний університет інфраструктури та технологій, Україна

Ващенко Дмитро Вікторович

здобувач вищої освіти факультету управління залізничним транспортом
Державний університет інфраструктури та технологій, Україна

Науковий керівник: Кириченко Ганна Іванівна

д-р.техн.наук, професор,

професор кафедри технологій транспорту та управління процесами перевезень
Державний університет інфраструктури та технологій, Україна

Транспортний сектор України відіграє важливу роль у соціально – економічному розвитку країни, адже розвинута транспортна система є передумовою економічного зростання, підвищення конкурентоспроможності національної економіки і якості життя населення. Україна володіє розвинутою інфраструктурою залізничного транспорту, за довжиною мережі залізниць Україна посідає друге місце у Європі – 21,7 тис. км. Для сприяння розвитку країни залізничний транспорт повинен розвиватися випереджальними темпами. З цією метою державою розробляються Транспортні стратегії, де позначені проблеми транспорту та намічені цілі, пріоритети та визначені основні напрямки реалізації стратегії.

Серед проблем наразі зазначено відставання в розвитку транспортно – логістичних технологій, мультимодальних перевезень, рівня контейнеризації, все це зумовлює високу частку транспортних витрат у собівартості перевезень, а це означає зниження конкурентоспроможності національного транспорту і залізничного зокрема.

Тому серед основних цілей розвитку визначено забезпечення конкурентоспроможності та якості транспортних послуг для економіки та доступності та якості для населення.

Серед напрямків, за якими передбачено вдосконалювати роботу транспорту визначені наступні:

- збільшення пропускної спроможності транспортної інфраструктури,
- створення логістичних центрів,
- удосконалення інформаційно – комунікаційних технологій,
- створення комплексних інформаційних систем управління, інтелектуальних транспортних систем.

Втілення цих заходів висуває нові вимоги до системи управління залізничним перевезеннями, до її взаємодії з системами управління промисловими підприємствами та інших видів транспорту. Такі системи координації потребують ефективного

управління багатьма об'єктами, не можливої без інформації про стан об'єктів, прогнозу процесів з об'єктами, а значить і без автоматизації систем управління.

На залізницях України функціонують сотні тисяч об'єктів управління близько однієї тисячі станцій, десятки локомотивних, вагонних депо, дирекції перевезень, дільниць на дирекціях, залізниці, кілька тисяч локомотивів, сотні тисяч вагонів (з кількома десятками їх власників) і все це потребує управління на мережі 21,7 тис. кілометрів. Тому сучасний рівень управління потребує створення апарату точних наук та методів їх використання на практиці, це пов'язано з розвитком кібернетики, методів дослідження операцій, які базуються на кількісних характеристиках процесів. Такі характеристики отримуються з інформаційних автоматизованих систем.

На залізничному транспорті функціонують автоматизовані системи різних рівнів управління: системи управління вантажними перевезеннями, продажем місць у пасажирських перевезеннях, управління сортувальною роботою станції, системи управління гірковими пристроями, системи матеріально – технічного забезпечення, системи обробки даних про роботу локомотивів та машиністів, локальні автоматизовані системи окремих процесів – нормування, обліку, фінансового, кадрового забезпечення, складання графіку руху поїздів, плану формування поїздів, проведення окремих інженерних розрахунків, система електронного документообігу працівників залізниці, а також системи зчитування інформації

Основні типи автоматизованих систем, що використовуються на залізниці, наведені на рис. 1

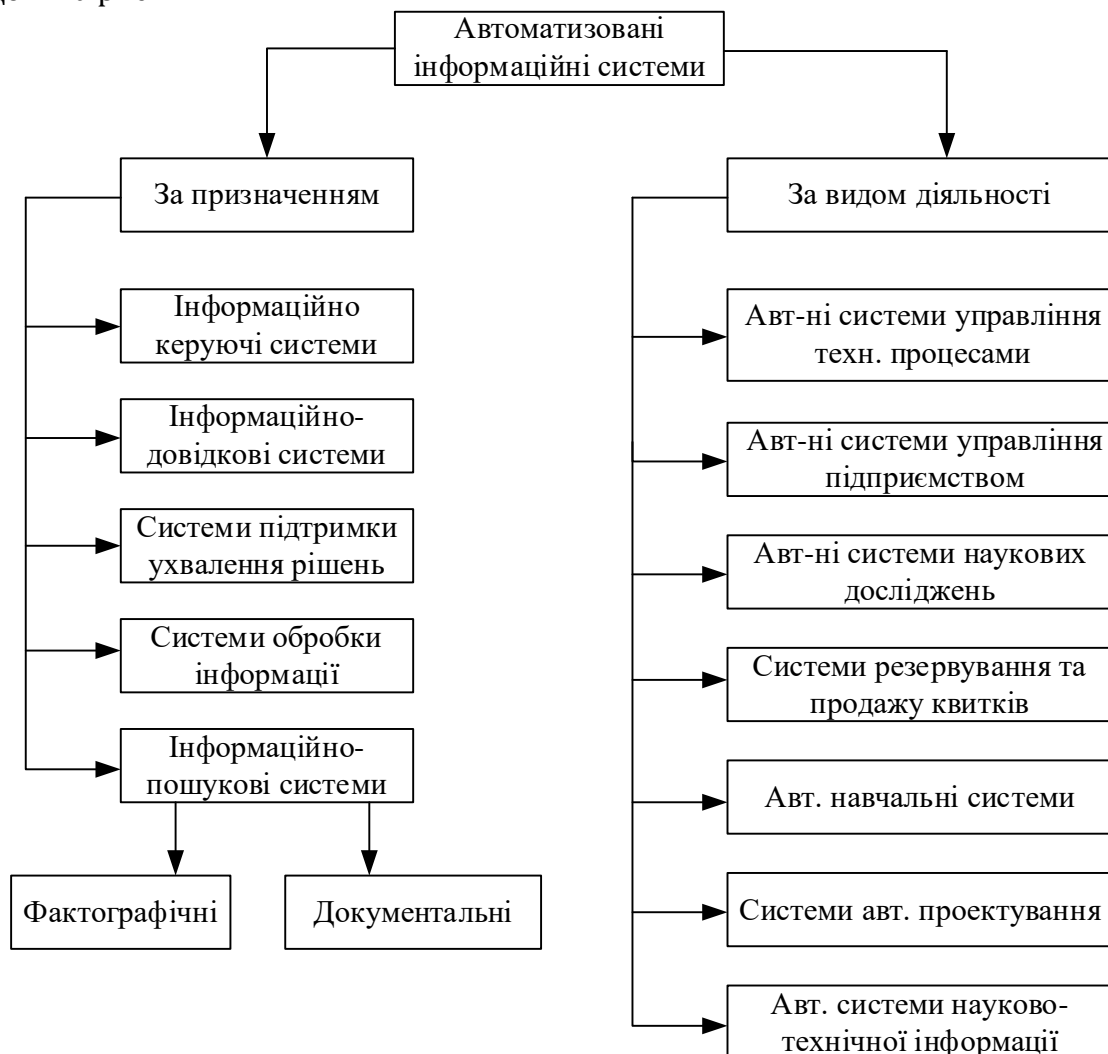

Рис. 1. Типи автоматизованих систем

У всіх перелічених системах оброблюється інформація про об'єкти управління залізничного транспорту. До об'єктів автоматизованих систем відносяться об'єкти управління на залізниці: вантажна відправка; контейнер; вагон, локомотив; поїзд; колія; станційний парк; станція; вагонне депо; локомотивне депо; контейнерний майданчик; під'їзна колія; диспетчерська дільниця; дирекція, залізниця, залізнична адміністрація; користувач залізничних послуг.

Зараз АСК ВП УЗ на мережі залізниць обслуговує більш ніж 12,5 тис. користувачів, щодобово оброблює 457 тис. технологічних документів, створює більш 500 тис. довідок та звітів, що забезпечують управління галуззю.

Автоматизована система залізниці містить інформацію про події з об'єктами управління, такими як вантаж, вагон, поїзд, колія, залізниця, станція, вантажні райони, диспетчерська дільниця, дирекція, УЗ.

Список використаних джерел:

1. Нові принципи взаємодії клієнта із залізницею: Автоматизована система Клієнт УЗ. (31.05.2011). *Магістраль*, 25, 2.
2. Кириченко Г. І. (2013). Концепція інтелектуальної транспортної системи управління процесами доставки вантажу. *Залізничний транспорт України*, 1, 37-40.
3. Стрелко О., Бердниченко Ю., Петриковець О., Блистіва Т. (2019). Аналіз впровадження автоматизованих систем управління на залізничному транспорті. *Транспортні системи і технології*, 2(33), 84-91. DOI: 10.32703/2617-9040-2019-33-2-8
4. Наказ Міністерства інфраструктури України «Про затвердження Порядку застосування електронного документообігу, пов'язаного з перевезенням вантажів залізничним транспортом»: від 16.11.2012 р. Офіційний вісник України. (2012. № 97. – Ст. 3931.
5. Петрашевський О. Л., Кириченко Г. І., Алексеєнко О. В., Герасименко А. В. Сучасна концепція побудови інформаційного моніторингу системи доставки вантажів при мультимодальних перевезеннях. *Вісник Національного транспортного університету*. 2011. Вип. 24(2). С. 205-208.

СЕКЦІЯ XVII. ФІЗИКО-МАТЕМАТИЧНІ НАУКИ

APPLIED ASPECTS DIFFERENTIAL CALCULUS

Daniil Doroshenko

Student of the Faculty of Mechanics and Mathematics
Oles Honchar Dnipro National University, Ukraine

The derivative is the main tool of differential calculus that exists the fundamental method of mathematics, as evidenced by the words of the eminent mathematician Andrii Kolmogorov: "Strength and generality of the method of differential calculus is such that it cannot be fully evaluated without it all the beauty and usefulness of mathematics itself." This method arose in connection with problems of studying variable dynamic processes. Arising from practice, the concept of a derivative received a generalizing abstract meaning, which increased its applied value. Creation of differential calculus expanded the possibility of applying mathematical methods in natural science and technology. With the help of the derivative, processes and phenomena in natural sciences are investigated economic sciences. In the mentioned processes and phenomena, the state of bodies and their properties are constantly changing. The problem of determining the speed, with by which the value changes, and leads to the concept of the derivative. The discovery of the derivative and the foundations of differential calculus were preceded works of the French mathematician and lawyer Pierre Fermat, who in 1629 proposed methods of finding the largest and smallest values functions, drawing tangents to arbitrary curves using the derivative.

The work of René Descartes, who developed the method of coordinates, also contributed to this and the basics of analytic geometry. Only in 1666, the English mathematician and the mechanic Isaac Newton and, somewhat later, the outstanding German philosopher and mathematician Gottfried Leibniz independently discovered the theory differential calculus. Isaac Newton came up with the concept of the derivative, solving problems about instantaneous speed, and H. Leibniz – considering the geometric problem of drawing a tangent to a curve. The term "derivative" and its modern designation was introduced in 1797 by the French mathematician Joseph Louis Lagrange. He played a significant role in the development of differential calculus Leonard Euler, who in the work "Differential Calculus" (1755) used local extremum, largest and smallest values functions. He was the first to use the Greek letter Δ (delta) for notation of the increment of the argument and the increment of the function.

A whole series was solved using differential calculus problems of theoretical mechanics, physics and astronomy.

Halley, which became the triumph of science in the 18th century. With the help of these methods mathematics in the 18th and 19th centuries. studied various curves, found a curve of the fastest descent of a material point, learned to determine curvature lines And today the concept of a derivative is widely used in various fields in the fields of science and technology.

Application of the derivative when comparing the values of functions.

In practice, it is necessary to compare the value of the differential functions for arguments x and $x + \alpha$ where α is any positive number, i.e. must compare function values

$f(x)$ and $f(x + \alpha)$. It is clear that x and $x + \alpha$ must belong to the interval of differentiability of the function f . Often, it is convenient to use the derivative of the function f for comparison.

Indeed, if $f'(x) > 0$ on some open interval, then the function f grows on it, and therefore $f(x) < f(x + \alpha)$.

If on the considered open interval $f'(x) < 0$ is a function f decreases, and therefore $f(x) > f(x + \alpha)$, where x and $x + \alpha$ from the same interval.

Application of the derivative in solving comparison problems

Consider the function $f(x) = \frac{\ln x}{x}$, $x > 0$. $f'(x) = \frac{1 - \ln x}{x^2}$; $f'(x) > 0$ attached to $x \in (0; e)$ $f'(x) < 0$ attached to $x \in (e; +\infty) \Rightarrow x = e$ - is the maximum point \Rightarrow

If $0 < x_1 < x_2 \leq e \Rightarrow \frac{\ln x_1}{x_1} < \frac{\ln x_2}{x_2} \Rightarrow x_1^{x_2} < x_2^{x_1}$.

If $e < x_1 < x_2 \Rightarrow \frac{\ln x_1}{x_1} > \frac{\ln x_2}{x_2} \Rightarrow x_1^{x_2} > x_2^{x_1}$.

Application of the derivative in solving equations

The concept of a derivative is used when solving individual types equations in which there is a need to study the function for monotonicity and finding its extreme values. When solving equations, we use some properties monotonic and continuous functions:

If the function f is increasing or decreasing on some interval, then on this interval interval of the equation $f(x) = 0$ has at most one root. This property follows directly from the definition of an increasing and decreasing function. Root the equation $f(x) = 0$ is equal to the abscissa of the intersection point of the graph of the function $y = f(x)$ with axis Ox .

If the function f is defined and continuous on the segment $[a; b]$ and on his at its ends, its values are opposite in sign ($f(a) \times f(b) < 0$), then there exists at least one point $c \in (a; b)$ such that $f(c) = 0$. This is the famous Bolzano-Cauchy theorem. If the function f is defined and continuous on the segment $[a; b]$, differentiated in the interval $(a; b)$ and at the ends of the segment becomes the same values $f(a) = f(b)$, then there exists at least one point $c \in (a; b)$ such that $f'(c) = 0$. This is the famous Roll's theorem.

Geometrically, this means that when the conditions of Roll's theorem on graph of the function $y = f(x)$ there is at least one point C with coordinates $(c; f(c))$, in which the tangent to the graph of the function is parallel to the axis Ox .

Proof of inequalities

Let's begin the consideration of practical tasks with a descriptive statement monotonic behavior of the function.

Theorem: Let the function f be defined on the interval $[a; +\infty)$, moreover $\lim_{x \rightarrow +\infty} f(x) = b$, $b \in \mathbb{R}$.

a) If $f'(x) > 0$, $x \in [a; +\infty)$, then $f(x) < b$ for all $x \geq a$.

b) If $f'(x) < 0$, $x \in [a; +\infty)$, then $f(x) > b$ for all $x \leq a$.

Remarks: Examples of functions f that satisfy the conditions theorem, there is $f(x) = -\frac{1}{x} + b$ on the interval $[a; +\infty)$ and $f(x) = \frac{1}{x} + b$ on interval $[a; +\infty)$, where $a > 0, b \in \mathbb{R}$.

Proof: We limit ourselves to the proof of point a); point b) is proved similarly

By convention, the function f leads to a real number b as $x \rightarrow +\infty$ and has positive derivative. Then f is increasing on its domain. Let's prove it the desired inequality by the method of the opposite.

Suppose that at some point $x_0 \geq a$ we have $f(x_0) \geq b$. Let's consider an arbitrary point $x_1 > x_0$. Then, as a result of the growth of the function f , we get

$f(x_1) > f(x_0) \geq b$, so $f(x_1) > b$. When $x \geq x_1$, $f(x) > f(x_1)$ $x \geq x_1$, holds, therefore, by the boundary property $b = \lim_{x \rightarrow +\infty} f(x) \geq f(x_1) > b$, i.e. $b > b$.

Got a contradiction. Therefore, $f(x) < b$ for all $x \geq a$. Statement of point a) proved.

Solving inequalities using the derivative

Solving a certain class of inequalities is based on properties of a monotonic function on the entire domain of its definition or on some interval. And the study of the function for monotonicity is precisely carried out with the help of derivative.

If the function $y = f(x)$ on the interval $(a; b)$ increases (decreases) and $\alpha \in (a, b)$ is the root of the equation $f(x) = c$, i. e. $f(\alpha) = c$, then for $a < x < b$ it holds the inequality $f(x) > c$ ($f(x) < c$), and, conversely, for $a < x < \alpha$ holds inequality $f(x) < c$ ($f(x) > c$).

If the function $y = \varphi(x)$ increases (decreases) on the interval $(a; b)$, and the function $y = g(x)$ decreases (increases) on the same interval and $\alpha \in (a; b)$ is a root equation $\varphi(x) = g(x)$, i. e. $\varphi(\alpha) = g(\alpha)$, then for $a < x < b$ it holds the inequality

$\varphi(x) > g(x)$ ($\varphi(x) < g(x)$), and for $a < x < \alpha$ it holds the inequality $\varphi(x) < g(x)$ ($\varphi(x) > g(x)$).

Note that the inequality $\varphi(x) > g(x)$ ($\varphi(x) < g(x)$) can be considered as an inequality of the form $f(x) > 0$ ($f(x) < 0$), where $f(x) = \varphi(x) - g(x)$.

But in practice, it is sometimes more convenient to investigate monotonicity separately functions $y = \varphi(x)$ and $y = g(x)$, not their difference.

Proof of identities using the derivative

A certain class of identities can be successfully proved if use the sign of constancy of a continuous function on some interval or on the entire domain, namely: if the function φ is continuous on the interval X and at each point of this interval its derivative: $\varphi'(x) = 0$, then the function: φ became on this interval, i.e. $\varphi(x) = c$. Or otherwise, if the function f and g are continuous on the given interval X and have the same derivatives for any interior point of the interval X , then the difference of these functions by X became, that is, $\varphi(x) = f(x) - g(x) = c$.

So, to prove that $f(x) = g(x)$, where f and g are differentiable by X , it is identity on the interval X , it suffices to make sure that $f'(x) = g'(x)$ and $f(\alpha) = g(\alpha)$, where α is any value from X .

References:

1. Bondarenko, T. Bondarenko V. The mechanical meaning of the derivative. Derived in physics and technology. 11th grade / T. Bondarenko, V. Bondarenko // Mathematics in school. – 2004. – No. 7. – P.26-29.
2. 17. Ushakov, R.P. The derivative helps to prove inequalities / R.P. Ushakov // In the world of mathematics. – 2010. – No. 2. – P. 24-30.
3. Ryzhov, Yu. M. Derivative and its application / Yu. M. Ryzhov. - K.: Vyshcha Shk., 1977. - 83 p. – (Library of the Physics and Mathematics School. Mathematics).
4. 12. Rafalska, M. V. Application of the derivative in solving equations / M. V. Rafalska // In the world of mathematics. – 2004. – No. 4. – P. 32-41.
5. Bulak, T. P. Application of the derivative in examples from mathematics and in problems from physics / T. P. Bulak, O. V. Nazarenko // Everything for the teacher. – 2013. – No. 1. – P. 25-26.

MODELLING AMINO ACID THREONINE UNDER IONIZING RADIATION: MECHANISM OF FRAGMENTATION

Remeta Yevhen

leading scientific researcher

Institute of Electronic Physics of National Academy Sciences of Ukraine, Ukraine

Scientific advisor: Kryachko Yevhenii

ORCID ID: 0000-0002-1401-0790

doctor of physical and mathematical sciences, leading scientific researcher

Bogolyubov Institute for Theoretical Physics of National Academy Sciences of Ukraine, Ukraine

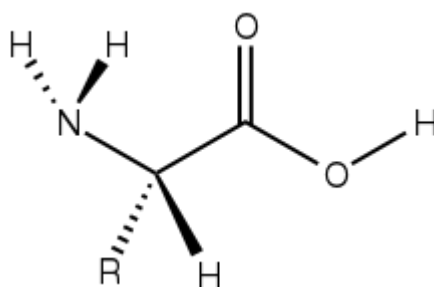
Abstract. *This work grew from our observations, mainly of the second co-author, over the years on the chemical reactions of amino acids under ionization that have been often debated, interpreted differently and not always clearly. Usually chemical reactions produce messy mixtures of products. The reaction of the interaction of amino acids with ionization radiation - or, simply, ionization - is no exception. The intricacies of its description has attracted the attention of researchers over the past few decades. On the contrary, we set ourselves the goal of elucidating the molecular orbital mechanism of the fragmentation process, which underlies the aforementioned reaction and prevails in the latter, using the amino acids threonine whose interaction with radiation is considered in this work quantum mechanically, within the density functional theory. And thus, we came to the conclusion that along with fragmentation, there is in parallel some alternative pathway that fuses fragmentation products via a novel "fragmentation bonding". The latter is studied in detail on the example of threonine ionization, extended to the 2nd order of the Möller-Plesset perturbation theory.*

1. Introduction

This topic is not new. In the 21st century, the century of gadgets and of the second technological revolution, only the lazy does not discuss interactions of life organisms, containing, as a human body, hundreds of trillions of cells, with ionizing radiation¹ in many of possible manifestations: Chernobyl and Fukushima (high-energy radiation), cosmic rays, rocks' nucleotides, different medical treatments, and the other sources of rather low-energy radiation (see Refs. [5-10] and references therein).

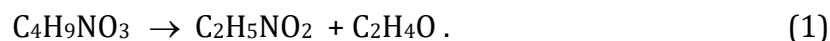
At the cell or biomolecular level, these interactions are a matter of life and death since the resulted low-energy electrons produce the long-term effects that cause a variety of biological damages, including an increased risk of cancer in particular. For instance, the life of the next generation inherits, throughout a death, various traits - genetic information - from the previous-life one. This genetic information is transmitted via some architect-like rules which altogether are named as the genetic code. The latter translates the genetic information that is stored in the DNA into proteins by means of 20 amino acids, the group of organic molecules containing both acidic carboxyl group (-COOH) and a basic amino group (-NH₂) and the building blocks of proteins in living cells, that codes each specific codon(s).

¹ In conventional wisdom, "radiation is the emission of energy in the form of waves or particles, such as electrons for example, through space or ... a material medium" ([1,2]; see also Wikipedia and Ref. [3]). "Ionizing radiation is a term used for any radiation that is capable of ionizing (i.e. removing electrons from) atoms or molecules of the medium being traversed. Ionizing radiations are usually classified as either electromagnetic or particulate" [4]. Note that the concept of ionization is closely related to the formation of the Universe: A few minutes after the Big Bang, the entire Universe was ionized, i.e. the nuclei of hydrogen and helium had no electrons bound to them (S.E.I. Bosman et al. Hydrogen reionisation ends by $z = 5.3$: Lyman- α optical depth measured by the XQR-30 sample. ArXiv: 2108.03699 (2022); P. Plait, What reionized the Universe, and when? <https://www.yahoo.com/entertainment/reionized-universe-130013955.html>).

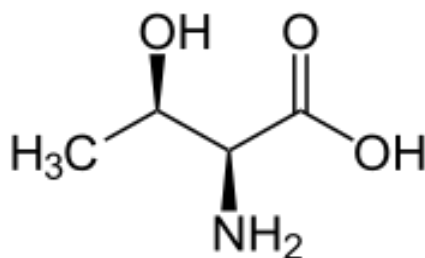

Scheme 1. **A general neutral structure of L-amino acid (from Wiki: https://en.wikipedia.org/wiki/Amino_acid). α -amino acid is the amino acid whose amino nitrogen atom is bonded to the α -carbon which is bonded to the carboxylate group which is now in *cis*-position.**

Under ionizing radiation the amino acid exposes to damage, in particular undergoes fragmentation along the $[H_2OOC-NH_2-H]C_2-C_7-OH-CH_3$ bond that has already been studied experimentally [3,11-19]: for L-threonine, for instance, the fragmentation channel is the following [16]:

These patterns may then spread throughout the genetic code and cause its damage that, in turn, produces damaged cells. The deleterious effects of the latter on living organism can be so varied that it is even hard to imagine (e.g. [7,8]).

Scheme 2. **L(left-handed)-amino acid threonine (Thr: R = CH₃) C₄H₉NO₃¹.**

The present work aims to computationally unveil the physics of events that occur under bombarding the amino acid Thr by low-energy electrons with different radiation doses and that precede the fragmentation, and thus, constitute the pre-fragmentation stage. In particular, we will demonstrate that these events involve novel fragmentation patterns which mechanism of formation will be studied as well. To model amino acids participating in the above experiments, we consider threonine ([20]; see also [21]) shown in Scheme 2.

Speaking generally, the problem of fragmentation of amino acids and peptides they compose under ionization has been an issue that has lingered among chemists and biophysicists for decades [22-24]. Thus, the main motivation of the present paper was to computationally resolve a longstanding controversy in the science community about the mechanism of fragmentation, which we propose on the basis of molecular-orbital theory that includes the concept of a so called Dyson orbitals [25-27]. For this purpose, we have chosen the following layout. The second Section describes the computational methodology and the third one step by step reveals some backstage simulating the fragmentation of Thr. Section 4 concludes this work

2. Computational Methodology

The computational methodology is based on using the GAUSSIAN package of quantum-chemical programs [28] and on the B3LYP density functional theory (DFT) in junction with

¹ Threonine is encoded by the codons starting with AC (ACU, ACC, ACA, and ACG), respectively.

the Pople's 6-311++G(d,p) basis set which has already been employed for such class of tasks (see, e.g. [14,29] that reports six and seven conformers of L-threonine in the gas phase, respectively).

All reported energies, except those in Table 1, were calculated by taking the zero-point energies (ZPE) into account.

3. Backstage of Fragmentation of L-threonine

Since the beginning of our narrative was referred to L-threonine, the latter starts this Section.

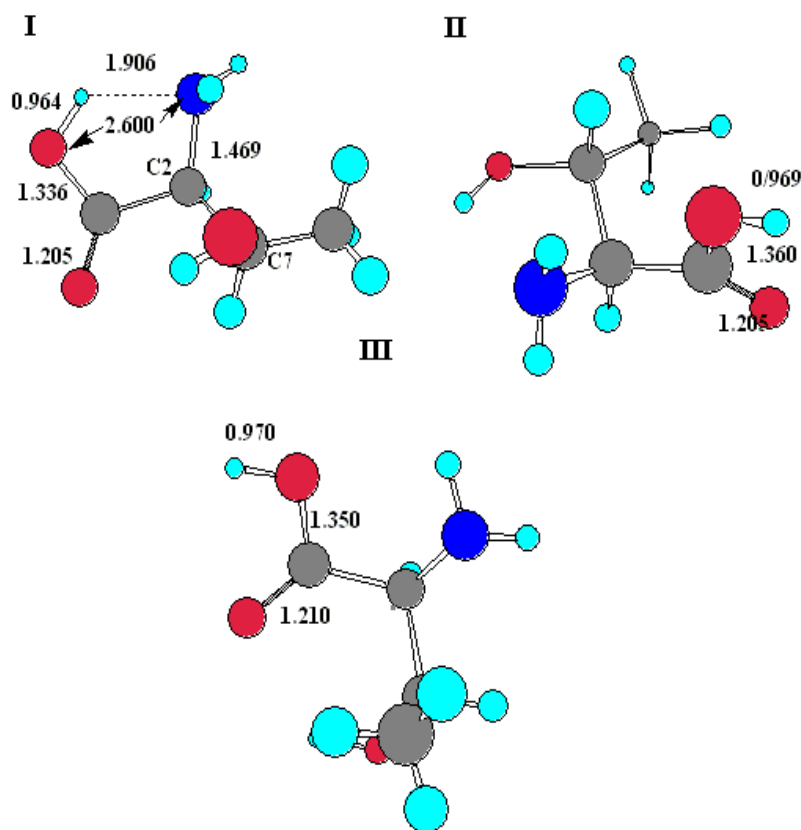

Fig. 1. Low-energy conformers I - III of L-threonine studied in the present work. Bondlengths are given in Å, and bond angles in °. Their energies and ZPEs are listed in Table 1. Conformer I is drawn on the cover page of [21]

On the lower-energy portion of the ground-state potential energy surface (PES) of L-threonine, we determine three noteworthy structures I - III which are displayed in Fig. 1. Some their properties are listed in Table 1.

According to Scheme 3, conformers I - III lie within ~ 3 kcal \cdot mol $^{-1}$. The lowest one is I, which highest stability is perhaps due to the hydrogen bonding C-O-H \cdots NH $_2$. To verify this suggestion, let consider the rotational isomer of I which is *cis*-I (Fig.1) - denote it as *trans*-I. The energy difference between them amounts to 2.6 kcal \cdot mol $^{-1}$. Neglecting a possible and rather weak H-bonding between *trans*-O-H group and C=O in COOH, one can characterize the above H-bond C-O-H \cdots NH $_2$ in I by the frequency shift $\Delta\nu = -286$ cm $^{-1}$ (red shift) and $\Delta r(\text{O-H}) = -0.006$ Å (bond contraction) with the H-bondlength $R = 1.906$ Å.

This Table 1 shows that conformer I resembles the conformer IIb of [29] which lies only 34 cm $^{-1}$ above the ground-state one (Fig.5, [29]), II - III $'_{\alpha a}$ (lies 284 cm $^{-1}$ above the ground-state), and III is apparently new. According to the present calculations, I is at the bottom of our PES, II and III are 1.08 and 3.31 kcal \cdot mol $^{-1}$, correspondingly, above it.

Table 1

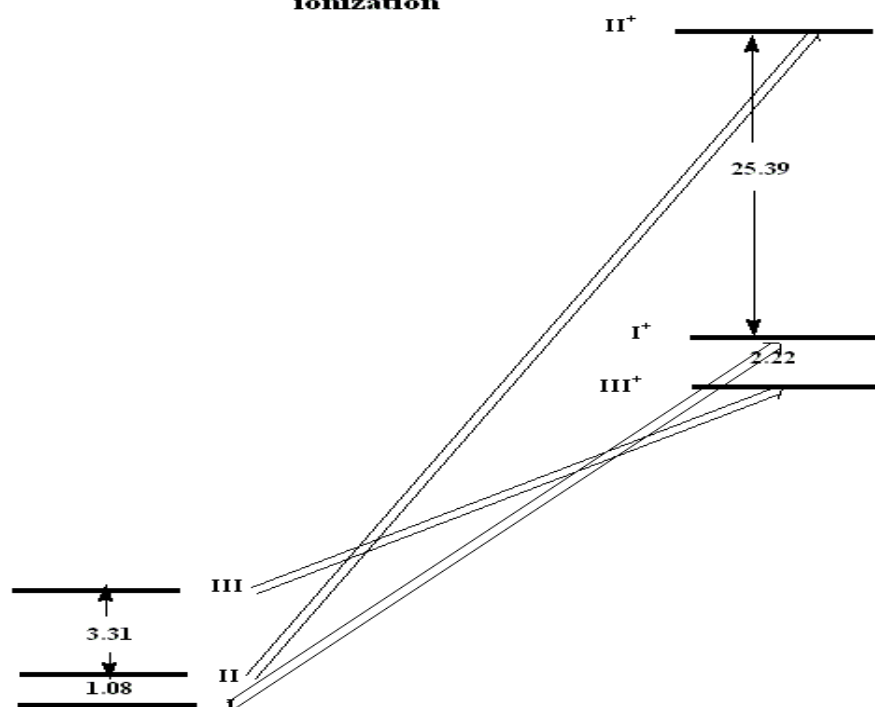
Rotational constants, A, B, and C (in MHz), electric dipole moment components (in D), energy (hartree), and ZPE (kcal·mol⁻¹), vertical (VIE) and adiabatic ionization (AIE) energies (in eV) of the studied low-energy conformers I-III of L-threonine and their cations (in brackets; energy and ZPE)

Structure	I= IIb	II= III' _{αa}	III
A	3204	2880	2731
B	1500	1549	1719
C	1256	1223	1340
μ _x	3.07	2.08	2.48
μ _y	2.98	1.57	1.66
μ _z	0.90	1.28	0.10
μ _{total}	4.37	2.90	2.99
Energy +438, hartree	-0.426916 (-0.152258)	-0.424871 (-0.114167)	-0.421117 (-0.157004)
ZPE, kcal·mol ⁻¹	88.73 (85.00)	88.53 (86.49)	88.40 (85.75)
VIE, eV	9.602	9.372	9.404
AIE, eV	7.312	8.366	7.072

Let us move on to the topic of this paper. To ionization of the studied conformers. Their scenarios of ionization - or ionization paths - are demonstrated in Figs. 2-4 that end at the corresponding cations. The first step on these paths are resulted in the conformers whose structures are identical to those of neutrals and characterized by the VIEs which are tabulated in Table 1. The highest VIEs correspond to the ionization paths of I and III which resemble the fragmentation (1), though each in its own manner, and resemblance has the meaning to some extent, rigorously speaking.

Let explain. The present calculations demonstrate that

(i) the ionization path of I ends at (Fig. 2)

Scheme 3. Energetic ordering of conformers I - III (on the left side) and their cations (on the right)

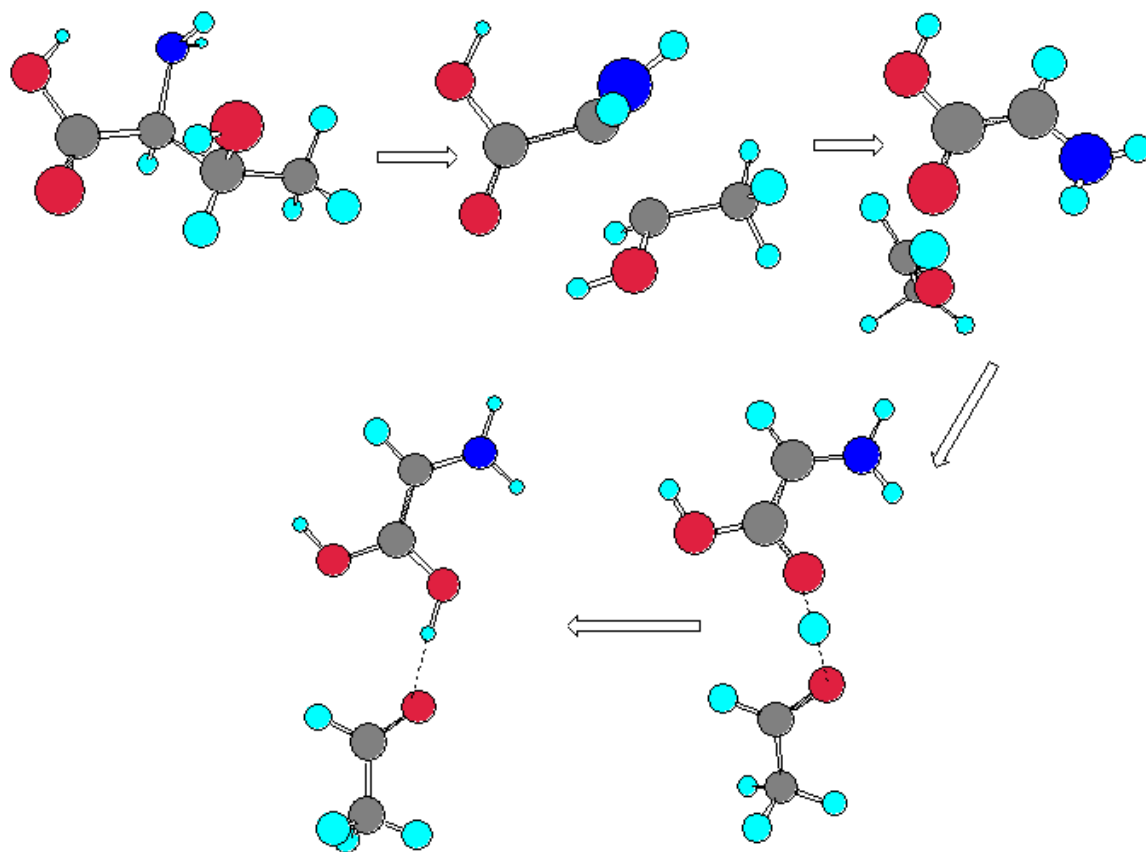

Fig. 2. Scenario of ionization of the conformer I of threonine.

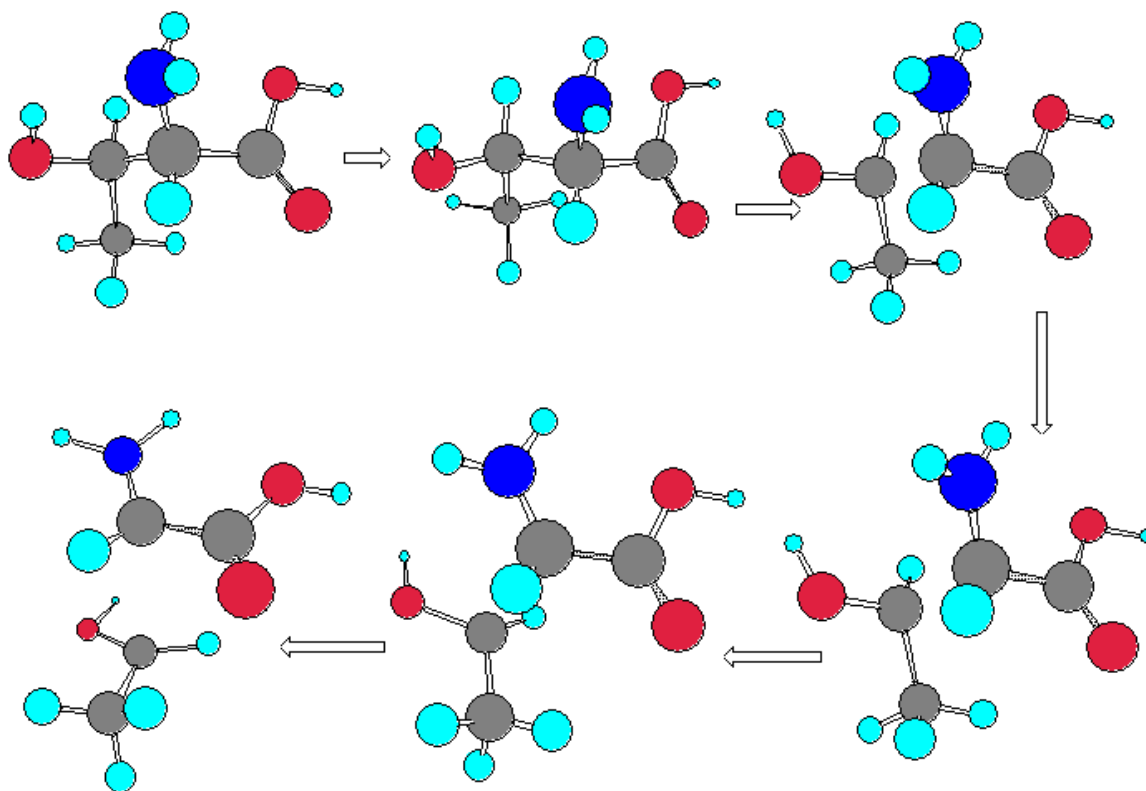

Fig. 3. The ionization path of the conformer II of threonine.

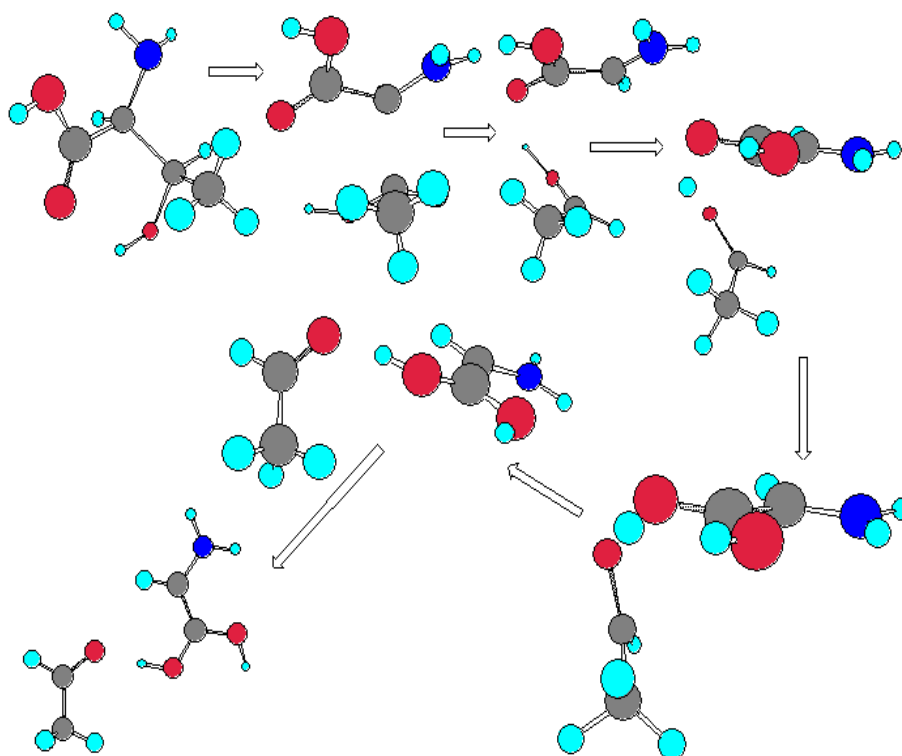
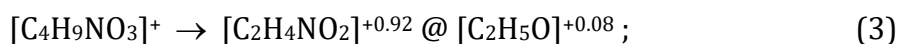
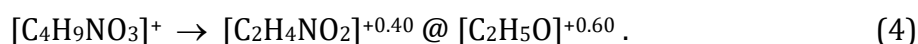

Fig. 4. **Scenario of ionization of the conformer III of threonine.**

(ii) the ionization path of III ends at (Fig. 4)

where the superscript charges are derived from the corresponding Mulliken charges, and where the sign @ is introduced in (2) and (3), first, to indicate a hydrogen bond O-H...O that holds together sub-fragment cationic species therein, and second, to emphasize its difference from the sign '+' that in (1) means the fragmentation¹. Therefore, we conclude that the type of reactions (2) and (3) do not refer to fragmentation². We bestow a word 'fragmentation' two meanings: one is a real fragmentation when a system under consideration is partitioned into two or more subsystems separated from each other by an infinity distance, and the other is a so called 'fragmentation bonding' when a molecule under study is partially dissociated and the product species are formed. Note that the ionization path of III is by $\sim 2.2 \text{ kcal}\cdot\text{mol}^{-1}$ more stable than that of I. The path of II is placed ca. $25.4 \text{ kcal}\cdot\text{mol}^{-1}$ above the path of I. The ionization path of II that is shown in Fig.3 is different from (2) and (3) and ends actually at

meaning a non-covalent complex of sub-fragment cations on the r.h.s.

¹ According to the IUPAC Gold Book, Compendium of Chemical Terminology (2005-2022; Version 3.0.1: <https://goldbook.iupac.org/>), fragmentation is defined either as "1. The heterolytic cleavage of a molecule according to the general reaction: $a-b-c-d-X \rightarrow (a-b)^+ + c=d + X^-$; 2. The breakdown of a radical into a diamagnetic molecule or ion and a smaller radical; or 3. The breakdown of a radical ion in a mass spectrometer or in solution, forming an ion of lower molar mass and a radical." And further: "A fragmentation reaction may be written $M_1^+ \rightarrow M_2^+ + M_3^-$."

² The fact that, on the one hand, the word 'fragmentation' appears in the title of the work can lead to misunderstanding, and, on the other hand, the reaction under consideration, although similar to it to some extent, is fundamentally not one. This is just a tribute to fashion or this topic.

Figure 5 shows the final products of the fragmentation of cations of conformers I - III according to reactions (2)-(4). Regarding the cations of the conformers I and III, the corresponding angles and distances are indicated for the O-H-O bond. In the case of II, the distance between C2 and C4 atoms is shown as well.

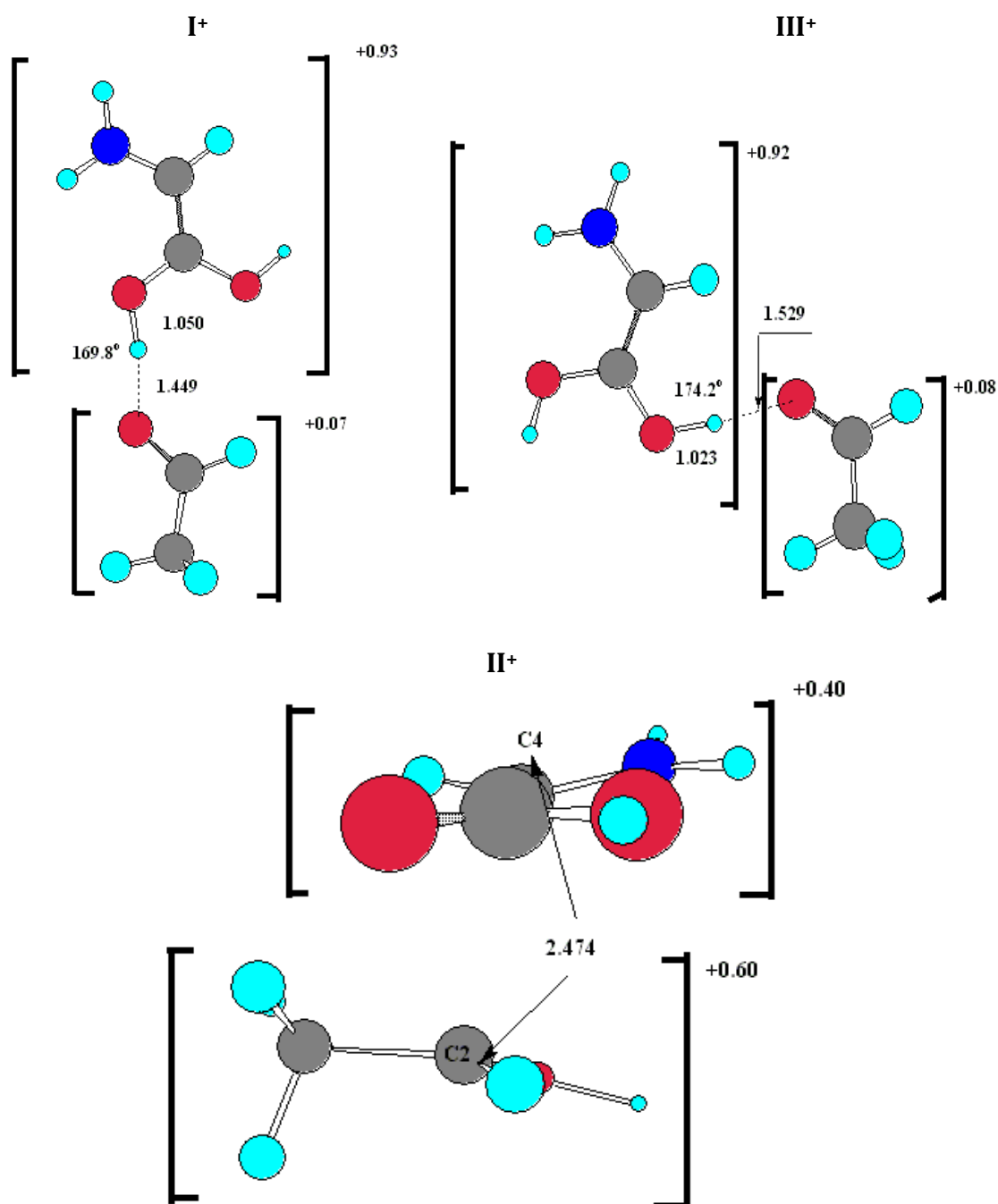

Fig. 5. Threonine cations I⁺, II⁺, and III⁺.

4. Afterword: Conclusions

Summarizing, physics behind ionization of threonine looks like this. Previously, it was believed that ionization and subsequent dissociative ionization of the aliphatic amino acids occurs due to removal of one of the electrons from the unbounded pair on the nitrogen ([22], p. 839) via a very simple mechanism.

The present computer simulation demonstrates that the ionizing electrons interact with the outer electrons of threonine that fill its least energetically bound orbital - HOMO. The HOMO of the studied threonine is depicted in Fig. 6. This leads to appearance of their fragmentation (see, e.g. [30]). A free electron(s) deposit energy into it, which can be sufficient either for its complete or partial excitation. This constitutes the threonine ionization process. Since part of the HOMO is located on the C2-C7 bond, this ionization destroys it and opens a new reaction pathway that leads to the formation of the so-called "fragmentary bond" between threonine ionization products, somewhat differently (non-integer), ionized. This generates a new, intermediate cationic threonine complex which is energetically located below the fragmentation limit, composed of integer-ionized decay products.

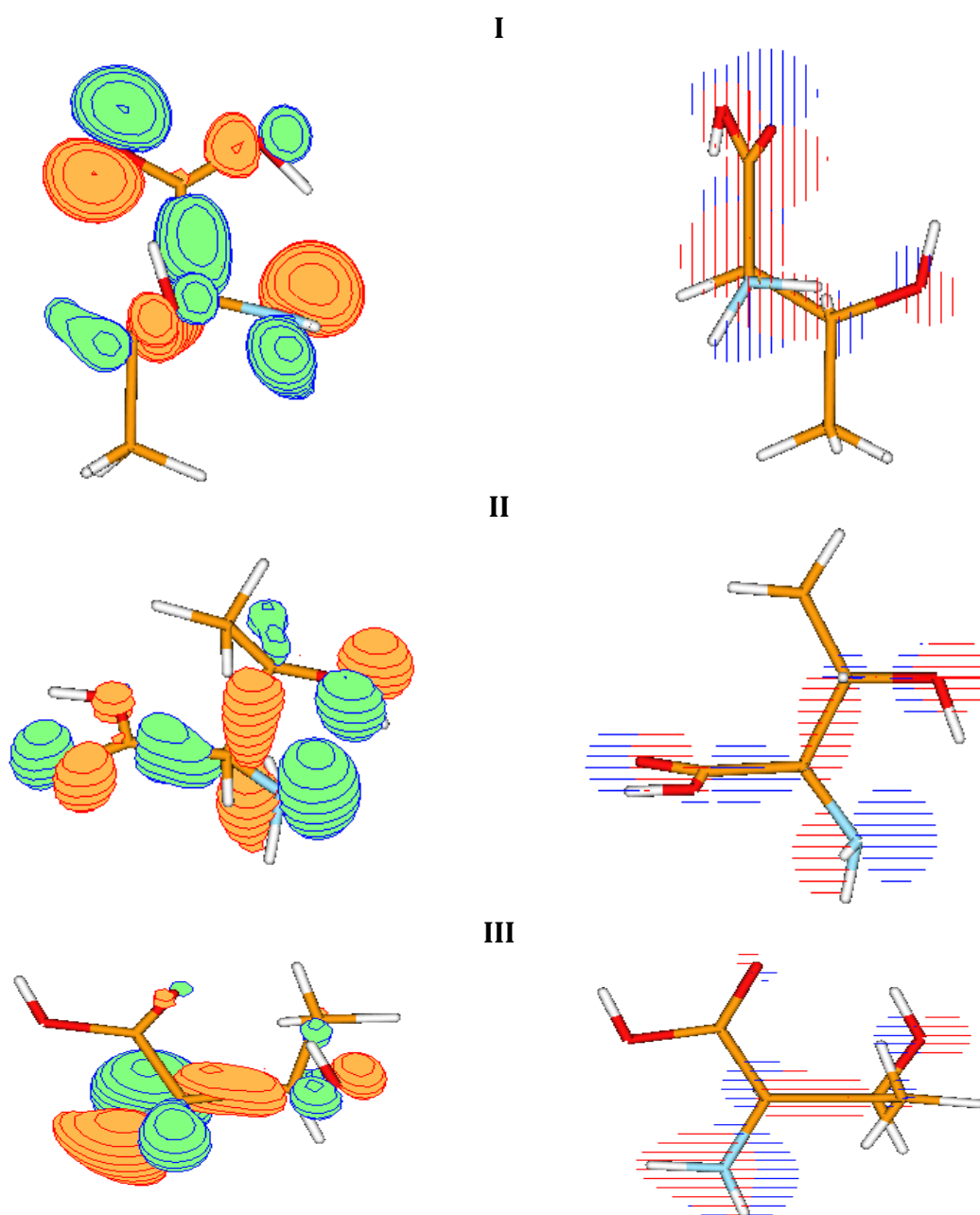

Fig. 6. The HOMOs of the studied conformers I-III of threonine: left-orbital mode; right-molecular mode

Acknowledgments

The present work was *partially* supported (to E.S.K.) by the Project of the Department of Physics and Astronomy of the National Academy of Sciences of Ukraine "Conformational Mechanics of DNA Macromolecule under Influence of biologically active molecules and ions" (0122U002279; priority theme 1230), and (to E.Yu.R.) by the Project of Fundamental Scientific Research Council (Grant ДБ-912 "Elementary processes of interaction of slow electrons and photons with many-electron atoms with open *p*- and *d*-shells").

References:

1. E.W. Weisstein, Radiation. Eric Wesstein's World of Physics. Wolfram Research, 2014.
2. Radiation. The free dictionary by Fartex. Fartex, Inc., 2014.
3. (a) J. Tamulienė, L. Romanova, V. Vukstich, and A. Snegursky, High-energy ionizing radiation influence on the fragmentation of glutamine. *The Eur. Phys. J. D* 104, 13 (2020); (b) J. Tamulienė, L. Romanova, V. Vukstich, A. Papp, L. Baliulytė, and A. Snegursky, On the influence of low-energy ionizing radiation on the amino acid molecule: valine case. *Lithuan. J. Phys.* 58 (2), 135-148 (2018); (c) В.С. Вукстич, Л.Г. Романова, И.Г. Мегела, А.В. Папп, А.В. Снегурский, Фрагментация молекулы валина электронным ударом. *Письма в ЖЭТФ* 43 (9), 10-19 (2017); (d) A. Papp, PhD Thesis, Uzhgorod, 2019; (e) and references therein.
4. M.A. Hill and R.L. Ullrich, Ionizing Radiation, In: *Tumor Site Concordance and Mechanisms of Carcinogenesis*, R.A. Baan, B.W. Stewart, and K. Straif, Eds. IARC Sci. Publ. No. 165. Lyon, 2019. Ch. 18.
5. G. Ries, W. Heller, H. Puchta, H. Sandermann, H.K. Seidlitz and B. Hohn, Elevated UV-B radiation reduces genome stability in plants. *Nature* 406, 98-101 (2000); See also UV radiation destabilizes plant DNA. *C&EN* July 10, 46 (2000).
6. W. Han and K.N. Yu, Ionizing Radiation, DNA Double Strand Break and Mutation, In: *Advances in Genetic Res.* Vol. 4. K.V. Urbano, Ed. Nova Science Publ., Inc., N.Y., 2010. Ch. 7.
7. Rousseaux, M. C. et al. Ozone depletion and UVB radiation: Impact on plant DNA damage in southern South America. *Proc. Natl Acad. Sci. USA* 96, 15310–15315 (1999).
8. Tevini, M. In *UV-B Radiation and Ozone Depletion: Effects on Humans, Animals and Plants, Microorganisms and Materials*. Tevini, M., Ed. CRC Press, Boca Raton: Lewis Publishers, USA, 1993. pp. 125– 153.
9. (a) J. Clark, A.P. Kushekevsky, and M.A. Slifkin, Letter to the editor. *Radiation Effects* 2 (4), 303-304 (1970); (b) H. Abdout-Carime and L. Sanche, Alteration of Protein Constituents Induced by Low-Energy (< 40eV) Electrons. III. The Aliphatic Amino Acids. *J. Phys. Chem. B* 108, 457-464 (2004).
10. (a) J.D. Watson, T.A. Baker, S.P. Bell, A. Gann, M. Levine, and R. Losick, *Molecular Biology of the Gene*, 5th Ed. Cold Spring Harbor Lab. Press, 2003. Ch. 9. (b) A.G. Harrison and R.J. Cotter, Methods of ionization, *Methods in Enzymology* 193, 3-37 (1990). (c) K.P. Chatzipapas et al, Simulation of DNA damage using Geant4-DNA: an overview of the "molecularDNA" example application. *ArXiv: 2210.01564* (2022).
11. L. Baliulytė, Quantum chemical investigations of the fragmentation of amino acids by low energy electrons. Doctoral Dissertation. Institute of Biosciences, Vilnius University, Vilnius, 2020.
12. S. Simon, A. Gil, M. Sodupe, and J. Bertran, Structure and fragmentation of glycine, alanine, serine and cysteine radical cations. A theoretical study. *J. Mol. Struct.(THEOCHEM)* 737, 191-197 (2005).
13. J. Tamulienė, L. Romanova, V. Vukstich, A. Papp, S. Shkurin, L. Baliulytė, and A. Snegursky, On the influence of low-energy ionizing radiation on the amino acid molecule: proline. *Eur. Phys. J. D* 70(6), 143- (2016).
14. B. Farajmand and H. Bahrami, Electron Ionization of Serine and Threonine: a Discussion about Peak Intensities. *Phys. Chem. Res.* 4(4), 539-551 (2016).
15. J. Tamulienė, L. Romanova, V. Vukstich, A. Papp, L. Baliulytė, and A. Snegursky, The Influence of Low-Energy ionization Radiation on The Amino Acid Molecule: Valine. *Lith. J. Phys.* 58 (2), 135-168 (2018).

16. J. Tamuliené, L. Romanova, V. Vukstich, A. Papp, L. Baliulyté, and A. Snegursky, The impact of low-energy ionizing radiation on glutamine. *Int. J. Mass. Spectrom.* 444, 116185 (2019).
17. J. Tamuliené, L. Romanova, V. Vukstich, and A. Snegursky, High-energy ionizing radiation influence on the fragmentation of glutamine. *Eur. Phys. J. D* (2020).
18. J. Tamuliené, L. Romanova, V. Vukstich, V. Rizak, and A. Snegursky, Fragmentation of threonine under low-energy electron impact. *Eur. Phys. J. D* 75, 31 (2021).
19. L. Baliulyte and J. Tamuliené, On the influence of water on fragmentation of the amino acid L-threonine. *Open Phys.* 17, 250-262 (2019).
20. The structure and functions of amino acids. *Encyclopedia Britannica, Inc.*, 2022. <https://www.britannica.com/science/amino-acid> .
21. Threonine. *Food Sources, Functions and Health Benefits*. J. Coleman, Ed. Nova Science Publishers, Inc., N. Y. , 2015.
22. G. Junk and H. Svec, The Mass Spectra of the α -Amino Acids. *J. Amer. Chem. Soc.* 85 (7), 830-845 (1963).
23. (a) E.W. Schlag, S.Y. Shen, D.Y. Yang, H.L. Selzle, and S.H. Lin. Theory of Charge Transport in Polypeptides. *J. Phys. Chem. B* 104, 7790-7794 (2000). (b) E.W. Schlag, H.L. Selzle, P. Schanen, R. Weinkauff, and R.D. Levine. Dissociation Kinetics of Peptide Ions. *J. Phys. Chem. A* 110, 8497-8500 (2006).
24. (a) R. Weinkauff, P. Schanen, D. Yang, S. Soukara, and E.W. Schlag. Elementary Processes in Peptides: Electron Mobilit and Dissociation in Peptide Cations in the Gas Phase. *J. Phys. Chem.* 99, 11255-11265 (1995). (b) R. Weinkauff, P. Schanen, A. Metsala, E.W. Schlag, M. Burgle, and H. Kessler. Highly Efficient Charge Transfer in Peptide Cations in the Gas Phase: Threshold Effects and Mechanism. *Ibid.* 100, 18567-18585 (1996). (c) R. Weinkauff, L. Lehr, and A. Metsala. Local Ionization in 2-Phenylethyl-N,N-dimethylamine: Charge Transfer and Dissociation Directly after Ionization. *J. Phys. Chem. A* 107, 2787-2799 (2003).
25. R. McWeeny, *Methods of Molecular Quantum Mechanics*, 2nd Ed. Academic Press, San Diego, 2001. p. 461.
26. J.V. Ortiz, Dyson-orbital concepts for description of electrons in molecules. *J. Chem. Phys.* 153, 070902 (2020).
27. P. Gori-Giorgi, T. Gal, and E.J. Baerends, Asymptotic behaviour of the electron density and the Kohn-Sham potential in case of a Kohn-Sham HOMO nodal plane. *Mol. Phys.* 114 (7-8), 1-12 (2016).
28. M.J. Frisch et al., *Gaussian 03 (Revision C.02)*, Gaussian, Inc., Pittsburgh PA, 2003.
29. J.L. Alonso, C. Pérez, M.E. Sanz, J.C. López, and S. Blanco, Seven conformers of L-threonine in the gas phase: a LA-MB-FTMW study. *PCCP* 11, 617-627 (2009).
30. S. Bouchonnet, J.-P. Denhez, Y. Hoppilliard, and C. Mauriac. Is Plasma Desorption Mass Spectrometry Useful for Small-Molecule Analysis? Fragmentation of the Natural α -Amino Acids. *Analyt. Chem.* 64 (7), 743-754 (1992).

СЕКЦІЯ XVIII. СОЦІОЛОГІЯ ТА СТАТИСТИКА

ФАКТОРИ ПОШИРЕННЯ СОЦІАЛЬНО-НЕБЕЗПЕЧНИХ ХВОРОБ

Сапелкін Юрій Володимирович

ORCID ID: 0000-0003-1102-4393

кандидат соціологічних наук,

старший науковий співробітник

Інститут соціології НАН України, Україна

У сучасних умовах розвитку українського суспільства однією з важливих проблем, які потребують невідкладного вирішення є збільшення рівня захворюваності, пов'язаної із дією соціальних факторів. В Україні поширення соціально-небезпечних хвороб набуває масштабів епідемії. До соціально небезпечних хвороб (СНХ) прийнято відносити насамперед хвороби, що мають інфекційне походження, такі як туберкульоз, ВІЛ/СНІД, гепатити В та С, ІПСШ (венеричні захворювання), а також алкоголізм і наркоманія.

Актуальність вивчення «соціально небезпечних хвороб» [4] обумовлена тим, що їх поширення не лише становить суспільну небезпеку, але й активізується під впливом певних поведінкових факторів різних соціальних груп, які мають політичні, соціальні, економічні, культурні тощо коріння, а наслідки негативно впливають на стан здоров'я і якість життя населення, несуть в собі загрозу економіці і національній безпеці нашої держави, оскільки стають суттєвим навантаженням на органи охорони здоров'я та суспільства в цілому. Більшість з цих хвороб спричиняють тимчасову або стійку втрату працездатності; потребують величезних фінансових витрат на профілактику, лікування, реабілітацію, а деякі – терапії впродовж усього життя; негативно впливають на тривалість життя та спричиняють передчасну смерть; достатньо часто пов'язані зі злочинністю.

Аналіз шляхів розповсюдження негативних наслідків соціальних хвороб для суспільного здоров'я та інших аспектів життя соціуму уже давно перебувають у центрі уваги вітчизняних науковців. Зокрема, цьому напрямку досліджень присвячені праці таких науковців як Семигіна Т.В., Вовкогон О.Ю., які розглядають питання поширення соціальних хвороб у взаємозв'язку з глобалізаційними тенденціями розвитку суспільства, Феценко Ю.І., який головну увагу приділяє медико-соціальним аспектам цього явища. Шевчук Л.Т. робить наголос на регіональному аспекті зазначеної проблеми, Левчук Н.М. аналізує можливості протидії поширенню соціальних патологій в Україні та визначає основні напрями політики щодо запобігання асоціальним явищам і зменшення шкоди від них, Хожило І.І. - аспекти державного регулювання проблем щодо розповсюдження соціально-небезпечних хвороб в Україні.

Захворювання соціального характеру обумовлені переважно соціально-економічними умовами, що приносять шкоду суспільству і вимагають соціального захисту людини. Соціальні хвороби - хвороби людини, виникнення і поширення яких у визначальній мірі залежать від впливу несприятливих умов соціально-

економічного ладу. Процес поширення інфекційних хвороб в людському колективі - складне явище, на яке, крім чисто біологічних моментів (властивостей збудника та стану організму людини), мають величезний вплив і соціальні фактори: матеріальне становище народу, щільність населення, культурні навички, характер харчування і водопостачання, професія тощо.

Відомо, що спосіб життя людини на 50–70% [1] впливає на здоров'я громадян, а основним постулатом ВООЗ в програмі «Здоров'я – 21» є поведінковий (профілактичний) фактор. Крім того, формування здорової поведінки, як глобальної стратегічної мети людства, має знизити ризики погіршення психологічного здоров'я. Але проблему цю наразі не спроможна вирішити лише галузь медицини, оскільки в основі її лежить поведінковий чинник – ризикована поведінка українців щодо власного здоров'я та відсутність мотивації до його збереження.

Процес поширення інфекційних хвороб складається з трьох взаємодіючих ланок: 1) джерела інфекції (збудника, що виділяє мікроб мікробів або вірус); 2) механізму передачі збудників інфекційних хвороб; 3) сприйнятливості населення. Без цих ланок або факторів не можуть виникати нові випадки зараження інфекційними хворобами. В якості основних соціальних причин поширення інфекційних захворювань можна виділити наступні: низький рівень життя; безробіття; низький рівень заробітної плати; моральний занепад суспільства; відсутність цінностей; пропаганда нездорового способу життя, злочинність.

Найпоширенішою інфекційною хворобою в Україні, яка займає перше місце в структурі смертності людей від інфекційної патології є туберкульоз. Так, починаючи з 1995 року (коли кількість хворих перевищила один відсоток населення) у державі оголосили епідемію туберкульозу, яка невпинно прогресує і набуває загрозливих масштабів. Україна посідає друге місце в Європейському регіоні за рівнем захворюваності на туберкульоз та входить до п'ятірки країн світу з найвищим тягарем мультирезистентного туберкульозу [2]. Незважаючи на протитуберкульозні заходи, здійснювані в нашій країні, епідемічна ситуація із захворюваністю на туберкульоз залишається напруженою [6].

Водночас з 1994 року швидко поширився вірус імунодефіциту людини (ВІЛ). Попри впровадження масштабних програм протидії, фінансованих переважно міжнародними донорами, впродовж останніх років спостерігається зростання й інфікування ВІЛ, і смертності від СНІДу. Епідемія ця стосується перед усім молоді, людей працездатного віку та їхніх дітей.

Окрім цього існує проблема невизнаної державою епідемії гепатитів. За даними українського бюро Всесвітньої організації охорони здоров'я (ВООЗ), носіями гепатитів є 6% дорослого населення. Натомість громадські організації називають цифру 9%. Водночас практики й теоретики доходять висновку, що понад 90% хворих не знають про свій діагноз, а отримати кваліфіковану медичну допомогу можуть не більш як 1% [3].

За оцінками експертів, в Україні вірусним гепатитом С інфіковані більш 2 млн осіб (близько 5%), гепатитом В хворі більш 600 тис. наших співвітчизників. Головна проблема полягає в тому, що багато людей навіть не здогадуються про хворобу. За офіційними даними Центру громадського здоров'я, з початку 2019-го в Україні зареєстроване більш 82 тис. людей із хронічним гепатитом С і більше 23 тис. з гепатитом В. Однак, говорять медики, насправді зі 100 хворих вірусним гепатитом С діагноз поставлений лише п'ятьом, а зі 100 інфікованих гепатитом В - лише трьом [5].

Інфекції, що передаються статевим шляхом (ІПСШ) – національна проблема охорони здоров'я України. Проблема ІПСШ не можна відокремлювати від епідемії

ВІЛ/СНІД в Україні, оскільки одним з основних шляхів передачі ВІЛ-інфекції є статевий. За даними МОЗ в Україні щорічно реєструється близько 400 тисяч нових випадків сифілісу, гонореї, хламідіозу, герпесу, сечостатевого мікоплазмозу, генітального кандидозу та трихомонозу. Офіційна статистка відображає, за різними оцінками, від 30% до 40% реальної кількості випадків ІПСШ. Це пов'язано зі збільшенням прихованих форм і тим, що окремі групи населення не отримують належної дерматовенерологічної допомоги.

Соціально небезпечні хвороби поширюються по світу не тільки тому, що поки немає надійних вакцин і ліків, які здатні повністю виліковувати людей від них, але, головним чином, тому, що це переважно хвороби соціально мотивовані, тобто хвороби поведінки, які в умовах нестійкості системи ціннісно-нормативної регуляції поведінки та несформованості соціальної відповідальності з цих питань стають загрозливими для суспільства. І тому боротьба з ними не має вестися виключно економічними засобами та медико-лікувальними втручаннями, зокрема збільшенням фінансових вливань в медицину і фармакологію, а вимагає насамперед обґрунтованої державної політики, об'єднаних і збалансованих зусиль всього суспільства, формування свідомого ставлення до цієї проблеми на громадському і індивідуальному рівні, орієнтації на зміну поведінки, а не лише поглиблення обізнаності, тобто відповідної трансформації поведінки у кожного члена спільноти незалежно від того, чи стикався безпосередньо він сам, або люди з його найближчого оточення з подібними хворобами.

В цілому, чинники ризику поширення соціально-небезпечних хвороб можна розділити на наступні групи: поведінкові, фізіологічні, демографічні, пов'язані з навколишнім середовищем, генетичні.

Поведінкові фактори ризику зазвичай стосуються дій, які робить людина на свій розсуд. Тому такі фактори можуть бути усунені, або зменшені зміною способу життя або звичок поведінки. Як приклади можна привести: куріння тютюну, зловживання алкоголем, спосіб харчування, відсутність фізичної активності; довгострокове перебування на сонці без належного захисту, відсутність ряду вакцинацій, незахищені статеві контакти.

Фізіологічні фактори ризику пов'язані з організмом або біологічними особливостями людини. На них можуть впливати спадковість, спосіб життя і багато інших чинників. Як приклади можна привести: підвищена вага або ожиріння, високий артеріальний тиск, високий рівень холестерину в крові, високий вміст цукру (глюкози) в крові.

Демографічні фактори ризику відносяться до населення в цілому. Як приклади можна привести: вік, стать, підгрупи населення в залежності від роду занять, релігійної приналежності або рівня доходу.

Фактори ризику, пов'язані з навколишнім середовищем, охоплюють широке коло явищ, таких як соціальні, економічні, культурні та політичні чинники, а також фактори фізичного, хімічного і біологічного характеру. Як приклади можна привести: доступ до чистої води і санітарних умов, ризику на робочому місці, забруднення повітря, соціальне середовище.

Висновки. Протидія соціально небезпечним хворобам, зокрема їх профілактика на індивідуальному та колективному рівнях виходять за межі суто медичних втручань, мова йде про необхідність формування в державі комплексу соціально-економічних заходів щодо покращення умов та способу життя, навколишнього середовища, виховання тощо, спрямованого на створення умов, що унеможливають появу нових випадків соціально небезпечних інфекційних хвороб, а також

передбачають здійснення діяльності, спрямованої на послаблення негативного впливу цих інфекційних хвороб на громади та українське суспільство як соціальної системи загалом. В даному випадку вагому роль відіграють чинники середовища політики, світоглядні, ідеологічні позиції.

Соціальний аспект проблеми профілактики поширення соціально-небезпечних хвороб в суспільстві полягає в необхідності формування спільними зусиллями держави і суспільства відповідних ефективних поведінкових стратегій населення, однією з головних складових яких є відповідальність соціального або індивідуального суб'єкта за дотримання правил безпечної поведінки та підтримання здорового способу життя заради суспільної та особистої безпеки.

Список використаних джерел:

1. Заюков І. В. Територіальні особливості самооцінки здоров'я населенням України / І. В. Заюков // Стратегічні пріоритети. -2016. - № 1. -С.55-62
2. Концепція реформування механізму розробки та впровадження державної політики протидії захворюванню на туберкульоз та інші соціально небезпечні інфекційні хвороби на основі багатовідомчого та багатосекторального підходу до вирішення проблеми. К.2020 // [Електронний ресурс] - Спосіб доступу: <https://www.prostir.ua/wp-content/uploads/2020/11/ПРОЕКТ-2.pdf>
3. Профілактика суспільно небезпечних хвороб: світоглядний вибір? Віче. 2010. №8.
4. Семигіна Т. В. Поширення соціально небезпечних хвороб та їх профілактика / Семигіна Т. В., Вовкогон О. Ю. // Протидія соціально небезпечним хворобам: вивчення українського досвіду / [за ред. Семигіної Т. В.] ; Нац. ун-т "Києво-Могилянська академія", Школа охорони здоров'я, Центр досліджень здоров'я та соціальної політики. - К. : Унів. вид-во "Пульсари", 2010. - С. 7-38.
5. Ситник М. Ласковий убийця. Хватит ли лекарств от гепатита на всех украинцев». / Газета «Деловая столица». 12 Августа 2019.
6. Фіщенко Ю. І., Мельник В. М., Новожилова І. О., Лірник С. В. Смертність хворих на туберкульоз: її структура, динаміка і особливості в період епідемії/ Актуальні питання фтизіатрії. - 2009. - № 3. - С. 3-9.

СЕКЦІЯ ХІХ. ФІЛОЛОГІЯ ТА ЖУРНАЛІСТИКА

АКСІОЛОГІЧНА СПЕЦИФІКА КОНОТОНІМА *ВІДЬМА* / АНГЛ. *WITCH* У ФРАЗЕОЛОГІЇ: ФОРМУВАННЯ ЛІНГВІСТИЧНОЇ ТА СОЦІОКУЛЬТУРНОЇ КОМПЕТЕНЦІЇ

Краснобаєва-Чорна Жанна Володимирівна
доктор філологічних наук, професор
Донецький національний університет імені Василя Стуса, Україна

Бевз Юлія Сергіївна
здобувач вищої освіти ОПП «Прикладна лінгвістика»
другого (магістерського) рівня
Донецький національний університет імені Василя Стуса, Україна

Фразеологічна оцінка перебуває у рамках наукових зацікавлень вітчизняних і закордонних фразеологів (див. праці І. Арнольд [1], І. Гарбери та О. Журкової [6], В. Телії [4], А. Яхіної [5] та ін.).

Важливу роль у формуванні фразеологічної оцінки відіграють конотоніми (термін Євгена Отіна [3]) – такі власні назви, «які зберігають свою належність до пропріальної лексики і називають одиничний об'єкт, але набувають вторинного конотативного змісту» [9, с. 3]. Виникаючи під час метафоричного (рідше – метонімічного) функціонування як оніми образної номінації, вони стають лексично повнозначними і збагачуються референтною конотацією. Важливою ознакою вторинної номінації є наявність експресивності. У семантичній структурі конотоніма, за Г. Лукаш, важливе місце посідає образний компонент, який внаслідок прагнення до експресивного називання, здатності до відтворювання, повторюваності та впізнаваності у певних комунікативних ситуаціях стає основою для розвитку онімної семантики.

Актуальність статті зумовлена необхідністю лінгвокультурологічного зіставного вивчення фразеологізмів із конотонімом *відьма* / англ. *witch* із проєкцією на формування лінгвістичної та соціокультурної компетенції здобувачів середньої та вищої освіти.

Метою роботи є опрацювати вторинну знакову систему конотоніма *відьма* / англ. *witch* у фразеології для словника ірреальних істот.

Предметом дослідження є фразеологічні одиниці (ФО) з компонентом *відьма* / англ. *witch* в українській, німецькій і англійській мовах.

Джерельна база становить 20 ФО з компонентом *відьма* / англ. *witch*, дібраних шляхом суцільного обстеження з фразеологічних словників [11-13], й 45 мікроконтекстів їхнього вживання.

Для реалізації мети ми розв'язали такі **завдання**: 1) вибрали з фразеографічних джерел ФО з компонентом *відьма* / англ. *witch*; 2) збрали фонову інформацію для конотоніма *відьма* / англ. *witch* з довідкової літератури й енциклопедичних словників; 3) проаналізували лексико-семантичні варіанти (ЛСВ).

За Енциклопедією історії України конотонімом 'відьма' вважалася жінка, наділена чаклунськими здібностями від природи або та, яка навчилася чаклувати [2, с. 288]. В українській демонології відьма символізує не лише абстрактне зло; інколи вона може виступати символом смертоносною виразки або навіть смерті. Етимологи пов'язують походження слова відьма з давньоруським іменником вѣдь – «знання»: слово відьма спочатку вживалося в значенні «та, що все знає», звідки розвинулося подальше «ворожка», а пізніше – «зла, сварлива жінка». Розпізнати відьму серед людей дуже складно: вона може бути старою і молодою, перевтілюватися в різні образи. Є дві категорії відьом: природжені та вчені. Першим таємничим силою відьмарства дається від природи, другі набувають її шляхом навчання від перших або ж отримують від чортів у замін на власну душу. Природжені відьми у своєму ставленні до людей доброзичливіші, ніж учені. Інколи вони навіть допомагають людям спекатися від витівок учених відьом. У сучасному житті українців відьма може бути символом недоброї, сварливої жінки, а також людини, яка багато знає і може впливати на хід подій [1, 208]. В українській фразеології зафіксовано такі ЛСВ:

1) 'зла, примхлива, підступна жінка': *конотопська відьма* (контекст 1):

(1) — Десна, здається, плохенька з виду, а вдачею — **конотопська відьма** (Є. Гуцало);

2) 'зовсім зникнути': *як відьми вкрали* (контекст 2):

(2) Хочеться йому [Чіпці] забутись, заснути; перевернувся він з боку на бік... Сон — **як відьми вкрали!**.. (Панас Мирний).

В англійській культурі відьма – це жінка, яка, як передбачається, має стосунки з дияволом або злими духами і здатна завдяки їх співпраці здійснювати надприродні дії [4].

Більшість уявлених відьом зазвичай були старими жінками та бідними. Будь-хто, кому не пощастило бути схожим на стару, з кривими зубами, запалими щоками і волохатою губою, вважався володарем «Лихого ока». Якщо в неї ще була кішка, це вважалось доказом, оскільки у відьом завжди був демон, який супроводжує і підпорядковується відьмі, часто кажуть, що він набуває форми тварини, причому кішка була найпоширенішою [5]. В англійській фразеології зафіксовані ЛСВ:

1) 'відьма, яка використовує магію в доброзичливих цілях або без злого наміру': англ. *a white witch* (контекст 3):

(3) She seemed to have a... boundless good will. 'Yes' thought Tuppence, 'you're exactly like a witch, but you're a friendly witch. I expect you're what they used to call a **'white witch'** (A. Christie).

2) 'зробити що-небудь з магією, із злими духами': англ. *the witch is in it* (контекст 4):

(4) ...she rose from her struggle with the problem, and said to herself, 'Well, the **witch is in it'** (EI).

Перспективу дослідження вбачаємо в опрацюванні вторинної знакової системи інших ірреальних істот на матеріалі фразеології односистемних і різносистемних мов.

Список використаних джерел:

1. Арнольд И.В. Лексикология современного английского языка (The English Word). М. : Высшая школа, 1986. 296 с.
2. Краснобаева-Чорна Ж. В. Фраземіка та фраземографія в сучасній лінгвопарадигмі : [підручник для студентів філологічних факультетів вищих навчальних закладів]. Вінниця : ТОВ «Нілан-ЛТД», 2018. 202 с.
3. Отін Є. Конотативна ономастична лексика. *Мовознавство*. 1978. №6.С. 47-53.
4. Телия В.Н. Русская фразеология: Семантический, прагматический и лингвокультурологический аспекты. М. : Языки русской культуры, 1996. 287 с.

5. Яхина А.М. Оценочность как компонент значения фразеологических единиц в русском, английском и татарском языках (на материале глагольных фразеологических единиц, обозначающих поведение человека) : дисс. к. филол. н. Казань, 2008. 226 с.
6. Krasnobaieva-Chorna Zh., Harbera I., Zhurkova O., Lakomska I. Phraseology in Interdisciplinary Dimension: Tradition and Innovation : Collective Monograph / [ed. by T. Kovalevska]. Odesa; Vinnytsia, 2020. 160 p.
7. Енциклопедичний словник символів культури України / за заг.ред. В.П. Коцура, О.І. Потапенка, В.В. Куйбіди. Корсунь-Шевченківський: ФОП Гавришенко В.М., 2015
8. Енциклопедія історії України: Україна—Українці. Кн. 1 / Редкол.: В. А. Смолій (голова редкол.), Г. В. Боряк (заст. голови) та ін. НАН України. Інститут історії України. — К.: Наукова думка, 2018. 608 с.
9. Лукаш Г.П. Словник конотативних назв. Вінниця: ДонНУ ім. Василя Стуса, 2017. 280 с.
10. Online Etymology Dictionary by Douglas R. Harper. Режим доступу: <https://www.etymonline.com/>
11. Кунин В.В. Англо-русский фразеологический словарь. М. : Русск. яз., 1984. 944 с.
12. Словник фразеологізмів української мови / [уклад. В.М. Білоноженко, І.С. Гнатюк, В.В. Дятчук]. К. : Наукова думка, 2003. 1104 с.

АНТРОПОНІМІКОН ХУДОЖНЬОЇ ПРОЗИ ХХ СТОЛІТТЯ: ДОСВІД ДОСЛІДЖЕННЯ

Состіна Оксана Миколаївна

Харківський національний педагогічний університет імені Г. С. Сковороди, Україна

Науковий керівник: Халіман О. В.

доктор філологічних наук, доцент,
доцент кафедри української мови

Харківський національний педагогічний університет імені Г. С. Сковороди, Україна

У сучасній українській лінгвістиці ономастика як окремий науковий напрям сформувалася у ХХ ст. Наприкінці 60-х років ХХ ст. як окрема її галузь виокремилася літературно-художня ономастика, що займається вивченням особливостей функціонування власних назв у художніх текстах. Основоположними в цьому аспекті стали праці Ю. Карпенка, В. Михайлова, Є. Отіна. Дещо пізніше з'явилися роботи Л. Белея, В. Галич, В. Калінкіна, М. Карпенко, Г. Лукаш, О. Немировської, Т. Немировської та ін. У сучасних наукових розвідках на позначення відповідного лінгвістичного напрямку вживають різні терміни. Наприклад, Донецька ономастична школа використовує терміни *поетонімологія*, *поетика оніма* (В. Калінкін), у працях представників Ужгородського ономастичного осередка функціонує номінація *літературно-художня ономастика* (Л. Белей), засновник Одеської ономастичної школи Ю. Карпенко пропонує терміни *літературна ономастика*, *ономастика художньої літератури*.

У літературно-художньому тексті власне ім'я персонажа, яке автор «в оригінальний спосіб пов'язує з персонажем-денотатом», відіграє особливу роль «у реалізації всього творчого задуму письменника та входить у простір позачасових загальнолюдських проблем, стає геном сюжету» (Вегеш 2013, с. 8). Цим літературно-художні антропоніми (ЛХА) відрізняються від реальних, оскільки є вторинними, тобто витвором авторської уяви й відображенням ідіостилію.

Кількісно найбільшою групою літературно-художнього ономастикону є антропоніми, що зумовило становлення літературної антропоніміки як окремої галузі, однак «спочатку виділялася лише її стилістична функція (або інші її назви у цьому значенні), пізніше розмежовувалися стилістична й емоційно-стилістична, естетична, ідеологічна та багато інших» (Торчинський 2009, с. 21).

З огляду на активізацію досліджень у галузі української літературної ономастики виникає потреба узагальнення досвіду вивчення особливостей уживання онімів у художньому мовленні загалом й окремих їх типів, зокрема антропонімів, на матеріалі творів української художньої літератури різних періодів, що й зумовлює **актуальність** дослідження.

Мета цієї наукової розвідки – узагальнити досвід вивчення ЛХА в художній прозі ХХ століття; її **завдання**: 1) описати особливості й результати аналізу вживання антропонімів у творах літератури ХХ століття в сучасній лінгвістиці; 2) з'ясувати функції ЛХА в художньому мовленні обраного періоду.

Українські науковці всебічно досліджують літературну антропоніміку, аналізуючи функційну значущість відповідних одиниць для тексту, їхню семантичну наповненість, особливості словотворення, вплив історичного й соціального складників та ін. Об'єктом численних ономастичних студій стали особові імена в українській прозі літератури ХХ століття.

1.1. Грунтовною основою для нашого дослідження є дисертація М. Доценко, що комплексно проаналізувала поетоніміку модерністської прози на літературному доробку таких письменників, як: В. Підмогильний («Місто»), Ю. Яновський («Вершники»), О. Довженко («Україна у вогні»), М. Хвильовий («Я Романтика»), М. Коцюбинський («Тіні забутих предків») та ін. Дослідниця дійшла висновку, що структура антропонімів за етимологічною ознакою включає в себе питомі, запозичені й гібридні антропоніми за походженням. Причому в кількісному підрахунку запозичені становлять 98% (переважно з давньогрецької, латини й іврити) та 7,5% рідномовні, що обумовлено культурно-історичним впливом. За функційно-стилістичною ознакою М. Доценко виявила, що «характери персонажів змінюються протягом сюжетної лінії. Відповідно, відбувається трансформація елементів онімного простору, зокрема, варіюються способи найменування. У прозі письменників-модерністів зафіксовано велику кількість квалітативних форм найменувань персонажів» (Доценко 2018). Тобто повну форму вживають під час знайомства с персонажем, ім'я з прізвищем – для підкреслення офіційного тону, ім'я і по батькові – для нейтрального або поважного ставлення, саме прізвище – для офіційних або конфліктних ситуацій, саме ім'я – для близьких взаємин, різні демінутиви – для доброзичливого або фамільярного ставлення.

1.2. Проаналізувавши ономастичну лексику в романах Ю. Яновського «Майстер корабля», «Чотири шаблі», «Вершники», «Мир» («Жива вода»), Г. Шотова-Ніколенко зробила висновок, що автор дбав про оптимальне їх онімне забезпечення. Топонімікон романів Ю. Яновського має вражаючі масштаби (367 онімів), але наскрізною топонімічною трійцею є знакові географічні назви: хоронім *Україна* (23), топонім *Одеса* (46), гідронім *Дніпро* (57), що є символами України (Шотова-Ніколенко 2006, с. 18).

Дослідниця звернула увагу, що письменнику притаманна схильність до вживання іноземних антропонімів і топонімів у всіх чотирьох романах. Ще одна особливість онімного письма Ю. Яновського – широке використання загальновідомих імен історичних осіб. Історичні антропоніми беруть участь у формуванні сюжету, тематики кожного роману, вони наповнені тим художньо-зображальним змістом, якого потребує авторський задум: прізвища відомих митців – у романі «Майстер корабля», прізвища українських ватажків-повстанців, видатних військовиків, королів, імператорів – у «Чотирьох шаблях», прізвища військових діячів, політиків, які змінювали хід історії ХХ ст. – у «Вершниках», прізвища радянських військових діячів, керівників фашистської Німеччини, що виступають знаковими онімами Другої світової війни – в «Мирі» («Живій воді») (Шотова-Ніколенко 2006, с. 17).

1.3. О. Усова дослідила ономастикон художніх творів М. Хвильового й виділила такі принципи номінації:

I. Номінація осіб за віком: дітям і молоді автор дає лише імена: *Мишко, Христя, Нюся, Гапка*. Людей середнього віку і літніх він називає так: *Григорій, Остап, Андрій, товариш Матвій, Панас – батько Кажанів, Марія, Майя, сліпа Килина, Клавдія, тьотя Бася, баба Горпина*.

II. Номінація за соціальним станом: *дячок Нечипір, товариш Матвій, метранпаж Карно, обиватель Абрум Карасик, діловод Кук, мадемуазель Арйон, балалаєчник Букетов-Розін, Наталя Миколаївна – вчителька, Нестір – сторож*. Крім форми імені, що недостатньо інформує про соціальне походження, письменник створює необхідний контекст, щоб читач орієнтувався в соціальній приналежності героя.

III. Номінація за національністю;

IV. Номінація за ситуацією мовлення (Усова 2006, с. 9).

Описуючи специфіку вживання топонімів, дослідниця виокремила за видовими ознаками такі їх групи: ойконіми (72 назви), хороніми (70), урбаноніми (55), гідроніми (30), ороніми (23), годоніми (15) та інші.

Авторка зазначає, що особливість онімного письма М. Хвильового полягає в широкому використанні загальновідомих імен історичних осіб, що містять значну пізнавальну інформацію. Крім того, історичні антропоніми беруть участь у формуванні сюжету, тематики твору (Усова 2006, с. 15).

1.4. Трансформацію антропонімії досліджувала В. Галич на матеріалі роману Олесея Гончара «Прапорonosці». Дослідниця проаналізувала чорнові редакції трилогії із залученням публіцистичної, мемуарної й епістолярної спадщини письменника й дійшла висновку, що «Сторінки рукописів прозаїка підтверджують його постійні пошуки художньої довершеності, прагнення досягти гармонії між словом і замислом» (Галич 2013, с. 207). Зіставляючи початкові версії трилогії «Прапорonosці», В. Галич відзначила, що в кінцевому варіанті роману багато власних імен змінено, а безіменним персонажам надані промовисті імена. Наприклад, карячконогий «варяг» стає Шумейком. Це ім'я обумовлює його безвідповідальну поведінку, він напивається, коли німці оточують будинок. Прізвище епізодичного персонажа *Івашина* змінено на *Гай*. Дослідниця спробувала простежити думку автора й виявила, що прізвище *Гай* у лексичному оточенні роману, де багато слів зі світу природи, набуває додаткових конотацій і виразно підкреслює характер персонажа, поглиблює лірико-романтичну тональність роману, філософський меседж проти антигуманності війни: «А як це власне ім'я посилює трагізм загибелі молодого бійця! У Гая і мертвого “рука так міцно затисла квіти, що її годі було розчепити. Так і залишили його з тими васильками в руці, з польовими квітами рідного краю”» (Галич 2013, с. 209).

1.5. Описуючи особливості функціонування онімів у творчості П. Загребельного, А. Вегеш звернула увагу, що, відтворюючи антропонімійний узус українського міста ХХ ст., П. Загребельний використовує зросійщені форми імен, якими наділяє своїх персонажів і які так популярні в реальній антропонімії українців: *Тася, Туся, Сєва, Вадік*, а із загальнонародної мови автор почерпнув здрібніло-пестливі ЛХА, утворені за допомогою суфіксів: *Малинка, Клавка, Клавуся, Кловочка, Євка, Євуся, Клеопатронька* (Вегеш 2013, с. 18–19).

Створюючи ЛХА головної героїні Клеопатри Микитівни Січкара, П. Загребельний використовує стилістичний прийом – поєднує ультрамодні чужомовні імена з традиційним українським прізвищем, чим досягає сатиричного ефекту. Дослідник акцентує на глузуванні автора над преклонінням перед антропонімами інших антропосистем: *Мені подобається ваше ім'я. Клеопатра – тут стільки всього... І головне: нічого націоналістичного...* Виходить, що свої імена були ворожими, націоналістичними (Вегеш 2013, с. 20).

Дослідниця відзначила, що більшість прізвищ персонажів чоловічої статі є омонімічними з назвами тварин (*Кібець, Тодя Рябокляч*), а назву чоловіка Клеопатри можна зарахувати до ботанічної лексики – *Малинка-Осичняк* (Вегеш 2013, с. 22).

А. Вегеш дійшла висновку, що повість „Гола душа” є взірцем ономастичної сатири, а ЛХА у творах Павла Загребельного виступають вагомим мовно-стилістичним засобом зображення пострадянської дійсності.

1.6. Л. Шестопалова виділила низку особливостей, що характеризують специфіку антропонімів у химерній прозі В. Дрозда:

1) химерність ономастики В. Дрозда: «химерними видаються імена літературних персонажів В. Дрозда: *святий Кіндрат – Кін, Кір; Дора – Фед'ора,*

Федор'очка, Фе-дора, триста тіток Дор; Халимон, баба Телениха, Затираха» (Шестопалова 2006, с. 7);

2) сільська реальна антропонімія на фоні нереальних подій: «ономастика позначена яскравою національною своєрідністю. Саме реальний сільський антропонімікон увиразнює жанрову специфіку, часто ґрунтуючись не на прямій номінації, а на метафоричній (*Зеленок, Козут, Трав'янок, Бородай, Політайло, Пасічник, Солом'яник*)» (Шестопалова 2006, с. 7);

3) взаємозв'язок оніма й персонажа: «онім і характер літературного персонажа взаємопов'язані між собою, що ретельно вмонтовано в глибини художнього твору, у його контекст (*Уповноважений, Македонович, Семирозум*). Характерною рисою є те, що поняття імені у В. Дрозда скероване спочатку на апелювання і тільки через значення останнього виникає зв'язок з особовим іменем» (Шестопалова 2006, с. 8);

4) контрастність оніма й персонажа: «ім'я персонажа часто вступає в контрастний перетин з етимологічним значенням імені (*Андрій – “мужній, хоробрий”* (“Вовкулака”) виявляє жадливу агресивність до близьких і знайомих людей, *Петро – “кам'яний”*, маючи твердий характер, гине, підсковзнувшись на гранітних сходах тощо)» (Шестопалова 2006, с. 8);

5) збіг психології персонажа та його імені: «письменник не пояснює і не коментує значення імені, тільки через відповідні обставини, поведінку та психологічний стан персонажа воно стає зрозумілим читачеві (*Шишига* – згусток звіроподібних темних сил (“Вовкулака”); *Сластьон* – користолобець, який за будь-яких умов прагне “присластитися” до середовища заради особистих корисливих цілей (“Балада про Сластьона”))» (Шестопалова 2006, с. 8);

6) символізм антропонімії: «символізм В. Дрозда спирається на: а) давні вірування, слов'янську міфологію; б) реальні процеси в суспільстві; в) художньо-авторське переосмислення подій життя (*Шишига* – символ злого духу *Поночівна* – це уособлення матері, берегині роду, а *Шуляк* – це руйнації, знищення всього гарного, що є на землі)» (Шестопалова 2006, с. 8).

Специфіка літературної антропонімії В. Дрозда полягає в доборі конкретних мовних засобів, що увиразнюють певну мотиваційну ознаку в створюваному онімі. Оригінальність, нетрадиційність цих мовних засобів забезпечує непересічну художню цінність літературної антропонімії письменника (Шестопалова 2006, с. 8).

Ґрунтовними з позиції дослідження онімного простору є й інші наукові розвідки на матеріалі письменників 20 століття: В. Винниченка (Г. Лукаш), В. Кожелянка (М. Максимюк), І. Багряного (Г. Панчук), В. Стефаніка (Т. Крупеньова), В. Винниченка (Е. Боева), П. Панча (В. Туранська), В. Дрозда (І. Скорук), І. Драча (Т. Можарова) та ін. З огляду на обсяг статті вони не відображені в цьому огляді, однак увійшли до теоретичної основи нашого дослідження загалом, а також були використані в процесі формування методології вивчення антропонімів конкретного художнього твору.

Отже, антропоніми в художній прозі ХХ століття функційно пов'язані із сюжетом і композицією твору, авторським задумом, часопросторовою організацією та жанровою специфікою твору. Вони виконують образну, символічну, інтертекстуальну, алюзійну, локалізаційну, соціологічну, культурологічну, стилістичну, характеристичну функції. Структура й склад онімного простору становлять одну з ознак ідіостилу письменника. Усе це функційне розмаїття зумовлено однією загальною метою – естетично вплинути на реципієнта (читача).

У перспективі плануємо узагальнити досвід вивчення особливостей номінування героїв у художній прозі інших періодів та спроектувати його на практичний аналіз окремих творів сучасної української літератури.

Список використаних джерел:

1. Вегеш А. І. Комічний ефект літературно-художніх антропонімів повісті Павла Загребельного «Гола душа». *Актуальні проблеми філології та перекладознавства*. 2013. Вип. 6 (3) С. 17–26.
2. Вегеш А. І. Проблеми української літературно-художньої антропоніміки: метод. посіб. для студентів 5–6 курсів філологічного факультету. Ужгород, 2021. 67 с.
3. Галич В. М. Антропоніми у творчій лабораторії Гончара-саморедактора. Збірник наукових праць *Тайни художнього тексту*. 2013. Вип. 16. С. 195–205.
4. Доценко М. В. Поетоніміка модерністської та постмодерністської прози: дис. ... канд. філол. наук: 10.02.01 – українська мова / ДНУ імені Василя Стуса. Вінниця, 2018.
5. Торчинський М. М. Структура онімного простору української мови. Частина II: Функціонування власних назв: моногр. Хмельницький: ХНУ, 2009. 394 с.
6. Усова О. О. Ономастикон художніх творів Миколи Хвильового: дис. ... канд. філол. наук: 10.02.01. Донецьк, 2006.
7. Шестопалова Л. Д. Специфіка антропонімів у химерній прозі (на матеріалі творчості В. Г. Дрозда): автореф. дис. ... канд. філол. наук. Одеса, 2006. 21 с.
8. Шотова-Ніколенко Г. В. Онімний простір романів Ю. І. Яновського: автореф. дис. ... канд. філол. наук. Одеса, 2006. 22 с.

ВИКОРИСТАННЯ ІДИОМ У СУЧАСНІЙ ДІЛОВІЙ АНГЛІЙСЬКІЙ МОВІ

Атауш Анастасія Євгенівна

здобувачка вищої освіти

навчально-наукового інституту права та інноваційної освіти
Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ, Україна

Науковий керівник: Козубай Інна Віталіївна

ORCID ID: 0000-0001-9667-8446

старша викладачка кафедри міжнародних відносин
та соціально-гуманітарних дисциплін

Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ, Україна

Ділова англійська мова, як мова для спеціальних цілей, розглядається з боку взаємозалежної цілісності диференційованих за різними напрямками усного та писемного мовлення, що використовуються в ділових серіалах.

Функціональне навантаження англомовного ділового спілкування поділяється на такі аспекти: телефонні розмови з обговоренням ділових аспектів, особливості ведення переговорів, ділові засоби масової інформації, ділові зустрічі, техніка ведення ділової бесіди, наради та контракти, які спрямовані на ділову сферу [2].

Словниковий склад ділової англійської мови включає декілька різновидів: загальномовна лексика, загальноживані слова в діловому світі, загальні терміни в діловій англійській мові, вузькоспеціалізовані терміни в конкретній галузі ділового світу [3].

Діловий лист є особливим видом ділового спілкування, якому приділяється велика увага як в його оформленні та змісті, так і безпосередньо у використанні спеціальної лексики. Діловий лист повинен бути написаний точними, конкретними формулюваннями, з яких зрозуміло, яка мета листа. Одержувач листа не повинен будувати здогадок про те, що хотів сказати відправник. Через особливі вимоги до тексту та його оформлення діловий лист насичений клішованими фразами [2].

Мова ділового спілкування неоднозначна. Дослідивши різні види ділового листування, звертаємо увагу на поєднання в одному листі як багатопредметної термінології, клішованого характеру ділового спілкування, так і фраз більш вільного, розмовного характеру. При написанні ділового листа важливо знати особистісні характеристики адресата. Це дозволить використовувати стилістично забарвлену лексику, яка може позитивно вплинути на адресата [2].

Оскільки сучасний діловий світ перебуває у постійному зростанні та розширенні своїх кордонів, разом з ним змінюється і його мова. Змінюються риси, притаманні діловому листуванню. Партнери намагаються відтворити реальне спілкування, використовуючи свій стиль письма, який включає більш вільні та прості фрази [2].

Свобода вираження думок у письмовій формі, «you-attitude», є найбільш живим в американській культурі [2].

Листування в діловому спілкуванні включає в себе сукупність різних видів вираження думок.

Попрацювавши над аналізом ділового листування, звернувши увагу на лексичне наповнення листів, прийшли до деяких висновків. До комерційного аспекту лексики належить двокомпонентна термінологія (consignment basis, delivery dates, price

discount) та клішовані фрази (price advantage, newspaper advertising, trade magazine, guarantee period) привертають окрему увагу [2].

У зв'язку з тим, що спосіб взаємодії ділових партнерів через листування є стабільним, клішовані фрази та конотації взаємопов'язані (наприклад, фраза great demand є більш стабільною, в той час як exceptional demand, або unexpected demand мають більш яскраве стилістичне забарвлення) [2].

Прикметники в діловому мовленні використовуються як емоційно-експресивне забарвлення висловлювань, які надають яскравості думці (giant, global, perfect) або демонструють особисту упевненість автора (glad | happy | kind | sure | grateful) [2]. Залежно від мети та змісту листа, автор при викладенні своїх думок може використовувати нейтральні, часто вживані словосполучення (regular customer, usual supplier, retail customer) а також конотативні вирази, щоб показати унікальність пропозиції або налаштувати комунікацію на позитивний лад (valued customer | completely satisfied customer | major supplier | prominent manufacturer) [2].

Функціональне навантаження ділового листа розширює свої межі та зазнає змін у зв'язку з розвитком ділового світу. Зміст ділового листа має бути ретельно продуманим, структура листа має бути чітко відстежена, від неї часто залежить взаєморозуміння відправника та одержувача листа. Це і є основна мета ділового листування – сторони повинні розуміти одна одну. Для досягнення цієї мети необхідна інформація повинна надаватися окремими частинами, а частини повинні мати логічну послідовність [2].

На основі дослідженого матеріалу робимо змістовний висновок, говорячи про фразеологізми, варто зазначити, що в англійському діловому дискурсі листування використовуються лише лексико-фразеологічні словосполучення та власне фразеологічні одиниці [2].

Такі риси ділового листування, як логічний виклад думки, простежена структура та однозначна інтерпретація змісту, знаходять своє відображення в різних сферах вживання. У тексті ділового листа чи іншої публіцистичної літератури простежується використання лексичних одиниць з різним функціональним навантаженням та емоційним забарвленням, що дає можливість не тільки передати необхідну інформацію, а й відтворити атмосферу реального спілкування [2].

Вивчивши праці науковців, можна зробити висновок, що вживання ідіом не так часто простежується в письмовій мові ділового спілкування, як в усному діловому спілкуванні [1].

«Business English in 30 Days» одна з найпоширеніших книг для вивчення ділової англійської мови. Ідіоматичні вирази зустрічаються в коментарях до текстів, у водних конструкціях (to learn the ropes) або під час проведення ділових переговорів (off the top of my head | get the ball rolling | have egg on your face) [1].

Поєднуючи лексикологічну, лексикографічну та функціональну сторони мови, звернемо увагу на сферу відтворення ідіоматичних сполучень та одиниць з метою визначення мети їх вживання в тому чи іншому контексті та їх функціонального навантаження.

Розглянемо ідіому «off the top of my head» в уроці 23 «Від дизайну до виробництва». Представники компанії ведуть переговори зі стороною-виробником щодо співпраці у виробництві інноваційного продукту.

«Michael: That sounds reasonable. Now what about the cost?»

Susan: I can't give you a figure off the top of my head, but if you leave the details with me, I can get an estimate for you by tomorrow» [1].

The Oxford Idioms Dictionary for learners of English визначає ідіоматичний вислів як «as a guess; without having the time to think carefully» [3].

Цей ідіоматичний вислів належить до розмовного, неофіційного стилю мовлення, оскільки вживається у словнику з уточненням неформальне.

Автори словника наводять як приклад наступну ситуацію: «Off the top of my head I'd say it would cost \$2000 to do the repairs. | 'What's the population of Liverpool? I'm afraid I couldn't tell you off the top of my head'» [3].

Idioms Organiser також має вислів «off the top of my head» і демонструється в діалозі: «Do you know Bill's phone number? Not off the top of my head. I've got it in my address book» [2].

Вивчивши тлумачення та сферу вживання цієї ідіоми, можна зробити висновок, що вираз не має прямого відношення до ділового світу, а скоріше навпаки, має більш розмовний характер, тобто найчастіше використовується в усному дискурсі. У діалозі між творцями продукту та продюсером ідіома «off the top of my head» використовується у спілкуванні для створення менш офіційної, більш невимушеної атмосфери.

Узагальнивши вивчений матеріал щодо вживання ідіом та їх функціонування в діловій англійській мові, можна дійти таких висновків: писемне ділове мовлення не наповнене ідіоматичними виразами, тоді як усне ділове спілкування допускає вживання мовцями ідіом. Набір ідіоматичних виразів відрізняється за своїм складом у публіцистичному та діловому мовленні. Ідіоматичні вирази зустрічаються в діловій англійській мові і використовуються для встановлення більш особистого, неформального контакту між партнерами і для створення неформальної, дружньої обстановки.

Список використаних джерел:

1. Lynn Weston, Eleanor Halsall (2005). *Business English in 30 Days*. London.
2. Wright, J. (2002). *Idioms Organiser*. Heinle: Cengage Learning.
3. *Oxford Idioms Dictionary for learners of English* (2010). Oxford University Press.

ВІДБІР І КЛАСИФІКАЦІЯ КОМБІНОВАНОЇ НАОЧНОСТІ ДЛЯ ФОРМУВАННЯ ЛЕКСИЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ УЧНІВ СТАРШОЇ ШКОЛИ

Сучкова Ольга Анатоліївна

здобувач вищої освіти гуманітарного факультету
спеціальність: Середня освіта (Англійська мова та література)
Мукачівський державний університет, Україна

Науковий керівник: Фельцан Інна Михайлівна

доктор філос., ст. викладач
кафедри англійської мови, літератури з методиками навчання
Мукачівський державний університет, Україна

Проблема наочності під час вивчення іноземної мови залишається актуальною в усі часи. Чим більш різноманітні чуттєві сприйняття навчального матеріалу, тим міцніше він засвоюється. Ця закономірність знайшла своє відображення в дидактичному принципі наочності.

Наочність як принцип навчання була уперше обґрунтована в педагогічних працях Я. Коменського, де він також зазначив способи використання наочності під час навчання. К. Ушинський у своїх працях стверджував, що діти мислять формами, кольором, звуками, відчуттями. Таке сприйняття наочності дало йому можливість сформулювати: ефективність навчання підвищується зі збільшенням використання учнями в навчанні кількості органів чуття [1, с. 56].

Роль наочності у процесі вивчення іноземної мови школярів активно досліджували Ю. Безкоровайна, І. Дроздовська, та О. Ярмолевич. Особливості та доцільність використання різних типів наочних методів у школі були розглянуті такими науковцями та методистами, як Б. Беляєв, О. Казачинер, К. Карпова, А. Лур'є і М. Ляховицький. Однак, питання застосування різних видів наочності, поєднання їх з іншими методами і прийомами навчання у процесі вивчення іноземної мови й досі залишається актуальним [1, с. 58].

Слід визнати, що в ХХІ ст. істотно розширилася сфера застосування наочності і ускладнився її інвентар. Так, наочність під час вивчення іноземних мов створює умови для чуттєвого сприймання, упредметнює занурення в іншомовне середовище, підвищує пізнавальну активність [2, с. 233].

А. Н. Кочергін в запропонованій ним класифікації розглядає наступні моделі наочності за видовою ознакою: матеріальні, ідеальні, предметні, символічні [3, с. 123].

С. І. Архангельський ділить існуючі моделі на три основних типи: матеріальні, абстрактні, моделі судження та аналогії [4, с. 156].

Л. М. Фрідман виділяє два класи моделей: 1) матеріальні (речові, реальні), які, у свою чергу, діляться на статичні (нерухомі) і динамічні (діючі), 2) ідеальні, які діляться на образні або іконічні, знакові (знаково-символічні) і уявні (розумові, уявні) [5, с. 111]. На його думку, всі виділені моделі мають властивість наочності як для їх творців, так і для тих, хто їх розуміє.

При вивченні іноземної мови, різні види наочності сприяють кращому розумінню та засвоєнню іноземної мови, її лексичних одиниць, граматичних структур, фонетичного аспекту.

За участю органів відчуттів розрізняють наочність зорову (вербально-графічну), слухову (озвучення образу), м'язово-рухову і т. д., а також комбіновану (слухо-зорову).

В основу використання зорової наочності покладено ряд принципів:

1. Принцип доступності подачі зображення. Це означає, що вербальний матеріал, який подається за допомогою засобів наочності має бути зрозумілим та знайомим учням. В іншому випадку наочність не буде корисною, а навпаки лише спантеличить учнів [6; с. 74].

2. Принцип доступності форми зображення. Цей принцип застерігає вчителя від використання все нових і нових форм зображення. Учні повинні звикнути до певних засобів наочності і зіставляти їх із сформованим у них змістом.

3. Принцип композиційної організації. Згідно цього принципу матеріал має бути поданий в логічній послідовності. Реалізація даного принципу здійснюється також за рахунок правильного гармонійного, кольорового зображення. Ось чому слід використовувати яскраві малюнки, різнокольорові схеми, таблиці та інші засоби.

4. Принцип художньої ідентичності. При оформленні засобів наочності потрібно намагатися відтворити максимально реальне зображення [7, с. 328].

Слухова наочність у процесі оволодіння іноземною мовою невід'ємно пов'язана із зоровою. Слухова наочність ілюструє емоційну виразність написаного, відіграє значну роль у формуванні певного образу, його розуміння. До засобів слухової наочності належить: фонограми, аудіозаписи. Відтворення звукової інформації відбувається за допомогою магнітофонів, електрофонів, програвачів, радіоприймачів.

Деякі засоби поєднують слухову та зорову наочність (комбінована). Комбіновану наочність складають аудіовізуальні засоби: динамічні (кінофільми, телепередачі, грамзаписи, магнітофонні записи) і статичні (діафільми, діапозитиви, транспаранти до кодоскопа) засоби наочності.

Необхідність їхнього використання, зокрема динамічних засобів наочності, пояснюється тим, що завдяки їм учні можуть сприймати:

- об'єкти і явища, які відсутні у тій місцевості, де живуть учні;
- процеси і явища їх розвитку, які безпосередньо органами чуття не можуть сприйматися;
- об'єкти і явища, які вимагають для спостереження тривалого часу або спеціальних умов;
- виробничий процес, послідовність здійснення його етапів;
- явища або процеси, які відбувалися раніше і більше не повторюються.

Є всі підстави для того, щоб вказати і психологічно схарактеризувати новий вид наочності в процесі навчання іноземних мов. Під наочністю мовленнєвих вчинків ми маємо на увазі таку репрезентацію перебігу повсякденного життя мовою, що вивчається, яка приводила б до конкретизації правил мови в актах вербальної комунікації і тим самим сприяла б не тільки вивченню мовлення, але і засвоєнню системи її правил.

Тут можуть мати місце такі два шляхи:

1) використання елементів театралізації (через театралізовану наочність цілком можливо розкрити закони мови, спілкування за допомогою мови, створюючи типові ситуації, зразки і моделі цього спілкування);

2) створення спеціальних звукових кінофільмів (завдання кінофільмів, які будуються за особливою методичною програмою, – наочно ілюструвати мовні правила, як вони реалізуються в життєвих ситуаціях).

Доведено, що 87% інформації людина отримує за допомогою зорових відчуттів, а 9 — за допомогою слуху. З побаченого запам'ятовується 40%, з почутого — 20%, а з одночасно побаченого і почутого — 80% інформації. Якщо застосовуються аудіовізуальні засоби, то в пам'яті залишається 50% інформації, а час навчання скорочується на 20–40% [8, с. 145].

Інститут іноземних мов проводив дослідження сприймання нового лексичного матеріалу, з метою виявити чи покращується засвоєння лексичного матеріалу, котре підкріплене наочно. Це дослідження мало місце в таких країнах, як: США, Австралія, Нова Зеландія, Канада, Китай, Росія і Японія. У кожній з цих країн учнів розподіляли на дві основні групи. З першою групою застосовували візуальну наочність: кольорові картинки та демонстраційні картки для презентації нового вокабул яру. В той час як з іншою групою застосовували традиційні методи і техніки, такі як переклад або дефініція. Згідно з цим дослідженням, учні першої групи отримали на 30% вищі показники ніж друга група. І 70% учнів стверджувала, що їм подобається працювати з кольоровими картками і ці заняття приносили їм набагато більше насолоди. Тому всім викладачам бажано використовувати наочність не залежно від рівня підготовки учнів [9].

Список використаних джерел:

1. Методика викладання іноземної мови в початковій школі / А. Басіна // Шкільний світ. – К.: 2007. – 115 с.
2. Безкоровайна Ю. Унаочнення як засіб формування іншомовної лексичної компетенції учнів / Ю. Безкоровайна // Студентський науковий альманах факультету іноземних мов, 2009. Вип 1(6) – С. 230 – 234
3. Кочергін О. М. Моделювання мислення / О.М. Кочергін –М.: Політвидав. – 1969. –133-139 с.
4. Архангельський А. С. Навчання – головна мінлива шкала оцінок, градації контингенту і функції оцінювання вчителя / А.С. Архангельський. – М.: Знання. – 1985. – 102 с.
5. Фрідман, А. М. Наочність та моделювання в навчанні / А.М.Фрідман – М.: Знання. – 1984. – С. 80
6. Белова Л.В., Рохманкулова Л.К. Некоторые приёмы работы с картинками на уроках английского языка // ИЯШ. – 1991.-№ 2. – с. 72-75;
7. С.Ю. Ніколаєвої, Методика викладання іноземних мов у середніх навчальних закладах : [підручник]. Вид. 2-е, випр. і перероб. / Кол. авторів під керівн.– К.: Ленвіт, 2005. – 328 с.
8. Костюк Г. Психологія. – К.: Абрис, 1981. – 189 с.
9. Anderson M. W. English As a Second Language – Learning English As a Second Language [Електронний ресурс] / Marc W. Anderson – Режим доступу: http://EzineArticles.com/?expert=Marc_W_Anderson

ЛІНГВОСТИЛІСТИЧНІ ІНТЕНЦІЇ МОЛОДІЖНОГО СЛЕНГУ В ХУДОЖНЬОМУ ТЕКСТІ

Кайдаш Алла Миколаївна

кандидат філологічних наук,
доцент кафедри української мови, методики її навчання та перекладу
Ніжинський державний університет імені Миколи Гоголя, Україна

Хомич Вікторія Іванівна

кандидат філологічних наук,
доцент, вчитель-методист
Печерська міжнародна школа, Україна

У молодіжному соціумі постійно формується власна субкультура, яка вербалізується відповідно до актуальних уподобань її представників. Мовне вираження репрезентує сленг, який у художніх текстових структурах набуває ще й лінгвостилістичного значення.

У «Словнику сучасного українського сленгу» це поняття визначено мовною лабораторією, «у якій в одне ціле переплавляються різні світогляди, звички, соціальні устої, творчі поривання. І також сленг – це наше підсвідоме, яке слугує точним індикатором нашої індивідуальної і соціальної психології» [4, с. 3]. Отже, сленг, або молодіжний соціолект, охоплює мовні одиниці, які з'явилися та функціонують у середовищі молодих людей. Таке лінгвальне поняття має безпосередній зв'язок із віковими, соціальними, психологічними особливостями носіїв мови.

Яскравою репрезентацією соціолекту на вербальному рівні є художній текст. Відповідні мовні одиниці, ретельно дібрані письменниками, осмислені й уведені до контекстів, виявляють різноаспектні лінгвостилістичні особливості. Цікавою площиною представлення сленгізмів у художніх творах є романи сучасної української письменниці Дари Корній про дівчину-підлітка Мальву. Узагалі проблема мовлення є однією з тих, які заявлені в текстах авторки. Власне бачення вона вкладає в уста Стрибога: Слова – то не просто звуки з твого рота, а частинка твого єства [3, с. 21].

Мовознавці твердять, що більша частина мовних одиниць, що представляють молодіжний сленг, належить до стилістично зниженої лексики. Саме таке – негативне – маркування містять сленгізми, наявні в романах Дари Корній «Зворотний бік світів», «Зворотний бік сутіні», «Зворотний бік темряви», наприклад: Ну шо ти *гонииш?* [3, с. 18]; ...А вона що – насправді *тойво чи не тойво?* [3, с. 42]; ...*Блін*, прямо наче в казці про Калиновий міст через річку Забуту-Незгадану [3, с. 42]; *Повна лажа, блін!* [3, с. 195]; *Офигіти* [3, с. 43]; Ну, *ні фіга собі* [1, с. 31]. Частина з них має яскраве розмовне забарвлення: *По ходу*, ти мене напругаєш [3, с. 19]; *Прикинь*, не вб'є [3, с. 23]; ...Ну, *Лед, ну, приколіст* [1, с. 39].

Мовний аналіз фіксує й уживання стійких висловів негативного маркування, скажімо: Ти думаєш, що заманив мене в пастку і я тут маю зі страху *в штани накласти*, так? [3, с. 20].

Підсилює стилістичний ефект прийом нанизування стійких висловів, наприклад: *Йоперний театр*, тобто *цирк на дроті*, вкупі з клоунами [3, с. 18]; Але все решта – просто *супер-пупер, зашибісь*, тобто гарно все [3, с. 44].

Особливістю вживання сленгізмів у мовотворчості Дари Корній є також запис запозичених з англійської мови слів українськими літерами: Теж мені *зебестовий*

знайшовся! [3, с. 19]; ...О, ескюзмі, тобто вибач, я старих не ображаю, але ти сам напросився [3, с. 21]; актуалізація слів-паразитів: І потому вже від тебе, ти, *міна*, мій Учитель від темних, так? [3, с. 19].

Важливу лінгвостилістичну інтенцію в художньому мовленні письменниці забезпечує паралельне вживання сленгових номінацій із нормативними лексемами, наприклад: А коли ні – розтовкмачую: я щойно сказала, що ви вмієте *кльово*, тобто *гарно* обдурювати [3, с. 23]; Може, не все тут уже й так *хріново*, тобто *нудно* [3, с. 43]; *Супер*, тобто *добре*, – Мальва не вірила тим словам, які говорив впевнено та трохи зухвало Стрибог [3, с. 44]; Та нічого-нічого, *не партися*, тобто *не переймайтеся*... [1, с. 31].

Молодіжним сленгом надзвичайно насичене мовлення Мальви – однієї із центральних постатей серії романів Дари Корній. Але сленгізми представлені також у мовленні інших персонажів і самої авторки. Такі мовні одиниці трапляються в репліках Леда: ...Отже, *йолкі-матолкі*, у цій книжці говориться, що існує правило дзеркала [1, с. 162]; Ой, *йолкі-матолкі*, які ми ніжні! [2, с. 50]; ...Ти таки *крута*, Мальво [2, с. 165–166]; у мовленні Полеля: ...*Фігня повна*, як каже Мальва, – хмикнув Полель... [1, с. 162]; ...*Капець. Улипли* [1, с. 191]; А через воду плисти, щоб на темних повитріщатися, – *повна дурня* [2, с. 53]; у мовленні авторки: То *капец* [3, с. 19]; Ото *влипла* [3, с. 67].

Отже, сленгові номінації, широко представлені в авторському тексті Дари Корній, виявляють різнопланові лінгвостилістичні інтенції, увиразнюють художні твори та надають актуальності й соціальної значущості в межах сучасного літературного процесу.

Список використаних джерел:

1. Корній Дара. Зворотний бік світів. Харків : Книжковий Клуб «Клуб Сімейного Дозвілля». 2016. 320 с.
2. Корній Дара. Зворотний бік сутіні. Харків : Книжковий Клуб «Клуб Сімейного Дозвілля». 2016. 288 с.
3. Корній Дара. Зворотний бік темряви. Харків : Книжковий Клуб «Клуб Сімейного Дозвілля». 2015. 320 с.
4. Словник сучасного українського сленгу / упоряд. Т. М. Кондратюк. Харків : Фоліо, 2006. 350 с.

МЕТОДИ ПОШУКУ В ЕЛЕКТРОННИХ СЛОВНИКАХ

Балалаєва Олена Юріївна

ORCID ID: 0000-0002-2675-5554

кандидат педагогічних наук, доцент,

доцент кафедри журналістики та мовної комунікації

Національний університет біоресурсів і природокористування України, Україна

Однією із безперечних переваг електронних словників є розширені можливості щодо пошуку інформації. Якщо в паперових словниках вхід, як правило, можливий тільки через форму одиниць словника або ще через кілька параметрів (за наявності додаткових покажчиків), то в електронних словниках з'являється можливість відбирати статті за будь-яким критеріями та їхніми комбінаціями [1, с. 87].

На думку В. Пастор та А. Альцини, з усіх відмінностей електронних і паперових словників, основна, яку зазначили багато авторів, полягає в тому, як користувач отримує доступ до інформації. Можливості пошуку в паперових словниках обмежені упорядкуванням контенту лексикографом. Електронні словники мають більш досконалі методи пошуку, як-от: пошук у записах, аналогічний алфавітному пошуку в паперових словника; допоміжний пошук, в якому словник пропонує слова, у разі неправильного введення користувачем; розширений пошук, який дозволяє користувачеві шукати в словниковому контенті визначення, приклади тощо; пошук із символами підстановки, шаблонами і фільтрами, що дозволяє поєднувати пошукові слова з операторами та здійснювати пошук орфографічних варіантів із символами підстановки; пошук споріднених слів; пошук за анаграмами, абрєвіатурами та позначками; вдосконалений пошук (за вимовою чи етимологією) тощо [2, с. 307].

Оскільки важливою відмінністю електронних словників від паперових є розширені можливості пошуку, дослідники проаналізували методи пошуку, застосовні в електронних словниках за параметрами: запит, ресурс, результат.

Типи запитів підпадають під діапазон типів пошуку, серед яких дослідниці розрізняють пошук за: точним конкретним словом, неповним словом, приблизним виразом (флексивна форма або орфографічна подібність), анаграмою, поєднанням двох або більше слів, різними фільтрами (частина мови, тематичне поле, мова тощо).

Ресурси, або конкретні розділи, які містять пошукову інформацію, поділяють на чотири типи:

- поле введення;
- поле контенту;
- індекс тематичного поля;
- поле доступу до зовнішніх посилань.

Результатом пошуку є інформація, яку користувач отримує після запиту. Зазвичай це запис з інформацією про слово (значення, граматична інформація, вимова, етимологія, використання в контексті, еквівалентність тощо) чи слово або список слів, що відповідають запису в словнику. Також результатом може бути зображення або перелік зображень, аудіофайли. Отримання цих результатів залежить від типу словника та його параметрів. Ці три елементи: запит, ресурс та результат – утілюють усі можливості пошуку в електронних словниках.

Таким чином, сучасні технології надають можливості для ефективної оптимізації макро- і мікроструктурних параметрів словника: розширення обсягу та складу словникових статей завдяки комбінуванню різних форм подання інформації

(текст, звук, графіка, анімація), поповнення та корегування баз даних, раціональне структурування інформації та цілий комплекс методів пошуку інформації.

Список використаних джерел:

1. Балалаєва О.Ю. (2021) Особливості структури електронного словника. *Міжнародний філологічний часопис*, 13 (2), 87– 98.
2. Pastor, V. & Alcina, A. (2010) Search techniques in electronic dictionaries: a classification for translators. *International Journal of Lexicography*, 23(3), 307–354.

НАУКОВО-ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ КУЛЬТУРИ МОВЛЕННЯ В СУЧАСНІЙ ЛІНГВОДИДАКТИЦІ

Ксьондз Артем Юрійович

студент спеціальності 073 Менеджмент

Хмельницький університет управління та права імені Леоніда Юзькова, Україна

Науковий керівник: Степчук Юлія Петрівна

ORCID ID: 0000-0002-2825-2299

канд. філол. наук, доцент кафедри мовознавства

Хмельницький університет управління та права імені Леоніда Юзькова, Україна

Сучасні реалії суспільного життя безсумнівно вплинули на усі сфери людської діяльності, зокрема зумовили певні трансформації в царині сучасної лінгвоукраїністики. Особливо актуальним вважаємо дослідження феномену культури мовлення українців як засобу формування генного коду, самоідентифікації та консолідації нації.

Феномен культури мовлення перебуває в епіцентрі уваги сучасних лінгвістів. Новітнє мовознавство намагається дослідити нові важливі параметри означеного лінгвістичного поняття. «Культура мовлення» у термінологічному словнику М. Кочергана визначається як «галузь прикладної лінгвістики, що вивчає стан і статус (критерії, типологію) норм сучасної української мови в конкретну епоху та рівень лінгвістичної компетенції сучасних мовців, соціальний та особистісний аспекти їх культуромовної діяльності» [2]. Мовознавець В. Пасинок стверджує, що «культура мови передбачає наявність у людини здатності точного відбору й усвідомленого використання в реальному акті спілкування з іншими людьми тих мовленнєвих засобів, які найкраще відповідають кожній конкретній ситуації» [3].

Різнопланове потрактування поняття спричинило строкату структури терміну «культура мовлення», який трактується як: 1) володіння загальноприйнятими правилами функціонування мовної структури, у двох формах реалізації мовлення, уміння послуговуватися мовностилістичними одиницями і прийомами з дотриманням орієнтації на особливості умов і мети комунікації; 2) упорядкована сукупність нормативних мовленнєвих засобів, вироблених практикою людського спілкування, які оптимально виражають зміст мовлення і задовольняють умови і мету спілкування; 3) особистісна лінгвістична дисципліна; 4) наука про структуру і сукупність комунікативних властивостей мовлення; 5) галузь мовознавчих вчень про культуру мови, що потрактовується як система і єдність її комунікативних властивостей; 6) лінгводидактичне вчення, яке досліджує стан і місце у структурі інших мовознавчих дисциплін канонів сучасної української мови через призму історичних подій та шкалу мовленнєвої компетенції сучасних лінгвістів, суспільні та особистісні характеристики їхньої культуромовної діяльності; 7) властиві індивіду навички точного відбору й осмислення застосування в реальному комунікативному акті з іншими особами цих мовленнєвих одиниць, які найвлучніше підібрані для кожної мовленнєвої ситуації; 8) важливий елемент духовної культури особистості.

Попри те, що у сучасній лінгвістиці існує чимало досліджень, котрі науково розтлумачують поняття «культура мовлення», потребують глибшого осягнення основні теоретичні засади означеного поняття.

Беручи до уваги інтралінгвальні чинники (рівень володіння мовними нормами) та екстралінгвальні (знання канонів мислення, не теоретичний, життєвий досвід, цілі, психічні переживання мовця тощо), можна виокремити провідні комунікативні властивості культури мовлення, зокрема: точність, правильність, логічність, чистота, багатство, виразність, доречність, емоційність. Вважаємо за доцільне розглянути кожну особливість детальніше.

Точність (достовірність) мовлення важлива не лише для репродукування реалій дійсності, а й переживань, настроїв, почуттів. Достовірність забезпечує вживання слів, властивих для комунікантів, у яких наявне усвідомлення базових норм літературної мови.

Правильність мовлення базується на відповідності унормованості мови певній епосі, якій належать орфоепічні стандарти, правильне наголошування, достовірність словозміни, слововживання. Вагомими є орфографічні, граматичні та пунктуаційні канони, що вдосконалюються разом із розвитком мови. Лінгвіст Н. Бабич зазначає, що мовлення не може лімітуватися лише критерієм унормованості, адже «говорити правильно ще не значить говорити добре – для доброго мовлення необхідне вміння відібрати в конкретній ситуації спілкування найбільш доречний, стилістично й експресивно виправданий варіант (якщо він існує) літературної мови» [1].

Логічність мовлення ґрунтується на вміннях логічного мислення, розвідках про мовні засоби, використанні техніки смислової зв'язності, послідовності викладу [1].

Чистота мовлення залежить від правильності та унормованості вжитої лексики, а також передбачає відсутність нелітературних одиниць. За Н. Бабич, чистота акумулюється в трьох мовних пластах: 1) в орфоепії: правильна унормована вимова, відсутність інтерферентних впливів; 2) у слововживанні: відсутність у процесі комунікації позалітературних лексем – діалектизмів, арготизмів, вульгаризмів, канцеляризмів, плеоназмів, штампів, макаронізмів, слів-паразитів; 3) в інтонаційному: співвідношення інтонації з змістом та емоційністю сказаного, відсутність брутальних, лицемірних, лайливих тонів. [1].

Багатство і різноманітність мовлення базується на системно-організаційні та лексико-понятійних джерелах мови. Така ознака мовлення досягається значеннєво й стилістично різними або однаковими одиницями, які можуть відрізнятися граматично чи словотвірними засобами. Різноманітність дозволяє виразити ту саму думку, те саме граматичне значення по-різному.

Виразність мовлення вимагає правильної, чіткої артикуляції, відсутності порушень норм орфоепії від комунікантів. На чіткість мовлення можуть впливати виражальні засоби звукової та художньої підструктури лексики, оскільки емоційно-експресивні, екстралінгвістичні засоби провокують пробудження уяви індивіда, тобто змушують візуалізувати почуте і генерувати його оцінку.

Доречність мовлення – це характеристика культури мовлення, що діє на достовірність, логічність, виразність, чистоту. За винятком вибору лексичних засобів для доречності, варто звертати увагу на ситуацію, форму комунікації, інтонаційну тональність та художнє значення мовлення.

Варто зазначити, що поряд із невинним розвитком мови прослідковується й дія антропоцентризму на поступ культури мови. Зростання уваги до складників спілкування виявляє різні культурні явища та орієнтує культуру мови на становлення творчої мовної особистості з належним рівнем дару мови, досконалим володінням мовним етикетом. Їй відомі кращі взірці мовної поведінки, оброблені в процесі культурного становлення етносу, спрямована на шанобливу комунікацію.

Отже, висновуючи, констатуємо таке: аналізоване нами поняття трактується як компетенція, що має на меті дотримання норм усного та писемного літературного мовлення залежно від комунікаційної ситуації. Дослідження наукових засад наповнення терміну «культура мовлення» продемонстрували, що у формуванні лексичних умінь і навичок, важливих для градації культури мовлення, значна частина відводиться навичкам аналізу й систематизації інформації, комунікативних засобів, а також беруться до уваги мовленнєві характеристики культури мовлення: логічність, правильність, точність, чистота, доречність, емоційність, виразність, різноманітність. І безсумнівно, що усебічне дослідження феномену культури мовлення, аналіз основних чинників, що сприяють його розвитку, – одне з надзвичайно актуальних питань сучасного мовознавства, яке неодмінно ґрунтується на суспільно-історичному досвіді мовців.

Список використаних джерел:

1. Бабич, Н. Д. Практична стилістика і культура української мови. Львів : Світ, 1990. 232 с.
2. Кочерган М. П. Короткий термінологічний словник. Київ : Акдемія, 2003. 234 с.
3. Пасинок В. Г. Основи культури мовлення : навч. посіб. Київ, 2012. 184 с.

ТЕКСТОВІ ОСОБЛИВОСТІ ПЕРЕКЛАДУ СУБТИТРІВ

Чайковська Олена Юріївна

канд. філол. наук, доцент

кафедри теорії, практики та перекладу німецької мови

Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського, Україна

Головне завдання перекладача – адаптувати текст перекладу, щоб глядач сприймав його як текст оригіналу. У субтитруванні фільмів так само потрібно передати задум автора, розкрити персонажів та загалом задум кіноконенту. Стилiстичні особливості субтитрів залежать, в основному, від мови перекладу та стайлгайду, який надає замовник.

Першою текстовою особливістю, якій варто приділити увагу, є **пунктуація**. Послідовна пунктуація важлива для того, щоб не заплутати аудиторію. Такі елементи, як розділові знаки, використання великих літер, наголос, курсив і жирний шрифт – дають змогу транслювати вербальні й невербальні сигнали.

Крапка (.) свідчить про закінчення речення та про відсутність його продовження.

Двокрапкою (:) передаємо повідомлення про коротку паузу або про продовження інформації у субтитрі.

Три крапки (...). Якщо речення не закінчилося в одному субтитрі і його варто перенести в інший використовують три крапки (місток між субтитрами) для попередження глядача про це з'єднання. Слово, яке стоїть за крапками, пишеться з малої літери. Для економії кількості символів у рядку різні компанії можуть використовувати дві крапки замість трьох або не використовувати їх взагалі.

Дефіс (–) на початку репліки мовців. Якщо мовця два, відповідно обидва висловлювання починаються з дефісу та займають два рядки.

Дужки використовуємо для виділення додаткової інформації, що зустрічається доволі рідко, адже під час субтитрування варто економити місце для субтитрів. Частіше перекладач видаляє дужки та реконструює речення комами або сполучниками.

Знак оклику (!) свідчить про сильні почуття: гнів, зневагу, здивування, наголошення на чомусь, щастя, огиду, іронію, лайку, посилення команди, попередження. Проте субтитри не мають бути захарашчені розділовими знаками. Надмірне використання призводить до втрати цінності цих знаків.

Курсив (комбінація клавіш *Ctrl+I*) використовуємо для виділення реплік, коли не видно мовця, слів іноземною мовою або тексту пісень.

Caps Lock пропонують використовувати для посилення емоцій персонажа, під час стресу, крику, наголошенні на чомусь тощо.

Колір тексту субтитрів найчастіше білий. У сучасному субтитруванні уникають кольорової рамки для тексту. Різний колір тексту також може використовуватися для позначення реплік різних мовців [2].

Цифри від 1 до 10 під час субтитрування записуються цифрами, а не словами [1].

Висновки. Завчасне ознайомлення з особливостями, труднощами, які можуть виникнути під час створення та перекладу субтитрів та правильним вибором програмного забезпечення допоможуть уникнути помилок та здійснити переклад швидше та ефективніше.

Субтитрувальник, виконуючи переклад та оформлення субтитрів, має зважати на особливості мови перекладу та *стайлгайди*, які надає йому замовник.

Список використаних джерел:

1. Netflix. German Timed Text Style Guide, 2020. URL: <https://partnerhelp.netflixstudios.com/hc/en-us/articles/217351587-German-Timed-Text-Style-Guide>
2. Subtitle Guidelines. BBC. 2021. URL: <https://bbc.github.io/subtitle-guidelines/>

ЧАСОПРОСТОРОВІ ВИМІРИ ЕСЕЇСТИЧНО- УРБАНІСТИЧНОГО РОМАНУ ЮРІЯ АНДРУХОВИЧА «ЛЕКСИКОН ІНТИМНИХ МІСТ»

Тисяк Діана Василівна

здобувач вищої освіти факультету філології

Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника, Україна

Науковий керівник: Вівчарик Наталія Михайлівна

кандидат філологічних наук,

доцент кафедри української літератури

Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника, Україна

Новаторський текст-гра Ю. Андруховича «Лексикон інтимних міст», який і до сьогодні немає чіткого жанрового визначення в українській літературі, вже давно став об'єктом невпинних літературних дискусій та палких суперечок. В основі авторської оповіді лежить мотив власної подорожі, яка має протяжність рівносильну до часового діапазону людського життя. Усі свої думки, міркування і судження, які автор відчув, подорожуючи іншими країнами, він виклав на папір, протранслявавши спонтанні рефлексії на власну державу. Якраз на цю ключову проблематику звернув увагу П. Гуца, резюмуючи, що «...головна проблемно-ідейна лінія «Лексикона інтимних міст» орієнтована на входження України в європейський простір» [7, с.182]. Звісно, про такі факти автор не може говорити голосно та й, власне, не вважає за необхідне, оскільки, на його думку, кожен реципієнт, який візьме до рук його книжку, повинен оцю «українську європейськість» трактувати по-своєму. Тут виникає ключове питання: як трактувати ці лейтмотиви? На нашу думку, образи міст в осмисленні Ю. Андруховича імовірні лише за допомогою алюзій, які є особливим видом посилення, натяку на певні відомі обом сторонам спілкування події та явища. Отож, письменник, як і буває зазвичай у його текстах, не використовує прямолінійні думки чи твердження, а забарвлює їх алюзійними натяками. Цей термін став відомим для загалу XVI століття. Згадане поняття найчастіше ототожнювалося з грою слів, каламбуром, унаслідок чого зчаста вживалося у текстах сатиричного формату. Стосовно функціонального навантаження алюзій у тексті висловлювалася І. Харченко, маючи на увазі, що «Найпершою в числі переваг та функцій алюзії слід відзначити її можливість лаконічно та зрозуміло, за допомогою одного чи декількох слів вказати на рису людини, особливість події, яка, наприклад, тісно пов'язана з оповіддю, таким чином допомагаючи виокремлювати головну думку до певного контексту» [9, с.8–9]. Говорячи про Венецію, автор, безумовно, захоплюється красою та архітектурою, проте його холодить і відштовхує надмірність культу цього італійського міста. Ліричний герой Станіслав Перфецький, якого витворила свідомість автора, відчуває оцю надмірну сакральність і перебільшену велич. Слід звернути увагу, що навіть у імені та прізвищі головного героя є алюзійний натяк на його ментальну приналежність (Станіслав – місто, де народився Ю. Андрухович) і особливості його темпераменту (Перфецький – perfectum від лат. довершений). Повертаючись до вражень від Венеції герой стверджує: «Венеція – це коли забагато... Забагато предметів у нескінченних рядах вітрин: маски, мапи, капелюхи, мушлі, мацаки, намиста, скельця, хутра, бивні, плавники, хоботи, глобуси, підсвічники, інші музичні інструменти» [2, с.73]. Слід погодитися з тим, що у поданому епізоді алюзія

виконує деякою мірою орнаментальну функцію, яка насичує мову есеїстичного фрагменту образами і мотивами, які часто можуть містити парадоксальний характер і деякою мірою мають явний або прихований підтекст. Кожен новий есей, який створений автором, присвячений окремому місту, а кожне місто є ніби маленьким світом, що став невід'ємною частиною письменницької свідомості. Передовсім ці невеличкі есеї цікаві як індивідуально-авторськими описами, так і багатообразністю письменницького «я», яке у кожному новому тексті світиться новими відтінками. Найцікавіше, що кожне нове місто, в яке потрапляє ліричний герой, дає йому шанс бути іншим, грати нову роль, використовувати свій прихований арсенал бажань. Але в яке б місто не поїхав головний герой відчувається його ностальгія за рідними землями. Саме оцей сум автор подає з поміччю алюзійних вкраплень: *«У цьому назагал негарному місті, де попри незугарність аж так багато води і дерев, зненацька хочеться повірити, ніби отут і є твоє місце. Я ніколи в житті не вів щоденника. У Берліні я не вів його так само, як і у Львові, Москві чи Франику»* [2, с.39]. Принцип постійного відкриття і усвідомлення міста у збірці щоразу набуває нових семантичних значень, твори позбавлені кліше у створенні образу урбаністичного простору, проте вони тяжіють до публіцистичного стилю з певним документальним викладом. Автор мав повне право подавати тексти в такому порядку, як він вважав за потрібне, проте дотримався алфавітно-хронологічного типу відтворення, що дає можливість говорити про енциклопедичний бік його письма. Складається враження, що пишучи свій «Лексикон...» Ю. Андрухович намагався витворити певну систему зі своєрідним компасом необхідної інформації. Можна звернути увагу на той факт, що алюзійні натяки у цьому тексті мають не тільки різноманітні функціональні приналежності, а ще й різновиди. Наприклад, есе про швейцарське місто Аарау, яке є своєрідною експозицією до цілого роману, окрім конкретних свідчень має специфічне фонетико-алюзійне наповнення. Автор сам свідомо акцентує свою увагу на фонетичній характеристиці назви міста: *«У цій книжці Аарау зовсім не було б, якби його назва не починалася фантастично-алеманським подвоєним «а». Чи, може, все-таки не алеманським, а кельтським»* [2, с.16]. На перший погляд фонетична патетика у цьому контексті немає абсолютно ніякого значення, проте насправді кожна деталь є тим необхідним пазлом, з якого формується цілісна картина світобачення автора. У кожному зі 111 есеїв постає і розкривається кардинально інша проблема, а опис вражень від кожного міста подається відповідно до авторського задуму, мети, яку він ставить перед собою, інформації, якою володіє наратор. Найцікавіше, що Ю. Андрухович у кожному есе подає такі факти, які ще не були відомими для загалу, а навіть якщо хтось колись щось подібне говорив, то автор обирає такий спосіб подачі, що для реципієнта його судження здаються оригінальними і нестандартними. Візьмемо до уваги Лондон, який є не такою вже й незнаною захчанкою для досвідченого туриста та навіть для звичайної пересічної людини. Тому Ю. Андрухович також не може встояти перед бажанням написати про Лондон, але він знаходить своє авторське бачення, яке, на перший погляд, далеке від серцевини панорамного міста, проте, застосувавши алюзійний прийом, письменник написав про Лондон так, що його можна впізнати навіть у тужливих відтінках траурної церемонії, яка стала метафоричним образом Лондона. Тонкі натяки на титуловані особи присутні вже у першому реченні: *«Королева-матір Єлизавета Бовз-Лайон, остання імператриця Індії, переставилася 30 березня 2002 року на 102 році свого монаршого життя. Як усі правильні люди, вона відійшла уві сні»* [2, с.259]. Детальний опис церемонії поховання королеви віддзеркалює давні англійські звичаї, які мають важливе значення на сучасному етапі. Письменник намагався подати своє особисте,

таємне ставлення до імперських традицій, не зачепивши почуттів ревних поціновувачів всього канонічного. Мабуть, зі слова «таємно» і виникла сама назва роману, модифікувавшись у конструкцію «Лексикон інтимних міст». Знову ж таки маємо доречний алюзійний натяк, який докорінно змінює у цьому контексті семантичне значення прикметника «інтимний». На це звернув увагу В. Загороднюк, підсумовуючи, що «Слово «інтимних» сприймається тут не в значенні відносин між чоловіком і жінкою, хоча і це у книзі є, а в значно ширшому діапазоні, у проникненні авторського «я» до секретів і таємниць міст, забутих тем і проблем, під час розкриття яких образ міста постає в новому амплуа» [8, с.199]. На нашу думку, автор зумисно використовує символічно-сакральні алюзії, аби підсилити ментально-емоційний простір кожного міста. Вплив алюзивного тексту на читача, зрозуміло, заздалегідь планується автором, так як є і в нашому випадку. При цьому автор тексту має бути зацікавлений в тому, аби читач впізнав використані ним алюзії, аби читач мав просторове уявлення, частинкою якого початкового тексту є ці алюзії є, інакше застосований прагматичний сенс може бути втрачений.

Деякі есе з «Лексикону...» характеризується масштабністю та панорамністю, а деякі – однолінійністю та вимушеною стислістю. Про відоме місто Єрусалим, у якому авторів не вдалося побувати, написано всього лиш чотири речення. Але якою символіко-сакральною наповненістю володіють ці чотири речення: *«Це трохи дивно: з усіх Вічних Міст нашого світу я не бував лише в Єрусалімі. Тож хай він тим часом залишається й далі недосяжним пунктом особливого призначення. У мене ще ціла вічність на те, щоб у ньому побувати. Та я в ньому все одно буваю – завжди, коли намагаюся молитися»* [2, с.153]. Молитва зазвичай ставала виразником будь-якої літератури подорожнього формату, оскільки релігійне паломництво, яке відображено різножанрово у різних джерелах, є не просто географічною дорогою, а й духовною. Оця духовність хоч і опосередковано, проте наявна у цьому тексті. Персонажі цього роману, проходячи цю дорогу, стверджують духовне своєю комунікацією, діями, вчинками, переконаннями. Також, що неможливо не помітити, авторська свідомість тяжіє до картографічного осмислення. Знайомлячись з есеєм про «Львів, завжди», – найулюбленіше місто для автора – зокрема і за мапами, читач відкриває для себе назви таких його розділів: «Місто-порт», «Місто-перехрестя», «Місто-цирк», «Місто-дурисвіт» та ін. У кожному символічному заголовкові своя історія, свої перипетії, своя енциклопедія і жанрова специфіка. Авторська порада щодо читання «Лексикону...» з будь-якої книжкової сторінки є логічною, абетковий метод впорядкування передбачає сприйняття і пошук інформації саме за алфавітом.

Читаючи особливу постмодерну прозу Ю. Андруховича, на перший погляд складається враження, що ти стаєш безпосереднім учасником божевільних і подекуди фантастичних мандрів, витворених свідомістю автора. Мабуть, нічого дивного у цьому нема, бо ж ключове завдання якісної літератури – відривати свого читача від реальності, занурюючи його у новий фантазійний світ. Так, тексти цього письменника і справді відривають від реальності, проте своїми надміру розхитаними часопросторовими елементами спантеличують свідомість своїх реципієнтів.

Висновки. Застосовуючи елементи алюзійних переходів, а також символічний образ міста, як топосу, автор намагався розкрити внутрішній світ людини. Вивчення людини у світових роздоллях – ключова ідея цього тексту. Опиняючись кожного разу в новому місті, є шанс розкрити кардинально інші грані своєї душі, тобто змінна локація слугує так званім лакмусовим папірцем. Погоджуємося з думками В. Баришнікова і О. Гаврилова, які переконані, що «За допомогою символізації тексту, застосуванню частих контамінацій, алюзій, ремінісценцій, рефлексій та прямих

цитат, які є характерною ознакою постмодерного твору, здійснюється символічна багатозначність тексту. Засобами постмодерної поезії письменник виказує своє ставлення до здеморалізованого суспільства... Зміна художнього простору нерідко відображає внутрішню душевну кризу автора, масштаби та емоційну тональність його переживань» [4, с.8]. Єдність простору в романі слугує способом передачі цілісності внутрішньої сфери людини. Зміна художнього простору відбивається на психоемоційному стані. Створюючи образ міста, письменник використав архітектонічний прийом. Роблячи спробу передати динаміку образу, письменник удається до поширеного методу – психологічного паралелізму: опираючись на зорові враження автор передає враження на рівні почуттів і відчуттів. Концепція аналізованого твору – це спектр людських емоцій, які відчуває людина, перебуваючи щоразу в новій локації.

Список використаних джерел:

1. Андрухович Ю. Дванадцять оброчів. Роман, Івано-Франківськ : Лілея-НВ. 2005. 368 с.
2. Андрухович Ю. Лексикон інтимних міст. Довільний посібник з геопоетики та космополітики, Київ : Meridian Czernowitz. 2011. 480 с.
3. Баран Є. Літературна ситуація 1999-го : Час Єзуїтів. *Слово і час*. 1999. № 3. С. 58–60.
4. Барашникова В., Гаврилова О. Геопоетична мандрівка в часі і просторі власного життя у романі «Лексикон інтимних міст» Юрія Андруховича. *Молодий вчений*. № 4/2 (44.2), квітень. 2017. С. 6–10.
5. В'юн Д. Юрій Андрухович: філософські мотиви. Кваліфікаційна робота. Електронний ресурс. Дата звернення: 1 вересня, 2022 р. Режим доступу: <https://repository.spu.edu.ua/bitstream/123456789/12036/1/%D0%94%D0%B8%D0%BF%D0%BB%D0%BE%D0%BC%D0%BD%D0%B0%20%D0%92%27%D1%8E%D0%BD%20%D0%94.pdf>. 101 с.
6. Возняк Т. Феномен міста Львів : «І», 2009. 333 с.
7. Гуца П «Лексикон інтимних міст» Юрія Андруховича як своєрідне входження України в європейський контекст. *Філологічні студії. Одеський національний університет імені І. І. Мечникова*. 2016. Вип. 7. С. 179–18.
8. Загороднюк В. Подорожня есеїстка в романі «Лексикон інтимних міст» Юрія Андруховича: проблема жанру і енциклопедизму. *Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського. Серія: Філологія. Соціальні комунікації. Теорія і історія журналістики*. Том 31 (70) № 2 Ч. 4 2020. С. 196–200.
9. Харченко І. Переклад алюзій в текстах різних жанрів. Електронний ресурс. Дата звернення: 25 серпня, 2022 р. Режим доступу: <https://lingua.lnu.edu.ua/wp-content/uploads/2020/04/Konkursna-robota-ALLUSION-.pdf>. 30 с.
10. Харчук Р. Сучасна українська проза: Постмодерний період : навч. посібн, Київ : ВЦ «Академія», 2008. 248 с.
11. Штогрин М. Урбаністичні топоси сучасної української літератури: традиції та трансформації (2000–2014). Канд. дисер. на здоб. ступ. док. філ. наук, Житомир. 2016. 177 с.
12. Wiwczaryk N. Motyw podróży w Leksykonie miast intymnych Jurija Andruchowycza. *Literatura zza granic Polski w XXI wieku: diagnozy – prognozy – prowokacje: Wschód*. 2019 nr 2. 103 с.

СЕКЦІЯ XX. ФІЛОСОФІЯ ТА ПОЛІТОЛОГІЯ

ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ ПОЛІТИЧНОЇ ФІЛОСОФІЇ В ІНФОРМАЦІЙНОМУ СУСПІЛЬСТВІ

Савенко Степан Олександрович

здобувач вищої освіти

факультету інформаційних радіотехнологій і технічного захисту інформації
Харківський національний університет радіоелектроніки, Україна

Науковий керівник: Старікова Галина Генівна

канд. філос. наук, доцент,

доцент кафедри філософії

Харківський національний університет радіоелектроніки, Україна

Політична філософія, галузь філософії, яка на найбільш абстрактному рівні займається концепціями та аргументами, пов'язаними з політичною думкою. Значення терміну «політичний» саме по собі є однією з головних проблем політичної філософії. [1] Проте в широкому сенсі можна охарактеризувати як політичні всі ті практики та інститути, які стосуються уряду. Це одна з інтелектуальних дисциплін, що встановлює стандарти суджень і визначає конструктивні цілі. В розпорядженні людства - сучасні інформаційні технології, які впливають і, навіть, формують світову цивілізацію. Сучасні технології можуть принести користь, або знищити людство в гонитві за політичними міфами.

Таким чином, простір для політичної філософії великий, з'ясування її мети та обмежень є невідкладним - це, справді, аспект виживання цивілізації. З цього викреслюється центральна проблема політичної філософії, яка полягає в тому, як розгорнути або обмежити державну владу, щоб зберегти виживання та підвищити якість людського життя. [2] Як і всі аспекти людського досвіду, політична філософія зумовлена навколишнім середовищем, масштабами та обмеженнями розуму. Відповіді, які дають політичні філософи на вічні проблеми, відображають знання та припущення свого часу.

Політична філософія базується на основних поняттях та методах стратегічного та політичного аналізу, які висвітлюються на конкретних прикладах з урахуванням особливостей різних рівнів та галузей політики.

Взаємозв'язок формування політичної філософії з інформаційним простором є складним та багатоманітним. Єдність цього процесу відображує характер загальнокультурних змін, особливо в сучасних умовах розгалуження інформаційних і комунікаційних технологій. [3] Спостерігаються три етапи синтезу в політичній філософії: міфологічний, класичний, інформаційний. Проблема співвідношення уявлень з реальністю потребує більшої інформаційної аргументації і використання новітніх технологічних інтерпретацій.

Політична філософія, на відміну від дослідження політичної та адміністративної організації, є більше теоретичною та нормативною, ніж описовою. Вона неминуче пов'язана із загальною філософією і сама є предметом культурної антропології, соціології та соціології знання. Як нормативна дисципліна вона займається тим, що,

за різними припущеннями має бути і, як цю мету можна досягти. Таким чином, політичного філософа цікавить не стільки, наприклад, те, як працюють групи тиску чи як за допомогою різних систем голосування приймаються рішення, скільки те, якими мають бути цілі всього політичного процесу в світлі конкретної філософії життя. Серед сучасних тенденцій розвитку політичної науки є спеціалізація, фрагментація, гібридизація знання. [4]

Глобальні осередки влади, геополітичні комплекси – нові реальності сучасного світу. Треба зазначити, що у тих країнах, яким належить першість у світовій політиці та економіці, здійснюється значна підтримка стратегічного аналізу політичної філософської думки. Ефективність політичного філософа тісно пов'язана із застосуванням методів імітаційного моделювання, що в свою чергу потребує високого рівня електронної готовності. Таким чином, в науковому обігу дослідників присутні сучасні методи аналізу, планування, проектування, прийняття рішень та управління складними проектами.

Про ступень використання інформаційних технологій свідчить щорічний рейтинг країн, що публікується на основі індексу e-readiness організацією Economist Intelligence Unit спільно з інститутом IBN Institute for Business Value. У 2007 році в методології запровадили нову галузь оцінки – державну політику та бачення, на основі якої оцінюються урядові витрати на ІКТ, стратегії електронного розвитку електронного уряду. Серед 130 держав на грудень 2021 року Україна займала 53 місце. Перші місця посідали Нідерланди, Швеція, Данія, США, Фінляндія тощо. [5]

На сучасному етапі неможливо застосування інформаційних технологій імітаційного моделювання політичних процесів без таких як аналіз ієрархій, динамічних систем та соціальних мереж.

Незважаючи на цей унікальний аспект сучасної ситуації, важливим є і стародавні політичні течії філософії, сформульовані в дуже різних умовах. Їх вивчення все ще висвітлює важливі питання сьогодення. А саме: питання, що стосуються цілей уряду, підстав політичних зобов'язань, прав індивідів проти держави, основи суверенітету, відношення виконавчої влади, а також природи політичної свободи та соціальної справедливості. Усі вони є основоположними для політичної філософії та вимагають відповідей з точки зору сучасних знань і поглядів.

Інформаційний простір – невід'ємна складова інформаційного суспільства. Політична філософія бере до уваги змогу робити суспільним надбанням, доступ до якого практично не обмежений бар'єрами простору і часу, системи філософських знань окремих осіб та колективів. Це ставить перед суспільством фундаментальну культурологічну задачу – інтеграцію знань, що дозволяє використовувати в практичній діяльності весь досвід людства, а не протиставляти одне одному фрагменти знань, що накопичені в різних культурах.

Список використаних джерел:

1. Політична філософія. [Електронний ресурс] – URL: https://en.wikipedia.org/wiki/Political_philosophy
2. Політична філософія, Джон Едвард Боул. [Електронний ресурс] – URL: <https://www.britannica.com/topic/political-philosophy>
3. Взаємозв'язок політології та філософії, К.К. Гай. [Електронний ресурс] – URL: <https://www.yourarticlelibrary.com/essay/politics-essay/relationship-between-political-science-and-philosophy/40317>
4. Політична філософія, Міллер, Девід. [Електронний ресурс] – URL: <https://www.rep.routledge.com/articles/overview/political-philosophy/v-1>
5. Рейтинг країн світу по індексу мережевої готовності. [Електронний ресурс] – URL: <https://gtmarket.ru/ratings/networked-readiness-index>

Я МИСЛЮ, ОТЖЕ, ІСНУЮ?

Чепенко Діана Романівна

здобувач вищої освіти технічного факультету
Харківський національний університет радіоелектроніки, Україна

Науковий керівник: Старікова Галина Генівна

канд. філос. наук, доцент, доцент кафедри філософії
Харківський національний університет радіоелектроніки, Україна

Я впевнена, що кожна людина чула коли-небудь фразу французького філософа Рене Декарта: «Я мислю, отже, існую». Він, як і багато інших мислителів намагався зрозуміти, у чому полягає унікальність людини та сенс людського буття. Декарт висунув це судження як істину, первинну достовірність, у якій не можна засумніватися. Суть цього виразу в очевидності для самої людини її існування як мислячого суб'єкта.

Після того, як усе було піддано сумніву, одразу «слідом за цим я констатував, – продовжує – Декарт у «Міркуванні про метод», – що, хоча все імовірно, помилкове, необхідно, щоб я, який так думає, сам був чимось. І, виявивши, що істина «я мислю, отже, я існую» настільки міцна, що будь-які гіпотези скептиків не змогли б її похитнути, я вирішив, що можу прийняти її, не маючи сумнівів, як основний принцип моєї філософії. Але ця визначеність – чи не може вона бути підірвана злим духом?» [2].

У «Метафізичних роздумах» Декарт пише: «Є якась сила, не знаю, яка, але підступна і витончена, що використовує все, щоб перехитрити мене. Проте, якщо вона мене обманює, немає жодного сумніву, що я існую; нехай вводить мене в оману, скільки хоче, – вона ніколи не зможе перетворити мене на ніщо, доки я буду думати». Отже, обміркувавши й вивчивши все з великою ретельністю, необхідно зробити висновок, що судження «я є, я існую» абсолютно вірно щоразу, коли я вимовляю його, а мій дух засвідчує це» [1].

Цікаво те, що саме не тільки Декарт дійшов до цього висновку, але були й інші. Наприклад, Августин Блаженний у своїй полеміці зі скептиками. Подібну фразу можна виявити в його книзі під назвою «Про Град Божий» (11 книга, 26). Фраза звучить так: «Si fallor, sum», що в перекладі означає: «Якщо я помиляюся, то я існую». Та не слід плутати цих двох різних мислителів. Їхні відмінності починаються від поглядів на світ і до мети в житті. Філософська ідея Августина відповідає так званій потрійній природі Бога. Він починає розвивати свою думку, кажучи про те, що він не боїться будь-яких спростувань щодо своїх суджень з боку різних академіків, які, найімовірніше, поставили б запитання: «А раптом ти обманюєшся?». Його відповідь проста: «Тому, я й існую». Істина Августина очевидна й звучить так: «Не може обманюватися той, хто не існує».

Що ж таке мислення? Мислення – доказ існування розуму та здатності до критичного сприйняття світу – це риса, яка вирізняє нас серед усього живого. Не думаючи, людина не в змозі орієнтуватися у світі, обираючи між тим, що добре, а що погано, а також налагоджувати свої стосунки з іншими людьми. Мислення – процес індивідуальний. По-справжньому міркувати й аналізувати ми вчилися мало не з пелюшок. Спочатку ми отримуємо інформацію, а потім починаємо аналізувати її. Саме через ідею або думку, яку людина втілює в життя, світ розвивається, і ми маємо можливість жити не в первісному суспільстві, і навіть не в Середньовіччі. Ми живемо в сучасному двадцять першому столітті. Завдяки думці та своєму мисленню людина

вчиться керувати багатьма процесами, стаючи володарем світу, якому непідвладна, хіба що, природа з її природними явищами.

Майже всі філософи наступних часів вважали твердження Декарта незаперечним, але нічого не буває без якогось винятку. Відомий філософ Д. Юм упевнений, що все-таки знайшов неточності в «незаперечному» судженні Декарта. «Коли я глибоко сплю, я не відчуваю своїх думок, але мені простіше вважати, що я і тоді існую. Припускати, що в цей час я зникаю, а потім звідкись з'являюсь, було б непотрібним ускладненням (згідно з так званою «Бритвою Оккама»). Таким чином, перехід від цієї найпростішої істини до іншої, теж елементарної, вимагає застосувати третю істину (Бритву Оккама), яка не впливає з «Cogito ergo sum». Коли я кажу «існую», то говорить про це вже не та людина, яка говорила «мислю». Той, хто говорив «мислю», вже в минулому і тому той «я» вже не існує, коли нинішній «я» стверджує: «існую». Чи можна тоді стверджувати, що слово-зв'язка «отже» абсолютно обґрунтоване? Якщо ж стверджується, що те й інше слово відносяться до одного моменту, то навіщо два різних слова, що позначають одне?

Взагалі, чи можу я, нинішній, щось стверджувати про «я-минуле»? Чи не було те, минуле «я» знищено безслідно, а нове «я» створено, і в нього вкладено будь-яке твердження і будь-які спогади, зокрема й помилкові? Чи не є моє «я» насправді поперемінним або одночасним існуванням двох «я», одне з яких «мислить», а друге «існує»?», – приблизно в такому стилі розмірковував Юм. Звісно, його роботи були довшими й детальнішими. Щоб розжувати навіть найнезрозумілішому читачеві просту ідею: критикувати можна будь-яку істину, навіть таку, яка здається абсолютною. І критикувати цілком логічно й обґрунтовано. Фактично, філософія Юма забезпечила крах і загнивання класичної філософії взагалі. Оскільки зруйнувала головну ілюзію філософії: припущення про те, що за допомогою «чистих», виключно умоглядних міркувань можна отримати абсолютні та загальні істини [3].

Юм вважав, що не існує абсолютних істин, які були б абсолютно незаперечні. Заперечити можна все, було б таке бажання. Але ми прекрасно обходимося безліччю не зовсім абсолютних істин. У сучасній філософії існує багато різних теорій, думок і суджень, але ж ми не можемо стверджувати, що вони всі є істиною. Кожен сам вибирає, що для нього стане «незаперечною істиною». «Сумніваюся – отже мислю», – я б слідом за Декартом, сказала саме так. Чи шукаємо ми відповіді на запитання, чи аналізуємо те, що відбувається, чи думаємо про прочитану книжку, чи намагаємося розібратися у своїх стосунках із коханим, а найголовніше – чи намагаємося зрозуміти самого себе. Кожна людина весь час ставить запитання, і в нашого мозку немає важливішої функції. Вся еволюція і розвиток людства є не що інше, як результат сумнівів. Що краще люди розвивають здатність сумніватися і вміння задавати собі запитання, то вищий інтелект. І в результаті цього все зводиться до одного лише запитання: «Чому?» Якщо позбавити людину цього слова, вона нічим не відрізнятиметься від тварини. На щастя, такого ніколи не станеться [1].

Мислити й сумніватися – це критерій специфічно людського існування. Проте нині більша частина людства не хочуть думати й міркувати. Це можна пояснити тим, наскільки технології та вільний доступ до різної інформації у будь-який час доби полегшили нам життя. Якщо раніше для реферату потрібно було знайти дані, то тепер основне завдання – їх відфільтрувати. І взагалі, стільки реклами звалюється, непотрібних відомостей! Люди просто перестають їх слухати, звертати увагу на те, що їх оточує, важче стає повернути увагу людей, навіть якщо це потрібно. Можна сказати, що люди розумово зледащили й відмовляються використовувати дар, який і відрізняє людину від будь-якого звірятка. Тому я вважаю, що в сучасному світі, в

епоху інновацій потрібно мати відкритість і сили, щоб перебудуватися. Потрібен розум, щоб обирати важливе, щоб розуміти на що витратити свій час та енергію. Техніка має служити людині, а не керувати нею. Тому необхідно знову повернутися до декартівського «Мислю, отже, існую», і спрямувати цю унікальну людську здатність не просто на задоволення наших потреб, а на творчість і розвиток, на вдосконалення нашого світу, світу людини.

Список використаних джерел:

1. Декарт Р. Міркування про метод, щоб правильно спрямовувати свій розум і віднайти істину в науках. Київ : Тандем, 2001. 104 с.
2. Учасники проєктів Вікімедіа. Cogito ergo sum – Вікіпедія. *Вікіпедія*. URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/Cogito_ergo_sum
3. Давид Юм Його життя й філософська діяльність URL: https://uareferat.com/Давид_Юм_Його_життя_й_філософська_діяльність

СЕКЦІЯ ХХІ. ПЕДАГОГІКА ТА ОСВІТА

ВИКОНАВСЬКІ УМІННЯ ЯК ВИЗНАЧНІ ЧИННИКИ ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ МУЗИКАНТА

Грінченко Алла Миколаївна

кандидат педагогічних наук,
старший викладач кафедри музично-інструментальної підготовки
*Південноукраїнський національного педагогічного університету
імені К. Д. Ушинського, Україна*

Складний етап у житті рідної країни охопив усі життєві аспекти людини: соціальний, культурний, освітній. Талановита молодь України зараз опановує іноземні мови у різних країнах Європи, пристосовується до нових умов, але приємно усвідомлювати, що наші студенти продовжують отримувати освіту в університетах, вступають до магістратури. В умовах дистанційного навчання особливо складно оволодіти навичками та вміннями професійного налаштування. А в музичній сфері це набуває особливого резонансу, оскільки музика є тим видом мистецтва, який межує з емоційною, слуховою, сенсомоторною, інтелектуальною сферами людини. І досить важко передати на відстані тактильні відчуття, пояснювати можливі слухові уявлення, гнучке застосування педалізації під час інтерпретації музичних творів. Важливе значення у даній ситуації набувають навички та вміння музиканта, що робить процес занять більш результативним та перспективним.

Питання розвитку виконавських умінь у наукових дослідженнях розглядаються відповідно фаховій спрямованості, а саме: артикуляція й педалізація, а також загального характеру: музично-слухові уявлення, слухо-моторна координація, інтонаційна пластика, поліфонічні та інтерпретаційні вміння. Так науковець О. Чеботаренко визначає, що формування вмінь передбачає «оволодіння системою операцій з виявлення і переробки інформації», яка знаходиться в знаннях отриманих «від предмета через співставлення і співвіднесення інформації з дією». Автор вважає, що саме синтез педагогічних та дидактичних умов забезпечить формування комплексу виконавських умінь: сенсорних, рухових, інтелектуальних умінь майбутнього піаніста [3]. Натомість в іноземних джерелах науковцями підкреслюється, що розвиток умінь та навичок залежить від самої індивідуальності музиканта. На основі проведеного дослідження вчені стверджують наступне: незважаючи на мінливість виконавської практики, напрацювання піаніста структуровані та мають індивідуальні особливості, які можуть кристалізуватися шляхом системних практичних занять [2].

Вважаємо, що музикант-виконавець для здійснення професійної діяльності має володіти низкою певних умінь. Насамперед це:

- музично-виконавським самоконтролем як «усвідомленим динамічним процесом, що розвивається на основі природних задатків і психологічних особливостей музиканта-виконавця і синтезує концентрацію музичного слуху, уваги, волі, спрямованих на критичне оцінювання і корекцію власного виконавства

музичного твору щодо його відповідності уявленому звуковому еталону та спланованої виконавської інтерпретації» [1];

- музично-слуховими уявленнями – «складним комплексом слухо-моторозорових образів, що утворюється на основі чуттєвого і когнітивного досвіду особистості у процесі музичної діяльності, яка здійснюється у певних історичних і соціокультурних умовах» [4];

- «семантично-смысловими одиницями музичної мови, що сприяє якісному відтворенню художньо-образного змісту та максимальній результативності власного виконавського процесу у створенні художньо-педагогічних і виконавських інтерпретацій»;

- диференційованим сприйняттям музичної фактури, яке полягає в умінні розрізняти елементи музичної тканини в її інтонаційно-тембральному забарвленні та артикуляційній ясності, відчувати мелодійно-гармонійне розгортання фактури, наповнювати інтонаційним змістом усі прошарки музичної тканини відповідно характеру музичного твору.;

- технікою педалізації як засобом звукових ефектів спрямованих на розкриття музичного образу відповідно жанру та стилю музики.

Зазначимо, що означені уміння взаємодіють між собою і як цілісний комплекс застосовуються в інтерпретаційно-виконавському процесі музиканта.

В умовах дистанційного навчання оволодіння професійними уміннями майбутніми вчителями-піаністами ускладнюється специфікою самого музичного мистецтва. Поєднання об'єктивного та суб'єктивного, раціонального й емоційного – індивідуалізує розуміння семантичного тексту та енергетичне відчуття звукового потоку і балансу взагалі. Відстань нівелює відчуття різних змістовних рівнів, що відбуваються в процесі гри на фортепіано. Тому при розробленні методів, які б забезпечували позитивний результат, мають враховуватися означенні особливості виконавського процесу.

Список використаних джерел:

1. Грінченко, А. (2018). Методика формування музично-виконавського самоконтролю майбутніх учителів музики в процесі навчання гри на фортепіано. (Автореф. дис. канд. пед. наук), Сумський державний педагогічний університет імені А. С. Макаренка, Суми.
2. Caramiaux B., Bevilacqua F., Palmer C., Wanderley M. Individuality in Piano Performance Depends on Skill Learning. Conference: *4th International Conference on Movement Computing (MOCO)*. June 2017. DOI:10.1145/3077981.3078046
3. Chebotarenko O. (2006). Formation of performance skills in the classroom main instrument (piano). *Educational Dimension*, 14, 185–197. <https://doi.org/10.31812/educdim.5695>
4. Рябова, О. (2016). Музично-слухові уявлення як операнди музичного мислення особистості. *Естетика і етика педагогічної дії*, 13, 60-68. Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/eepd_2016_13_7.

ВИХОВАННЯ СЛУХАЦЬКОЇ КУЛЬТУРИ ШКОЛЯРІВ НА УРОКАХ МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА

Долинська Анна-Софія

магістрант

Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка, Україна

Науковий керівник: Прядко Олена Михайлівна

кандидат педагогічних наук, доцент кафедри музичного мистецтва

Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка, Україна

Музичне виховання підростаючого покоління включає передачу йому суспільно-історичного досвіду музичної діяльності, що сприяє формуванню світогляду дітей. Школяр, засвоюючи способи музично-мистецької діяльності, всебічно збагачує свою особистість. З допомогою музичного виховання дитина пізнає зміст життя, відбитий у світлі певного світогляду. Осягнення музичного образу створює певне ставлення до нього, формує моральні оцінки, які мають набагато більшу силу, ніж оцінки, які просто повідомляються та засвоюються.

Завдання і зміст музичного виховання визначаються загальними цілями всебічного розвитку особистості, зокрема естетичного виховання. Такими цілями є залучення дітей до діяльності в галузі мистецтва, розвиток художньо-творчих здібностей дітей, навичок естетичного сприйняття та емоційної чутливості до музичних творів, виховання любові до музики, формування музичного смаку та прагнення пізнавати музичний світ.

Діти гостро відчують прекрасне та тягнуться до нього. У процесі систематичної роботи учні набувають уміння слухати музику, запам'ятовувати та впізнавати її, починають радіти їй; вони переймаються змістом твору, красою його форми та образів. Через музичні образи школяр пізнає прекрасне у навколишній дійсності. Музичні твори, викликають у дітей певне ставлення до соціальних явищ. Через їх зміст діти пізнають життя та працю свого народу, знайомляться із персонажами української історії, історією та традицією народів світу. Спільний спів, музично-ритмічні рухи наповнюють дітей загальними переживаннями та вимагають від них єдиних зусиль. На музичних заняттях учні здобувають навички культури поведінки.

Слухання музики як вид діяльності обов'язково входить у зміст кожного уроку музичного мистецтва. Сприймання музики як живого образного мистецтва, нерозривно пов'язане з життям, є не лише окремим розділом уроку, а й провідним видом діяльності, що виявляється і в хоровому співі, і в імпровізаціях, і в роздумах про музику, слухання збагачує учнів новими музичними враженнями, робить урок більш змістовним та цікавим. Сприйнятливність до музичного мистецтва збагачує внутрішній світ дитини. Але людина не народжується із цим почуттям, її потрібно розвивати, виховувати. Музика є благодатним ґрунтом для цього. Сприйняття та розуміння музики полягає у відчутті її зв'язками, м'язами, рухом, диханням. Музичне виховання сприяє фізичному розвитку дітей, благотворно впливає на їх розумовий розвиток. Безпосередній та тісний зв'язок музики з навколишньою дійсністю дає можливість виховувати у дітей вміння порівнювати та зіставляти явища, та сприяє розвитку їх пізнавальних інтересів. Робота з учнями молодшого шкільного віку є найбільш відповідальною і важкою, тому що перший педагог із сольфеджіо, хору,

інструментального музикування закладає фундамент майбутнього ставлення до музики.

Формування слухацької культури учнів є одним із найважливіших завдань шкільної музичної освіти. О. Лобова вважає вміння сприймати музику одним з провідних компонентів музичної культури учнів [2]. Від сформованості його слухацької культури залежить, чи буде він удосконалювати свій внутрішній світ при спілкуванні з музичним мистецтвом чи ні, сприймаючи лише суто розважальну музику. Слухацька культура включає вміння сприймати музику та висловити своє ставлення до неї; знання основних закономірностей та понять музики як виду мистецтва (узагальнені знання, що слугують опорою сприйняття). Адже музика існує в нашому житті як живе знання та уявлення людини про саму себе, як засіб самопізнання та самовираження. О. Костюк зазначає: «Для розуміння мистецького твору – продукту культури – необхідна певна культура сприймання, яка, разом з тим, сприяє і формуванню духовного зростання слухача» [2, с. 19]. Для організації ефективного сприймання творів музичного мистецтва необхідний художньо-педагогічний аналіз музичного твору, спільний з учнями розбір прослуханого і розмова з приводу почутого. При цьому діти повинні отримувати вірні відомості про музичний жанр, структуру твору, про елементи музичної мови, а також життя та творчість композитора. Так, вже в молодших класах слід звертати увагу учнів на те, що колискова пісня має бути спокійною, ласкавою (мелодія її тиха і плавна), а танець зазвичай рухливий і веселий (мелодія її швидка і гучна). Вчителю також слід знайомити дітей із доступними дво- та тричастинними формами творів, з основними прийомами розвитку музики: повторністю, контрастністю, варіаційністю.

Отже, слухання музики є всеосяжним видом музичної діяльності під час уроків музичного мистецтва у школі. Воно ґрунтується на всіх здібностях учнів, що входять до структури музичності, а також включає їхній минулий досвід, закріплений у пам'яті у вигляді уявлень та знань про музику. За цілеспрямованого педагогічного керівництва школярі мають бути підготовлені до слухацького спілкування з високохудожніми зразками музичного мистецтва, у них має бути сформована слухацька культура, як здатність сприймати, інтерпретувати та творчо перетворювати музичний матеріал.

Список використаних джерел:

1. Костюк О. Г. Сприймання музики і художня культура слухача. Київ : «Наукова думка», 1965. 121 с.
2. Лобова О. Формування основ музичної культури молодших школярів: теорія та практика: [Монографія]. Суми : ВВП «Мрія» ТОВ, 2010. 516 с.

ДИДАКТИЧНІ УМОВИ ЕФЕКТИВНОГО ВИКОРИСТАННЯ НАОЧНОСТІ У ВИКЛАДАЦЬКІЙ ДІЯЛЬНОСТІ

Раковець О.Ю.

кандидат біологічних наук, старший викладач кафедри природничо-математичної,
світоглядної освіти та інформаційних технологій
*Комунальний заклад вищої освіти «Луцький педагогічний коледж»
Волинської обласної ради, Україна*

Раковець С.В.

викладач циклової комісії народних інструментів
*Комунальний заклад вищої освіти «Луцький педагогічний коледж»
Волинської обласної ради, Україна*

В освітньому процесі важливо розвивати у здобувачів освіти інтерес до навчання, опираючись на чуттєве сприймання навчальної інформації. Чим емоційніше сприймання навчального матеріалу, тим краще він засвоюється. Це досягається шляхом активного використання наочних засобів на всіх етапах навчання. Застосування наочності – обов'язкова умова свідомого й міцного засвоєння знань здобувачами освіти [1].

Принцип наочності сформулювався дуже давно і являється одним з найважливіших принципів навчання. А особливо велике значення має принцип наочного навчання для занять з інтегрованих курсів. В основу принципу наочності покладена ідея зосередження уваги здобувачів освіти на найважливішому, найсуттєвішому, піднесення інтересу до навчального матеріалу, активізація процесу навчання [3].

Наочність – це особливість образу, створеного у свідомості суб'єкта. Наочність є показником того психічного образу, який створений суб'єктом у результаті процесів відчуття і сприймання. Наочний засіб – це модель реальних процесів або видозмінений предмет чи умови його буття, які використовуються для розв'язування навчальних задач в якості засобу, а не мети пізнання. Важливим є те, що наочні посібники на основі сприймань і відчуттів формують чуттєві образи, на основі яких робляться висновки. Отже не сам наочний посібник є головним у структурі процесу пізнання, а чуттєвий образ, сформований за його допомогою [2].

Аудіовізуальні види наочності передають інформацію через звук і зображення, яку здобувачі освіти сприймають за допомогою технічних засобів навчання. У процесі освітньої діяльності результат запам'ятовування кращий з опорою на наочний матеріал. Крім того, сприйняття здобувачів освіти тісно пов'язане з емоціями. Увага студентів підтримується яскравим, образним, наочним матеріалом, живим та емоційним викладом. Особа, яка навчається, звертає увагу на те, що збуджує її почуття, інтерес. Усе, пов'язане з наочністю, яскравістю вражень, викликає сильні почуття й запам'ятовується легко й надовго [5].

Окремі дидактики вважають також, що крім «споглядальної» і «дієвої» наочності є й словесно-образна наочність – використання художніх та інших образів, виражених у слові. Як відомо, ще К. Д. Ушинський твердив, що наочне навчання – це не тільки безпосереднє сприймання здобувачами освіти конкретних предметів чи їх зображень, а й використання «готових образів» – зорових, слухових та інших уявлень.

У зв'язку з цим іноді до наочності відносять і слово педагога, яке викликає в свідомості здобувачів освіти яскраві образи [4].

Отже, використання наочності на занятті повинно бути цілеспрямованим і методично виправданим. А це вимагає серйозного підходу до їх адекватного вибору. Отже, доцільно виділити такі вимоги до використання наочності у освітньому процесі: 1) відповідність наочності змісту виучуваного матеріалу; 2) виділення найважливіших ознак предмета; 3) естетичне оформлення наочності; 4) вчасне використання наочності; 5) помірне використання наочності; 6) відповідність наочності психологічним закономірностям сприймання; 7) відповідність наочності рівню розвитку спостережливості здобувачів освіти; 8) інтерес здобувачів освіти до розглядуваних наочних об'єктів; 9) зв'язок змісту наочного посібника з досвідом здобувачів освіти. Знання дидактичних вимог до наочності та методичних особливостей її використання допоможе уникнути поширених в освітньому процесі недоліків та помилок. Правильно підібрана і використана наочність активізує освітній процес і формує у здобувача освіти відповідні знання, навички та вміння.

Список використаних джерел:

1. Ключєва Т. Реалізація принципу наочності на уроках природознавства в початковій школі. *Наука школі*. 2013. № 3. С.43–44.
2. Нова українська школа: poradnik dla vchytelja / Під заг. ред. Бібік Н. М. К.: ТОВ «Видавничий дім «Плеяди», 2017. 206 с.
3. Олійник А. П., Коваль Н. М. Використання моделювання у педагогічному процесі вищої школи як засобу професійно-особистісного розвитку майбутнього вчителя початкової освіти. *Актуальні питання сучасної педагогіки: творчість, майстерність*. 2020. №3, с. 127.
4. Рибалко О. О. Використання майбутніми педагогами інформаційно-комунікаційних технологій у навчанні молодших школярів. *Вища освіта України №3 (додаток 1)*. 2011. Т.2. С. 501–508.
5. Саєнко Ю. О., Руденко Ю. А., Кравченко О. В., Забарюща А. А. Теоретичні аспекти використання лепбуків у процесі навчання учнів початкових класів (освітня галузь «Я досліджую світ»). *ВВК*. 2020. №91. 443 с.

ЕЛЕКТРОННИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ПОСІБНИК ЯК ІННОВАЦІЙНИЙ ЗАСІБ НАВЧАЛЬНОГО ПРОЦЕСУ

Медвідь Михайло Михайлович

викладач будівельних дисциплін

*Відокремлений структурний підрозділ «Рівненський фаховий коледж
Національного університету біоресурсів і природокористування України», Україна*

Павленко Олександр Іванович

викладач будівельних дисциплін

*Відокремлений структурний підрозділ «Рівненський фаховий коледж
Національного університету біоресурсів і природокористування України», Україна*

Сучасний рівень життя, бурхливі процеси інформатизації потребують удосконалення існуючих засобів навчання. Класичний навчальний посібник втрачає свою актуальність, через появу електронних навчальних ресурсів [1].

Давайте розберемо що ж таке електронні освітні ресурси?

Електронні освітні ресурси (ЕОР) – це навчальні, наукові, інформаційні, довідкові матеріали та засоби, розроблені в електронній формі й представлені на носіях будь-якого типу або розміщені у комп'ютерних мережах, які відтворюються за допомогою електронних цифрових технічних засобів і необхідні для ефективної організації навчально-виховного процесу, у частині, що стосується його наповнення якісними навчально-методичними матеріалами [4].

Отже, давайте розглянемо основні поняття, принципи і етапи розробки або ж створення електронних навчальних посібників, їх типи. Розберемо основні переваги і недоліки використання е-підручників чи е-посібників у навчальному процесі.

До електронних освітніх ресурсів входять:

Електронний підручник – електронне навчальне видання із систематизованим викладенням навчального матеріалу, що відповідає освітній програмі, містить цифрові об'єкти різних форматів та забезпечує інтерактивну взаємодію [6].

Електронний аналог друкованого видання – електронне видання, що в основному відтворює відповідне друковане видання, зберігаючи розташування на сторінці тексту, ілюстрацій, посилань, приміток тощо [5].

Електронний підручник у Південній Кореї, Фінляндії, Угорщині, Румунії, Польщі та інших країнах є зручним сучасним цифровим виданням – альтернативою друкованому підручнику [2]. Наразі і в Україні е-підручник з кожним роком все стає популярнішим, про що свідчать наявність на сайті <https://mon.gov.ua/> (Міністерство освіти і науки України) 21 підручника та навчальних посібників для здобувачів професійної (професійно-технічної) освіти в форматі pdf, а також електронні версії підручників для 1-11 класів.

У Польщі інтегрована освітня платформа (ZPE) надає кожному відкритий і безкоштовний доступ до численних і різноманітних навчальних матеріалів. Вчителі та учні початкових класів знайдуть на платформі www.zpe.gov.pl понад 11 000 електронних матеріалів для викладання та навчання з усіх предметів [3].

Як бачимо з вище зазначеного нам потрібно ще дуже багато чого зробити для розвитку даної «вітки» в освіті України.

Автор Коміренко Г. Б. у статті «Електронний підручник – принципи та технологія створення» виділяє три принципи створення електронного підручника, а саме:

1. *Принцип квантування*: розбиття матеріалу на розділи, що складаються з модулів, мінімальних за обсягом, але замкнених за змістом.

2. *Принцип повноти*: кожен модуль повинен мати такі компоненти:

- теоретичне ядро;
- приклади;
- завдання і вправи для самостійного розв'язання;
- контрольні питання для самоперевірки з теорії;
- контрольні питання або контрольна робота для перевірки по всьому модулю.

3. *Принцип наочності*: кожен модуль повинен складатися з колекції фрагментів (кадрів) з текстом і візуалізацією, що полегшує розуміння і запам'ятовування нових понять, тверджень і методів [7].

Електронні підручники узагальнено поділяють на три типи: 1) відсканований паперовий підручник; 2) традиційний підручник з гіпертекстовими вставками; 3) спеціально розроблений електронний підручник [8].

Розробка будь-якого електронного посібника передбачає два етапи: підготовчий та складання ЕП.

Підготовчий етап включає:

- вибір літератури для формування змісту;
- розробку змісту;
- переробку текстів у модулі за розділами і створення Help (допомоги);
- реалізацію гіперпосилань в електронній формі;
- вибір, створення та обробку матеріалу для мультимедійного втілення (відеосюжет, звуковий супровід, графічне зображення).

Крім того, у посібнику подається глосарій, список літератури та посилання на інтернет-джерела.

Складання посібника – це завершальний етап, що здійснюється після розробки інформаційного, навчального та контролюючого блоків. Також посібник доповнюється інструкціями з використання [9].

І на останок давайте розглянемо переваги і недоліки е-посібників у навчальному процесі.

Електронні підручники дають змогу читати їх при недостатньому освітленні чи навіть у темряві, прослуховувати текст книги, що робить електронний підручник аудіокнигою, а також змінювати розмір шрифту, шукати ключові терміни та визначення, робити закладки та анотації; технічно уможливають переклад книг різними мовами; створюють передумови для подолання фізичних, сенсорних і когнітивних бар'єрів на шляху до освіти студентів з різними формами інвалідності; з методичної точки зору ЕП є ефективним навчальним ресурсом для самостійної роботи студентів, дистанційного навчання, на практичних і лабораторних заняттях, аналізі інформації та її графічної інтерпретації.

Розглянемо недоліки електронних підручників. Більшість програмних засобів передбачають подання матеріалу у вигляді тексту, що дублює друковані засоби навчання, однак сприйняття тексту з екрану менш зручне та ефективне, ніж читання книги. Форми контролю, які реалізуються з використанням ІКТ, зменшують час живого спілкування, це може привести до збіднення словникового запасу, згортання соціальних контактів, скорочення практики соціальної взаємодії і спілкування, індивідуалізм [10].

Висновки. Аналіз українського ринку щодо наявності е-підручників показав, що є попит на дану продукцію, але не всі електронні навчальні матеріали відповідають якісним вимогам сучасності. Ще однією проблемою є те, що ми знаходимося у

перехідному періоді від друкованих видань до електронних підручників і наші студенти ще не на 100% як і викладачі вміло використовують даний інструмент у навчальному процесі.

Зважаючи на дистанційне навчання у зв'язку з пандемією COVID-19 електронні навчальні підручники і посібники здатні відкрити небачені раніше освітні можливості і перспективи.

Список використаних джерел:

1. Сухомлінова І. Є., Тихоновська М. А., Тихоновський О. В., Кірсанова О. В., Єрьоміна А. К., Чугін С. В. (2016). Електронний посібник, як новітній засіб навчання. Актуальні питання якості медичної освіти: матеріали XIII Всеукр. наук.-практ. конф. з міжнар. участю, Тернопіль, 12–13 трав. 2016 р. Тернопіль. ТДМУ. Т. 1. – С. 285-286. – Вилучено з: <http://dspace.zsmu.edu.ua/handle/123456789/4463>
2. Міністерство освіти і науки України: офіц. сайт. Вилучено з: https://mon.gov.ua/storage/app/media/news/%D0%9D%D0%BE%D0%B2%D0%B8%D0%BD%D0%B8/2018/04/18/experiment_project_paper_190320_18.pdf (дата звернення: 24.10.2022).
3. Економічні новини польщі: офіц. сайт. Вилучено з: <https://aquila24.pl/22955/> (дата звернення: 24.10.2022).
4. Козлов В.Є., Сальников В.М. (2013) Електронні освітні ресурси. Загальні вимоги та методика створення. Честь і закон. №1. С. 73-76.
5. Інформація та документація. Видання електронні. Основні види та вихідні відомості: ДСТУ 7157:2010. [Чинний з 01.07.2010]. Київ: Держспоживстандарт України, 2010. 13 с.
6. Академія інноваційного розвитку освіти: офіц. сайт. Вилучено з: <http://www.airo.com.ua/proektuvannya-ta-stvorennya-elektronnyh-pidruchnyukiv-u-programi-bristar-unimaster/> (дата звернення 24.10.2022).
7. Коміренко Г. Б. (2008) Електронний підручник – принципи та технологія створення. Науковий вісник Донбасу. Педагогічні науки. №5. Вилучено з: <http://nvd.luguniv.edu.ua/archiv/NN5/08kgbtts.pdf> (дата звернення: 24.10.2022).
8. Полянський П. Б. (2011) Про переваги і вразливі місця електронних підручників. osvita.ua. 6 квітня. Вилучено з: <https://osvita.ua/school/method/16840/> (дата звернення: 24.10.2022).
9. Ву Ksenija. Вилучено з: <https://www.ourboox.com/books/%D1%81%D1%82%D0%B2%D0%BE%D1%80%D1%8E%D1%94%D0%BC%D0%BE-%D0%B5%D0%BB%D0%B5%D0%BA%D1%82%D1%80%D0%BE%D0%BD%D0%BD%D0%B8%D0%B9-%D0%BF%D0%BE%D1%81%D1%96%D0%B1%D0%BD%D0%B8%D0%BA/> (дата звернення: 24.10.2022).
10. Єсіна О. Г. (2012) Електронні підручники: переваги та недоліки використання. Вісник соціально-економічних досліджень. Вип. 1. С. 181-186. Вилучено з: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vsed_2012_1_28 (дата звернення: 24.10.2022).

КВЕСТИ, ЯК ЕЛЕМЕНТИ РОЗВИТКУ ОСОБИСТОСТІ НА УРОКАХ ПРИРОДОЗНАВСТВА

Труш О.В.

Студентка 2 курсу

*Комунальний заклад вищої освіти "Луцький педагогічний коледж"
Волинської обласної ради, Україна*

Осип М.А.

Викладач біології

*Комунальний заклад вищої освіти "Луцький педагогічний коледж"
Волинської обласної ради, Україна*

Одна з вимог навчально - виховного процесу в початковій школі полягає в тому, що предмет навчання має бути цікавим для дітей. Тому вчитель постійно повинен знаходити щось нове або залучати учнів до пошуку потрібної інформації. Одна із форм роботи, яка дозволить учневі розвивати свої можливості, - квест, який активізує пізнавальну діяльність учнів, підвищує інтерес до предмета; поєднує сучасні та традиційні форми роботи, сприяє розвитку особистості.

Природознавство є якісним підґрунтям для розвитку пізнавальних інтересів. Це зумовлено тим, що його вивчення ґрунтується на безпосередніх дитячих спостереженнях за навколишніми явищами й об'єктами природи, елементарних дослідженнях, які проводять учні. На уроках природознавства треба залучати учнів до активної пізнавальної, самостійної діяльності, перетворюючи школярів на її суб'єктів. «Учень – це не посудина, яку потрібно заповнити, учень – це смолоскип, який потрібно запалити» (Криштоф). Тому вчитель має добре знати вікові та індивідуальні особливості кожного учня, намагатися знайти та розвинути його позитивні риси, допомогти дитині відчувати впевненість у своїх силах, надати своєчасну підтримку, створити сприятливі умови, атмосферу творчості.[1]

Квест – різновид активних інтелектуально - логічних ігор, синонім активного відпочинку; відгадування непростих і несподіваних загадок (завдань); захоплива, драйвова гра, яка передбачає застосування як фізичних(гравці постійно в русі), так і розумових зусиль, знань, кмітливості, артистичності, вияву командного духу. [2, с.10] Квест – це можливість проявити кмітливість і логічне мислення, продемонструвати свої таланти і отримати море позитивних вражень. Це випробування, які дозволяють перевірити свої знання, вміння працювати в команді, проявити почуття гумору, показати гнучкість розуму і оперативність мислення

Мета квесту – швидке і якісне виконання певних завдань з метою досягнення кінцевої цілі, у результаті чого гравець або команда отримує приз. Виявити кращих знавців природи та спритніших у виконанні запропонованих завдань, розширити знання про природу та навколишнє середовище, систематизувати знання з різних розділів природознавчої науки.

Привабливість квесту як інтелектуального змагання учнів у тому, що будь-який ігровий компонент як вид роботи має певні переваги, а саме:

- Залучає до активної пізнавальної діяльності кожного учня окремо і всіх разом, тим самим оптимізуючи певний етап навчально – виховного процесу;
- Реалізує навчання через самостійну діяльність учня, що має характер особливого виду практики, у процесі якої засвоюється набагато більше інформації;

- Забезпечує вільну діяльність, що дає можливість вибору, самовираженню та саморозвитку для її учасників;
- приводить до певного результату, чим стимулює учня до досягнення мети (перемоги) та шляху досягнення бажаного;
- урівнює команди або окремих учнів на початку (немає поганих і гарних, є лише гравці); результат залежить від самого гравця, рівня його підготовленості, здібностей, витримки, умінь і характеру;
- уможливлює змагальність – невід’ємну частину гри – привабливу для учнів, адже задоволення, одержане від гри, створює комфортний стан і підсилює бажання вивчати предмет;
- активізує сприйняття матеріалу засобами наочності (реальних предметів, макетів, моделей, відеоматеріалів, фотографій, малюнків, умовних графічних знаків, символіки);
- поєднує новітні та традиційні дидактичні засоби навчання.

Завдяки квесту можна сприяти розвитку ціннісних орієнтацій у ставленні до природи, формувати уявлення про закономірності природи та місце людини в ній, демонструвати взаємозалежність людини та природи. Під час проведення квесту учні пізнають один одного в умовах, коли необхідно швидко приймати рішення; демонструють приховані якості лідерів, інтелектуалів, логістів; ігрові етапи дозволяють спільно пережити емоційні сплески, що психологічно зближує учнів, сприяють розвитку комунікабельності.

Список використаних джерел:

1. Криштоф Н. Активізація опорних знань учнів шляхом впровадження інтерактивних технологій. URL:<http://nkryshstof.blogspot.com/>
2. Мойсеюк Н. Є. Педагогіка : навчальний посібник. Київ, 2007. 656 с.
3. Настільна книга педагога / Упорядники Андреева В. М., Григораш В. В. Харків: Основа, 2007. 352 с.
4. Педагогічний словник / За ред. М. Д. Ярмаченка. Київ : Педагогічна думка, 2001. 516 с.
5. Сучасний урок з використанням ІКТ у початкових класах URL: http://markove.ucoz.ua/load/suchasnij_urok_z_vikoristannjam_ikt_v_pochatkovikh_klasakh/1-1-0-6.

КЕЙС-МЕТОД У ПРОЦЕСІ ВИКЛАДАННЯ АКУШЕРСТВА І ГІНЕКОЛОГІЇ У ЛІКАРІВ-ІНТЕРНІВ

Щурко Дар'я Миколаївна

ORCID ID; 0000-0002-0005-5306

кандидат медичних наук, доцент кафедри акушерства і гінекології

Одеський національний медичний університет, Україна

Вступ. Базовою потребою сучасної медицини є професіоналізм, який визначається підготовкою фахівців, які здатні передбачати, своєчасно виявляти та успішно вирішувати нагальні проблеми. Все це обумовлює пошук і застосування нових методів викладання, одним з яких є використання кейс-методів.

Кейс-метод (case method) в медицині - метод конкретних ситуацій, метод ситуаційного аналізу – це техніка навчання, що використовує опис реальних медичних ситуацій. Ті, що навчаються, повинні досліджувати ситуацію, розібратися в суті проблем, запропонувати можливі рішення і вибрати найкраще з них.

Використання кейс-методу дуже поширене в учбовому процесі у всьому світі і знаходить все нових прихильників. Вперше ця методика була застосована у Гарвардській школі права в 1870 році. Через 3 роки, в 1873 році був заснований The Case Clearing House of Great Britain and Ireland, Пізніше ця організація була перейменована в European Case Clearing House. Ця школа – лідер по поширенню та зберіганню кейсів. В медицині даний метод почав використовуватися шотландським патологоанатомом Джейсом Лоренсом Смітом в 1912 році в Единбурзькому університеті при викладанні патології [1, 2].

Цей метод освіти в деяких закладах займає до 90% навчального часу. В останні роки методичні аспекти використання кейс-методу при вивченні медичних дисциплін почало впроваджуватись у навчальний процес у багатьох вищих медичних навчальних закладах України [2]. Лікарі-інтерни повинні проаналізувати ситуацію, визначити сутність проблеми, запропонувати основні шляхи її вирішення та обрати кращий варіант. Побудова кейсів базується на реальних фактичних матеріалах чи реальних ситуаціях, які виникають в процесі роботи лікаря.

Кейс-метод одна із форм активного навчання. Разом із вдосконаленням аналітичних навичок, метод ситуаційних вправ стимулює розвиток компетенцій, дозволяючи впроваджувати компетентнісний підхід до підготовки фахівців у ВНЗ. Водночас кейс-методи є формою перевірки знань, що розвивають здатність відокремлювати важливе від часткового, виховують відповідальність при прийнятті рішень та формують необхідні навички в процесі навчання [3].

Сучасна медична освіта на післядипломному етапі підготовки лікарів має сприяти формуванню активного процесу навчання, розвитку здібностей до самонавчання, запам'ятовування, систематизації засвоєного матеріалу та здатності використовувати ці знання на практиці [4].

Заняття з використанням кейсів є інтерактивним методом навчання. Між викладачем та інтернами йде постійний діалог. Він підвищує мотивацію до отримання знань, збагачує професійні знання інтернів, розширює їх можливості отримання професійної інформації паралельно із вивченням спеціальної літератури, прослуховування лекцій та семінарів, презентацій та інших засобів навчання. Підвищується також і творчий потенціал викладача, оскільки він під час заняття постійно зустрічається з різними точками зору та мислення лікарів інтернів [5].

Для того, щоб використовувати кейс-методи в акушерстві та гінекології необхідна відповідна підготовка як лікарів-інтернів, так і викладачів. Використання кейс-методів потребує диференційного підходу, знання викладачем методики підготовки та викладання, спеціальних навичок спілкування з аудиторією.

При використанні кейс-методу у навчанні повинна бути достатня кількість даних для аналізу ситуації і прийняття рішень, можливість внесення додаткових даних в умови ситуації та достатня кількість варіантів досягнення поставлених цілей.

Результати впровадження цього підходу стосуються декількох аспектів діяльності лікаря, а саме: дослідницького, дидактичного, комунікаційного, діагностичного та лікувального.

Навчальні кейси повинні відповідати темі практичного заняття, мати необхідний ступінь складності в залежності від року навчання та пройденого матеріалу. Під час розгляду інтернами кейсу потрібно розглядати різні аспекти діагностичних і лікувальних заходів, оперативних втручань. Необхідно також, щоб кейси були актуальними на момент їх використання та відповідали діючим класифікаціям хвороб, наказам МОЗ України, уніфікованим протоколам та рекомендаціям. В кейсах необхідно розглядати ситуації, що зустрічаються в акушерсько-гінекологічній практиці, стимулювати різні етапи їх розв'язання, сприяти дискусії між лікарями-інтернами, мати альтернативні варіанти їх аналізу та вирішення.

Існують декілька видів існуючих кейс-методів: Case-study method (метод конкретних ситуацій), Case-problem method (метод кейс-задач), Case-Incident Method (метод випадку-інциденту), та Stated-problem method (метод постановки задач). В медицині в основному використовується метод case-study.

Метод case-study – спосіб навчання з використанням активного проблемно-ситуаційного аналізу, в основі якого лежить застосування підходу розв'язання конкретних ситуаційних завдань – кейсів [3]. Для створення кейсів частіше використовуються приклади, засновані на реальних життєвих ситуаціях, наприклад, дані облікових карт вагітних, історії пологів чи історії гінекологічних хворих. Максимальна ефективність даного методу навчання може бути отримана за умови якісного прикладу для створення кейса та досконалої методики навчального процесу. Ситуаційні завдання готуються на основі фактичного матеріалу для розгляду під час практичного заняття. Основною метою методу кейсів є проведення аналізу конкретної ситуації групою інтернів, яка наведена в завданні, обговорення різних варіантів розв'язання даного завдання та обґрунтування найбільш оптимального із них.

Під час заняття із застосуванням кейс-метода, лікарям-інтернам пропонується конкретний клінічний випадок під час вагітності, пологів, післяпологового періоду чи гінекологічної хвороби. Викладач ставить запитання, коментує отримані відповіді, пропонує критикувати їх іншим інтернам, направляючи дискусію в потрібне русло. Це дозволяє лікарям-інтернам отримувати нові знання та практичні навички. Під час дискусії виникає емоційна атмосфера. Лікарі-інтерни починають відстоювати свою позицію, чого немає на звичайному практичному занятті під час контролю знань. При цьому лікарі-інтерни мають можливість інтегрувати теоретичні знання в практичні навички, вислуховувати альтернативні варіанти відповідей своїх колег, заперечувати один одному, підкріплюючи свої відповіді науковими фактами. Підсумком заняття із застосуванням кейс-метода зусиллями усієї групи є отримання найбільш раціонального способу розв'язання того чи іншого питання: постановки діагнозу, призначення плану обстеження, методу розродження та лікування вагітних, роділлі, породіллі та гінекологічних хворих.

Таким чином, застосування кейсів в навчанні з акушерства та гінекології є універсальним педагогічним ресурсом для вивчення дисципліни. Вони передбачають пошук відповіді на проблемні питання. Застосування кейсів під час навчання спрямоване не на отримання готових знань, а на створення нових знань у співтворчості викладача та інтерна. Викладач в процесі навчання є координатором. В результаті використання кейсів під час заняття лікар-інтерн не тільки отримує нові знання, а й набуває професійні практичні навички. В цьому полягає незаперечна перевага кейс-методів над традиційними методами навчання, що застосовуються у навчальному процесі.

Застосування під час навчання кейс-метода дозволяє зацікавити лікаря-інтерна процесом навчання, формує інтерес до акушерства та гінекології, сприяє засвоєнню знань та практичних навичок, сприяє здатності виділяти проблеми та приймати ефективні рішення.

За допомогою кейс-методів викладач навчає інтернів аналізувати та розробляти програми дій, що дозволить у майбутньому виважено діяти в реальній ситуації. Кейси допомагають переносити навчальний процес з аудиторії на робочі місця в медичні заклади, що дозволяє інтернам: краще усвідомлювати власні пріоритети та цінності, які мають відношення до їх професійної діяльності, визначати типові ситуації та використовувати їх для аналізу та прийняття рішення.

Список використаних джерел:

1. Florek G.R., P. Dellavalle (2016) Case reports in medical education: a platform for training medical students, residents, and fellows in scientific writing and critical thinking. *Journal of Medical Case Reports*, Vol. 10, P. 86.
2. Сиволап В.Д., Солов'як О.О. (2016) Кейс-метод у процесі викладання клінічної дисципліни. *Сучасні підходи до вищої медичної освіти*. Тернопіль, Т 2, 127-128.
3. Іванов С.В., Мостенська Т.Л., Федулова І.В. Рибачук-Ярова Т.В. (2011) Використання кейс-методів у навчальному процесі. *Сучасні методи навчання. Наукові праці НУХТ.* (43), 107 – 112.
4. Журавльова Л.В., Лопіна Н.А. (2019) Практично орієнтований кейс-метод навчання в системі безперервної медичної освіти на основі інформаційно-освітніх веб-технологій як спосіб стимуляційного навчання. *Навчально-методичний посібник для викладачів вищих медичних закладів*. Харків. 76 с.
5. Павлишин Г.А., Бігуняк Т.В., Саварин Т.В. (2015) Кейс-метод навчання у медичній освіті. / *Медична освіта.* (3), 67-69.

КОРЕКЦІЯ ВЕРБАЛЬНИХ І НЕВЕРБАЛЬНИХ ОБСТРУКЦІЙ У ДІТЕЙ З МОТОРНОЮ АЛАЛІЄЮ ЗАСОБАМИ ТЕАТРАЛІЗОВАНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Савінова Наталія Володимирівна

доктор педагогічних наук,
професор кафедри корекційної освіти та спеціальної психології
Харківська гуманітарно-педагогічна академія, Україна

Скороход Ольга Олегівна

студентка VI курсу
спеціальності Спеціальна освіта
Миколаївський національний університету ім.В.О.Сухомлинського, Україна

Однією із причин неухильного зростання складних форм мовленнєвих патологій є кардинальна зміна умов життя через війну в Україні та пандемію COVID-19, що зумовлює виникнення постійного стресу у дітей. Сучасна спеціальна педагогіка відчуває брак нових, адаптованих до дизонтогенетичної реальності діагностичних і корекційних алгоритмів, які поєднують класичні й інноваційні логопедичні прийоми спеціалізованої допомоги в ситуаціях тяжких порушень мовлення.

Розробці теоретико-методологічних засад корекційного навчання дітей з тяжкими порушеннями мовлення присвячені дослідження багатьох українських вчених, серед яких: Н. Савінова [3], Ю. Рібцун [2], М. Шеремет [5], С. Конопляста [1] та інші.

Одним із видів складної мовленнєвої патології є алалія. Ю.Рібцун визначає алалію як відсутність або грубий недорозвиток мовлення, що виникає в результаті органічного ураження мовленнєвих зон кори головного мозку та супроводжується труднощами у використанні (моторна форма) чи розумінні (сенсорна форма) мовленнєвих висловлювань [2].

У більшості випадків мовленнєве порушення є причиною виникнення вторинних відхилень у різних сферах: пізнавальній, емоційно-вольовій та когнітивній. Досить поширеним вторинним порушенням при моторній алалії є виникнення мовленнєвих обструкцій. На нашу думку, мовленнєві обструкції – це цілеспрямована стратегія особистості, метою якої є створення перешкод для реалізації репродукції одиниць мови в мовленні співрозмовника.

Мовленнєві обструкції можна розподілити на два види: вербальні та невербальні. Прикладами вербальних обструкцій є – вигуки; недоречні слова, які дитина вставляє у мовлення; переведення теми із запропонованої на іншу. Невербальні обструкції – це ковзання на стільці, перекручування гудзиків, схрещення ніг та рук (закрита поза тіла) та інше.

Корекція вербальних та невербальних обструкцій вимагає підбору ефективних засобів, які б дозволяли здійснювати всебічний вплив на особистість дитини. Ми вважаємо, що одним із таких засобів є театральномовленнєва діяльність.

Театральномовленнєва діяльність розкриває творчий потенціал дитини з моторною алалією. Вона може виступати як терапевтичний та корекційний засіб, а також – засіб морального та естетичного виховання.

Театралізовані ігри – ігри-вистави, де в особах розігруються літературні твори, а за допомогою виражальних засобів – інтонації, міміки, жестів, поз, ходи – розігруються та озвучуються дітьми конкретні образи.

У процесі виконання театралізованих завдань створюються сприятливі умови розвитку, збагачення, активізації словника; інтонаційних засобів виразності мовлення та розвитку мовленнєвої мотивації й активності. Такі завдання дозволяють корекційному педагогу виявити причини вербальних та невербальних обструкцій та у подальшому усунути комунікативний бар'єр, який виник у процесі спілкування.

Таким чином, театральна-мовленнєва діяльність є ефективним засобом діагностики та корекції вербальних та невербальних обструкцій, бо дозволяє здійснювати вплив на усі сфери особистості дитини за допомогою цікавих театралізованих завдань.

Список використаних джерел:

1. Конопляста С. Ю., Кисличенко В. А. Логопедичний супровід сім'ї, в якій виховується дитина з порушеннями мовлення. Київ, 2011. С.105-107.
2. Рібцун Ю. В. Розмежування алалій та інших мовленнєвих і немовленнєвих вад. *Народна освіта*. 3(18). 2012.
3. Савінова Н. В. Логодіагностика та логокорекція мовленнєвої діяльності дошкільників із тяжкими порушеннями мовлення. *Літопис*. Миколаїв, 2017. 262 с.
4. Шеремет М. К. Нейрофізіологічні засади мовленнєвої діяльності у дітей старшого дошкільного віку з моторною алалією. Київ, 2012. С. 1-6.

МОДЕРАЦІЯ ЯК МЕТОД УПРАВЛІННЯ ГРУПОВОЮ ДИНАМІКОЮ НАВЧАЛЬНОЇ ВЗАЄМОДІЇ ДОРΟΣЛИХ

Піддячий Володимир Миколайович

доктор філософії, старший науковий співробітник відділу андрагогіки
Інститут педагогічної освіти і освіти імені Івана Зязюна НАПН України, Україна

Серед ефективних методів навчання дорослих, які передбачають управління груповою динамікою аудиторії є модерація. Цей метод був розроблений у 60–70-х рр. у Федеративній Республіці Німеччина. Його застосування передбачало послідовне та логічне спрямування аудиторії на прийняття очевидного і задалегідь спланованого рішення. Цей метод еволюційно змінювався відповідно до запитів суспільства та освітніх потреб особистості. У сучасному тлумаченні модерація розглядається як метод інтерактивної взаємодії суб'єктів освітнього процесу, що спрямований на пошук оптимальних шляхів вирішення поставлених проблем на засадах обговорених і колективно прийнятих рішень з урахуванням можливостей учасників. Зазвичай його застосовують для проведення різних форматів колективних зустрічей (круглий стіл, командна робота над певним проектом, конференція, семінар тощо). Використання методу модерації спрямоване на логічне структурування і проведення колективної зустрічі метою якої є виявлення проблем та прийняття спільних рішень щодо шляхів їхнього вирішення. Впродовж модерації можуть використовуватися такі техніки як мозковий штурм, рольові ігри, кластер тощо [1].

До основних функцій модератора можна віднести: 1) демократичне залучення до взаємодії усіх учасників зібрання; 2) організація, проведення і оцінка групової роботи на засадах конструктивного діалогу та дотримання етичних принципів; 3) нотування підсумків проведеної роботи. Його основними завданнями є: 1) врегулювання непорозумінь; 2) участь у обговоренні та доповненні думок інших на основі власних професійних знань; 3) спрямування взаємодії учасників у потрібне для досягнення поставленої мети русло; 4) створення сприятливих умов для визначення та досягнення спільних командних цілей; 5) зосередження уваги учасників на сутності теми зібрання; 6) мотивування учасників до активної взаємодії.

Для успішного виконання своїх функцій та завдань модератор має бути гармонізованою особистістю і мати розвиненими такі якості як відкритість, дієвість, оптимізм, самовладання, толерантність, чесність, уміння застосовувати здобуті знання та досвід на практиці, здатність знаходити оптимальні шляхи виконання запланованих завдань [3; 4; 5]. Це сприяє формуванню почуття довіри у учасників взаємодії та створює сприятливий психологічний клімат для свobodного та аргументованого висловлювання думок [2].

Модерація групової роботи відбувається поетапно:

- повідомлення учасників про причини та мету зібрання, а також бажані результати спільної взаємодії, оголошення теми, плану та програми спільної роботи;
- надання для завчасного ознайомлення необхідної інформації;
- спільне зібрання, передача роздаткових матеріалів, обмін думками та аргументоване висловлювання своєї позиції що питань, які розглядаються;
- забезпечення формування атмосфери свободи та рівності у висловлюваннях під час спільної взаємодії;

- контроль за дотриманням норм поведінки і регламенту роботи серед учасників;
- надання оцінки проведеної роботи, підведення підсумків та здійснення рефлексії.

Ефективність методу модерації обумовлена мотивуванням учасників до прояву активності впродовж групової роботи та створенням умов для розвитку у них: почуття відповідальності за прийняті рішення; готовності працювати у команді; комунікативних та пошукових здібностей; мислення; уяви; уміння дискутувати; доходити згоди та ефективно вирішувати проблеми.

Список використаних джерел:

1. Кириченко В. (2017). Модерація як метод формування правової культури студентської молоді. Дидаскал, № 17, 267–271. URL: <http://dspace.pnpu.edu.ua/bitstream/123456789/8791/1/Kirichenko.pdf>
2. Піддячий В. М. (2021). Сутність і зміст андрагогічної компетентності педагогів. Молодь і ринок, № 10, 29–35. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Mir_2021_10_7
3. Піддячий В. М. (2020). Сутність і зміст професіоналізації педагогів у контексті освіти впродовж життя. Вісник післядипломної освіти. Серія : Педагогічні науки, Вип. 13, 185–199. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vpopn_2020_13_14
4. Піддячий М.І. (2020). Ключові компетентності старшокласників: організація здорового способу життя. Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М.П.Драгоманова. Серія № 15. Науково-педагогічні проблеми фізичної культури (фізична культура і спорт): зб. наукових праць. Київ: Видавництво НПУ імені М.П. Драгоманова. Випуск 3 К (123) 20, 315–319. URL: <https://lib.iitta.gov.ua/719944/>
5. Піддячий М.І. (2019). Соціально-професійний розвиток: компетентнісно орієнтоване навчання старшокласників. Компетентнісно орієнтоване навчання: виклики та перспективи: збірник тез I Всеукраїнської науково-практичної інтернет-конференції «Компетентнісно орієнтоване навчання: виклики та перспективи». Київ : Педагогічна думка. С. 104–107.

ПОШКОДЖЕННЯ МОЗКОВИХ СТРУКТУР ПРИ РІЗНИХ ФОРМАХ ДЦП ТА ЇХ ВПЛИВ НА ПОДАЛЬШИЙ ПСИХІЧНИЙ РОЗВИТОК ДИТИНИ

Бендюк Олена Олегівна

здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти
факультету природничої та здоров'язбережувальної освіти
Харківський національний педагогічний університет ім.Г.С.Сковороди, Україна

Науковий керівник: Луценко Олена Володимирівна

ORCID ID: 0000-0001-7141-0662

канд. мед. наук,

доцент кафедри здоров'я людини, реабілітології та спеціальної психології
Харківський національний педагогічний університет ім.Г.С.Сковороди, Україна

Дитячий церебральний параліч (ДЦП) об'єднує групу непрогресуючих неврологічних нервово-м'язових захворювань. Проте дитина росте, і через первинний дефект нервової системи не розвиваються, або розвиваються уповільнено та зі значними відхиленнями інші рухові та психічні функції. Тяжкість рухових проявів ДЦП залежить від того, які мозкові структури пошкоджені. Тяжкість порушення психічних функцій не має прямої кореляції із тяжкістю рухових порушень, за даними дослідників. [1]. На сьогоднішній день відома велика кількість причин, через які може виникнути ДЦП, а також виділені періоди онтогенезу, коли може виникнути пошкодження мозкових структур та нервово-м'язової системи. [2]. Така систематизація має практичний сенс з точки зору оцінки реабілітаційного потенціалу та прогнозу. Чим пізніше виникло ушкодження мозкових структур, тим більше збереженими можуть виявитися інтелектуальні функції попри складність рухового дефекту. Однак клінічна форма ДЦП має суттєвий вплив на можливості компенсаторного розвитку збережених інтелектуальних функцій, оскільки відомо, що вони розвиваються в результаті цілеспрямованої діяльності та зкоординованої рухової активності.

З цієї позиції найбільш сприятливою для реабілітаційного прогнозу є спастична геміплегія та нижня диплегія, оскільки при цих формах ушкодженими виявляються обмежені ділянки рухової кори. У випадку геміплегії – страждає лише одна півкуля, функції іншої, протилежної до сторони рухових порушень, залишаються збереженими. Таким чином, при ураженні лівої півкулі (з правобічною геміплегією) страждає аналітичний спосіб сприйняття об'єктів, що має прояв в труднощах розрізнення подібних за формою об'єктів. Також страждає слухове сприйняття та фонематичний слух. При ураженні правої півкулі (з лівобічною геміплегією) слухове сприйняття страждає значно рідше. [3] Але порушується холистичне сприйняття об'єкту, утруднюється цілісне сприйняття образу предмета, літери, слова. У молодшому шкільному віці мають місце труднощі письма та читання. Порушення пропріорецепції та тактильного відчуття призводить до порушення предметно-практичної діяльності та до недостатньо сформованого цілісного уявлення про предмети у молодшому шкільному віці. Сукупністю цих факторторів можна пояснити часті випадки розумової відсталості та затримки психічного розвитку дітей з геміпаретичною формою ДЦП.

Значно менші пошкодження коркових структур відмічаються при диплегічній формі ДЦП. Особливо, якщо ушкоджені лише нижні кінцівки. Складніші порушення формуються при ушкодженні верхніх кінцівок. У таких дітей внаслідок погано скоординованих рухів та обмеженої активності формується затримка психічного розвитку.

Подвійна геміплегія розвивається внаслідок двобічного ушкодження великої частини кои великих півкуль. Таким чином страждають усі способи (аналітичний та холистичний) переробки інформації, мовленеві центри. Часто спостерігається порушення зкоординованої роботи очей, зниження гостроти зору, що додатково порушує формування нейронних зв'язків та ускладнює дитині сприйняття навколишнього світу. Ця форма майже завжди супроводжується розумовою відсталістю різного ступеня та дуже часто супроводжується анартрією.

Гіперкінетична форма ДЦП розвивається внаслідок ушкодження підкоркових ядер, коркові структури при цьому не страждають. Розвиток вищих психічних функцій відбувається із затримкою через розкоординованість рухів, також ускладнений розвиток мовлення. В молодшому шкільному віці це проявляється недостатністю вербального мислення. Загалом рівень інтелекту таких дітей значно вище, ніж при інших формах ДЦП.

Розвиток атонічно-астатичної форми ДЦП пов'язаний з ушкодженням мозочка та лобових частин. Поряд з руховими порушеннями з боку кінцівок проявляється також несформованість рівноваги. Таким дітям важко утримувати положення тіла, особливо стоячи (іноді навіть неможливо). Через дефіцит енергозабезпечення усіх психічних функцій при цій формі спостерігається зниження усіх психічних процесів. Порушується артикуляція мовлення, воно сповільнене, переривчасте. Психічний розвиток таких дітей відбувається з запізненням, приблизно половина з них має певні ступені розумової відсталості.

З огляду на вищевикладене впливає, що для успішного навчання дитини з ДЦП в школі потрібно починати корекційно-розвивальну роботу з раннього дитинства, використовувати допоміжні технології, які будуть враховувати механізм розвитку порушень при конкретній формі ДЦП.

Список використаних джерел:

1. Дитина із церебральним паралічем / О В Чеботарьова, Л В Коваль, Е А Данілавічюте — Харків : Вид-во «Ранок», ВГ «Кенгуру», 2018 — 40 с — (Інклюзивне навчання)
2. М.І. Пітик. Дитячий церебральний параліч: сучасні підходи до діагностики, лікування і принципи реабілітації [Електронний ресурс] / М.І. Пітик // Тематичний номер «Неврологія, Психіатрія, Психотерапія» № 1 (36). – 2016. – Режим доступу до ресурсу: <https://health-ua.com/article/5225-dityachij-tcerebralnij-paralch-suchasn-pdhodi--do-dagnostiki-lkuvannya-prin>.
3. Анна Кудинова. Детский церебральный паралич. Нарушения процесса восприятия. [Електронний ресурс] / Анна Кудинова. – 2019. – Режим доступу до ресурсу: <https://medach.pro/post/1944>.

ПСИХОФІЗІОЛОГІЧНІ МЕХАНІЗМИ ГОВОРІННЯ

Рушанські Ю.І.

здобувач вищої освіти ОС «Магістр»,
спеціальність 014 «Середня освіта»

Мукачівський державний університет, Україна

***Анотація.** У статті розглянуті найважливіші психофізіологічні механізми говоріння, їх структура, взаємозалежність та процеси в мовленні, за які вони відповідають; проаналізовані зв'язки психофізіологічних механізмів; вказані характеристики та особливості кожного механізму та їх конкретний вплив на мовленнєву діяльність мовця.*

Говоріння являє собою процес передачі інформації чи фактів шляхом озвучення вголос попередньо усвідомленого тексту. Говоріння є власне процесом, а повідомлення, яке воно несе (чи обмінювання інформацією або повідомленнями) є змістом говоріння.

Тільки зрозумівши як саме працюють механізми говоріння, можна усвідомити як мовлення втілюється в життя.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Психофізіологічні механізми говоріння в своїх працях досліджували такі вчені, як М. Жинкін, О. Леонт'єв, Є. І. Пасів. Механізми засвоєння усного мовлення вивчали Л.С. Виготський, О. Р. Лурія, Н. Хомський, Дж. Міллер, Л. Щерба.

Мета нашої статті – встановити взаємозв'язок між відомими механізмами говоріння; довести, що тільки при комбінуванні всіх механізмів мовлення стає можливим; дослідити, які функції виконує кожен з механізмів говоріння з метою успішної його реалізації.

Мовлення ґрунтується на прямому контакті мови та свідомості людини. Обидва складники зароджуються через потребу в спілкуванні. Проаналізувавши відповідну літературу, ми розглянули теоретичні положення про важливість мовлення в психічному розвитку людини. Мову розуміють як порядок систематизованих засобів, які виникають через потребу в спілкуванні. Мову також диференціюють як втілення процесу висловлення думок, ідей. Всесвітньо відомий російський психолог Л. Виготський стверджував: «мова є насамперед засобом соціального спілкування, засобом висловлення і розуміння». Процес мовлення стоїть на двох китах: перший – розуміння та слухання, другий – говоріння.

Розглянемо процеси, які складають мовленнєву діяльність детальніше. Аудіювання та розуміння відносять до рецептивних видів мовленнєвої діяльності, а говоріння – продуктивний вид. Саме тому говоріння визначається як ситуативних, цілеспрямований, активний процес.

В методичній літературі виділяють такі стадії оволодінням процесом усного мовлення:

1. усвідомлення та розуміння;
2. опанування усного мовлення на свідомому рівні;
3. опанування усного мовлення на підсвідомому рівні.

Опанування як рідної, так і іноземної мов ґрунтується на певних законах процесу мовлення, проте оволодіння ними має також певну своєрідність.

«Засвоєння» означає будь яку діяльність людини, яка пов'язана з опануванням мови. «Оволодіння» означає вміння вірно генерувати та продукувати власну позицію.

Засвоєння рідної та іноземної мови проходить за різних умов. Засвоєння рідної мови проходить із залученням мовного середовища, воно відбувається безконтрольно. Оволодіння ж іноземною мовою навпаки, можливе виключно з виконанням усвідомлених дій шляхом обрання мовних засобів, де за мету поставлене мовлення, доведене до автоматизму: найменші мовні частини усвідомлюються першими, за ними – моделі мовлення.

Два шляхи засвоєння мови, згадані вище, здаються різними, непов'язаними між собою. Проте засвоєння іноземної мови може відбуватися тільки шляхом опори на рідну мову мовця. І так само вивчення іноземної мови дає змогу мовцю засвоїти рідну мову на значно вищому рівні. Мовець часто працює з іноземними тестами, які не завжди є актуальними для реального життя. А під час засвоєння рідної мови людина допускає безліч помилок (граматичних, лексичних), і тільки з часом правильна мова може бути сформована. Власне процес та шляхи оволодіння рідною та іноземною мовами дозволяють чітко вказати на головну закономірність, яка має тісний зв'язок з психологічними вимогами, які необхідні для успішного оволодіння мовою: цілеспрямованість, обізнаність, довільність.

Проте немала кількість вчених, які займалися дослідженнями розвитку мовлення, не розділяли усне мовлення та процес опанування усного мовлення. Але протягом останніх років проблема цього питання стає більш зрозумілою та певні рішення вже були запропоновані. Зокрема наукова спільнота визначила різновиди вправ за єдиним критерієм: присутність чи відсутність в вправі мовної ініціативи. Вправи, спрямовані на розвиток усного мовлення розділили на дві категорії: підготовчі та мовні, тобто «усні вправи» та «вправи в усній формі». Це призвело до бажання розглянути більш детально теорію Л. Щерби, для того, щоб більш чітко та зв'язко розділити такі поняття як «мова», «мовна діяльність» та «мовна система». Це виявилось поштовхом до створення теорії мовленнєвої діяльності. Важливою часткою даної теорії вважаються роботи О. Леонтьєва.

Замала кількість досліджень та неповне розуміння проблеми мовленнєвої діяльності призвела до того, що на даному етапі складність та неоднозначність мовної діяльності виходять та перший план. Мова – порядок визначених мовних дій.

[4]

Вперше питання психофізіологічних механізмів підняв вчений М. Жинкін в своїй книзі «Мовлення як провідник інформації». Він переконує, акт мовленнєвої діяльності – не стабільний процес, а мінливий, такий, що час від часу змінює свою структуру. Всі зміни, які відбуваються під час мовлення є результатом самого мовлення, тобто виникають під час обмінювання інформацією.

На думку науковця М. Жинкіна, найбільш широко-поширеними та узагальнюючими є два механізми: механізм видачі повідомлень та механізм прийому. Свою думку він обґрунтовує наступним чином: обидва механізми базуються на механізмі осмислення, який, в свою чергу, є істотним через злиття синтезу та аналізу, які на різних етапах обробки інформації проявляються по-різному. Також він включає сюди механізм пам'яті, адже саме він надає змогу отримувати інформацію одночасно з короткочасної та оперативної пам'яті, з довготривалої та постійної. Та останнє, що на думку вченого робить механізм видачі повідомлень та механізм прийому найістотнішими є механізм випереджувального синтезу. Даний механізм є тим ключовим фактором, без якого висловлювання не здійсниться.

Вище зазначені механізми автор радить рахувати внутрішніми механізмами, бо вони в тільки вони дозволяють здійснити механізм мовлення.

Механізмом мовлення вчений вважає поєднання двох складників:

1. складання найменших частин в значимі одиниці мови;
2. поєднання отриманих одиниць (слів) в повнозначні
3. словосполучення та речення.

Основою мовлення є саме механізм мовлення. Процес мовленнєвої діяльності є неможливим без залучення даного механізму.

Вважається, що усне мовлення базується на двох психофізичних механізмах:

1. механізм мовлення (механізм репродукції);
2. творчі механізми (такі як механізм вибору, комбінування,
3. конструювання, попередження).

Механізм репродукції вважається найпростішим механізмом творення значущих одиниць мови. Механізм репродукції базується на пам'яті людини. Мовленнєва діяльність відбувається шляхом відтворення певної частини слів, фраз, речень. Дана частина в мовленнєвій діяльності людини складає до 25 % всього мовлення.

Репродукція є повна та часткова. Повна репродукція означає, що під час процесу мовлення використовують слова та словосполучення без коригування. Часткова репродукція означає озвучення змісту з використанням певної частини інформації, проте змінюючи її форму.

Механізм вибору розгалужений на вибір слів та вибір граматичної структури.

На вибір слів впливають безліч чинників, а саме: мета мовлення; досвід мовця та слухача; їх ставлення один до одного; обставини комунікації; стан мовця; індивідуальні особливості кожного з учасників мовленнєвої ситуації; роль повідомлення.

На вибір граматичної структури мають вплив: мета комунікації; завдання, що стоїть перед мовцем (надати пораду, змусити сумніватися, переконати, запитати); зв'язок структури мовлення та функцій мовлення.

Механізми вибору та репродукції знаходяться під значним впливом механізму комбінування. Саме цей механізм змушує мовця використовувати знані раніше слова та структури в нетипових комбінуваннях. Оволодіння механізмом комбінування є шляхом до розвитку таких умінь як продуктивність та швидкість мовлення.

Механізм конструювання є дещо схожим до вище зазначеного механізму, проте назвати їх ідентичними неможливо. Механізми утворення частин мови (а саме тих, які містять різноманітні морфемні структури) доводять, що абсолютна більшість слів в цих частинах мови утворювані з використанням всього 4 морфем.

Механізм конструювання дозволяє мовцеві швидше та продуктивніше будувати синонімічний ряд, адже він може ґрунтуватися виключно на принципах побудови слів.

Механізм попередження є не вродженим. Його набуття залежить від розв'язання завдань та задач. Будь яке мовлення залежне від законів логіки, мети мовленнєвої діяльності та часових норм. Для успішної мовленнєвої діяльності мовцю необхідно вміти прорахувати подальший хід монологу чи діалогу.

Останній, проте не менш важливий за значенням – механізм дискурсивності. Його завдання – управляти висловлюванням. [2]

Даний механізм є результатом усвідомлення. Він має три стадії:

1. побудова стратегії мовцем (оцінювання комунікативної ситуації та
2. мети);
3. здобуття зворотного зв'язку; рішення про подальші дії приймаються
4. за лічені секунди;
5. залучення необхідної інформації в ситуації, яка виникла. [3]

Сучасні вчені, які досліджують мову з психологічної складової, звертають свою увагу на моделі породження мови. Першими моделями були такі, які представляли собою теорію про те, що людина змінює етап за етапом послідовно: після закінчення першого етапу прямує до другого. З плином часу виникли теорії й про те, що мовець може одночасно обробляти мовлення на кількох рівнях.

Іноземні вчені та методисти нині розглядають дві абсолютно протилежні моделі породження мови. Перша модель – марківська. Її ідея полягає в тому, що кількість механізмів є обмежена. Прихильники марківської моделі стверджують: поява нового етапу мовленнєвого ланцюга повністю підпорядкована можливості виникнення етапу попереднього. Друга модель – породжувальна. Її засновником є Н. Хомський, а Дж. Міллер сформував її відповідно до психолінгвістики. Вони стверджують, що будь-яке речення є ядерним, тобто його побудова може залежати від власне складових речення та необхідних трансформацій в ньому.

Вітчизняні ж вчені вважають, що зародження висловлювання відбувається в момент переходу від задуму до його втілення.

Дану теорію заснував дослідник Л.С. Виготський. Її суть полягає в тому, що момент зародження усного мовлення – це не висловлення думок шляхом використання лексики, а її виконання в словесному вигляді. Саме тому процес зародження мови відбувається через наявність мотиву, який і слугує поштовхом для появи думки, ще до її обдумування, до її втілення в внутрішнє мовлення мовлення, і потім – для висловлення її в зовнішньому мовленні за допомогою лексичних одиниць.

В майбутньому саме теорія Л.С. Виготського та теорія, вказана О.Н. Леонтєвим стали підґрунтям для всіх наступних існуючих вітчизняних теорій щодо зародження мовленнєвого висловлення. Найвідомішу з них запропонував О.Р. Лурія.

Відповідно до його позиції, процес переходу від думки до мовлення виглядає наступним чином:

1. виникнення мотиву мовлення;
2. втілення задуму в внутрішньому мовленні;
3. вибір синтаксичної структури;
4. втілення задуму в зовнішнє мовлення. [1]

Психофізіологічні механізми говоріння є саме тим показником, який дозволяє здійснювати успішну та продуктивну монологічну чи діалогічну мовленнєву діяльність. Проте всі механізми є взаємозалежними та підсилюють один одного. Кожен з механізмів має чіткі завдання та мету, а отже застій чи припинення роботи одного з психофізіологічних механізмів призведе до втрати певного компоненту мовлення, що, як результат, зробить мовлення мовця менш добірним.

Список використаних джерел:

1. Ковтун О. В. Мовленнєва діяльність як категорія лінгводидактики О. В. Ковтун // Науковий вісник Південноукраїнського державного педагогічного університету ім. К.Д. Ушинського (зб. наук. праць). – Вип. 1-2. – Одеса : ПДПУ ім. К.Д. Ушинського, 2009.
2. Кулик О. Д. Вплив психофізіологічних механізмів породження мовленнєвого висловлювання на засвоєння школярами словотвірної системи української мови / О. Д. Кулик. // ДВНЗ „Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди”. – 2013.
3. Лепьохіна М. В. Навчання діалогічному мовленню / М. В. Лепьохіна, Ю. Б. Снісаревська. // Одеський Національний Економічний Університет.
4. Онуфрієва І. Л. Структура іншомовної мовленнєвої діяльності: психологічний аспект / І. Л. Онуфрієва, Л. А. Онуфрієва. // Збірник наукових праць К-ПНУ імені Івана Огієнка, Інституту психології ім. Г. С. Костюка НАПН України. – 2011. – №13.

РОЛЬ ТРАНСНАЦІОНАЛЬНИХ НАВЧАЛЬНИХ ПРОСТОРІВ У НАВЧАННІ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ ДЛЯ ПРОФЕСІЙНИХ ЦІЛЕЙ

Сімкова Ірина

доктор педагогічних наук, професор
*Національний технічний університет України
«Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського», Україна*

Старікова Світлана

викладач кафедри англійської мови
гуманітарного спрямування № 3
*Національний технічний університет України
«Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського», Україна*

Міхнєва Юлія

викладач кафедри англійської мови
гуманітарного спрямування № 3
*Національний технічний університет України
«Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського», Україна*

Програми віртуального обміну пропонують студентам унікальний освітній досвід на перетині цифрового, соціального та міжкультурного. Завдяки таким програмам змінюється місце навчання студентів, утворюється інклюзивний транснаціональний навчальний простір, де учасники переміщуються через культурні, навчальні та особистісні кордони.

Студенти КПІ ім. Ігоря Сікорського вивчають англійську мову під час дисциплін з практики англійської мови для професійних цілей протягом трьох циклів вищої освіти. Знання, навички та вміння, які студенти здобувають під час вивчення англійської мови для професійних цілей дозволяють їм брати участь у професійному та академічному діалозі з однолітками із зарубіжних ЗВО. Незважаючи на те, що більшість зарубіжних університетів пропонує чудові можливості для обміну візитами до зарубіжних країн, звичайна (фізична) форма академічної мобільності підходить не всім студентам через фінансові, сімейні, робочі та інших причин (наприклад, за станом здоров'я). Програми віртуального обміну вирішують ці проблеми, оскільки є доступним варіантом для всіх, хто зацікавлений у міжкультурному обміні та онлайн-співпраці.

Програми віртуального обміну створюють навчальний простір на перетині транснаціонального, міжособистісного та цифрового середовищ. На думку Міддлтона [2], використання цифрових технологій надає студентам можливості отримати постійний і розширений досвід навчання, вони допомагають переосмислити навчальні простори у вищій освіті як автентичні та познайомитися зі світом за межами кампусу. Використання цифрових інструментів усуває національні, інституційні та навчальні кордони, змушуючи студентів зустрічатися в спільних і неформальних онлайн-просторах. Студенти залучені до програм віртуального обміну працюють у невеликих командах, в той час як викладачі виконують роль фасилітаторів [1]. Участь у програмах віртуального обміну може (і досить часто) інтегруватися в очне навчання, наприклад, стати частиною навчальних курсів, створювати змішане навчальне середовище. У цьому випадку навчальна аудиторія є місцем для підготовки, рефлексивної дискусії, презентації, консультацій та зворотного зв'язку.

Відповідно до принципів універсального дизайну навчання [3], програми віртуального обміну нараховують численні засоби презентації матеріалу, через діяльнісний підхід, вираження, залучення тощо (див. COIL, 2022). Загальний опис проекту та інструкції надаються студентам різними способами. Викладачі можуть представляти інструкції усно на занятті (наприклад, під час вступної відеоконференції), а також діляться ними в цифровому форматі на спільній онлайн-платформі [5]. Щоб підвищити безпосередність і соціально-емоційну присутність викладачів, до інструкцій часто додають зображення та відео. Студентів заохочують використовувати мультимодальне спілкування. Наприклад, під час виконання завдання студенти можуть висловити та продемонструвати свої знання у формі відео, плакатів, слайдів презентацій, відеоконференцій, рефлексійних звітів, малюнків тощо.

Кожен проект віртуального обміну може мати власну тему, але в межах загальної теми, студенти можуть розподілитися на групи і вибрати конкретні підтеми, які вони хочуть дослідити, і спосіб їх дослідження. Студенти працюють автономно і самостійно розподіляють обов'язки у своїх віртуальних командах. Це часто вимагає досягнення компромісу під час обговорення і обміну думками, але таким чином студенти удосконалюють навички і вміння командної роботи, зважають на різноманітні потреби і здібності інших учасників групи [4]. Вони також дізнаються, як створити та зберегти довіру в команді. Викладачі завжди готові підтримати та порадити, але втручаються лише за потреби.

Крім того, програми віртуального обміну пропонують студентам автономію у виборі інструментів для онлайн-спілкування та співпраці. На основі рекомендацій викладачів учасники невеликої групи можуть вирішити, які комунікаційні канали, програми та платформи вони вважають найкращими, за умови, що інструменти відповідають потребам кожного. Оскільки більша частина роботи виконується онлайн, студенти можуть розробляти власні розклади та працювати там, де їм зручно. Незважаючи на те, що основні завдання мають бути подані у встановлені терміни, між цими датами команди можуть працювати відповідно до власного ритму. Час проведення синхронних відеозустрічей узгоджується між викладачами та студентами, враховуючи різницю в часових поясах і доступні технології.

Таким чином, знання, навички і вміння здобуті під час навчання англійської мови для професійних цілей допомагають студентам брати участь у програмах віртуального обміну, які в свою чергу створюють транснаціональні навчальні простори навчання в яких підвищує рівень навичок і вмінь 4К – необхідних студентам у 21 столітті – таких як ефективна комунікація, командна робота, критичне мислення та креативність.

Список використаних джерел:

1. Háhn, J., & Podlášková, I. (2018). Roles of the Learner in Videoconferencing. In L. Štěpánek, K. Sedláčková, & N. Byrne (Eds.), *Videoconferencing in University Language Education* (pp. 93–108). Brno: Masarykova univerzita.
2. Middleton, A. (2018). *Reimagining spaces for learning in higher education*. London: Macmillan Teaching & Learning.
3. Padel, L., O'Connor, J., & Barrett, T. (Eds.) (2017). *Universal Design for Curriculum Design: Case Studies from University College, Dublin*. Dublin: Access and Lifelong Learning, University College Dublin.
4. SUNY COIL Projects. Retrieved October 29, 2022 from <https://coil.suny.edu/>
5. Simkova, I. & Tuliakova, K. (2020). The implementation of spoken interaction methods as efficient tools to improve 21st century skills in English for specific purposes training in Higher schools of Ukraine. *Revista Dilemas Contemporáneos: Educación, Política y Valores*. <http://www.dilemascontemporaneoseduccionpoliticaervalores.com/> Vol 7, No 2

САМОСТІЙНА РОБОТА ЯК ОДИН ІЗ ОСНОВНИХ ЕТАПІВ УСПІШНОГО НАВЧАННЯ ІНОЗЕМНІЙ МОВИ

Карабітська Наталія Олександрівна

ORCID ID: 0000-0003-1341-9858

старший викладач кафедри іншомовної підготовки,
євроінтеграції та міжнародного співробітництва
Українська інженерно-педагогічна академія, Україна

Досягнення цілей навчання іноземної мови визначається змістом, яким повинні оволодіти студенти, і технологією навчання (принципами, методами, засобами та організацією навчання). Саме вчення студентів здійснюється як під керівництвом викладача, так і в ході самостійної роботи. Виділення самостійної роботи студентів як окремого етапу навчання викликано тим, що, як зазначають психологи та педагоги, самостійна робота активізує розумову діяльність студентів, що робить навчання більш результативним. Уже доведено, що надмірна активність викладача в передачі знань, докладних пояснень часто веде до гальмування в сприйнятті студентів. Іноді викладачі, незадоволені результатом своїх пояснень, дивуються: «Я вже кілька разів пояснював це явище...». Ефект же повторних пояснень зазвичай теж незначний, тому що у студентів виникає хибне враження, що вони все це вже знають і вміють, і вони залишаються внутрішньо пасивними, отже, несприйнятливими. Ушинський К.Д. дуже точно охарактеризував викладацьку активність як «перетерпіння діяльності іншого».

Крім того, що самостійна робота викликає активність студентів, вона має ще одну важливу перевагу: носить індивідуалізований характер. Кожен студент використовує джерело інформації залежно від своїх потреб і можливостей, він працює в своєму темпі, щоб дійти до потрібного результату. Ця властивість самостійної роботи надає їй гнучкий характер, значно сприяє підвищенню відповідальності кожного окремого студента і, як наслідок, поліпшенню його успішності. Самостійна робота передбачає впровадження її окремих форм у процес навчання іноземній мові як за спрямованої участі викладача, так і без нього, протягом усього курсу вивчення іноземної мови. Особливим є питання про час, який слід витратити на самостійну роботу, щоб її результати були відчутні. Було зроблено спробу визначити цей час дедуктивно та шляхом спостереження за роботою студентів різних курсів навчання, а також на основі аналізу запропонованих домашніх завдань. У результаті було з'ясовано, що загальний час роботи студентів над іноземною мовою має виражатися приблизно 3 – 3,5 годинами на тиждень, охоплюючи роботу під керівництвом викладача і різні форми самостійної роботи на протязі курсу вивчення іноземної мови у ВНЗ. Крім загальної кількості часу, що витрачається студентом на виконання завдань, велике значення має систематичність його роботи. Немає необхідності доводити, що оволодіння навчальним матеріалом, розвиток навичок і умінь буде значно вище, якщо студент зможе займатися мовою по 20 – 25 хвилин щодня, а не «авралом». У педагогіці прийнято виділяти такі рівні самостійної роботи: відтворюючий, напівтворчий і творчий.

Відтворюючий рівень самостійної роботи дуже важливий у вивченні іноземної мови, оскільки він лежить в основі інших її рівнів, і він «відповідальний» за формування вербальної вимовно- та лексико-граматичної бази, за створення еталонів у пам'яті. Фактично з цієї бази починається засвоєння нового. Студентам

пропонується, наприклад, читання за диктором, списування з підручника, в ході самостійного відтворення відбувається «пропускання через себе» нового матеріалу.

Напівтворчий рівень самостійної роботи – наступний за складністю виконання і витікає з відтворюючого рівня. Тут здійснюється перенесення набутих знань, навичок і вмінь на інші, але аналогічні ситуації, зокрема читання слів, словосполучень, речень і текстів без еталону, що задається диктором, не списування з підручника, а різноманітні перетворення матеріалу в письмовій формі і, нарешті, формування висловлювань у аналогічних ситуаціях.

Творчий рівень самостійної роботи пов'язаний із формуванням навичок і умінь здійснювати пошук при вирішенні більш складних комунікативних завдань як в усному мовленні, так і під час читання, наприклад: діяти відповідно до запропонованих обставин і взятої на себе ролі, підготувати повідомлення на задану тему, прослухати повідомлення і висловити своє ставлення до його змісту; прочитати розповідь і відповісти на проблемні запитання у зв'язку зі змістовно-смысловим планом тексту, проінтерпретувати головну ідею тексту.

Список використаних джерел:

1. Шляхтун П. П. Методика викладання соціально-гуманітарних дисциплін : навч. посібник / П. П. Шляхтун. – К. : Академія, 2011. – 224 с.
2. Дроздова І. П. Методика викладання, педагогіка та психологія вищої освіти : навч. посібник / І. П. Дроздова. – Харків : ХНАМГ, 2008. – 142 с.
3. Войнола Р. Х. Методика викладання дисциплін соціально- педагогічного циклу : навч. посібник / Р. Х. Войнола. – К. : Центр навчальної літератури, 2012. – 140 с.

СИНЕРГЕТИЧНИЙ ПІДХІД ДО УПРАВЛІННЯ ТВОРЧОЮ НАВЧАЛЬНО-ПІЗНАВАЛЬНОЮ ДІЯЛЬНІСТЮ У НАВЧАННІ ФІЗИКИ

Галатюк Юрій Михайлович

ORCID ID: 0000-0003-0751-6029

кандидат педагогічних наук, професор,
професор кафедри фізики, астрономії та методики викладання
Рівненський державний гуманітарний університет, Україна

Галатюк Тарас Юрійович

ORCID ID: 0000-0003-2649-5542

магістр, учитель фізики та інформатики
Рівненський ліцей №6, Україна

Реалізація компетентнісного підходу у контексті концепції Нової Української школи неможлива без формування креативного компонента ключових компетентностей [5]. Цей компонент є результатом творчої навчально-пізнавальної діяльності.

Важливим і проблемним аспектом організації цього виду діяльності у процесі навчання фізики є управління нею з боку учителя. Проблема є багатоаспектною і передбачає пошук відповідних методів, форм, засобів. Вона не може бути позитивно вирішеною без відповідної філософсько-методологічної основи [1].

Одним із основних методологічних принципів, на яких має будуватися модель управління творчою навчальною діяльністю, є принцип детермінізму.

Постає питання: який вид детермінізму має лежати в основі організації педагогічного процесу? Як показує аналіз публікацій з цієї проблеми [2] ні лінійний (динамічний), ні статистичний (ймовірнісний) детермінізм не можуть виконувати вказану методологічну функцію. З цього приводу С.У. Гончаренко, В.А. Кушнір зауважують: “Як класична, так і некласичні парадигми визначають педагогічний процес як закономірний, випадковості в якому не можуть серйозно змінити його перебіг” [2, с.16]. Автори наголошують на тому, що у нестійких станах педагогічного процесу одна й та ж причина може викликати різні наслідки. Тобто для педагогічного процесу притаманний значно складніший тип детермінізму, в якому момент випадковості є важливим визначальним чинником. З аналізу згаданих джерел випливає, що методологічну основу успішного вирішення проблем сучасної освіти слід шукати в філософії нестабільності.

Філософія нестабільності, авторами якої є Лауреат Нобелівської премії І. Пригожин та його послідовниками [4; 6], постала на основі нової науки – теорії хаосу (синергетики) і є найбільш послідовним діалектичним поєднанням двох протилежних сторін буття – логосу (порядку) і хаосу. Синергетична діалектика виходить з того, що розвиток будь-якої відкритої системи визначається взаємодією двох протилежних чинників – твірною і руйнівною: “... порядок і безпорядок існують як два аспекти одного цілого і дають нам різноманітне бачення світу” [6, с.50].

Синергетичний підхід відображає конструктивну роль хаосу в розвитку складних системи. Саме через хаос здійснюється зв'язок між різними рівнями їх організації. У відповідні моменти – моменти нестійкості (біфуркації) – малі збурення, флуктуації можуть розростатися у макроструктури. Таким чином, розвиток системи відбувається через „випадковість вибору шляху в момент біфуркації” [4, с.11]. 3

погляду синергетики стає очевидним, що складно організованим системам не можна нав'язувати шлях їхнього розвитку. Управління такими системами полягає у розумінні їх власних тенденцій еволюції, у виведенні їх на ці шляхи.

Управління освітнім процесом з погляду синергетики ґрунтується не на “впертому насильстві педагогічної реальності, а на поєднанні на основі доповнюваності „втручання” учителя із внутрішніми тенденціями розвитку педагогічної реальності. Тобто для вчителя важливим є розуміння детермінізму педагогічного процесу як неоднозначного майбутнього з можливістю виходу на бажане майбутнє” [2, с.17].

Творча навчально-пізнавальна діяльність реалізується у контексті розв'язання творчих фізичних задач. Якщо проаналізувати процес розв'язку творчої фізичної задачі, розглянувши його крізь призму синергетики, як складну саморегульовану систему взаємодії суб'єкта (учня) з об'єктом пізнання, то стає зрозумілим, що “рух у блокаді” це етап переходу системи у нерівноважний стан, коли суб'єкт вичерпав увесь свій раціональний ресурс, який визначається його попереднім досвідом, системою стереотипів. Застосувавши синергетичну термінологію, можна зазначити, що цей стан відповідає точці біфуркації в процесі розвитку системи. У цей момент важливу роль відіграє випадковість, має місце „блукання”, але не будь-яке, а в межах чітко визначеного, детермінованого поля можливостей. Згідно психологічних досліджень, саме в цей момент суб'єкт стає особливо чутливим до підказок [3].

Висновок. Усе сказане спонукає до висновку, що педагогічний вплив з боку вчителя на процес розв'язування учнем творчої задачі має відігравати роль флуктуації, яка спрямує процес розв'язування у правильному напрямку. Така флуктуація буде відчутною і вирішальною для процесу, коли він досягає моменту біфуркації. Здійснюючи управління процесом розв'язування творчої задачі, учитель орієнтується на модель правильного розв'язку, яку ми називаємо нормативною моделлю. З огляду на це, у синергетиці використовується таке поняття, як „структура-атрактор” еволюції системи. Якщо система „попадає в поле тяжіння певного атрактора, то вона обов'язково еволюціонує до відповідного відносно стійкого стану (структури) [4, с. 7]. Зрозуміло, що нормативна модель розв'язку творчої задачі повинна відігравати роль атрактора, до якого має прямувати процес розв'язування. Отже, синергетичний підхід до управління творчою навчально-пізнавальною діяльністю дає можливість діалектично поєднати самоорганізацію творчої діяльності учня з навчаючою діяльністю учителя на основі нежорсткої детермінації.

Список використаних джерел:

1. Галатюк Ю.М. Методологія управління творчою пізнавальною діяльністю учнів у навчанні фізики. *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Серія №5. Педагогічні науки: реалії та перспективи.* Випуск 47: збірник наукових праць. Київ : Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2014. С 33 – 37.
2. Гончаренко С.У., Кушнір В.А. Системно-синергетичне розуміння педагогічного процесу як основа гуманітаризації навчання фізики і математики. *Наукові записки.* – Випуск 46. Серія: Педагогічні науки. – Кіровоград: РВЦ КДПУ. – 2002. – С.15-19.
3. Зарецкий В.К., Холмогорова В.К. Смысловая регуляция решения творческих задач. *Исследование проблем психологии творчества:* Сб. ст. / АН СССР, Ин-т психологии; [Отв. ред. Я.А. Пономарев]. – Москва: Наука, 1983. – С. 62 – 100.
4. Князева Е.Н. Курдюмов С.П. Синергетика как новое мировидение: Диалог с И. Пригожиным. *Вопросы философии.* 1992. №12. –С. 3 – 20.
5. Нова українська школа. *МОН України* : веб-сайт. URL: <https://mon.gov.ua/ua/tag/nova-ukrainska-shkola> (дата звернення: 08.10.2022).
6. Пригожин И. Философия нестабильности. *Вопросы философии.* 1991. №6. – С. 46 – 52.

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ НАВИЧОК ПОСКЛАДОВОГО ЧИТАННЯ У ДІТЕЙ З ІНТЕЛЕКТУАЛЬНИМИ ПОРУШЕННЯМИ

Савінова Наталія Володимирівна

доктор педагогічних наук, професор

Харківська гуманітарно-педагогічна академія, Україна

Добрянська Ірина Сергіївна

магістр спеціальної освіти

Харківська гуманітарно-педагогічна академія, Україна

На сучасному етапі розвитку системи освіти в Україні відкриваються нові, перспективні, зміни у напрямку спеціального та інклюзивного навчання дітей з психофізичними порушеннями, які пов'язані з процесами модернізації змісту освіти та впровадженням реформи Нової української школи. Корекційно-розвиткові програми навчання дітей з інтелектуальними порушеннями розроблені на основі уявлень про первинну збереженість розвитку пізнавальної сфери учнів. Практичний досвід роботи засвідчує, що у процесі оволодіння навичками читання в учнів з інтелектуальними порушеннями виникає ряд труднощів, викликаних індивідуальними особливостями розвитку таких дітей, що зумовлює потребу у більш детальному вивченні сутності проблеми формування навичок поскладового читання у дітей з інтелектуальними порушеннями.

У галузі спеціальної педагогіки науковцями висвітлено різні погляди на сутність проблеми навчання та виховання дітей з інтелектуальними порушеннями (О. Биковська, Г. Блеч, О. Боряк, І. Войтюк, О. Гаврилов, Н. Гаврилова, С. Геращенко, І. Дмитрієва, С. Конопляста, Ю. Косенко, І. Кузава, О. Ласточкіна, С. Миронова, О. Нізевич, Н. Пахомова, Н. Савінова, Т. Сак, В. Синьов, Є. Синьова, В. Тарасова, Ю. Шевченко, М. Шеремет, Д. Шульженко та інші). Постійність наукового інтересу до розробки ефективної та універсальної моделі навчання та виховання дітей з інтелектуальними порушеннями, зумовлена постійним реформуванням та модернізацією системи освіти, наповненням її новим та сучасним змістом, інноваційними методиками та технологіями роботи з дітьми з особливими освітніми потребами.

Вчені (Т. Бондар, А. Висоцька, О. Гаврилов, Т. Ісаєва, Н. Кравець, М. Продан та інші) визначають, що порушення аналітико-синтетичної діяльності та обмежений мовленнєвий досвід у дітей з інтелектуальними порушеннями призводить до труднощів в оволодінні ними навичками поскладового читання.

Розглянемо сутність поняття «читання» у словникових джерелах.

У Дефектологічному словнику, «читання» пояснюється як вид мовної діяльності, що передбачає здатність сприймати та розуміти записану або представлену технічними пристроями інформацію [3, с.417].

Академічний тлумачний словник трактує «читання» як «спосіб сприйняття та розуміння письмового мовлення та його графічних об'єктів» [1, с.389].

Враховуючи представлене тлумачення сутності поняття «читання» у словникових джерелах, ми визначаємо його як процес сприйняття та обробки письмової чи друкованої інформації з метою її подальшого використання.

В. Ільїна відносить читання до процесу чуттєвого пізнання, який переходить у відображення дійсності. Вчена наголошує, що читання – це складна діяльність, яка передбачає сприйняття графічного об'єкта, його інтерпретацію у звукову одиницю та осмислення прочитаного [4, с.77].

Н. Кравець визначає процес «читання» як перекодування наочного символу в іншу символічну систему – усне мовлення. Науковець підкреслює, що оскільки читання ґрунтується на взаємозв'язку аналізаторів та зв'язків сигнальних систем, то його доцільно вважати складною психофізіологічною процедурою [6, с.399].

Розглянемо особливості поскладового читання у дітей з інтелектуальними порушеннями.

В. Коба представляє сутність поняття «поскладове читання» як спосіб відтворення слова по складам, буквене наповнення слова [5, с.56].

Ми зазначаємо, що поскладове читання передбачає формування вмінь і навичок у дитини зливати звуки рідної мови у склади. Тому, одиницею читання, на даному етапі, виступає склад.

Н. Савінова наголошує, що у процесі формування навичок поскладового читання у дітей з інтелектуальним порушенням слід дотримуватись наступних принципів: доступності навчання; врахування індивідуальних можливостей учнів з інтелектуальними порушеннями; практичної спрямованості навчання; системності; комплексності; зв'язку навчання з життям; наочності; свідомості та активності; тощо [8, с.7].

І. Малишевська, вбачає за необхідне, враховувати в системі корекційної роботи особливості формування навичок читання у дітей з інтелектуальними порушеннями, які проявляються у повільному запам'ятовуванні букв, співвіднесенні звука та букви, змішуванні схожих за написанням графем, довготривалому переході з буквеного читання на поскладове, спотворенні звукового складу слова, труднощах у співвідношенні прочитаного слова та реального предмета, дії чи якості, тощо [7, с.140].

Т. Бондар найбільшими труднощами, в процесі оволодіння навичками читання, вбачає злиття звуків в склади, які зумовлені тим, що дана дія потребує чіткого уявлення про звукову структуру складу, якою діти з інтелектуальними порушеннями не можуть повноцінно оволодіти через порушену у них функцію фонематичного аналізу [2, с.115].

Аналіз психолого-педагогічної літератури дозволив нам визначити етапи формування навичок поскладового читання у дітей з інтелектуальними порушеннями:

Перший етап передбачає формування позитивної мотивації до процесу читання та зменшення, пов'язаної з ним, емоційної напруги та тривожності.

Другий етап передбачає формування та розвиток навичок розпізнавання та розрізнення букв, вмінь їх співвідносити з відповідними звуками, тощо.

Третій етап передбачає формування вмінь у дітей зливати звуки в склади та слова, завдяки чому й відбувається процес читання.

Четвертий етап передбачає формування вміння співвідносити звуковий образ слова та його лексичне значення.

Показником оволодіння навичками поскладового читання виступає одночасне розпізнавання написаних складів, ціле читання простих слів та поскладове читання малознайомих слів. На етапі поскладового читання у дитини з'являється смислова здогадка прочитаної інформації, що проявляється у прогнозуванні дитиною закінчення слова.

Отже, формування навичок поскладового читання у дітей з інтелектуальними порушеннями представляє собою складний та довготривалий процес, який потребує ефективного підбору методів, прийомів та форм роботи, спрямованих на розвиток пізнавальної діяльності, кінестетичного аналізу, зорово-просторового гнозису, просторових уявлень, тощо.

Список використаних джерел:

1. Академічний тлумачний словник української мови. Онлайн версія академічного тлумачного «Словника української мови» в 11 томах (1970–1980). Том 10. 1979. 408 с.
2. Бондар Т. О. Корекційно-розвивальна робота на уроках мови та читання для дітей з особливими освітніми потребами. Таврійський вісник освіти, 2016. № 3. С. 115-125.
3. Бондарь В.І., Синьов В.М. Дефектологічний словник: навчальний посібник. Леся, 2011. 528 с.
4. Ільяна В. М. Корекція дислексій в учнів молодших класів спеціальних шкіл для дітей з тяжкими порушеннями мовлення : Дис.канд. наук: 13.00.03. 2010. 325 с.
5. Коба В. І. Розвиток навичок читання, уміння працювати з книгою як засіб розумового виховання учнів. Початкове навчання та виховання, 2005. № 23 С. 55-70
6. Кравець Н. П., Продан М. М. Сформованість технічної складової навички читання у розумово відсталих учнів третього класу. Молодий вчений, 2017. Випуск 3(43). С. 398–401.
7. Малишевська І. Звукова культура мови як засіб формування навичок читання у дітей з тяжкими порушеннями мовлення. Психолого-педагогічні проблеми сільської школи, 2007. № 22. С. 139-144.
8. Савінова Н. В. Логодіагностика та логокорекція мовленнєвої діяльності дошкільників із тяжкими порушеннями мовлення. Миколаїв: Літопис, 2017 . 262 с

ФОРМУВАННЯ МОТИВАЦІЙНОЇ УСПІШНОСТІ У ДІТЕЙ ІЗ ТПМ ЗАСОБАМИ ІНТЕРАКТИВНИХ КОМП'ЮТЕРНИХ ПРОГРАМ

Савінова Наталія Володимирівна

доктор педагогічних наук,
професор кафедри корекційної освіти та спеціальної психології
Харківська гуманітарно-педагогічна академія, Україна

Спирін Максим Вадимович

студент групи 511 СО
спеціальності Спеціальна освіта
(Олігофренопедагогіка)
Харківська гуманітарно-педагогічна академія, Україна

В сучасних умовах цифровізації освіти актуальним постає питання про використання комп'ютерних технологій у роботі з дітьми з особливими освітніми потребами. Впровадження даних технологій дозволяє педагогам реалізувати широке коло дидактичних, виховних, розвиткових та корекційних завдань. Саме тому, ця проблема є предметом для дослідження багатьма українськими науковцями, серед яких: Н. Савінова [7], О. Губка [1], Т. Зайцева [4], А. Гуржій [2], Н. Садова [6], І. Дичківська [3] та інші.

Інтерактивні комп'ютерні технології викликають стійкий інтерес у дітей та сприяють розвитку всіх сфер особистості. На думку науковців, найбільший вплив за допомогою технологій здійснюється на пізнавальну та мовленнєву сферу. Це пояснює активне використання педагогами комп'ютерних технологій у роботі з дітьми із тяжкими порушеннями мовлення.

Тяжкі порушення мовлення (ТПМ) – це низка розладів мовлення, які супроводжуються загальним його недорозвитком тяжкого ступеня та характеризуються різко вираженою обмеженістю засобів мовленнєвого спілкування в умовах нормального слуху та збереженого інтелекту [5].

Порушення мовлення значною мірою впливають на формування особистості дитини, викликають специфічні особливості когнітивної та емоційно-вольової сфери. Перш за все, для дітей із ТПМ характерні труднощі комунікативної діяльності та пізнавальної мотивації. Мотивація зазначеної категорії дітей часто є зниженою або відсутньою взагалі. Це вимагає від педагога пошуку дієвих засобів навчання, які б відповідали індивідуальним особливостям й інтересам кожної дитини.

Ефективним засобом підвищення мотивації та індивідуалізації навчання дітей із тяжкими порушеннями мовлення є використання інтерактивних комп'ютерних програм. За допомогою них реалізується перехід від пояснювально-ілюстративного методу навчання до діяльнісного, у якому дитина бере активну участь.

Інтерактивні комп'ютерні програми мають два основних різновиди:

1. Інтерактивні програми з ігровим змістом.
2. Програми-тренажери.

В основу першого різновиду програм покладено певний сценарій. Специфіку сценарію зумовлює тема заняття, його мета. Дитина з ТПМ отримує роль та стає активним учасником дії. Кожне завдання в сценарії підкріплюється мотиваційною метою. Тобто, дитині пояснюється: навіщо його виконувати і що вона отримує у

результаті. Використання інтерактивних програм з ігровим змістом, як допоміжного засобу на заняттях, дозволяє викликати інтерес у дитини з ТПМ при вивченні нової теми або під час закріплення матеріалу.

Програми-тренажери були розроблені для відстеження напрямку (ходу) рішення. Особливість даного виду програм у тому, що дітям одразу повідомляється про допущену помилку. Після цього надається ще одна спроба для вирішення завдання. Це допомагає проаналізувати хід власного рішення і знайти причину помилки. До того ж, демонстрація помилок не викликає у дитини негативних емоцій, а мотивує до зосередженості уваги та наступного проходження завдання. Дитина може працювати у зручному для неї темпі. Програми-тренажери педагог може пропонувати дітям для перевірки рівня вивченого матеріалу або для його закріплення.

Таким чином, використання інтерактивних комп'ютерних програм буде доцільним на будь-якому етапі вивчення навчального матеріалу. За допомогою вищезазначених програм педагог здійснює вплив на усі сфери розвитку дитини з тяжкими порушеннями мовлення (перш за все – на мовленнєву). Окрім цього, забезпечує індивідуалізацію навчання та здійснює формування мотиваційної успішності, що є важливою умовою для реалізації навчального процесу загалом.

Список використаних джерел:

1. Губка О. Д. Підготовка майбутніх вихователів до використання інтерактивних методів навчання на заняттях логіко-математичного розвитку в сучасних ЗДО. Чернівці, 2021. С.88.
2. Гуржій А. М., Зайцева Т. В., Співаковський О. В. Комп'ютерні технології загального призначення. *Айлант*. Херсон, 2001. 215 с.
3. Дичківська І. Інноваційні педагогічні технології: навчальний посібник. *Академвидав*. Київ, 2004. 352 с.
4. Зайцева Т. В. Вступ до інформаційних технологій. *Айлант*. Херсон, 2000. 196 с.
5. Марченко І. С. Спеціальна методика початкового навчання української мови (логопедична робота з корекції порушень мовлення у дошкільників): Навчальний посібник для студентів вищих педагогічних навчальних закладів. Київ, 2009. 133 с.
6. Садова Н. Можливості Microsoft Office у роботі вихователя-методиста. Вихователь-методист дошкільного закладу. Київ, 2012. С. 19 –27
7. Савінова Н. В. Інноватика в логопедії. *Scienceand Education a New Dimension. Pedagogy and Psychology*. 2015. С. 51-55.

ФОРМУВАННЯ СЛОВНИКА ЯКІСНИХ ПРИКМЕТНИКІВ У ДІТЕЙ ІЗ ЗНМ ІІІ РІВНЯ В ПРОДУКТИВНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ

Шиманець Златослава Миколаївна

здобувач вищої освіти філологічного факультету

Миколаївський національний університет імені В.О.Сухомлинського, Україна

Науковий керівник: Савінова Наталія Володимирівна

д-р.пед.наук, професор

Харківська гуманітарно-педагогічна академія, Україна

Формування словника якісних прикметників є одним із завдань логопедичної роботи з дітьми дошкільного віку із ЗНМ ІІІ рівня. Якісні прикметники – це такі прикметники, які означають такі ознаки предмета, які можуть виявлятися більшою або меншою мірою. Зазначимо, що у дітей з даним мовленнєвим порушенням словник такий прикметників збіднений або іноді навіть не сформований, що й визначає один із напрямів логопедичної роботи.

Слід розуміти, що існує багато методів та засобів формування словника якісних прикметників, але нами було обрано саме продуктивну діяльність, яка є найбільш відомою та близькою саме для дітей дошкільного віку.

Різноманітні види діяльності допомагають дітям дошкільного віку активно пізнавати навколишній світ, отримувати свій перший досвід. Продуктивна діяльність є характерною для дошкільників та є невід'ємною частиною їхнього життя, адже цей вид діяльності становить основу формування особистості дитини та її всебічного і гармонійного розвитку.

Ми погоджуємося з думкою М.Штефана, що продуктивна діяльність – це процес створення певного кінцевого матеріального продукту, а саме малюнок, виріб із пластиліну, будівництво будівель і т.д. Саме процес створення передбачає побудову певного образу, у якому задіяні такі психічні процеси як мислення, уява, пам'ять, і, в першу чергу, мовлення. Варто зазначити, що художньо-продуктивна діяльність, до якої відноситься образотворча та конструктивна види, це найперша сходинка дитини до формування творчих навичок, яка складається з наступних компонентів: образотворчого, музичного, літературного та театралізованого [2].

Р.Павелкін та О.Цигипало стверджували, що продуктивна діяльність дошкільника направляється комплексом певних мотивів: інтерес до образотворчого матеріалу, особливо, якщо він новий та яскравий; наслідування дій однолітків та дорослих; інтерес до навколишніх предметів та явищ, які дитина хоче зобразити; бажання пережити значущі моменти особистого досвіду, повернутися до тих предметів, явищ та ситуацій, які викликали позитивні емоції та емоційні стани. Вчені визначили, що продуктивна діяльність розподіляється на такі види: зображувальна продуктивна діяльність та конструктивна продуктивна діяльність [1].

Виходячи з аналізу визначень науковців, ми визначаємо продуктивну діяльність як таку, що спрямована на створення продукту через оволодіння дітьми спеціальними вміннями та навичками, а також особливими способами дії.

На нашу думку, види продуктивної діяльності позитивно впливають на розвиток мовлення дітей. Під час здійснення діяльності ми можемо створювати проблемні ситуації, які сприяють появі та розвитку мовленнєвої активності у дітей.

Варто розуміти, що діяльність з папером, ножицями, пластиліном, фарбами, олівцями – це не тільки сенсорно-рухові вправи. Продуктивна діяльність також відображає та поглиблює знання і уявлення дітей дошкільного віку про навколишні предмети, сприяє прояву розумової та мовної активності. Саме цим визначається зв'язок продуктивної діяльності з корекційним навчанням. Слід зазначити, що продуктивна діяльність також має місце у корекційній роботі з дітьми з порушеннями мовленнєвого розвитку та засобом корекції цих порушень.

Висновки. Таким чином, ми визначили, що продуктивна діяльність – це така діяльність, яка спрямована на створення продукту через оволодіння дітьми спеціальними уміннями та навичками, а також особливими способами дії. Продуктивна діяльність поділяється на два види: зображувальна продуктивна діяльність та конструктивна продуктивна діяльність. Кожен з цих видів діяльності позитивно впливає на мовленнєвий розвиток дитини та може бути засобом корекції різних мовленнєвих порушень.

Список використаних джерел:

1. Павелків, Р. В. (2008). Дитяча психологія: навч. посіб. [Електронний ресурс]. /РВ Павелків, ОП Цигипало. Київ: Академвидав, 2008. 432 с. Режим доступу: http://www.zaochka.net/catalog_p_21.html.
2. Штефан, М. В. (2019). Зміст поняття художньо-продуктивної діяльності дітей старшого дошкільного віку. *Теорія та методика навчання та виховання*, (47), 201-210.

СЕКЦІЯ XXII. ПСИХОЛОГІЯ ТА ПСИХІАТРІЯ

ВИВЧЕННЯ ВПЛИВУ ВОЄННИХ ДІЙ НА ПСИХОЛОГІЧНИЙ СТАН ДІТЕЙ ТА ПОШУК ШЛЯХІВ ДОПОМОГИ

Мащенко Анастасія Романівна

здобувач вищої освіти

Харківський національний університет радіоелектроніки, Україна

Науковий керівник: Коробкіна Т. В.

професор кафедри філософії, доктор філософських наук, доцент

Харківський національний університет радіоелектроніки, Україна

На жаль, у світі XXI століття воєнні дії розгортаються в багатьох куточках світу: це й цивільна війна в Сирії, протистояння в Йemenі, Белуджистані, воєнні конфлікти в Лівії, Грузії, Африці, Ефіопії, також криваві бійні ведуться в Україні. Окрім того, що руйнуються об'єкти військової й цивільної інфраструктури, страждають та гинуть невинні люди, серед яких не лише дорослі, а й, найстрашніше, діти. Тож, на мою думку, визначення впливу воєнних дій на психологічний стан дітей є актуальним у наш час.

Дана стаття є оглядовою, під час її написання були вивчені дослідження Жани Цуциєвої[1], Патріка Сміта, Атле Дирегрова, Вільяма Юле[4], Хачатура Гаспарян[2]. Не дивлячись на те, що багатьма дослідниками вивчалися психологічні наслідки воєн як Першої, так і Другої Світових, не можна сказати, що це питання було розглянуто докладно та є вичерпаним. Через розгортання воєнних дій в багатьох країнах світу, до цього питання повернулися, аби визначити вплив настільки жахливих подій на дітей та знайти спосіб допомогти.

Діти різного віку стають жертвами насильства, втрачають домівки та близьких і через це страждають на посттравматичні синдроми. Війна порушує звичний уклад життя, занурюючи у світ смертей, жорстокості та насильства. Діти не в змозі задовольнити мінімальні, базові потреби, вони існують з постійним відчуттям голоду, виснаження, небезпеки. Це руйнує соціальні зв'язки, які життєво необхідні для нормального розвитку та зростання дитини. [3]

Хачатур Гаспарян, вивчаючи психологічні наслідки важких життєвих ситуацій, таких як війна, зазначив певні емоційно-поведінкові прояви в дітей та підлітків, які опинилися в подібних ситуаціях. Передусім вплив на дитячу психіку залежить від вікових та психологічних особливостей індивіда. [2]

У дітей дошкільного та молодшого шкільного віку наслідки проявляються в регресивній поведінці, агресивності, дратівливості. Ознаками психічних порушень часто стають жахливі сни, малюнки на тему війни, на яких переважають чорні та білі кольори. [1]

У підлітковому віці травмуюча ситуація може виходити у психосоматичних та рухових маніфестаціях. Також присутні інтрузивні спогади, думки, поведінка стає агресивною, іноді підлітки замикаються та намагаються знайти себе, але вже в зміненому світі.

На допомогу в таких ситуаціях можуть прийти групові заняття, на яких дітям дають зрозуміти, що вони не самотні в своїх відчуттях: інші їх розуміють та завжди поряд задля допомоги. Необхідно надати кожному розуміння щодо того, якими бувають реакції на стрес, аби пояснити, що все, що відбувається, є лише природнім наслідком на жахливі переживання, та це можна вирішити. [4]

Під час роботи над проблемами дітей насамперед необхідно навчити їх контролювати інтрузивні спогади, зробити це можна декількома способами, ефективність яких залежить від індивідуальності особистості. Наприклад, за допомогою техніки роботи в уяві, яка полягає в тому, аби діти проектували свої спогади на долоню чи вигаданий екран, малювали на аркушах, обрамляючи в рамку, таким чином, щоб спогад можна було змінювати, віддаляти або перегортати. Таким чином діти розуміють, що можуть керувати цими спогадами. Наступною є слухова техніка, під час якої намагаються відтворювати звукові аспекти, що супроводжують візуальні спогади. Ці звукові аспекти можна також змінювати: асоціюючи з іншими подіями чи вкладаючи в уста казкових героїв.

Так само можна працювати й над жахливими снами. Адже, якщо дитина буде боятися засинати, це викличе низку негативних реакцій. Подолати подібне можна також за допомогою пригадування та змінення змісту снів, обговорення нової версії або відтворення сну на аркуші. Все це дасть дитині змогу подолати негативні наслідки травмуючих подій та жити нормальним, буденним життям.

Підсумовуючи, хотілось би зазначити, що наскільки б не були важкими випробування в житті кожного з нас, будь-які наслідки та проблеми можна подолати та вирішити.

Список використаних джерел:

1. Cucieva, G. Psihologiya posttravmaticheskogo stressovogo rasstroistva u detey/ Ganna Cucieva. – MO RF, – M., 2010. – 54 s.
2. Gasparyan, H. V. Vozrastno-psihologicheskie osobennosti perezivaniya trudnih jiznennih sobitij. Psihologiya razvitiya, akmeologiya/ H. V. Gasparyan. – Moskva, 2005. – 181 s.
3. Дитина та війна: як розпізнати психологічну проблему й допомогти її вирішити? 2022. [Електронний ресурс] / Режим доступу: <https://uniqa.ua/blog/rebenok-i-voyna-kak-gaspoznat-psikhologicheskuyu-problemu-i-pomoch-ee-reshit/> (дата звернення 21.10.2022).
4. Сміт, П. Діти та війна: навчання технік зцілення / Сміт П., Дирегров Е., Юле У. – Інститут психічного здоров'я УКУ, 2014. – 84 с.

ВПЛИВ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ НА ЕМОЦІЙНИЙ СТАН СТАРШИХ ШКОЛЯРІВ

Зорійчук Дарина Олегівна

здобувач вищої освіти психологічного факультету
Черкаський національний університет імені Богдана Хмельницького, Україна

Науковий керівник: Богдан Тетяна Вікторівна

кандидат психологічних наук, доцент, доцент кафедри психології
Черкаський національний університет імені Богдана Хмельницького, Україна

Вступ. Сприйняття XXI століття часом інформації та наукових знань, ставить перед системою освіти принципово нову та актуальну глобальну проблему підготовки мільйонів людей до життя та діяльності в нових умовах інформаційного суспільства, в якому головну роль відіграють електронні технології зв'язку та обміну інформацією. В результаті з'явилася нова перспективна форма індивідуалізованого освітнього процесу – дистанційне навчання. Проблеми розвитку дистанційної освіти окреслено в наукових доробках низки зарубіжних науковців (Р. Деллінг, Г. Рамбле, Д. Кіган, М. Сімонсон, М. Мур, А. Кларк, М. Томпсон ін.) та вітчизняних дослідників (О. Андреев, Г. Козлакова, Н. Морзе, В. Олійник, Є. Полат, А. Хуторський тощо) [1].

Реалії сьогодення, а саме пандемія COVID-19 та воєнні дії на території нашої держави, актуалізували нагальність використання можливостей дистанційної освіти [3]. Проте, різкий та масштабний перехід національної системи освіти переважно на дистанційне навчання має свої, визначені науковцями, наслідки. Саме тому **метою** дослідження є визначення наявності впливу дистанційного навчання на емоційний стан старшокласників.

Результати та обговорення. Дистанційна форма освіти виникла у XVIII столітті, а набула свого розповсюдження наприкінці XX сторіччя завдяки появі всесвітньої мережі. Дистанційне навчання – це процес взаємодії учня та вчителя на відстані зі збереженням усіх властивих навчанню компонентів із застосуванням специфічних технічних засобів (інтернет-технологій або інтерактивного середовища). Тобто, дистанційне навчання є самостійною формою навчання з використанням інформаційних технологій як основного засобу навчання.

Науковою спільнотою виокремлено основні переваги дистанційної освіти: підвищення якості освіти; переваги нових педагогічних технологій; зростаючий попит на нову форму освіти; отримання доходів; можливість постійної взаємодії викладачів та учнів; необхідність функціонування в інформаційному суспільстві; можливість зниження витрат та реорганізація освіти [3]. Зазначено характерні властивості, що розкривають сутність дистанційної форми освіти, а саме: гнучкість, охоплення, технологічність, соціальна рівність. інтернаціональність. нова роль вчителя тощо.

Емпіричне дослідження впливу дистанційного навчання на емоційні сфери підлітків здійснювалось на базі «Руськополянський заклад загальної середньої освіти I – III ступенів №1 Руськополянської сільської ради», у тестуванні взяли участь 62 учня 10 та 11 класів. **Методами дослідження** нами були обрані наступні методики: 16-ти фактичний особистісний опитувальник Кеттелла у формі С [4], тест «Оцінка психічної активації, інтересу, емоційного тону, напруги та комфортності», тест В.В.Бойко «Методика діагностики перешкод у встановленні емоційних контактів» [2].

Представимо кількісно-якісний аналіз результатів учнів 10-11 класів за факторами емоційно-вольових особливостей особистості за методикою Кеттелла [4] (див. рис. 2.1.):

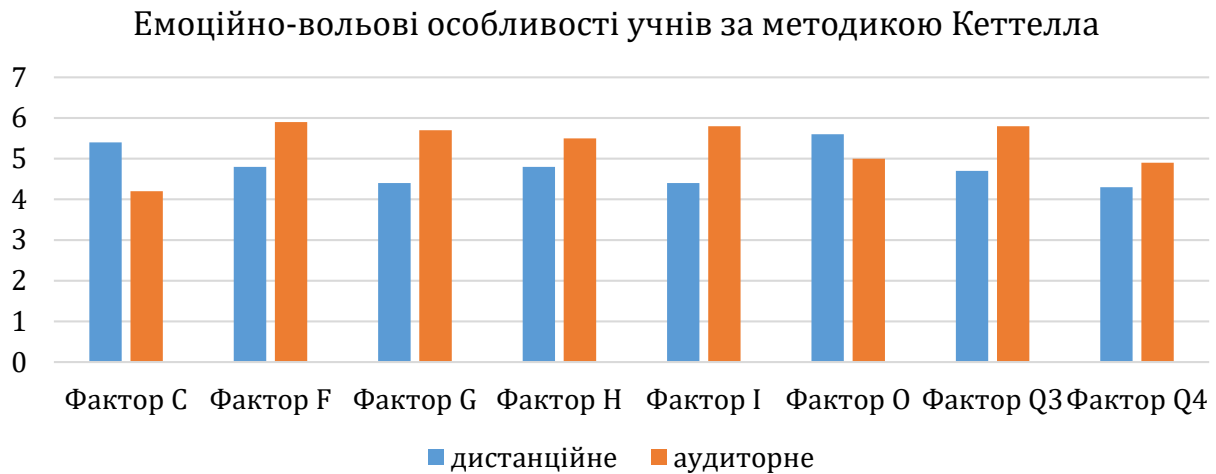

Рис. 2.1. Результати методики Кеттелла

Аналіз тестування демонструє, що під час дистанційного навчання зростає показник емоційної стабільності (фактор С), впевненість у собі (фактор О), стриманість, пасивність, ригідність (фактор F) та нерішучість (фактор H), недисциплінованість, знижується самоконтроль та цілеспрямованість (фактор Q3), зменшується нормативність поведінки, відповідальність, наполегливість (фактор G), здатність до співпереживання та емпатія (фактор I), розслаблення (фактор Q4). Обрахування суми факторів, що входять до емоційно-вольових особливостей вказує на зменшення даних показників під час дистанційної форми навчання – 38,4 бали під час дистанційного та 42,8 бали під час аудиторного навчання.

Отже, можемо зазначити, що дистанційна форма навчання актуалізує певні позитивні емоційні прояви (наприклад, емоційна стабільність та впевненість), проте деструктивно впливає на більшість емоційно-вольових властивостей: емпатія, самоорганізація та дисциплінованість, наполегливість та самоконтроль, соціальна рішучість та експресивність. Формування емоційно-вольових властивостей підлітків під час дистанційного навчання в більшій мірі перекладається на батьків, проте враховуючи вікові особливості підліткового віку, зокрема, негативізм та суперечливе ставлення до дорослих, цей процес стає складним.

Аналіз результатів старшокласників, отриманих за методикою «Оцінка психічної активації, інтересу, емоційного тону, напруги та комфортності» [2], показує, що у тестованих під час дистанційного навчання спостерігається знижений рівень напруги при середній вираженості інших показників (психічна активація, інтерес, емоційний тонус та комфортність). Під час аудиторних занять рівень напруги зростає та наближається до середнього, рівень психічної активації та комфортності суттєво не змінюється (залишається на рівні середнього), а рівень інтересу та емоційного тону збільшується та стає високим.

Спираючись на результати дослідження емоційних станів підлітків, ми визначили наступні особливості динаміки психічних станів старшокласників в залежності від форми навчальної діяльності:

- позитивні емоційні стани: психічна активація, комфортність майже не змінились, залишились на середньому рівні;

- позитивні психічні стани: зацікавленість (інтерес), емоційний тонус збільшилися під час аудиторного навчання, змінивши середній рівень на високий;
 - негативний психоемоційний стан: напруга (стрес) збільшився, від низького під час дистанційного навчання до середнього під час навчання у класі.

Діагностика бар'єрів у встановленні емоційних контактів у підлітків здійснювалась за допомогою методики В.В. Бойка [2] та графічно представлена у рис.2.2.

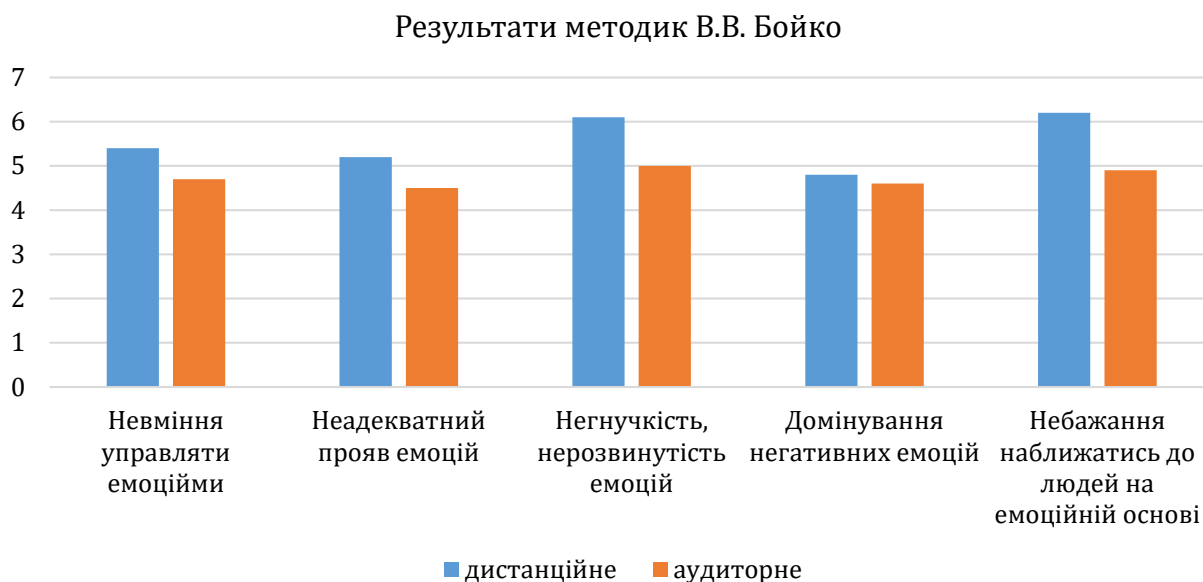

Рис. 2.2. Результати діагностики бар'єрів у встановленні емоційних контактів підлітків

Результати методики В.В. Бойка дозволяють визначити наступний вплив дистанційного навчання на учнів старших класів: підсилюються бар'єри у встановленні емоційних контактів, а саме ригідність емоційних станів, невиразність емоцій, небажання мати емоційні контакти, неадекватний прояв емоцій та невміння ними управляти.

Таким чином, проведене дослідження дозволяє зробити **висновок** про наявність відмінностей емоційних станів учнів старших класів в залежності від форми навчання.

Список використаних джерел:

1. Алієв Х.М. Дистанційні освітні технології: сутність, ознаки, особливості // Пед. альм.: зб. наук. пр. – Херсон, 2017. – Вип. 35. – С. 36–40.
2. Балин В.Д. та ін. Практикум по общей, экспериментальной и прикладной психологии / В.Д. Балин, В.К. Гайда, В.К. Гербачевский / Под общей ред. А.А.Крылова, С.А.Маничева. – СПб.: Питер, 2002. – 560 с.
3. Дистанційне навчання – старт із сьогодення в майбутнє: матеріали III Всеукр. наук. – практ. конф. з міжнар. участю, 20–21 квіт. 2017 р. – Харків: ХНУ ім. В. Н. Каразіна, 2017. – 82 с.
4. Капустина А.Н. Многофакторная личностная методика Р. Кеттелла. – СПб.: «Речь». 2001 – 112 с.

ЕКСТРЕМАЛЬНА СИТУАЦІЯ: АДАПТИВНІ РЕАКЦІЇ ВИЖИВАННЯ ТА ТВОРЧА АДАПТАЦІЯ В СВІТЛІ ТЕОРІЇ СТВЕНА ПОРДЖЕСА

Царенко Людмила Григорівна

старший науковий співробітник лабораторії психодіагностики
та науково-психологічної інформації
Інститут психології імені Г. С. Костюка НАПН України, Україна

У зв'язку з повномасштабною війною перед більшістю українців постало завдання якнайшвидше навчитися адаптовуватися до нових дискомфортних, а часто й загрозливих для життя, умов. Війна – це екстремальна ситуація, що виходить за межі звичайного нормального людського досвіду, та загрожує (чи сприймається як така) життю, здоров'ю, благополуччю. Війна – це низка гострих інтенсивних і хронічних стресових ситуацій низької інтенсивності; це необхідність пристосовуватися до надзвичайних ситуацій, які є наслідком руйнувань міст, інфраструктури, доріг, що часто спричиняє людські жертви, наносить шкоду здоров'ю людей, призводить до значних матеріальних втрат і порушення життєдіяльності.

Гострі ситуації високої інтенсивності характеризуються такими ознаками [4, с.275]:

- наявність невідкладної енергозатратної потреби (у ситуації війни домінує потреба безпеки – власної, близьких людей: родини, друзів, побратимів та країни);
- сильна фрустрація у випадку неможливості задовольнити потребу;
- негативні емоції високої інтенсивності;
- мобілізація для нових спроб реалізації потреби.

Хронічна ситуація низької інтенсивності частково нагадує гостру, проте емоції в ній приглушені, потреби і конфлікти усвідомлюються слабо, а страждання здебільшого приносять фізіологічні симптоми або особистісна дезадаптація внаслідок комунікативних ускладнень. Якщо в гострій ситуації високої інтенсивності є надія на вирішення (що додає сили), то в хронічній ситуації надія швидко зникає, людина почуває себе безпомічною.

Для багатьох мешканців українських регіонів, зокрема тих, що перебували чи перебувають в окупації чи живуть на територіях, де велися чи ведуться бойові дії або ракетні обстріли, а також для представників силових структур, членів їхніх родин, вимушених переселенців, війна може стати гіперекстремальною ситуацією. У цьому випадку внутрішні навантаження часто перевищують людські можливості, руйнують звичайну поведінку, погіршують здоров'я, ведуть до небезпечних наслідків.

В умовах війни люди перебувають у стані постійного стресу, багато хто зазнає фізичного і психічного травмування, що актуалізує неопрацьовані набуті впродовж життя психотравми, майже всі переживають труднощі з адаптацією. Але якщо в Україні питання посттравматичних стресових розладів, починаючи з 2014 року, активно вивчається, то стратегії та розлади адаптації в ситуації повномасштабної війни практично не досліджувалися. Тому питання адаптації, стратегій подолання порушень і розладів адаптації сьогодні, як ніколи, актуальне.

Поняття адаптації (від пізньолат. *adaptatio* – пристосування) бере свій початок із біології, воно означає пристосування будови і функцій організмів до умов існування або звикання до таких умов. (Далі ми будемо розглядати поняття «адаптація» і «пристосування» як синонімічні.)

Психологічна адаптація визначається активністю особистості й виступає як єдність акомодатії (засвоєння правил середовища, «уподібнення» йому) й асиміляції («уподібнення» собі, перетворення середовища). Середовище впливає на індивіда або на групу, що вибірково сприймає і опрацьовує ці впливи відповідно зі своєю внутрішньою природою, а особистість або група активно творчо впливає на середовище. Звідси – адаптивна й одночасно така, що адаптує – активність особистості або групи. Такий механізм адаптації, складаючись у процесі соціалізації особистості, стає основою її поведінки і діяльності».

Пристосування до зовнішнього і внутрішнього середовища, як і прагнення до гомеостазу – динамічної рівноваги, є неодмінною характеристикою будь-якого живого організму. Життя можливе тільки в середовищі, тож організм тут весь час зустрічається з чимось новим, а на це потрібно якось реагувати. Засвоювати чи відкидати нове, як сприятливе чи несприятливе для підтримання життєдіяльності можна в двох режимах – пасивного пристосування та/або творчої адаптації. У знайомій ситуації домінує пасивне пристосування, людина багато дій здійснює автоматично, без усвідомлюваного вибору. Якщо ситуація змінюється, необхідно прийняти рішення: що корисне, а що некорисне, і робити вибір, що залишити, а від чого відмовлятися. І тут необхідно переходити в режим творчої адаптації.

У процесі пристосування та утримування рівноваги в людини задіяні як фізіологічні (організмичні), неусвідомлювані, так і психологічні (ті, що можуть бути усвідомлені) механізми. Організмичні механізми – адаптивні реакції виживання – включаються і домінують у несприятливому, загрозливому для життя середовищі. Несприятливим середовищем є гострі ситуації високої інтенсивності та хронічні ситуації низької інтенсивності. Українці, переживаючи повномасштабну війну, змушені постійно долати і гострі інтенсивні, і хронічні стресові ситуації; шукати шляхів творчого адаптування не тільки до змін середовища, але й до фізіологічних змін, що виникають як відповідь на необхідність вижити. Основою розуміння механізмів адаптації в екстремальних ситуаціях (адаптивних реакцій виживання та механізму творчої адаптації), на нашу думку, є полівагальна теорія Стівена Порджеса.

Ганс Сельє створюючи теорію стресу, був переконаний, що автономна нервова система розділена на дві гілки: симпатичну (мобілізація, коли в небезпечних умовах спрацьовує реакція «бий або біжи») та парасимпатичну (імобілізація, спокійний стан) Тому дослідникам стресу довгий час було незрозуміло, чому в ситуації небезпеки замість мобілізації організм може реагувати завмиранням. Після того як Стівен Поджерс, професор психіатрії (м.Чикаго), директор Центру Мозку і Тіла виявив третю гілку автономної нервової системи – системи емоційного й соціального контакту – уявлення про функціонування організму людини докорінно змінилося. Відповідно, змінилися й уявлення про стрес, психотравму, розлади адаптації та підходи до психологічної допомоги у випадку зазначених розладів.

Стівен Порджес дослідив [1, 2], що парасимпатична система складається з двох гілок – дорсально-вагальної (найстаріша частини автономної нервової системи, яку в популярних текстах інколи називають рептильною системою), яка у випадку загрози для життя проявляється в імобілізації, завмиранні, відключенні (дисоціації), колапсі, ступорі, втраті свідомості (це явище часом характеризують як шоківий стан). Еволюційно нова вентральна-вагальна гілка (система емоційного і соціального контакту) активується лише в ситуації безпеки, що передбачає зв'язок із собою, з іншими, зі світом (з духовним світом також, що в нашій культурі усвідомлюється як зв'язок із Богом, ангелом-охоронцем чи з близькою люблячою людиною, якої в цей момент поруч немає – можливо, ця людина навіть пішла із життя).

Щоб зрозуміти як творче пристосування може реалізуватися гострих ситуаціях високої інтенсивності чи в хронічних низької інтенсивності, слід розглянути базові поняття полівагальної теорії Стівена Порджеса. Почнемо із поняття нейроцепції.

Нейроцепція [1] – внутрішня система спостереження, яка постійно, починаючи з перших тижнів після зачаття сканує, на предмет безпеки/небезпеки, власне тіло і зовнішнє середовище (в людському світі насамперед середовище соціальне); неусвідомлюваний процес завдяки якому організм відчуває безпеку, небезпеку і загрозу для життя. У відповідності з цими відчуттями функціонує вегетативна нервова система, змінюється стан організму (зокрема гормональний), змінюються реакції, поведінка, а в людини – змінюється емоційний фон, осмислення реальності.

Є три способи функціонування вегетативної нервової системи:

1) у ситуації безпеки в людини функціонує система соціального й емоційного зв'язку, спрацьовує реакція «потоваришуй і поспівчуй». Це оптимальний, адекватний ситуації, режим збудження і розслаблення;

2) якщо ситуація небезпечна (але немає загрози для життя) – включається стан мобілізації, активується симпатична нервова система, що може перейти в стан гіперзбудження (якщо відключається система соціального й емоційного контакту);

3) коли система спостереження визначає, що ситуація смертельно небезпечна, організм завмирає – в хронічній ситуації низької інтенсивності, щоб витратити мінімум енергії і довше жити; у гострій ситуації високої інтенсивності, щоб здаватися для ворогів мертвим (а мертвий не цікавий) і «знеболити організм», аби зменшити страждання у випадку травмування чи смерті.

Як уже говорилося вище, симпатична система домінує, коли нейроцепція «підказує», що ми в небезпеці. Тривога і страх спонукають до дії. Людина переконана, що світ небезпечний, непередбачуваний і ворожий, тому постійно насторожена, завжди готова оборонятися і нападати; часто відчуває гнів, паніку.

У цьому стані серцебиття прискорюється, дихання стає уривчастим і поверхневим. Якщо це переважає в повсякденному житті, то піднімається артеріальний тиск, м'язи постійно напружені, порушується сон, з'являються проблеми із травленням, погіршується імунітет.

Якщо нейроцепція «оцінює», що в певній ситуації захищатися чи втікати небезпечно, нижня гілка парасимпатичної системи включає стан іммобілізації. Людина завмирає, відключається, відчуває себе безпомічною, самотньою, неспроможною щось змінити. Такий стан може супроводжуватися хронічною втомою, порушенням травлення, низьким артеріальним тиском, діабетом другого типу, збільшенням ваги. Ці дві реакції, якщо система соціального й емоційного контакту не працює, називаються адаптивними реакціями виживання.

Якщо всі три частини вегетативної нервової системи працюють злагоджено, а верхня гілка парасимпатичної системи домінує, активується система творчого пристосування, досягається відчуття гомеостазу (динамічної рівноваги). Увага спрямована на комунікацію і взаємодію, на пошук рішень. Людина може говорити і слухати, плавно входити і виходити зі зв'язку, творчо пристосовуватися до зміни ситуації.

За таких умов організм добре функціонує: артеріальний тиск регульований, імунна система працює повноцінно, тому хворіють менше, швидше видужують після поранень і травм; хороше травлення, якісний сон, повноцінний відпочинок...

Це стан психічного здоров'я, благополуччя, організованості, здатності турбуватися про себе, займатися тим, що подобається, працювати разом з іншими, відчувати продуктивність і можливість керувати своїм життям. Себе ми відчуваємо

щасливими, активними, зацікавленими, а світ – безпечним, радісним і мирним, таким, що «простягає руку допомоги в потрібний час» і пропонує можливості.

А якщо приходить небезпека, то включається необхідний для виживання механізм корегуляції [2, с.46], вагальне гальмування, одне з центральних понять полівагальної теорії. Подібно гальмам на велосипеді, якщо їх відпустити – швидкість збільшується, а коли натиснути – відбувається уповільнення. За допомогою цього механізму імпульс до дії стає керованим. Це ефективний спосіб швидко збільшувати й уповільнювати частоту серцевих скорочень і змінювати вегетативний тонус, зберігаючи домінування системи емоційного й соціального контакту.

Як було сказано вище, у небезпечній ситуації, вагальні гальма можуть відключитися, і на перший план вийдуть адаптивні реакції виживання, коли домінуватиме або симпатична система, вивільняючи адреналін і кортизол, або парасимпатична з домінуванням імобілізації і дисоціації – реакції спрямованої в ситуації загрозливій для життя.

Але в небезпечних і загрозливих для життя ситуаціях можна діяти, відчуваючи зв'язок з іншими, підтримку – допомагати іншим і приймати допомогу; співчувати, заспокоювати і приймати співчуття. Тоді наші реакції плавно змінюються (залежно від ситуації), верхня гілка парасимпатичної системи регулює серцевий ритм, забезпечує мобілізацію без переходу на «аварійне» функціонування; підтримує здатність переходити від дії до спокою і навпаки.

У цьому випадку на несподівану небезпеку на якусь мить людина реагує завмиранням [6, с.39]. Нерухомість дає можливість залишитися непоміченою, щоб зорієнтуватися і перерекати небезпеку чи перебудуватися для боротьби, чи втечі. Біологічний смисл цього етапу полягає в максимальній мобілізації адаптаційних ресурсів організму, у миттєвому переході в стан готовності до дії. Впродовж певного часу людина (без помітної шкоди для власного здоров'я) без сну, без їжі і води може витримувати такі навантаження, які не змогла б витримати в стані звичайного функціонування. Коли небезпека минає, організм перебудовується для нормального функціонування. Цьому передують своєрідна розрядка, що характеризується неконтрольованим тремтінням тіла (тремтіння може тривати кілька годин). Таким чином відбувається звільнення від напруження.

Якщо є достатні зовнішні ресурси, зокрема можливість отримати психологічну підтримку, допомогу, що дає можливість домінувати системі психологічного й емоційного контакту людина переходить до етапу відновлення.

Психологічна відновлюваність, психологічна пружність або життєстійкість як і посткризове зростання (досвід позитивних змін, що з'являються в результаті боротьби з важкими життєвими кризами) народжуються в процесі продуктивної творчої адаптації при зіткненні травматичною ситуацією, трагедією (посткризове зростання), а психологічна відновлюваність супроводжує також життєві труднощі і суттєві стреси.

Посттравматичне зростання є результатом і явищем, що відбувається з людиною, тоді як відновлюваність – набір умінь та стратегій, якими володіє людина, це [3, 5]: вміння складати реалістичні плани та здійснювати кроки для їхнього втілення; позитивний погляд на себе, віра у свої сили і здібності; навички комунікації та вирішення проблем; здатність керувати сильними почуттями та імпульсами; відсутність надмірної самокритики й негативних уявлень про себе; здатність до усвідомлюваних дій у будь-якій ситуації; вмінням упоратися з горем і занепокоєнням; готовністю долати перешкоди у стосунках; діями, спрямованими на досягнення кращого фізичного здоров'я і психічного стану; оптимістичністю; вмінням використовувати позитивні шанси.

Здатність до відновлення і до посттравматичного зростання не можна «стимулювати» або «виховувати», не можна вимагати швидшого чи якіснішого відновлення. Важливо довіряти процесу опрацювання отриманого досвіду, який у кожної людини і в кожній ситуації унікальний. Проте можна і потрібно помічати і підтримувати прояви позитивних змін. Щоб швидше адаптуватися до нової ситуації і відновитися після пережитого, важливо пам'ятати про такі принципи [3]:

- 1) прагнути до створення зв'язків, як у родині, так і за її межами;
- 2) уникати погляду на кризи як на нездоланні проблеми;
- 3) прийняти те, що зміни є частиною життя;
- 4) рухатися до своїх цілей (робити для цього регулярно щось, що допоможе наблизитися до бажаного);
- 5) діяти у напрямку вирішення, а не в напрямку уникання проблем;
- 6) шукати можливості для самопізнання;
- 7) плекати позитивний погляд на себе (розвивати довіру до своїх здібностей, інстинктів, до спроможності вирішувати проблеми);
- 8) сприймати речі в перспективі; дивитися на ситуацію у ширшому контексті;
- 9) підтримувати надію (більше думати про те, чого хочеться, ніж турбуватися про те, чого боїтеся);
- 10) піклуватися про себе, звертати увагу на свої потреби і почуття, долучатися до улюблених активностей;
- 11) шукати додаткових шляхів для зміцнення своєї стійкості;

Окремо варто наголосити на ролі релігії, віри та релігійних практик. Є багато доказів щодо позитивного впливу релігії на психологічну стійкість.

У процесі відновлення настає полегшення, людина відпочиває і повертається до звичайного життя. У цей час відбувається впорядкування і переосмислення нового досвіду: людина розповідає про те, що сталося, інтерпретує подію і, якщо це необхідно, то змінює щось у способі життя, перебудовує стосунки, інтегрує отриманий досвід. Результатом пережитого стає адаптованість до нової ситуації, людина може стати психологічно зрілою.

Список використаних джерел:

1. Дана Д. Поливагальная теория в психотерапии. – К.: Мультиметод, 2021. – 328 с.
2. Дана Д. Поливагальные упражнения для развития связи и ощущения безопасности. 50 пациент-ориентированных методик. – К.: Мультиметод, 2022. – 352 с.
3. Климчук В. О. Психологія посттравматичного зростання: монографія. – Національна академія педагогічних наук України, Інститут соціальної та політичної психології. – Кропивницький : Імекс-ЛТД, 2020. – 125 с.
4. Лебедева Н.М., Иванова Е.А. Путешествие в гештальт: теория и практика. – СПб.: Речь, 2004. – 560 с.
5. Царенко Л. Основні принципи надання психологічної допомоги постаждалим наслідок психотравматичних ситуацій. – Основи реабілітаційної психології: подолання наслідків кризи. Навчальний посібник. Том 2. – Київ, 2018. – 240 с.
6. Царенко Л. Особливості переживання стресових і травматичних ситуацій. – Основи реабілітаційної психології: подолання наслідків кризи. Навчальний посібник. Том 2. – Київ, 2018. – 240 с.

СУТНІСТЬ ПОНЯТТЯ «ПРОФЕСІЙНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ФАХІВЦІВ ІТ-СФЕРИ»

Абрамкіна Марина Вікторівна

Здобувач вищої освіти факультету соціальних і поведінкових наук
*Харківський національний педагогічний університет
імені Г.С. Сковороди, Україна*

Науковий керівник: Нестеренко Маргарита Олексіївна

д-р. психол. наук, доцент, доцент кафедри психології
*Харківський національний педагогічний університет
імені Г.С. Сковороди, Україна*

Зростаючі темпи загального розвитку новітніх технологій, висувають все новіші вимоги до фахівців ІТ-сфери, набуває актуальності, проблема формування відповідальності як якості фахівця ІТ-сфери. Метою дослідження є визначення сутності поняття «професійна відповідальність фахівців ІТ-сфери».

Відповідальність це внутрішня саморегуляція зрілої особистості, опосередкована ціннісними орієнтаціями, яка виявляється в усвідомленні людиною причин здійснених вчинків та їх наслідків. Як зауважував Ф. Ю. Василюк, на етапі усвідомлення відповідальності в актуальному часі, здійснення вибору, «вибір можна визначити як певну дію суб'єкта, яким він віддає перевагу одній альтернативі перед іншою на певній підставі» [1].

Власне професійна відповідальність переважно пов'язана з такими феноменами, як успішність у системі професійної діяльності [4]. Розвиток професійної відповідальності відбувається лише у процесі спільної діяльності в професійному середовищі.

Гіпотеза дослідження полягає в тому, що виконання емпіричного дослідження відповідних психологічних умов розвитку професійної відповідальності, в той самий час як і їх обґрунтування, дасть змогу поліпшити загальний рівень підготовки висококваліфікованих фахівців, спроможних відповідально та самостійно приймати важливі рішення.

Головними якостями успішності спеціаліста з інформаційних технологій є вміння відстежувати тенденції сучасних галузевих оновлень та вміти застосовувати найперспективніші та найсучасніші інформаційні технології. Відповідальність працівника ІТ-сфери передбачає розгляд її як характеристику діяльності та поведінки, як він визначає міру свободи, перешкоджаючи її перетворенню на свавілля, та реалізує механізм вирішення протиріччя між свободою та необхідністю.

У відповідності до методики В. І. Моросанової, чим вищим є загальний рівень саме усвідомленої регуляції, тим більш легше людина може опановувати нові види певної активності, впевненіше відчуває себе в незнайомих для неї ситуаціях, і тим стабільними є її успіхи під час виконання обов'язків в певній сфері діяльності [3]. Діагностування загального ступеня розуміння саморегуляції відповідної поведінки було проведено на базі ІТ-підприємства (ТОВ «ДМД Байнарі») у 30 співробітників. Аналіз результатів опитування, представимо в таблиці 1 та на рисунку 1.

Таблиця 1

**Рівні загального розвитку складових саморегуляції поведінки у працівників
ТОВ «ДМД Байнарі»**

Якості саморегуляції	Рівні розвитку якостей саморегуляції працівників (%)		
	Низький	Середній	Високий
Планування	5 (18%)	16 (52%)	9 (30%)
Моделювання	5 (15%)	20 (70%)	5 (15%)
Програмування	9 (30%)	12 (57%)	9 (13%)
Оцінювання	8 (25%)	18 (61%)	4 (14%)
Гнучкість	7 (22%)	18 (60%)	5 (18%)

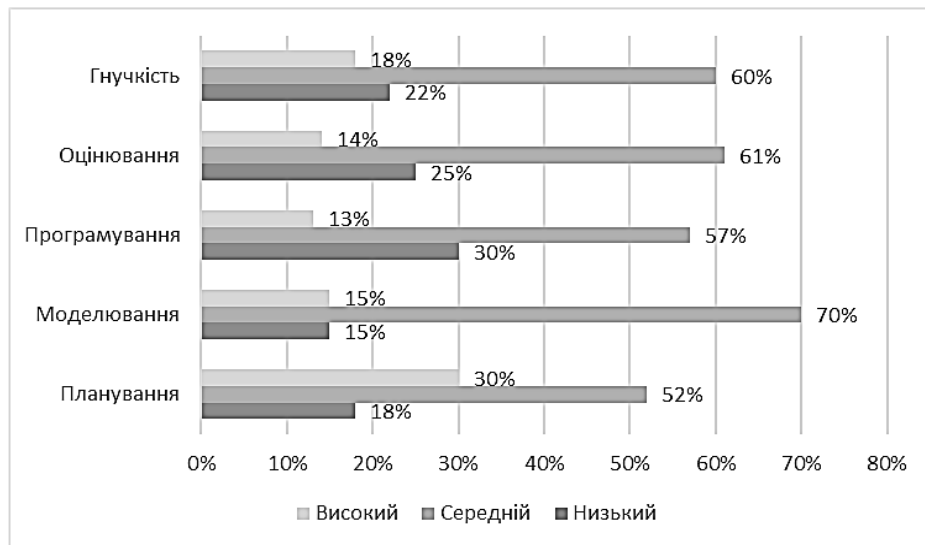

Рис. 1. Рівні розвитку якостей саморегуляції працівників ІТ-підприємства (%)

Показники за шкалами гнучкості та програмування вказують на певну сформованість у працівників ІТ-підприємства потреби самостійно продумувати відповідні способи власних дій, проте, разом з тим, свідчать про недостатню регуляторну гнучкість, що значною мірою негативно впливає на спроможність до швидкої перебудови та корекції програм і планів поведінки і дій. Особливості роботи в ІТ-галузі передбачає адекватно проводити оцінку причин, що призвели до факту неузгодженості одержаних результатів з ціллю діяльності, адаптуючись гнучко до швидкозмінних умов. Окреслене вказує на потребу в ціле направленому розвитку системи саморегуляції всіх досліджуваних.

Було встановлено що потреба в усвідомленні програмування та планування своєї поведінки у працівників не сформовано в повній мірі (рис 1). Схоже, що вони є більш залежними від наявної ситуації та думки людей, які їх оточують.

Організації самої програми розвитку професійної відповідальності працівників ІТ-підприємства спрямована на активізацію певної моральної складової частини самої професійної культури працівника (почуття совісності); сприяння загальному розвитку мотивів поведінки соціально-відповідального спрямування; усвідомлення знань стосовно професійної відповідальності з точки зору необхідності, свободи та обов'язку перед колегами, собою, клієнтами, соціумом в цілому.

Формувальний вплив на загальний розвиток професійної відповідальності здійснювався з використанням професійно-психологічного тренінгу (ППТ) - це творчий, переважно направлений на розв'язання інноваційних проблем процес, коли учасникам потрібно виявляти ініціативність, винахідливість, вміння проводити

спільну продуктивну діяльність [2]. Апробацію програми здійснено на базі ТОВ «ДМД Байнарі» з січня по лютий 2022 року.

Самий перший блок це «Активізація відповідних мотивів соціально-відповідальної поведінки» базувався на провідних ідеях О. С. Ковальчук, О.В. Винославської, Ю. В. Проскури. Другий блок – «Стимуляція важливих професійних психологічних якостей фахівців» базується на наукових працях таких вчених як В. П. Прядейна; М. В. Савчина. Третій блок це «Сприяння розвитку емоційних регуляторів відповідальності», який заснований на ідеях А. В. Донцова; Н.І. Демченко; Р.В.Павелківа.

Контрольний етап зображено на рисунку 2, де порівняно результати до та після проведення формувального експерименту, за діяльнісно-поведінковим компонентом професійної відповідальності працівників ІТ-сфери, що виражається в загальному розвитку ступені усвідомлення саморегуляції поведінки у професійній діяльності.

Рис. 2. Розподіл показників усвідомлення саморегуляції поведінки до та після проведення формувального експерименту

Після закінчення формувального експерименту в працівників ІТ-підприємства були відмічені значні зміни за показниками індивідуальної системи усвідомленої саморегуляції довільної активності.

Висновки. Проаналізовано кількісні результати формувального експерименту. Розроблена та апробована програма розвитку довела високу ефективність та підтвердила відповідну можливість актуалізації окреслених психологічних умов, реалізація та створення котрих безпосередньо веде до розвитку відповідних структурних складових професійної відповідальності, що, власною чергою, сприяє загальному розвитку професійної цілісної відповідальності працівників.

Список використаних джерел:

1. Василюк Ф. Е. Психотехніка вибору. Психологія з людським обличчям : гуманістична перспектива в пострадянській психології : зб. ст. 1997. С. 284-314.
2. Мороз Л. І. Тренінги як засіб розвитку професійно значущих та особистісних якостей : Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Військово-спеціальні науки. 2009. Вип. 23. С. 55-57.
3. Моросанова В. И., Аронова Е. А. Самосознание и саморегуляция поведения. М. : Институт психологии РАН, 2007. 214 с.
4. Щербан Т.Д., Райко В.В. Відповідальність особистості як чинник до професійної діяльності : збірн. наук. праць Психологічні науки, Том 2. Вип. 10(91). 2013. С. 235-341.

СЕКЦІЯ XXIII. МЕДИЧНІ НАУКИ ТА ГРОМАДСЬКЕ ЗДОРОВ'Я

A RARE CASE OF ISODICENTRIC CHROMOSOME 15 SYNDROME IN A CHILD. CLINICAL OBSERVATION

Ivanova Iryna

Ph.D, assistant of the department of medical genetics
Kharkiv National Medical University, Ukraine

Dvornichenko Nataliia

Biologist of cytogenetic laboratory
*Interregional medical and genetic center-the center for rare (orphan) diseases, Kharkiv,
Ukraine*

Hrechanin Yaroslav

Postgraduate of department of propaedeutics of pediatrics №1
Kharkiv National Medical University, Ukraine

The syndrome of isodicentric chromosome 15 (idic (15)) is a chromosomal anomaly that has a multiple nature of damage to the human body. A marker chromosome usually exists as an isodicentric chromosome; that is, 2 copies of a specific part of the long arm of chromosome 15q11.2-q13.1, which is mirror image and duplicated, with two centromeres and two satellite DNA. The smallest markers are usually harmless and may go unnoticed. However, if they are large enough to carry a number of important genes, they can lead to isodicentric chromosome 15 syndromes [1].

One of these regions responsible for the symptoms of the idic syndrome (15) is the SNRPN and UBE3A genes of chromosome 15 (Fig. 1). These genes are located in the critical region of Prader-Willi syndrome and Angelman syndrome on chromosome 15, respectively, imprinted and expressed by the paternal and maternal alleles. The SNRPN gene encodes a component of a small nuclear ribonucleoprotein complex that participates in pre-mRNA processing and can promote tissue-specific alternative splicing. The UBE3A gene encodes a protein that takes part in the processes of activation of neurotrophic factors in the brain [2].

Materials and methods: somatic-genetic, clinical-genealogical, instrumental, cytogenetic and molecular-cytogenetic researches.

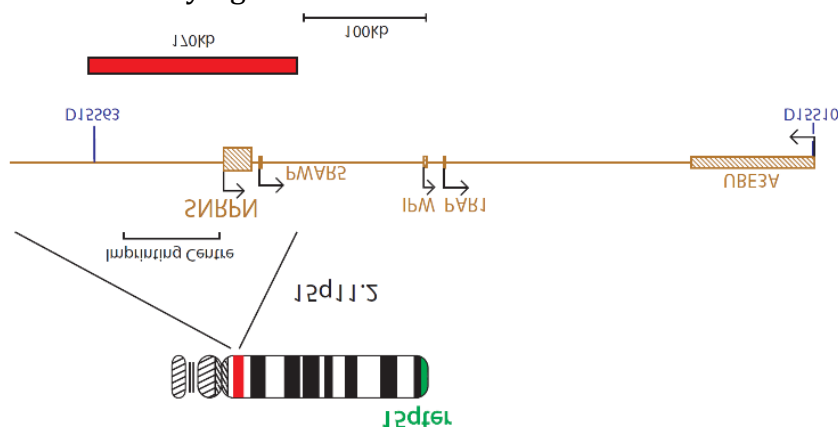

Fig. 1. Location of the SNRPN and UBE3A genes on chromosome 15

Results and discussion

We present our observation. A family with a sick 16-year-old child turned to the interregional medical and genetic center-the center for rare (orphan) diseases. The parents had the following complaints about the child's condition: echolalia, mental retardation, clonic-tonic convulsions (from 2-5 attacks every night), unsteadiness of walking, impaired vision (myopia), impaired swallowing, lack of self-care skills, sleep disturbances, sometimes the smell of acetone from the mouth, tendency to constipation.

Phenotype assessment: height — 169 cm, weight — 40 kg; deformation of the chest and spine, hemangiomas on the forearm, impaired muscle tone (hypotonia of the muscles of the upper and lower limbs), impaired coordination, right-sided hemiparesis.

According to ultrasound: hepatomegaly.

Perinatal anamnesis: a child from the second pregnancy (the first pregnancy — a miscarriage in the early period of gestation), which occurred on the background of stress. Childbirth in term gestation — 39 weeks (rapid) through natural birth canals. Birth weight - 3500 g, height - 51 cm. Assessment on the Apgar scale - 9 points. Breastfeeding up to 8 months. Complementary food was introduced at 6 months. Stages of motor development: sitting at 8 months, walking at 1 year 6 months. Language development from 2 years. Before 1 year of life, he was examined and treated by a neurologist for an organic lesion of the central nervous system.

Magnetic resonance spectrometry of the brain revealed peculiarities of cerebral metabolism caused by the toxic effect of ammonia accumulation in the brain tissues, which may be a consequence of a malfunction of the urea cycle.

Cytogenetic research by the GTG method determined a male karyotype with one additional marker chromosome - 47,XY,+mar (Fig. 2A). At present, despite the development and use of modern diagnostic methods, the determination of the origin of the marker chromosome and its influence on phenotypic manifestations remain unclear finally studied. The greatest success in this matter has been achieved in the identification of hotspots of chromosome 15 breaks, which lead to chromosomal rearrangements. Therefore, the majority of marker chromosomes that have been described and identified, which is more than 60% of cases, originate from chromosome 15[3].

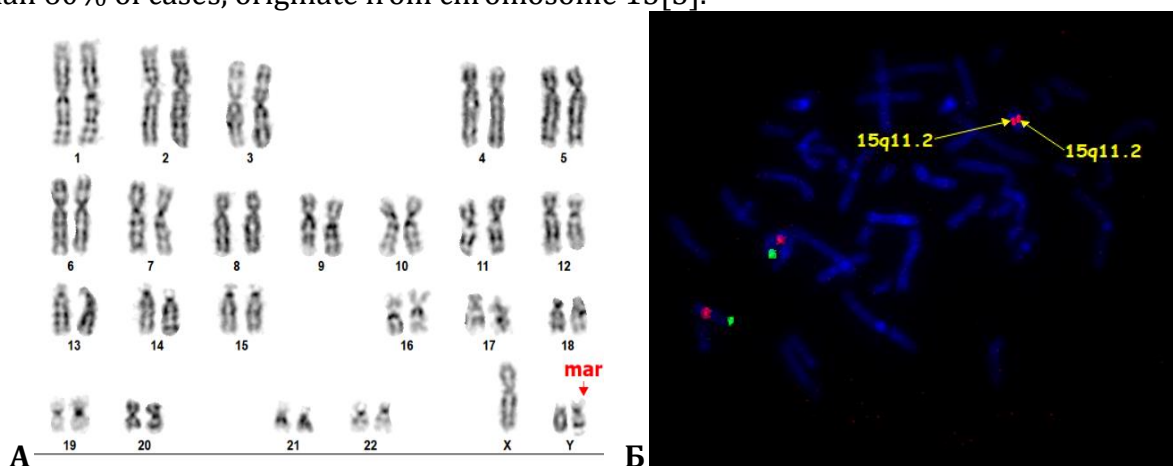

Fig. 2. Results of cytogenetic (A) and molecular cytogenetic (B) research

In connection with the existing data, in order to determine the origin of the marker chromosome, a molecular cytogenetic study was conducted by the FISH method using DNA probes of the SNRPN and UBE3A genes. It was established that the additional marker chromosome is a derived dicentric chromosome, which consists of two equivalent sections, which include a centromeric section with a satellite block and a centromeric section of

chromosome 15, which contains the SNRPN and UBE3A genes - is dic(15;15)(q11.2;q11.2)(UBE3A++) (Fig. 2B).

The severity of idic (15) symptoms varies among patients. People with idic (15) usually have a delay in the development of speech and motor skills, namely walking or sitting. Other signs may include low muscle tone, seizures (> 50%), short stature, and mental retardation. Most people with idic (15) have autistic traits, such as problems with communication and social interaction, disrupted sleep cycles, and repetitive, stereotyped behavior. The processing of sensory information, especially the vestibular system, is often disturbed [4].

It is known that the SNRPN gene has a monoallelic tissue-specific expression in brain tissues, so the manifestation of the idic (15) syndrome phenotype depends on a number of reasons. Various genetic mechanisms have been hypothesized to explain clinical heterogeneity, including the size of the chromosomal duplication, the gene dosage effect at this locus, and the mechanism of imprinting. Probably, when the additional chromosome has material of maternal origin, when the SNRPN gene is imprinted and the UBE3A gene is active, the clinical symptoms have a more severe course than with paternal origin. An increase in the dose of these genes can change the activity of GABA receptors, on which the main inhibitory mechanisms of the central nervous system depend [5]. These processes may represent the biological basis of some clinical manifestations in people with isodicentric chromosome 15 syndromes, namely seizures, hyperactivity, aggressiveness, and autistic disorders.

Conclusions

Based on the obtained results, it can be concluded that this patient has an unbalanced karyotype with a double copy of the UBE3A genes on chromosome 15. The clinical symptoms that were found in this case are similar to those of patients with idic (15). The pronounced symptom complex once again indicates the significant nature of the dose of genes in the karyotype.

The obtained data indicate the need for additional molecular cytogenetic diagnostics in order to determine the origin of the marker chromosomes in the karyotype. This approach is mandatory in the practice of medical and genetic counseling and enables correct diagnosis and further treatment of such patients.

References:

1. Agatino Battaglia (2008) The inv dup (15) or idic (15) syndrome (Tetrasomy 15q) / *Orphanet Journal of Rare Diseases*, 3:30. BioMed Central Ltd. <http://www.ajrd.com/content/3/1/30>
2. Gene Cards – the human gene database www.genecards.org
3. Карамышева Т.В., Гайнер Т.А., Закирова Э.Г., Рубцов Н.Б. (2020) Новый взгляд на оценку клинического значения сверхчисленных маркерных хромосом человека / *Генетика*, том 56, № 5, 610 с.: 514–524
4. Essam Al Ageeli, Séverine Drunat, Catherine Delanoë, Laurence Perrin, Clarisse Baumann, Yline Capri, Jennifer Fabre-Teste, Azzedine Aboura, Céline Dupont, Stéphane Auvin, Laila El Khattabi, Dominique Chantereau, Anne Moncla, Anne-Claude Tabet, Alain Verloes (2014) Duplication of the 15q11-q13 region: Clinical and genetic study of 30 new cases / *Eur J Med Genet*; 57(1):5-14
5. Agatino Battaglia, Barbara Parrini, Raffaella Tancredi (2010) The behavioral phenotype of the idic(15) syndrome / *Seminars in Medical Genetics, Part C of the American Journal of Medical Genetics*. Wiley Periodicals, LLC. New Jersey, USA, 154. P: 448–455.

DIAGNOSTIC METHODS OF ASSESSING THE STATE OF HEALTH OF PUPILS AND STUDENTS: PLACE IN THE STRUCTURE OF THE EDUCATIONAL PROCESS IN THE DISCIPLINES OF PREVENTIVE MEDICINE

Serheta Ihor Volodymirovich

Doctor of Medical Sciences, Professor,
Head of the Department of General Hygiene and Ecology
National Pirogov Memorial Medical University, Vinnitsya, Ukraine

The problems of comprehensive assessment of the state of health of different categories of the population and the development and scientific justification of effective health-preserving and health-promotion technologies represent one of the most significant problems of modern preventive medicine and are inextricably linked with the solution of both purely scientific issues and a complex of methodological problems contents that determine the formation of a new methodology for assessing the state of health from the standpoint of taking into account the peculiarities of the relationship between man and the environment, the reactions of his organism in response to the effects of environmental factors and social conditions of life, the need to overcome manifestations of frustration as a result of violations of the leading environmental principles, the development of integral indicators and scoring scales, which provide an opportunity to obtain clearly defined quantitative criteria for assessing health and differ in the presence of structured qualitative characteristics of individual deviations in its condition [1-9].

Taking into account this fact, as a result of scientific research carried out in recent years, scientifically based methods for determining such integral indicators as the index of psychophysiological adaptation, the express index of stress indication, the index of behavioral well-being, the complex indicator of the harmony of physical development, developed technologies have been developed assessment of the peculiarities of the morphofunctional state of newborn children, a comprehensive hygienic assessment of the occurrence of disorders of the visual sensory system in adolescents of puberty age who are in conditions of high visual and informational loads, a screening assessment of the degree of risk of the occurrence of abnormalities in the state of modern mental health students, determination of the psychophysiological readiness of the organism of students for the successful performance of professional activities, point assessment of the degree of risk of sexually transmitted diseases among young people, comprehensive assessment the level of psychophysiological and mental adaptation of students of modern educational institutions, features of the level of motor activity and health-preserving potential of student groups.

The developed approaches became the basis for the introduction of innovative forms of conducting practical classes from such sections of the subject "Hygiene and Ecology" as "Hygiene of children and adolescents", "Psychohygiene", "Personal hygiene", contributing to a significant increase in the effectiveness of the educational process, the involvement of students in the implementation active educationally meaningful activity within educational laboratories, formation of a preventive component of clinical thinking of young women and young men who learn basic medical specialties during their studies at a modern higher medical educational institution.

References:

1. Сергета І. В., Панчук О. Ю., Стоян Н. В., Дреженкова І. Л., Макаров С. Ю. Університетська гігієна у контексті імплементації "Закону про вищу освіту": фізіолого-гігієнічні основи, реалії та шляхи розвитку. *Довкілля та здоров'я*. 2016. № 4 (80). С. 46-52.
2. Makarov Serhii Y., Stoyan Nataliya V., Serheta Ihor V., Taran Oksana A., Dyakova Oksana V. Peculiarities of the interaction of the indicators of psychophysiological adaptation of modern students in the context of the effective monitoring of individual health of young women and young men. *Wiadomości Lekarskie*. 2019, tom LXXII, nr 5 cz II. P. 1053-1058.
3. Мороз В. М., Макаров С. Ю., Серебреннікова О. А., Сергета І. В. Навчальний стрес та психофізіологічні критерії оцінки адаптаційних можливостей організму студентів закладів вищої медичної освіти. Вінниця : ТОВ "ТВОРИ", 2020. 184 с.
4. Мороз В. М., Серебреннікова О. А., Сергета І. В., Стоян Н. В. Психофізіологічні та психогігієнічні основи ефективного використання здоров'язберігаючих технологій у закладах вищої освіти Вінниця: ТОВ "ТВОРИ", 2021. 208 с.
5. Сергета І. В., Бардов В. Г., Дреженкова І. Л., Панчук О. Ю. Гігієнічні нормативи рухової активності студентів закладів вищої медичної освіти та шляхи її оптимізації. Вінниця : ТОВ "ТВОРИ", 2020. 184 с.
6. Сергета І. В., Панчук О. Ю., Яворовський О. П. Гігієнічна діагностика професійної придатності студентів закладів медичної освіти (на прикладі стоматологічних спеціальностей). Вінниця : ТОВ "ТВОРИ", 2020. 348 с.
7. Сергета І. В., Браткова О. Ю., Серебреннікова О. А. Наукове обґрунтування гігієнічних принципів профілактики розвитку донозологічних зрушень у стані психічного здоров'я учнів сучасних закладів середньої освіти (огляд літератури і власних досліджень). *Журнал НАМН України*. 2022. Т. 28, № 1. С. 306-326.
8. Сергета І. В., Серебреннікова О. А., Стоян Н. В., Дреженкова І. Л., Макарова О. І. Психогігієнічні принципи використання здоров'язберігаючих технологій у сучасних закладах вищої освіти. *Довкілля та здоров'я*. 2022. № 2 (103). С. 32-41.
9. Тимошук О. В., Полька Н. С., Сергета І. В. Наукові основи комплексної гігієнічної оцінки якості життя та адаптаційних можливостей сучасної учнівської і студентської молоді. Вінниця : ТОВ "ТВОРИ", 2020. 272 с.

PHLEGMON, AS A CONSEQUENCE OF INJECTION NARCOTICS

Pefti Yuliia Serhiivna

recipient of higher medical education
Donetsk National Medical University
medical faculty №3, Ukraine

Dependence on psychoactive substances (*then* – PAS) is currently one of the global problems of society. This condition is mainly chronic and characterized by an irresistible desire to use drugs; mechanism of action: PAS → irritation of brain receptors → perception of PAS as endorphins → drug imitation of the action of endorphins in the central nervous system → manifestations.

Drug use in Ukraine is classified as a high-risk group, and this trend is mainly related to the injection method of administering opiates produced in "home" conditions (solution of opium extract ("shirka")) and amphetamine-type stimulants.

According to ESPAD, in 2020 there was a slight decrease in the use of cocaine. Thus, at the end of 2020, 274 persons were under supervision due to the use of cocaine, while at the end of 2019, there were 346 such persons. But an increase in the use of opioids was detected: 41,095 people – by the end of 2020 against 40,324 people at the end of 2019. Indicators of the use of cannabinoids and other stimulants remained almost unchanged.

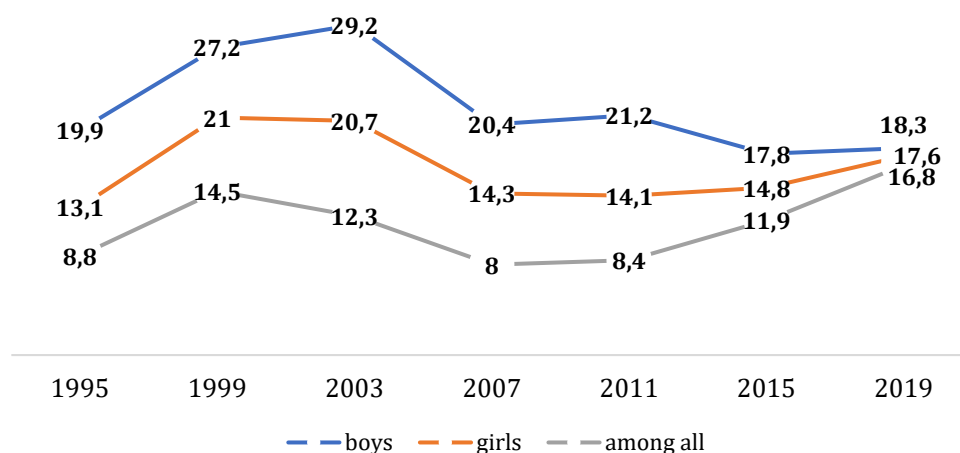

Fig. 1 Dynamics of use of any narcotic substances during life, % (according to ESPAD)
[author's development]

It should be noted that the last five years have been observed in Ukraine the trend towards an increase in the number of progressive complications and deaths associated with the use of injectable and non-injectable PAS. For example, in 2020, compared to the previous year, the number of deaths in the age group from 35 to 44 years increased significantly [1].

Intravenous administration of narcotic substances leads to:

- the risk of HIV infection, hepatitis B and C, syphilis, sepsis due to the use of one needle by several people;

- psychological and physical dependence, changes in consciousness, destruction of memory, suppression of emotions;
- inflammatory purulent processes: phlegmons, abscesses, osteomyelitis [3].

Goal. To analyze the complications of the use of injectable drugs, taking as a basis the clinical case of a patient undergoing purulent surgery in 2021, hospitalized on the basis of KNE MCP №1. The work is aimed at familiarizing and reducing the number of cases of use of surfactants.

Description of the clinical picture. Complaints of the patient: pain in the right thigh, its increase in size, change in color, inability to bend the limb in the knee joint, increase in T body up to 38°C, general weakness.

Medical history: according to the patient, 6 days before the application, he self-injected a narcotic substance (he does not name it), after which the aforementioned complaints gradually developed. He was not treated with anything, the complaints progressed, he turned to a rehabilitation center, after which he was urgently taken to a purulent surgery, hospitalized.

Life anamnesis: in regions that were not endemic for malaria, it is said that he suffers from hepatitis C; other hepatitis, typhus, paratyphoid, STD, tuberculosis - denied. Allergoanamnesis is not burdensome. He has been using injection drugs for a long time (he names the exact dates).

Objective condition of the patient: general condition - severe; skin and mucous membranes - pale; heart tones are muffled, rhythmic; heart rate - 92', blood pressure - 110/70 mm.hg; breathing is hard, weakened in n/v; the abdomen is symmetrical, not distended, painless in all departments; no symptoms of peritoneal irritation; physiological bowel movements are not disturbed.

Reasoning for the diagnosis: the right thigh +4 cm in diameter, swollen, on the anterolateral surface has a bluish-purple color. On palpation - a dense, sharply painful area on the anterolateral surface. Pulsation on the iliac and popliteal arteries is moderate. In the knee joint, the limb does not bend due to pain.

The name of the main diagnosis: post-injection phlegmon of the right thigh.

Treatment plan: operative and medical treatment, bandages.

Preoperative epicrisis: the presence of phlegmon in the patient's clinic (right thigh) is an absolute indication for operative treatment. The course of the operation and possible complications were explained to the patient. Consent received. Analgesia - intravenous anesthesia.

Operation: opening of the post-injection phlegmon of the right thigh. After treating the operative field with antiseptic solutions three times, through the injection site, up to 10 cm in size, the skin and skin were dissected, and up to 150.0 of cloudy pus with a foul smell was released into the wound. Repaired, the tense fascial sheath of the lateral broad muscle of the thigh is determined at the bottom. Opened, up to 200.0 turbid, smelly pus was released into the wound, the muscle is gray, tense, fluctuating. Opened, up to 500.0 of smelly pus was released under pressure, sanitized. Contrapertures up to 8 cm in size were made on the anterior-lateral surface of the thigh, from which up to 100.0 pus was obtained and cleaned. Wounds are washed with antiseptic solutions, loosely tamped. Control of hemostasis is dry. A sterile bandage is applied.

Treatment. It was based on a nine-day course of an antibiotic complex (Ceftriaxone, Metronidazole), maintenance of water-salt exchange (Trisol, NaCl solution, Glucose), painkillers as needed.

Conclusion. The increase in the trend of consumption of narcotic substances indicates a low level of public awareness of the course and possible complications after taking

surfactant. The development of a clinical complication, against the background of taking narcotic substances, demonstrates a typical possible example of what consequences patients have when using injectable and non-injectable drugs; and aims to reduce the number of people taking these substances [2].

To reduce such cases, medical workers need to:

- to carry out more frequent preventive work among schoolchildren and students, focusing on the peculiarities of the development of physical and psychological health and factors that can reduce these indicators;
- to show illustrative examples of the course of the health status of drug addicts at different stages of taking narcotic drugs (on the basis of specialized medical institutions);
- to provide anonymous, free, qualified medical assistance of a psychological, social and legal nature in social centers.

References:

1. ESPAD Звіт щодо наркотичної та алкогольної ситуації в Україні (2021). Вилучено з <https://www.uisr.org.ua/espada>.
2. Биков С.А. Наркоманія серед молоді, як показник дезадаптації / А.С Биков // Соціологічні дослідження. – 2000. №3. – С. 48-52.
3. Соколов В.А., Сердюк А.А. Наркоманія, як об'єкт соціологічного аналізу // Вісник Харківського державного університету. – Харків, 2010. -- №492. -- С.167-172.

ВПЛИВ ЛІКАРСЬКИХ ЗАСОБІВ НА МЕНТАЛЬНЕ ЗДОРОВ'Я ЛЮДИНИ

Саченко Дарина Віталіївна

Здобувач вищої освіти II медичного факультету
Харківський національний медичний університет, Україна

Косілова Ольга Юріївна

Доцент кафедри гігієни та екології №1
Харківський національний медичний університет, Україна

Актуальність. Станом на теперішній час, всесвітня організація охорони здоров'я опублікувала інформацію про те, що саме громадяни України більше за усі нації у світі страждають на депресію. На сьогоднішній день прийом антидепресантів став однією з найбільших проблем українців. Саме це призвело до зростання кількості антидепресантів, які продаються в Україні.

Мета. Проаналізувати кількісні та якісні показники вживання лікарських засобів для лікування психічних розладів під час військового стану.

Матеріали та методи. Були проаналізовані аналітично-статистичні дані, що були надані ВООЗ. Також було проведено соціальне опитування серед студентів.

Результати: Проаналізувавши статистичні дані, можна стверджувати, що з початком військових дій темпи вживання населенням засобів для лікування ментального здоров'я істотно зросли. Темпи продажу антидепресантів у лютому зросли на 50%, у березні-квітні – темп сповільнився, але вже у липні – серпні населення знову почало активно купувати заспокійливі препарати. Якщо порівнювати дані продажів засобів для лікування ментального здоров'я в Україні, то можна відмітити, що у першому півріччі 2021 року було продано препаратів на суму у 50,2 мільйони гривень, а у першому півріччі 2022 року ця цифра зросла до 85,2 мільйонів гривень. Також слід зазначити, що з початком військового стану 57% громадян України зазнали психічних розладів, з них 13% звернулись за допомогою до лікарів, а решта вирішували проблему самостійно.

Зібравши та проаналізувавши дані соціального опитування студентів, можна зазначити, що 70% студентів хоч один раз впродовж життя приймали антидепресанти, із них 50% почали вживати ліки до початку бойових дій, а 20% – після. Усі опитувані, що приймали ліки для лікування психічного здоров'я до початку бойових дій, продовжили вживання антидепресантів, а 30% збільшила їх кількість.

Висновок: Отже, слід зазначити, що істотно збільшилась кількість продажу препаратів для лікування психічного здоров'я. 20% студентів вперше почали вживати антидепресанти з початку військового стану. Ці дані підтверджуються тим, що значна частина українців, а саме 57%, зазнала психічних розладів з початком бойових дій. Кількість прийому заспокійливих препаратів серед громадян України істотно збільшилась.

Список використаних джерел:

1. Прокопенко А. В.(2014) Навчальний посібник ПСИХОГІЄНА. Вилучено з: https://lib.oa.edu.ua/files/funds/vudavnutstvo/Posibnyk_Prokopenko.pdf.
2. Н.А П'ясецька (2015) Психогієна: навчально-методичний посібник. Вилучено з: <https://docplayer.net/90001593-Nataliya-p-yasecka-psihogigiena.html>.

ВПЛИВ ПОГАНОГО ХАРЧУВАННЯ НА РОЗВИТОК ТУБЕРКУЛЬОЗУ У ДІТЕЙ

Скобенко Марія Володимирівна

Студент

Харківський національний медичний університет, Україна

Винникова Валерія Жанівна

Студент

Харківський національний медичний університет, Україна

Овчаренко Ірина Анатоліївна

канд.мед.наук, ас. кафедри фтизіатрії і пульмонології

Харківський національний медичний університет, Україна

Вступ: туберкульоз залишається важливим джерелом захворюваності та смертності серед дітей за умов обмежених ресурсів. З 9 мільйонів нових випадків туберкульозу щороку 11% приходить на дітей [1]. В епідемічних районах із захворюваності на туберкульоз недоїдання широко поширене серед дітей і є причиною 2,2 мільйона випадків смерті дітей віком до 5 років у всьому світі [2].

Мета огляду: метою наукового огляду ми визначили як систематизацію та обзор наукових даних щодо впливу недоїдання та збалансованості харчування дітей на їх захворюваність на туберкульоз. **Матеріали та методи:** був проведений огляд літератури щодо механізмів виникнення туберкульозу на молекулярному, біохімічному та організмовому рівні при недостатньому харчуванні дітей та підлітків. Для цього в PubMed, Google Scholar був проведений пошук клінічної літератури та проаналізований її зміст. Критеріями включення були статті англійською мовою, присвячені факторам ризику, етіології та лікування туберкульозу у зв'язку зі станом харчування дітей.

Результати та їх обговорення: за оцінками Всесвітньої організації охорони здоров'я (ВООЗ) недоїдання як етіологічний фактор викликає захворювання частіше вдвічі ніж вірус імунодефіциту людини (ВІЛ) у всьому світі [3].

Недостатнє харчування, особливо з дефіцитом білка, має прямий зв'язок з імунітетом дитини, вважається найбільш поширеною причиною вторинного імунодефіциту в світі.

Моделі на тваринах дали важливу інформацію про вплив недостатнього харчування на імунну відповідь проти *M.tuberculosis* [4]. Насамперед при голодуванні уражається первинна ланка неспецифічної імунної відповіді – макрофаги. Було показано, що перитонеальні макрофаги мишей, які отримували дієту з низьким вмістом білка, мають знижену рухливість, хемотаксис, прикріплення та споживання опсонізованих *Candida albicans* [7]

При першому етапі імунної відповіді макрофаги синтезують цитокіни для стимуляції запальної реакції на патогени. Цитокіни відіграють важливу роль у регуляції адаптивного імунітету. Відповідно до змін уродженої цитокінової відповіді, у мишей, які отримували дієту з дефіцитом білка, клінічні та імунні реакції після впливу *M. tuberculosis* відрізнялися від таких у мишей, які отримували ізокалорійну дієту з достатнім вмістом білка. Коли тільки 20% мишей з достатньою кількістю білка померли, 100% мишей з дефіцитом білка померли від туберкульозу [5].

Дефіцит вродженого імунітету, ймовірно, є основою цієї різниці в результатах отриманих в дослідженні. У мишей, які отримували дієту з дефіцитом білка, які піддавалися впливу *M.tuberculosis*, був більш високий мікобактеріальний тягар та дезорганізовані гранульоми [5].

Клітинний імунітет відіграє важливу роль в елімінації та знешкодженні збудника, зокрема т лімфоцити. Т лімфоцити як відомо синтезуються і диференціюються в Тимусі. Вілочкова залоза відіграє важливу роль у дозріванні Т-лімфоцитів і сильно залежить від пренатального та раннього дитячого харчування. Дослідження показали, що низька вага при народженні або народження у «голодний» сезон пов'язані із зменшенням розміру тимусу [6].

У дітей з недостатнім харчуванням (особливо білковим голодуванням) відбувається апоптоз тимоцитів, зменшення вилокової залози, зниження продукції гормону тимуліну та проліферації тимоцитів, зміни мікрооточення навколо лімфоїдної тканини [7][8].

Висновки: спираючись на вищенаведені факти, ми дійшли висновку, що є взаємозв'язок між недоїданням дітей та їх захворюваністю на туберкульоз. Цьому свідчать дані експериментів на тваринах, статистичні дані та наукова література. Крім того, існують переконливі докази зв'язку між недостатнім харчуванням та поганими результатами лікування туберкульозу, що, ймовірно, опосередковано впливом на вроджені та адаптивні імунні реакції. Але, досконало вплив поганого харчування на імунітет ще недостатньо вивчений науковцями, ми переконані, що подальші відкриття цієї теми допоможуть значно знизити відсоток захворюваності та смертності на туберкульоз, що вирішення проблеми недоїдання стане життєво важливим компонентом стратегії Всесвітньої організації охорони здоров'я з ліквідації туберкульозу.

Список використаних джерел:

1. World Health Organization (WHO) *Guidance for national tuberculosis programmes on the management of tuberculosis in children*. Geneva: World Health Organization; 2006. [PubMed] [Google Scholar] [Ref list]
2. Black RE, Allen LH, Bhutta ZA, et al. Maternal and child undernutrition: global and regional exposures and health consequences. *Lancet*. 2008;371:243–60. [PubMed] [Google Scholar] [Ref list]
3. World Health Organization (WHO). *Global tuberculosis report 2017*. Geneva: WHO, 2017:1–3. [Google Scholar] [Ref list]
4. Cegielski JP, McMurray DN. The relationship between malnutrition and tuberculosis: evidence from studies in humans and experimental animals. *Int J Tuberc Lung Dis* 2004; 8:286–98. [PubMed] [Google Scholar] [Ref list]
5. Chan J, Tian Y, Tanaka KE, et al. Effects of protein calorie malnutrition on tuberculosis in mice. *Proc Natl Acad Sci U S A* 1996; 93:14857–61. [PMC free article] [PubMed] [Google Scholar] [Ref list]
6. Moore SE, Prentice AM, Wagatsuma Y, et al. Early-life nutritional and environmental determinants of thymic size in infants born in rural Bangladesh. *Acta Paediatr*. 2009;98:1168–75. [PMC free article] [PubMed] [Google Scholar] [Ref list]
7. De la Fuente M, Munoz M. Impairment of phagocytic process in macrophages from young and old mice by protein malnutrition. *Ann Nutr Metab* 1992; 36:41–7. [PubMed] [Google Scholar] [Ref list]
8. Abe M, Akbar F, Matsuura B, Horiike N, Onji M. Defective antigen-presenting capacity of murine dendritic cells during starvation. *Nutrition* 2003; 19:265–9. [PubMed] [Google Scholar] [Ref list]

ГІГІЕНА ОЧЕЙ ШКОЛЯРІВ МОЛОДШИХ КЛАСІВ

Ммоквелу Моніка Чінанія

здобувач вищої освіти II медичного факультету
Харківський національний медичний університет, Україна

Мокрякова Марина Іванівна

асистент кафедри гігієни та екології №1
Харківський національний медичний університет, Україна

Актуальність. Наш зір — один із найчудовіших та найскладніших органів чуттів, люди отримують понад 90% інформації про довкілля, але, на жаль, під дією дуже багатьох чинників гострота зору може знизитися. В наш час різні гаджети давно є невід'ємною частиною нашого життя і все більше набирають популярності. Нові технології вже навіть допомагають здобувати освіту сучасним дітям. Протягом майже трьох років школярі змушені навчатися дистанційно за різних обставин. Така форма навчання передбачає обов'язкове використання девайсів, таких як смартфон, планшет, ноутбук чи комп'ютер. Хоча гаджети і допомагають в нашому повсякденному житті, потрібно не забувати, що це один з факторів, який може негативно впливати на зір. Саме тому дуже важливо приділяти достатньо уваги гігієні очей, яка є комплексом спеціальних заходів, які спрямовані на підтримання та збереження гострого зору. Під гігієною очей ми розуміємо вміння дбати про очі та захищати їх від негативних факторів. Для цього потрібно дотримуватись деяких правил, які допоможуть зберегти очі від надмірного навантаження.

Мета. Дослідити значення гігієни очей школярів молодших класів під час дистанційного навчання.

Метод дослідження. Проведення соціологічного дослідження серед батьків учнів 1-4 класів.

Результати та їх обговорення. Для аналізу процесу дистанційного навчання та впливу його на зір, було проведено опитування, в якому брали участь батьки учнів молодших класів. Вибірка склала 20 осіб, з яких було 11 хлопчиків та 9 дівчат, приблизно однакова кількість з 1 по 4 клас. Тривалість занять на дистанційному навчанні у синхронному форматі триває 1 годину для 1-го та 2-го класів, тривалість занять для 3-го та 4-го класів - 1,5 години. У опитуванні виявилось, що 36,4% мають переважно по 4 уроки, 45,5% — 5 уроків щодня, і тільки 13,6% мають по 3 уроки щодня. Щодо тривалості заняття 45,5% мають заняття по 45 хв кожен урок, 36,4% мають кожен урок по 35 хв, 9,1% — по 25 хв, та інші приблизно 40 хв. З цього часу заняття дитина безпосередньо дивиться на екран, а не розв'язує задачі, малює, читає. Таким чином можна помітити, що кількість занять та їх час сильно перевищують норму

Крім того, дізналися, що перерва між уроками триває: у 59,1% — 10 хв, 27,3% — 15 хв, та 13,6% — 5 хв. В цей час тільки 22,7% школярів роблять очну гімнастику та фізичну розминку. На жаль, переважна більшість (40,9%) — грає в мобільні ігри, інші ж — дивляться мультики, граються та снідають/обідають. Дуже важливо на перерві дати змогу очам відпочити та розслабитись для відновлення їх фізіологічного стану. А для цього потрібно сконцентрувати погляд вдалину. Було виявлено, що 36,4% підключаються до занять з ноутбука, 31,8% — з планшета, 22,7% — з телефона та 9,1% — з комп'ютера. Не рекомендовано використовувати смартфони для підключення до занять, бо вони мають менший екран, тому створюється більше

навантаження на очі дитини. З опитування стало зрозуміло, що 45,5 % регулюють монітор спеціально для дитини і стежать щоб не було відблисків, 54,5%- не надають цьому увагу. Опитування показало, що 45,5 % дітей використовують цифрові пристрої більше 4 годин, 31,8%-більше 6 годин, 18,2%- не більше 3 годин щодня, інші- годину. Щодня 81,8% респондентів мають прогулянку на свіжому повітрі тривалістю більше 1 години, 18,2% фізично активні на подвір'ї менше години Завдяки опитуванню ми дізналися, що тільки 68,2% проходять медичний огляд у офтальмолога кожного року, а 31,8 — ні. Найцікавішим результатом опитування стало те, що рівно 50% школярів скаржаться на неприємні відчуття в очах в кінці навчального дня. А саме :відчуття втоми в очах— 47,1%, сухість в очах— 41,2%, головний біль— 35,3%, розпливчате бачення— 5,9%, інші не мали ніяких скарг. Також виявилось, що на жаль у 45,5% спостерігається погіршення зору в динаміці, після початку дистанційного навчання. Існує дуже багато механізмів впливу девайсів на очі, але найпоширеніші:

Висновок. Таким чином, можна зробити висновок, що гігієна очей є дуже важливою в наш час і не можна нею нехтувати. Школярів потрібно навчати уважно ставитися до свого здоров'я, приділяти достатньо уваги гігієні зору, адже піклування про зір з дитинства сприятиме гарному функціонуванню зорового апарату протягом життя. Загалом рекомендованою нормою використання девайсів дітям до 10 років повинно бути до 60 хвилин кожного дня, але з урахуванням дистанційного навчання звісно час використання девайсів значно збільшився. Проте потрібно не забувати, що все ж таки слід намагатися зменшувати час користування гаджетами. Правильне розташування екрана/монітора дуже важливе: екран комп'ютера повинен бути на 15-20 градусів нижче за рівень очей від центру екрана і на відстані не менше ніж 30 см (для планшета та телефону) від очей, краще навіть більше приблизно 50—80 см для комп'ютерів та ноутбуків. Також потрібно уважно ставитися до робочого міста дитини, воно повинно бути добре освітлене. Яскравість світла повинна дорівнювати яскравості екрана. Крім того, не потрібно вмикати лампи з високою інтенсивністю, бо вони створюють відблиски на екрані. Про все це дуже важливо дбати, для того, щоб не створювати додаткове навантаження на очі дитини.

ДІЄТОТЕРАПІЯ ПСОРІАЗУ

Скобенко Марія Володимирівна

здобувач вищої освіти медичного факультету
Харківський національний медичний університет, Україна

Чувальська Дарина Дмитрівна

здобувач вищої освіти медичного факультету
Харківський національний медичний університет, Україна

Науковий керівник: Добржанська Євгенія Ігорівна

доцент кафедри дерматології, венерології і СНІДу
Харківський національний медичний університет, Україна

Вступ: псоріаз є генетично обумовленим хронічним незапальним захворюванням шкіри, яке характеризується появою великих вогнищ ураження з папульозно-бляшковими висипаннями з рясним лущенням. Патологічний процес шкіри супроводжується болем, свербінням і припухлістю. Пацієнти з псоріазом часто цікавляться покращенням стану здоров'я за допомогою дієти. Імунологічні, генетичні та екологічні фактори, включаючи дієту, відіграють роль у патогенезі псоріазу. Метаболічний синдром або його компоненти є частими супутніми захворюваннями у хворих на псоріаз. Зміна харчових навичок може покращити якість життя пацієнтів за рахунок полегшення шкірних дефектів та зниження ризику інших захворювань. Пацієнтам із надмірною масою тіла рекомендується низькокалорійна дієта.

Мета огляду: метою наукового огляду ми визначили як систематизацію та актуалізацію наукових даних на вплив раціональної дієтотерапії на лікування хворих на псоріаз. Так само метою цієї статті є обговорення рекомендацій щодо харчування для людей з псоріазом.

Матеріали та методи: був проведений повний огляд літератури щодо рекомендованого раціону харчування для хворих на псоріаз, впливу окремих харчових добавок на стан пацієнтів. Для цього в PubMed, Google Scholar був проведений пошук клінічної літератури та проаналізований її зміст.

Результати та їх обговорення: утворення псоріатичних бляшок відбувається через аномальну гіперплазію кератиноцитів (епідермальних клітин) [1]. Імунні порушення, які призводять до збільшення продукції прозапальних цитокінів, роблять свій внесок у патогенез псоріазу. Підвищення активності Th1-, Th17- та Th22-лімфоцитів призводить до продукції прозапальних факторів у надмірній кількості. До цих факторів відносяться: С-реактивний білок (СРБ), інтерлейкіни 1, 2, 6, 8, 12, 17, 22, 23 (МЛ), інтерферон- γ (ІФН- γ), фактор некрозу пухлини (ФНП- α), церулоплазмін [1,2].

Псоріаз носить системний характер, дана патологія може супроводжуватися метаболічним синдромом та серцево-судинними захворюваннями [3]. Хворі на псоріаз живуть менше, ніж здорові люди в середньому на п'ять років, причиною смерті часто бувають тромбоемболії та інфаркт міокарда [4].

Рандомізоване дослідження Jensen та ін. [5] довели, що низькокалорійна дієта (800-1000 ккал/день) протягом періоду до 8 тижнів сприяє як зниженню маси тіла (в середньому на 15 кг), так і зменшенню уражень і навіть поліпшенню стану шкіри. Крім того, в наступній публікації Jansen et al. [6] представили результати продовження програми протягом наступних 48 тижнів після припинення

низькокалорійної дієти. Хоча маса тіла пацієнтів збільшилася в середньому на 4,90 кг порівняно з результатами, отриманими відразу після впровадження низькокалорійної дієти, PASI (індекс площі та тяжкості псоріазу) був додатково знижений [6].

У раціоні харчування для хворих на псоріаз повинен містити продукти багаті жирними кислотами омега-3, тоді як кислоти омега-6 повинні бути обмежені [4]. Співвідношення споживаних жирних кислот із сімейств кислот омега-3 та омега-6 має бути збалансованим і складати 1:1,80 (за даними Національного інституту здоров'я США)

Також у людей, які страждають на псоріаз, після початку дієти з великою кількістю морської риби (лосось, скумбрія, оселедець, сардини) спостерігалось підвищення концентрації ЕПК у сироватці крові на тлі поліпшення стану псоріатичних уражень.

Людям з псоріазом корисно додавати в раціон продукти, що містять омега-3 жирні кислоти. Добова доза цих жирних кислот повинна становити близько 1–2 г. Навпаки, слід уникати тваринних жирів (насичених жирних кислот) та промислових (транс)жирів, присутніх, наприклад, у маргарині, харчових продуктах з високим ступенем переробки та кондитерських виробах.

Повідомляється, що споживання у великих кількостях простих вуглеводів (глюкози, фруктози, сахарози) сприяє погіршенню стану та загостренню симптомів псоріазу [7]. Більше того, поєднання простих цукрів і кислот омега-3 може знизити оздоровчий ефект цих типів жирів [7].

Рекомендується вибирати продукти харчування з низьким глікемічним індексом (цільнозернові каші, необроблені овочі та добірні фрукти), в основному у зв'язку з більш частим виникненням метаболічних захворювань (таких як цукровий діабет, інсулінорезистентність) у хворих на псоріаз [7]. Вуглеводні продукти з високим глікемічним індексом (наприклад, рафінований цукор, солодощі, мед, солодкі напої, фруктові наповнювачі, деякі фрукти, білий хліб, прості макаронні вироби, білий рис, картопля) повинні бути обмежені в раціоні хворих на псоріаз [7]. Хронічне запалення, викликане псоріатичними ураженнями шкіри, сприяє утворенню вільних радикалів і супероксид-аніону, що призводить до окислювального стресу. [7]. Тому хворим на псоріаз слід збільшити споживання свіжих фруктів і овочів, а також включити в свій раціон продукти, багаті на поліфеноли, такі як чай, кава, трави і спеції.

Висновки: генетичні фактори сприяють виникненню псоріазу, проте прояви дефектів шкіри визначаються факторами навколишнього середовища, такими як інфекції, рівень стресу і дієта. Таким чином, зміна харчових звичок може значно покращити якість життя пацієнтів як за рахунок сприятливого впливу на псоріатичні ураження, так і за рахунок зниження ризику інших захворювань, наприклад серцево-судинних захворювань, ожиріння та інших.

Список використаних джерел:

1. Tupikowska M., Zdrojowy-Welna A., Maj J. Psoriasis as metabolic and cardiovascular risk factor. *Pol. Merkur Lek.* 2014;37:124–127. [PubMed] [Google Scholar] [Ref list]
2. Zuccotti E., Oliveri M., Girometta C., Ratto D., Di Iorio C., Occhinegro A., Rossi P. Nutritional strategies for psoriasis: Current scientific evidence in clinical trials. *Eur. Rev. Med. Pharmacol. Sci.* 2018;22:8537–8551. doi: 10.26355/eurrev_201812_16554. [PubMed] [CrossRef] [Google Scholar] [Ref list]
3. Ni C., Chiu M.W. Psoriasis and comorbidities: Links and risks. *Clin. Cosmet. Investig. Dermatol.* 2014;7:119–132. doi: 10.2147/CCID.S44843. [PMC free article] [PubMed] [CrossRef] [Google Scholar] [Ref list]

4. Polic M.V., Miskulin M., Smolic M., Kralik K., Miskulin I., Berkovic M.C., Curcic I.B. Psoriasis Severity-A Risk Factor of Insulin Resistance Independent of Metabolic Syndrome. *Int. J. Environ. Res. Public Health*. 2018;15:1486. doi: 10.3390/ijerph15071486. [PMC free article] [PubMed] [CrossRef] [Google Scholar] [Ref list]
5. Jensen P., Zachariae C., Christensen R., Geiker N.R., Schaadt B.K., Stender S., Hansen P.R., Astrup A., Skov L. Effect of weight loss on the severity of psoriasis: A randomized clinical study. *JAMA Dermatol*. 2013;149:795–801. doi: 10.1001/jamadermatol.2013.722. [PubMed] [CrossRef] [Google Scholar]
6. Jensen P., Christensen R., Zachariae C., Geiker N.R., Schaadt B.K., Stender S., Hansen P.R., Astrup A., Skov L. Long-term effects of weight reduction on the severity of psoriasis in a cohort derived from a randomized trial: A prospective observational follow-up study. *Am. J. Clin. Nutr*. 2016;104:259–265. doi: 10.3945/ajcn.115.125849. [PubMed] [CrossRef] [Google Scholar]
7. Kanda N., Hoashi T., Saeki H. Nutrition and Psoriasis. *Int. J. Mol. Sci*. 2020;21:5405. doi: 10.3390/ijms21155405. [PMC free article] [PubMed] [CrossRef] [Google Scholar]

ДОЗОРНИЙ ЕПІДЕМІОЛОГІЧНИЙ НАГЛЯД ЗА ГРИПОМ І ГОСТРИМИ РЕСПІРАТОРНИМИ ВІРУСНИМИ ІНФЕКЦІЯМИ В УКРАЇНІ: РЕЗУЛЬТАТИ ЕПІДЕМІЧНОГО СЕЗОНУ 2021 – 2022 РОКУ

Капралова Валерія Дмитрівна

здобувач вищої освіти медичного факультету
Харківський національний медичний університет, Україна

Копітько Дар'я Сергіївна

здобувач вищої освіти медичного факультету
Харківський національний медичний університет, Україна

Науковий керівник: Макарова Вікторія Іванівна

Асистентка кафедри епідеміології
Харківський національний медичний університет, Україна

Вступ. Грип та гострі респіраторні вірусні інфекції (ГРВІ) є у центрі уваги системи охорони здоров'я населення в усьому світі. Це обумовлено поширеністю даної патології в популяції, яка за даними Всесвітньої організації охорони здоров'я (ВООЗ) складає до 1 мільярду випадків на рік та займає провідну позицію в структурі інфекційної патології людини. В Україні щорічно хворіють на грип та респіраторні вірусні інфекції 12 – 15 % населення. Дані захворювання можуть мати тяжкий перебіг, ускладнюватися гострою респіраторною недостатністю, гострою серцево-судинною недостатністю, що призводить до летальних випадків. Окрім цього, певні збудники цієї групи, як то вірус грипу типу А, коронавіруси, можуть формувати штами та варіанти, що мають потужний епідемічний потенціал і спричиняють сезонні епідемії, чи, навіть, пандемії.

ВООЗ в 2019 році розробила нову Глобальну стратегію по грипу, метою якої є попередження сезонного грипу, протидія передачі збудників від тварин до людей та підготовка до наступної пандемії [1]. Реалізація даної стратегії можлива, по-перше, за рахунок підсилення епідеміологічного нагляду (ЕН) за грипом та ГРВІ, по-друге, завдяки розробці і імплементації дієвих програм профілактики, діагностики та лікування хворих.

Одним з механізмів контролю за інфекційними хворобами є постійний моніторинг випадків захворювань з якісним збором даних для їх узагальнення та аналізу, що виступає підґрунтям для прийняття нагальних і стратегічних рішень. В Україні налагоджено ЕН за грипом та ГРВІ, складовою частиною якого є дозорний епідеміологічний нагляд (ДЕН).

Мета. Метою дослідження було проаналізувати результати ДЕН за грипом та ГРВІ з 40 по 20 тижні епідемічного сезону 2021 – 2022 року в Україні.

Матеріали та методи. За офіційними статистичними даними Центру громадського здоров'я (ЦГЗ) Міністерства охорони Здоров'я (МОЗ) України проведено ретроспективний аналіз результатів виявлення пацієнтів, які відповідають визначенню випадку грипоподібного захворювання (ГПЗ) та тяжкої гострої респіраторної інфекції (ТГРІ), відбору зразків у даної категорії пацієнтів та результати вірусологічних досліджень відібраних зразків, проведених методом

полімеразної ланцюгової реакції (ПЛР) [2], відповідно до вимог ДЕН за грипом та ГРВІ, в Україні в епідемічному сезоні 2021 – 2022 року, що унормовано Наказом МОЗ України № 1126 від 17.05. 2019 року «Про затвердження Порядку організації проведення епідеміологічного нагляду за грипом та гострими респіраторними вірусними інфекціями, заходів з готовності в міжепідемічний період і реагування під час епідемічного сезону захворюваності на грип та ГРВІ» [3].

Результати та обговорення. ДЕН за грипом та ГРВІ в епідемічному сезоні 2021 – 2022 року проводився закладами охорони здоров'я (ЗОЗ), які розташовані у 12 регіонах України. ДЕН за ГПЗ здійснювали п'ятнадцять ЗОЗ, що надають первинну медико – санітарну допомогу, за ТГРІ - двадцять ЗОЗ, що надають вторинну та третинну медичну допомогу, тобто дозорні лікарні. Мережу закладів, що брали участь у ДЕН в епідемічному сезоні 2021 – 2022 року було розширено у 1,9 рази в порівнянні з попереднім епідемічним сезоном 2020 – 2021 року. При проведенні ДЕН за ГПЗ щотижнево відбирались зразки матеріалу трьох перших пацієнтів кожного лікаря, який залучений до цього виду ЕН. В дозорних лікарнях щотижнево відбирались зразки матеріалу у п'яти пацієнтів. Окрім цього ЗОЗ, що здійснюють ДЕН, збирали дані про всі ймовірні, тобто ті, що відповідають клінічному визначенню, випадки ГПЗ та ТГРІ, про кількість пацієнтів, у яких відібрали зразки біологічного матеріалу для вірусологічних досліджень, загальну кількість пацієнтів протягом року тощо. Всі дані передавались до регіональних центрів контролю та профілактики хвороб та ЦГЗ України.

Значне розширення мережі ЗОЗ, що здійснюють ДЕН за ГПЗ та ТГРІ дозволило підвищити рівень виявлення та діагностики захворювань. Число виявлених випадків ГПЗ в епідемічному сезоні 2020 – 2021 року дорівнювало 2083, в епідемічному сезоні 2021 – 2022 року їх кількість збільшилась в 3,9 рази і склала 8024. Виявлення випадків ТГРІ в епідемічному сезоні 2021 – 2022 року також збільшилось в 2,9 разів по відношенню до попереднього сезону та у підсумку склало відповідно 15 448 та 5 413 пацієнтів в епідемічному сезоні 2021 – 2022 року та 2020 – 2021 року.

Для вірусологічних досліджень методом ПЛР було відібрано 1193 зразки матеріалу у хворих на ГПЗ та 1138 зразків у пацієнтів з ТГРІ в епідемічному сезоні 2021 – 2022 року. Слід відзначити, що частка відібраних зразків зменшилась у порівнянні з попереднім сезоном по обидвох нозологіях, що можна пояснити військовою агресією росії проти України, внаслідок чого ЗОЗ, що здійснювали ДЕН, не мали можливості відбирати зразки матеріалу для вірусологічного дослідження. Питома вага відібраних зразків біологічного матеріалу у пацієнтів з ГПЗ дорівнювала 14,9 % від кількості виявлених випадків в сезоні 2021 – 2022 року проти 28,8 % в сезоні 2020 – 2021 року, а частка пацієнтів, які хворіли на ТГРІ, та були обстежені методом ПЛР на наявність вірусів грипу та ГРВІ визначалась на рівні 7,4 % та 18,7 % від загальної кількості зареєстрованих в дозорних лікарнях хворих на дану патологію відповідно до епідемічних сезонів 2021 – 2022 року та 2020 – 2021 року.

Кількість позитивних результатів ПЛР – дослідження зменшилась в епідемічному сезоні 2021 – 2022 року в порівнянні з сезоном 2020 – 2021 року, як серед пацієнтів з ГПЗ, так і для пацієнтів з ТРГІ. Відсоток позитивних знахідок у зразках, відібраних у пацієнтів з ГПЗ відповідно до епідемічних сезонів 2020 – 2021 року та 2021 – 2022 року складав 38,6 % та 52,8 %, питома вага позитивних результатів ПЛР – тесту зразків біологічного матеріалу пацієнтів з ТРГІ дорівнювала відповідно до епідемічних сезонів 2020 – 2021 року та 2021 – 2022 року визначалась на рівні 32,2 % та 63,4 %.

Дослідження зразків матеріалу пацієнтів з ГПЗ методом ПЛР в епідемічному сезоні 2021 – 2022 року встановило, що частка вірусів грипу серед інших вірусів респіраторної групи інфекцій складала 5,4 %. При цьому, в одному зразку (4 %) знайдено віруси грипу типу В, віруси грипу типу А було ізольовано в 24 зразках, тобто 96,0 % випадків грипу було спричинено саме вірусом типу А. Субтипуння вірусів грипу А виявило, що частка вірусів субтипу А (Н3) дорівнювала 54,2 %, а не субтипіваних збудників – 45,8 %. При аналізі структури інших збудників ГРВІ встановлено значне превалювання коронавірусу SARS-CoV-2, позитивний результат отримано в 359 зразках матеріалу, що склало 82,3 %. Також від хворих на ГПЗ були ізольовані риновіруси у 31 випадку (7,1 % зразків), RS – віруси – у 21 випадку (4,8 %), коронавіруси інших типів – у 9 випадках (2,1 %), бокавіруси – у 8 випадках (1,8 %), та невелика частка аденовірусів – 0,9 %, вірусів парагрипу – 0,5 %, метапневмовірусів – 0,5 % зразків.

Результати вірусологічних досліджень в епідемічному сезоні 2021 – 2022 року виявили, що 54 пацієнта з ТГВІ, були інфіковані вірусом грипу. При типунні збудника встановлено, що левова частка належить вірусам грипу типу А – 51 зразок (94,4 %), у 3 зразках виявлено віруси грипу типу В (5,6 %). Серед вірусів грипу типу А в 1 зразку (2,0 %) ізольовано субтип А(Н1)рdm09, у 23 зразках (45,1 %) субтип А(Н3), у 27 зразках (52,9 %) збудник не субтипований. Також були виявлені інші віруси, що спричиняють ГРВІ, а саме, SARS-CoV-2 – 281 зразок (90,1 %), риновіруси – 15 зразків (4,8 %), RS – віруси – 12 зразків (3,8 %), бокавіруси – 3 зразки (1 %), коронавіруси інших типів – 1 зразок (0,3 %). Тобто, коронавірус типу SARS-CoV-2 є головним етіологічним чинником тяжкої гострої респіраторної інфекції, критичної форми захворювання та летального результату. Ця тенденція спостерігається і в поточному епідемічному сезоні 2022 – 2023 року – за 40-й та 41-й тижні спостереження було відібрано 95 зразків матеріалу від хворих на ГПЗ та ТГПІ, у 48,4 % з цих зразків отримано позитивний результат. В 100 % позитивних зразків ізольовано вірус SARS-CoV-2.

Результати ДЕН є підґрунтям для прийняття рішень щодо заходів контролю грипу та ГРВІ, найефективнішим з яких є вакцинація. В епідемічному сезоні 2021 – 2022 року Україна отримала 1 233 935 доз вакцин для проведення щеплень проти грипу, але було вакциновано тільки 0,5 % населення України, питома вага осіб з груп ризику, які отримали щеплення проти грипу також була невеликою – 1 %. Це пов'язано, по-перше, з перевагою людей у виборі вакцинації на користь гострої коронавірусної хвороби COVID-19, а не проти грипу, по-друге, з необхідністю придбання вакцини проти грипу власним коштом, по-третє з недостатньою інформованістю населення щодо необхідності щеплень проти грипу як засобу попередження тяжких та критичних форм даного інфекційного захворювання.

Висновки. ДЕН за грипом та гострими респіраторними вірусними інфекціями в епідемічному сезоні 2021 – 2022 року виявив циркуляцію вірусів грипу типу А з субтипами А(Н1)рdm09 і А(Н3) та типу В, які входять до складу вакцин проти грипу на епідемічний сезон 2022 – 2023 року в Україні. Також встановлено, що головною причиною ТГПІ залишається коронавірус SARS-CoV-2.

Розширення мережі закладів охорони здоров'я, що здійснюють ДЕН, покращило рівень діагностики та виявлення хворих на ГПЗ та ТГПІ, що дозволяє проводити лікування більш ефективно та вчасно з профілактикою тяжких ускладнень та зменшення летальних випадків.

Обсяг вакцинації проти грипу залишається низьким, що потребує додаткових зусиль від системи охорони здоров'я для інформування населення щодо клінічного

перебігу грипу та ГРВІ, можливих ускладнень та причин летального результату хвороби, формування довіри населення до програм профілактики грипу та ГРВІ.

Список використаних джерел:

1. <https://www.who.int/ru/news/item/11-03-2019-who-launches-new-global-influenza-strategy>
2. Інформаційний бюлетень ЦГЗ МОЗ України «Заключна інформація щодо підсумків епідемічного сезону з грипу та гострих респіраторних інфекцій 2021/2022 років» режим доступу [flu_operinfo_2021_2022_season.pdf](https://phc.org.ua/flu_operinfo_2021_2022_season.pdf) (phc.org.ua)
3. Наказ МОЗ України № 1126 від 17.05. 2019 року «Про затвердження Порядку організації проведення епідеміологічного нагляду за грипом та гострими респіраторними вірусними інфекціями, заходів з готовності в міжепідемічний період і реагування під час епідемічного сезону захворюваності на грип та ГРВІ» режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0595-19/print>

ОСОБЛИВОСТІ ВПЛИВУ СВІТЛОВОГО ЗАБРУДНЕННЯ НА ЯКІСТЬ СНУ

Узун Лариса Русланівна

Здобувач вищої освіти II медичного факультету
Харківський національний медичний університет, Україна

Косілова Ольга Юріївна

Доцент кафедри гігієни та екології №1
Харківський національний медичний університет, Україна

Актуальність. Сон – це активний фізіологічний процес, який має специфічні якісні особливості діяльності центральної нервової системи. Сон хоча і характеризується зниженням активної взаємодії з довкіллям, проте саме стан навколишнього середовища прямо пропорційно впливає на його якість. Антропогенні зміни в навколишньому середовищі призвели до створення умов, в яких істотно погіршується якість сну. Одним з таких факторів є світлове забруднення. Джерелами світлового забруднення є банери, рекламні щити, прожектори, вуличне освітлення та гаджети, такі як комп'ютер, мобільний телефон, телевізор, тощо. Важливим фактом є те, що основний гормон сну – мелатонін продукується в темний період доби та руйнується при надлишку світла, що негативно позначається на здоров'ї людини, порушуючи циркадні ритми. Враховуючи вищезазначене, вивчення особливості впливу світлового забруднення на якість сну є актуальним питанням.

Мета. Дослідити вплив світлового забруднення на якість сну.

Матеріали та методи. Для дослідження впливу світлового забруднення на якість сну та поширеність безсоння було проведено анкетування в якому брали участь 40 респондентів. Вік респондентів від 18 до 26 років, серед них 55% жінок та 45% чоловіків. Анкетування складалося з двох частин: перша - Бергенська шкала безсоння (BSAS) та друга – анкета для оцінки впливу світлового забруднення на якість сну. Також кожен з опитуваних вів щоденник якості сну 7 днів.

Результати. Дослідження показали що 55 % осіб мали проблеми зі швидкістю засинання, а тривалість сну становила в середньому 6 годин. У 30% осіб тривалість сну становила 7 годин, проте респонденти відзначили просинання впродовж ночі. Серед них 20% відзначили до 2-3 епізодів просинань впродовж ночі та 10% від 5 до 7 епізодів просинання. Лише у 15% опитуваних, тривалість сну становила більше 8 годин і більше, зафіксованих епізодів просинання 1 - 2. Результати другої частини анкетування показали, що у 65% випадків в основі порушення якості сну лежить світлове забруднення. 40% опитуваних переглядають соціальні мережі в телефоні щонайменше за 30 ± 5 хвилин до сну. Серед них у 20% швидкість засинання становить 30 ± 10хвилин. 10% опитуваних пов'язують погіршення сну у зв'язку з роботою за комп'ютером, щонайменше за 1.5-2 години до сну. Швидкість засинання серед цієї групи опитуваних становила 15±20 хвилин. 5% опитуваних засинають при наявності постійного штучного світла. Швидкість засинання в середньому становить 40±10 хв. Решта опитуваних не пов'язують порушення сну із світловим впливом.

Висновок: результатами опитування підтверджено, що світлове забруднення значною мірою впливає на якість сну. Чітко визначається негативний вплив

світлового подразнення від гаджетів та штучного світла на процес та тривалість засинання. Отже, створення належних світлових умов є важливою умовою для забезпечення фізіологічного сну.

Список використаних джерел:

1. Гігієна та екологія : підручник / [В. Г. Бардов, С. Т. Омельчук, Н. В. Мережева та ін] ; за заг. ред. В. Г. Бардова. - Вінниця : Нова Книга, 2020. - 472 с.
2. Пулик О.Р., Гирявець М.В (2006) Розлади сну (методичні рекомендації). Вилучено з: <https://www.uzhnu.edu.ua/uk/infocentre/get/10749>

ПАТОЛОГІЧНИЙ ПЕРЕБІГ ВАГІТНОСТІ СПРИЧИНЕНИЙ ПРЕГЕСТАЦІЙНИМ ДІАБЕТОМ

Скобенко Марія Володимирівна

здобувач вищої освіти медичного факультету
Харківський національний медичний університет, Україна

Рижков Богдан Павлович

здобувач вищої освіти медичного факультету
Харківський національний медичний університет, Україна

Яременко Альона Володимирівна

асистент кафедри громадського здоров'я та управління охороною здоров'я
Харківський національний медичний університет, Україна

Вступ: Цукровий діабет (лат. diabetes mellitus) – хронічне ендокринне захворювання, яке характеризується порушенням синтезу інсуліну або інсулінорезистентністю різного ступеня та етіології.

В останні десятиліття в терапії цукрового діабету дійшли значних успіхів, проте такі патологічні стани як прегестаційний (ПГСД) і гестаційний діабет (ГСД) індукують патологічний перебіг вагітності, що являє собою значну проблему для медицини. Гіперглікемія матері та плода, посилений окислювальний стрес, нераціональний або недостатній діабетичний контроль може призвести до вад розвитку серця, нервової системи, опорно-рухового апарату, до порушень росту плода, макросомії. ПГСД у вагітних значно ускладнює перинатальний період, збільшує ризик розвитку перинатальних асфіксій, кардимопатій, а також респіраторних захворювань і смерті.

Мета : метою наукової роботи ми визначили як огляд та систематизацію даних про патологічний перебіг вагітності спричиненим прегестаційним та гестаційним діабетом, обговорення поточних показників захворюваності на ПГД та ГСД, патологічні стани, спричинені даними порушеннями в обміні вуглеводів.

Матеріали та методи: був проведений повний огляд літератури при використанні пошукового запиту, що включав в себе наступні ключові слова: «патологічний перебіг вагітності», «ускладнення при вагітності», «цукровий діабет», «гіперглікемія», «гестаційний діабет», «прегестаційний діабет», «вади розвитку плода». Для цього були використані пошукові системи PubMed, Google Scholar, в яких були знайдені статті з відповідними ключовими словами, був проведений аналіз наукової літератури.

Результати та їх обговорення:

ПГД патологічно впливає на плід у перший триместр вагітності, може викликати мимовільні аборти, вроджені вади розвитку, порушення у розвитку нервової системи, сприяє виникненню та подальшому прогресуванню інсулінорезистентності, що викликає серцево-судинні захворювання, цукровий діабет та гіпертонію [1].

Показники захворюваності на ПГСД перебувають у діапазоні 1,7–11,6 %, показники вищі у Південній Європі, ніж у Північній та Центральній Європі [2].

У північній частині штату Нью-Йорк було проведено дослідження, в якому було задіяно 650 914 жінок з одноплідною доношеною вагітністю (≥ 37 тижнів) у віці 18-55 років з 2004 по 2016 рік [3]. У групі вагітних з ПГСД були поширені наступні патології

плоду: макросомія (26%), ціанотичні хвороби серця (0,6%), а також велика частота поширеності ущелини губи та піднебіння ніж у контрольній групі [3].

ПГСД у вагітних індукує порушення у розвитку нервової системи плода, у народжених дітей у шкільному віці спостерігаються порушення в концентрації уваги, порушення дрібної та великої моторики, на когнітивні функції та IQ ПГСД у матері не впливає [4].

ГСД і ПГСД також можуть викликати пренатальну і перинатальну смертність. Оптимальний глікемічний контроль зменшує частоту виникнення ускладнень та тяжкості їх перебігу, зменшує негативний вплив на розвиток нервової системи, сприяє кращій виживаності плода.

Поширеним ускладненням у матерів з ПГСД є різні вади серця (40% від загальної кількості ускладнень), що включають дефекти атріовентрикулярної перегородки (AVS), синдром гіпоплазії лівих відділів серця і персистуючий артеріальний стовбур [5].

Висновки:

В останні десятиліття через погіршення харчування та негативний вплив постійного стресу ми спостерігаємо тенденцію до масового розвитку цукрового діабету. ПГСД негативно впливає на плід, сприяє виникненню ускладнень, вадам розвитку, а також впливає на здоров'я дитини в майбутньому. Спираючись на вищенаведені факти, ми підкреслюємо, що оптимальний глікемічний контроль, а також профілактика ЦД сприяють зменшенню частоти виникнення ускладнень та тяжкості їх перебігу.

Список використаних джерел:

1. Reece E.A. Diabetes-induced birth defects: What do we know? What can we do? *Curr. Diabetes Rep.* 2012;12:24–32. doi: 10.1007/s11892-011-0251-6. [PubMed] [CrossRef] [Google Scholar] [Ref list]
2. Schneider S, Bock C, Wetzell M, Maul H, Loerbroks A. The prevalence of gestational diabetes in advanced economies. *J Perinat Med.* 2012 Sep;40(5):511-20. doi: 10.1515/jpm-2012-0015. PMID: 23120759.
3. Yang GR, Dye TD, Li D. Effects of pre-gestational diabetes mellitus and gestational diabetes mellitus on macrosomia and birth defects in Upstate New York. *Diabetes Res Clin Pract.* 2019 Sep;155:107811. doi: 10.1016/j.diabres.2019.107811. Epub 2019 Aug 8. PMID: 31401151; PMCID: PMC8783133.
4. Ornoy A., Ratzon N., Greenbaum C., Wolf A., Dulitzky M. School-age children born to diabetic mothers and to mothers with gestational diabetes exhibit a high rate of inattention and fine and gross motor impairment. *J. Pediatr. Endocrinol. Metab.* 2001;14(Suppl. 1):681–689. doi: 10.1515/JPEM.2001.14.S1.681. [PubMed] [CrossRef] [Google Scholar] [Ref list]
5. Wren C., Birrell G., Hawthorne G. Cardiovascular malformations in infants of diabetic mothers. *Heart.* 2003;89:1217–1220. doi: 10.1136/heart.89.10.1217. [PMC free article] [PubMed] [CrossRef] [Google Scholar] [Ref list]

ПАТОФІЗІОЛОГІЯ ВИКОРИСТАННЯ МОЛЕКУЛЯРНОГО ВОДНЮ В КОРЕКЦІЇ СИНДРОМУ NO-REFLOW

Роговий Юрій Євгенович

доктор медичних наук, професор, завідувач кафедри патологічної фізіології
Буковинський державний медичний університет, Україна

Цитрін Вольф Якович

аспірант кафедри патологічної фізіології
Буковинський державний медичний університет, Україна

Відомо, що молекулярний водень має селективні антиокиснювальні, протизапальні та антиапоптотичні властивості, гальмує прояви окисного стресу, пригнічує розвиток атеросклерозу, попереджає розлади когнітивних порушень, захищає від шкідливого впливу ішемії-реперфузії, гальмує прояви алергії. H_2 можна використовувати як ефективну антиоксидантну терапію; завдяки своїй здатності швидко дифундувати через мембрани, він може проникати в мітохондрії, ядро клітини, досягати і реагувати з найбільш небезпечними цитотоксичними активними формами кисню, такі як гідроксильний радикал і пероксинітрит, і тим самим захищати від окисних пошкоджень фосфоліпиди мембран, ДНК, проявів запалення, піроптозу та апоптозу. Крім того, відомо що в умовах гіпонатрієвого раціону харчування, патогенез сулемової нефропатії, як моделі гострого пошкодження нирок з дисфункцією проксимального відділу нефрону, характеризується розвитком наступних стадій нефропатії через 2, 24 та 72 години, що відповідає початку, періоду олігурії та поліуричній стадії гострої ниркової недостатності. З яких найбільший інтерес представляє стадія ранньої поліурії, для якої характерно розвиток реперфузійного синдрому no-reflow з недовідновленням ниркового кіркового кровотоку після ішемії з лавиноподібною активацією перекисного окиснення ліпідів, істотного пошкодження проксимального канальця, розвитком синдрому втрати іонів натрію і суттєвого набряку всіх ділянок нирки [1,2].

Мета роботи – з'ясування можливості використання молекулярного водню у корекції синдрому no-reflow на поліуричній стадії гострого пошкодження нирок через 72 год після введення сулеми у щурів на гіпонатрієвому раціоні харчування.

На рис. 1 наведено значення окисно-відновного потенціалу (мВ) сечі за умов навантаження звичайною водогінною водою з окисно-відновним потенціалом 90,4 мВ в інтактних щурів, звичайною водогінною водою з окисно-відновний потенціал 90,4 мВ у щурів на поліуричній стадії сулемової нефропатії через 72 год після введення дихлориду ртуті з розвитком синдрому no-reflow та водою від'ємного окисно-відновного потенціалу (- 297,9 мВ) з додатковим насиченням молекулярним воднем 1.2 ppm.

Використання вдосконаленої протонно-обмінної мембрани PEM/SPE, яка одночасно є твердим полімерним електролітом у генераторі нового покоління Blue Water 900 (Корея) дало можливість отримати антиоксидантний розчин молекулярного водню з концентрацією H_2 : 0,9-1,2 ppm, та окиснювально-відновлювальним потенціалом від - 100 до -350 мВ.

Застосування молекулярного водню дозволило отримати позитивні результати корегувального впливу досліджуваного антиоксидантного розчину. Вплив навантаження водою з насиченням молекулярним воднем на показники біохімічного

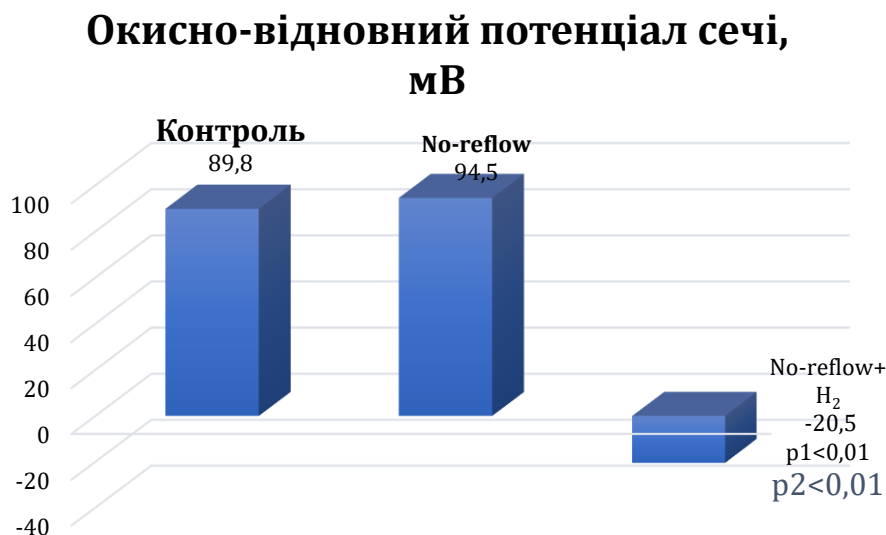

Рис. 1. Величина окисно-відновного потенціалу (мВ) сечі за умов навантаження звичайною водогінною водою (окисно відновний потенціал 90,4 мВ) інтактних щурів, звичайною водогінною водою (окисно відновний потенціал 90,4 мВ) щурів на поліуричній стадії сулемової нефропатії через 72 год після введення дихлориду ртуті з розвитком синдрому no-reflow та водою від'ємного окисно-відновного потенціалу (- 297,9 мВ) з насиченням воднем 1.2 ppm. p1 - вірогідність різниць порівняно до контролю, p2 - вірогідність різниць порівняно до поліуричної стадії сулемової нефропатії через 72 год після введення дихлориду ртуті з розвитком синдрому no-reflow з навантаженням звичайною водогінною водою (непараметричний тест Манна-Уїтні)

стану кіркової речовини нирок на поліуричній стадії сулемової нефропатії за розвитку синдрому no-reflow характеризувалися антиоксидантною дією зі зниженням рівня дієнових кон'югат і малонового альдегіду, гальмуванням співвідношення концентрацій іонів калію до іонів натрію в кірковій речовині нирок.

Вивчення впливу водного навантаження 5% від маси тіла з насиченням молекулярним воднем 1.2 ppm на сумарну, ферментативну, неферментативну фібринолітичну активність в кірковій, мозковій ділянках та сосочку нирок за умов гіпонатрієвого раціону харчування з реєстрацією збору сечі впродовж 2 год на поліуричній стадії гострого пошкодження нирок через 72 год після введення сулеми з розвитком синдрому no-reflow у щурів виявило відновлення знижених досліджуваних показників за умов проведених експериментальних досліджень.

Виявивши протинабрякову дію молекулярного водню на рівні кіркової речовини нирок у цілому, було проведено більш детальний його вплив на рівні всіх 7 шарів нирки, що показало достовірне зниження ступеня набряку в 7 досліджуваних ділянках нирок: Cortex I, Cortex II - субкапсулярній та юкстамедулярній ділянках кіркової речовини нирок, ISOM - зовнішньому та внутрішньому ділянках мозкової речовини нирок IM I, IM II, IM III - зовнішній, середній та внутрішній ділянках сосочка нирок в умовах впливу навантаження водою з насиченням молекулярним воднем на поліуричній стадії сулемової нефропатії за розвитку синдрому no-reflow.

Дослідження функціонального стану нирок за умов досліду відзначило зростання величини діурезу, швидкості клубочкової фільтрації за кліренсом ендogenous креатиніну та зменшення проявів синдрому втрати іонів натрію з сечею із гальмуванням ступеня його екскреції.

Вплив водного навантаження 5% від маси тіла з від'ємним окисно-відновним потенціалом (- 297,9 мВ) та додатковим насиченням молекулярним воднем 1.2 ppm показало протекторний вплив на проксимальний відділ нефрона із зростанням загальмованих проксимальної реабсорбції іонів натрію та бета-2-мікроглобуліну – білка, який на 100% фільтрується в ниркових клубочках та повністю реабсорбується в проксимальних каналцях, що супроводжувалося відновленням енергетичного обміну в кірковій ділянці нирок із зростанням активності ферменту циклу Кребса – сукцинатдегідрогенази за умов впливу навантаження водою з від'ємним окисно-відновним потенціалом (- 297,9 мВ) та додатковим насиченням молекулярним воднем за умов гіпонатрієвого раціону харчування з реєстрацією збору сечі впродовж 2 год на поліуричній стадії гострого пошкодження нирок через 72 год після введення сулеми з розвитком синдрому no-reflow у щурів.

Таким чином, у період формування синдрому no-reflow у щурів на низьконатрієвій дієті через 72 год після введення сулеми показана протекторна властивість молекулярного водню на проксимальний відділ нефрона із покращанням його функціонального стану, енергетичного забезпечення, виявлено протинабряковий, антиоксидантний вплив, що ймовірно буде сприяти можливості розриву великих та малих вадних кіл антиоксидантним розчином H₂ за рахунок високої проникності та здатності нейтралізувати гідроксильний радикал та пероксинітрит.

Список використаних джерел:

1. Роговий Ю.Е., Цитрин В.Я., Архипова Л.Г., Белоокий В.В., Колесник О.В. Использование молекулярного водорода в коррекции синдрома no-reflow на полиурической стадии сулемовой нефропатии. *Georgian Medical News*. No 2 (311). 2021. С. 156-162. ISSN 1512-0112. Стаття входить в базу даних Scopus.
2. Цитрін В.Я. Патофізіологія розриву великих та малих вадних кіл на поліуричній стадії сулемової нефропатії при водному діурезі з насиченням воднем. Матеріали 102-ї підсумкової наукової конференції професорсько-викладацького персоналу Буковинського державного медичного університету, 8, 10, 15 лютого 2021 року. Чернівці: Медуніверситет, 2021. С. 61-62. ISBN 978-966-697-908-0.

ПРЕДИКТОРИ КАРДІОВАСКУЛЯРНИХ ЗАХВОРЮВАНЬ У ВИКЛАДАЧІВ ВИЩИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ В УМОВАХ ВПРОВАДЖЕННЯ ОСВІТНИХ ІННОВАЦІЙ

Авдеєнко Олександра Ігорівна

студентка

Харківський національний медичний університет, Україна

Молотягін Дмитро Геннадійович

асистент, к.мед.наук

кафедра внутрішньої медицини 2, клінічної імунології та алергології

ім. академіка Л.Т. Малої

Харківський національний медичний університет, Україна

Впровадження інноваційних технологій та стрімка зміна освітніх стандартів у процесі підготовки кадрів у вищих навчальних закладах, психологічне та фізичне навантаження викладачів у період підготовки освітніх програм, сприяють тому, що професія педагога може увійти до категорії підвищеного ризику за частотою порушень здоров'я та розвитку кардіоваскулярної патології.

Мета дослідження: оцінити функціональний стан (ФС) вегетативної (ВНС) та центральної нервової системи (ЦНС) викладачів вищих навчальних закладів, виявити частоту артеріальної гіпертензії (АГ), ішемічної хвороби серця (ІХС), порушень ритму та порушень реполяризації міокарда.

Методи. Обстежено 38 педагогів (18 чоловіків від 30 до 65 років та 20 жінок від 25 років до 63 років). Проведено комплексне тестування психологічного стану, ФС ЦНС та ВНС. ФС ВНС визначали методом кардіоритмографії з використанням активної ортопроби з оцінкою поточного функціонального стану, адаптаційних резервів та рівня функціонування фізіологічної системи. ФС ЦНС визначали простою зорово-моторною реакцією з оцінкою функціонального рівня системи, стійкості реакції та рівні функціональних можливостей. Визначали частоту артеріальної гіпертензії, порушень реполяризації міокарда, порушення ритму.

Результати. Синдром емоційного вигорання серед педагогів виявлено у 55,5% чоловіків та 78,6% жінок. ПФС було знижено у 60% чоловіків та 50% жінок; АР знижено у 40% чоловіків та 70% жінок; РФФС знижено у 33% чоловіків та 50% жінок. ФРС низький у 12,5% чоловіків та 30% жінок, патологічний у 25,5% та 30% відповідно; ПР та РФВ низькі у 12,5% чоловіків та 20% жінок; патологічні – у 20% жінок. АГ серед педагогів діагностовано у 66,7% чоловіків та 64,3% жінок, ПРМ – у 72,2% чоловіків та 71,4% жінок, згодом у 2 чоловіків-педагогів діагностовано ІХС. Порушення ритму (суправентрикулярна та шлуночкова екстрасистолія, епізоди тахіаритмії) зареєстровані у 61,1% чоловіків та 67,8% жінок. Слід зазначити, що у більшості педагогів відзначено високу симпатичну активність ВНС у спокої та активній ортостатичній пробі.

Висновки. Порушення планової роботи викладачів вищих навчальних закладів, надмірні психоемоційні та фізичні навантаження, порушення гігієни праці значно підвищують кардіоваскулярний ризик.

Список використаних джерел:

1. Ruettner R, Schunter M, editors. Efficient machine learning based detection of heart disease. In: 2019 IEEE international conference on E-health networking, application & services (HealthCom); 2019: IEEE.

2. Williams B, Mancia G, Spiering W, Agabiti Rosei E, Azizi M, Burnier M, et al. 2018 ESC/ESH Guidelines for the management of arterial hypertension: the Task Force for the management of arterial hypertension of the European Society of Cardiology (ESC) and the European Society of Hypertension (ESH). *Eur Heart J*. 2018;39(33):3021–104.
3. Appelman Y, van Rijn BB, Monique E, Boersma E, Peters SA. Sex differences in cardiovascular risk factors and disease prevention. *Atherosclerosis*. 2015;241(1):211–8.
4. Yazdanyar A, Newman AB. The burden of cardiovascular disease in the elderly: morbidity, mortality, and costs. *Clin Geriatr Med*. 2009;25(4):563.
5. Lavie CJ, Milani RV, Ventura HO. Obesity and cardiovascular disease: risk factor, paradox, and impact of weight loss. *J Am Coll Cardiol*. 2009;53(21):1925–32.
6. Ambrose JA, Barua RS. The pathophysiology of cigarette smoking and cardiovascular disease: an update. *J Am Coll Cardiol*. 2004;43(10):1731–7.

РОБОТА З НІЧНИМИ ЗМІНАМИ ТА МЕТАБОЛІЧНИЙ ПРОФІЛЬ У ЛЮДЕЙ СЕРЕДНЬОГО ВІКУ

НАУКОВО-ДОСЛІДНА ГРУПА:

Романенко Мар'яна Станіславівна

канд. мед. наук, старший науковий співробітник лабораторії геродієтики
ДУ «Інститут геронтології ім. Д. Ф. Чеботарьова НАМН, Україна

Синьок Людмила Леонідівна

канд. мед. наук, завідувач лабораторією геродієтики
ДУ «Інститут геронтології ім. Д. Ф. Чеботарьова НАМН, Україна

Півень Любов Валентинівна

науковий співробітник лабораторії геродієтики
ДУ «Інститут геронтології ім. Д. Ф. Чеботарьова НАМН, Україна

Іваненко Лідія Данилівна

мол. науковий співробітник лабораторії геродієтики
ДУ «Інститут геронтології ім. Д. Ф. Чеботарьова НАМН, Україна

Папуріна Тетяна Борисівна

мол. науковий співробітник лабораторії епігенетики
ДУ «Інститут геронтології ім. Д. Ф. Чеботарьова НАМН, Україна

В усьому світі та в Україні зокрема спостерігається ріст метаболічних захворювань, таких як ожиріння та діабет 2 типу [1-2]. Цьому сприяють швидка урбанізація, обесогенне середовище і постаріння населення [2-3]. Однак метаболічні наслідки циркадіанного десинхронозу, пов'язаного із хронічним порушенням фізіологічних і поведінкових ритмів, асоційованих із циклом день/ніч, часто недооцінюються та ігноруються. Чинниками десинхронозу є зокрема нічна активність, нічні зміни, безсоння та недостатній сон, які можуть призводити до розузгодження внутрішніх ритмів. Зазвичай вплив чинників десинхронозу поєднується із порушенням як режиму харчування, так і структури раціону. Довгостроковими наслідками впливу чинників десинхронозу є метаболічні розлади - збільшення ваги, погіршення обміну глюкози та ліпідів, підвищення артеріального тиску, посилення оксидативного стресу, що в свою чергу сприяє появі метаболічних захворювань [4].

Мета: оцінити показники метаболічного профілю та харчування у людей середнього віку, які працюють в нічні зміни.

Матеріали і методи. Обстежено 98 людей середнього віку (35-59 років, 34 чоловіки та 64 жінок). Проводили загальноклінічне обстеження, анкетування, антропометрію, лабораторні дослідження показників метаболічного профілю (ліпідограма, вміст аланінамінотрансферази, аспартатамінотрансферази, індекс НОМА). Фактичне харчування оцінювали анкетно-ваговим методом за семиденними харчовими щоденниками. Нутрієнтний склад розраховували з використанням таблиць хімічного складу та харчової цінності продуктів за допомогою комп'ютерної програми «Тест раціонального харчування TRP-D02» (НТЦ «Вірія», Україна).

Результати. Аналіз антропометричних та лабораторних показників метаболічного профілю виявив, що у чоловіків, які мали анамнез роботи з нічними змінами, була більшою маса тіла, ІМТ, обводи шиї та талії, а також вищий вміст жиру в організмі, в тому числі вісцерального (табл. 1).

Таблиця 1

Показники антропометрії та складу тіла обстежених, $M \pm m$

Показник	Чоловіки		Жінки	
	Нічні зміни	Без нічних змін	Нічні зміни	Без нічних змін
Маса тіла, кг	120,4±9,3	85,3±3,9*	76,0±4,1	80,6±2,1
ІМТ	37,6±2,4	27,1±1,4*	30,5±1,7	31,3±0,7
Обвід шиї, см	46,2±1,6	39,5±0,7*	36,7±0,8	36,3±0,3
Обвід талії, см	121,8±5,7	94,2±4,1*	90,7±4,4	96,9±1,7
Жирова маса, %	32,9±2,7	22,8±2,0*	36,6±1,8	39,7±0,8
Вода, %	48,4±2,0	54,9±1,4*	46,3±1,2	44,2±0,5
М'язова маса, кг	72,7±3,9	61,8±1,6*	44,5±1,3	45,1±0,7
Рівень вісцерального жиру, од	19,2±1,9	10,4±1,3*	10,1±0,9	13,5±1,9

Примітка: * - різниця вірогідна порівняно із показниками іншої підгрупи відповідної статі, $p < 0,05$.

Біохімічні показники метаболічного профілю характеризувались у чоловіків вищою вмістом АЛТ, АСТ та тенденцією до вищих тригліцеридів ($p=0,06$) (табл. 2). У жінок достовірних відмінностей у показниках антропометрії, складу тіла та біохімічному профілі не виявлено. Разом з тим потрібне подальше дослідження метаболічних наслідків нічних робіт під кутом характеру роботи та тривалості її впливу.

Таблиця 2

Біохімічні показники обстежених, $M \pm m$

Показник	Чоловіки		Жінки	
	Нічні зміни	Без нічних змін	Нічні зміни	Без нічних змін
АЛТ, од/л	35,4±5,3	24,3±2,6*	20,1±1,2	22,6±0,9
АСТ, од/л	36,4±6,6	23,1±2,0*	22,8±1,2	24,2±0,8
Загальний холестерин, ммоль/л	6,1±0,4	5,9±0,4	5,7±0,2	6,2±0,1
Тригліцериди, ммоль/л	2,4±0,6	1,3±0,3	1,3±0,2	1,5±0,1
ХС ЛПВГ, ммоль/л	1,4±0,1	1,5±0,1	1,6±0,04	1,5±0,02
ХС ЛПНГ, ммоль/л	3,7±0,5	3,7±0,4	3,5±0,2	3,7±0,1
НОМА	3,5±1,1	2,3±0,5	2,1±0,3	2,6±0,4

Примітка: * - різниця вірогідна порівняно із показниками іншої підгрупи відповідної статі, $p < 0,05$.

Харчування чоловіків середнього віку характеризувалось високою часткою жирів від добової енергоємності, що значно перевищувала рекомендовані 30 %. При цьому у чоловіків, які працювали в нічні зміни, частка жирів в раціоні була ще вищою – 44 % проти 41 % у чоловіків із денним режимом роботи ($p < 0,05$). Частка вуглеводів складала 39% та 42%, відповідно, $p < 0,05$. Слід зазначити, що високий вміст жиру в харчуванні може бути додатковим десинхронізуючим чинником для метаболічних ритмів [5]. Відмінності у продуктовому складі раціону чоловіків, які

працювали в нічні зміни, полягали у виборі більш дієтичних джерел білку – більшому споживанні птиці та рибопродуктів, а також меншому – зернових ($p < 0,05$). Проте, як видно із показників метаболічного профілю, окремих позитивних змін у виборі харчових продуктів недостатньо, вони не мають системного впливу на структуру раціону та обмін речовин. У жінок з та без анамнезу нічних робіт відмінностей у нутрієнтному та продуктовому складі раціону не знайдено. Разом з тим у жінок, які працювали в нічні зміни, був в середньому меншим інтервал нічного голодування (11 год проти 12,5 год, $p = 0,009$), що є несприятливим чинником розвитку інсулінорезистентності [6].

Висновки. Виявлено системне погіршення показників метаболічного профілю у чоловіків середнього віку, які працюють в нічні зміни. Робота з нічними змінами у чоловіків супроводжується погіршенням структури раціону. У жінок середнього віку нічні роботи не супроводжувались змінами складу раціону та системним погіршенням метаболічного профілю. Потребують подальшого вивчення метаболічні наслідки нічних робіт під кутом характеру роботи та тривалості її впливу. Вплив такого чинника десинхронозу, як робота в нічну зміну, має враховуватись при корекції метаболічних розладів, в тому числі при наданні рекомендацій з харчування.

Список використаних джерел:

1. World Health Statistics 2022. WHO, 2022: 125 p: <https://www.who.int/publications/i/item/9789240051157>
2. Saeedi P, Petersohn I, Salpea P, Malanda B, Karuranga S, Unwin N, et al.; IDF Diabetes Atlas Committee. Global and regional diabetes prevalence estimates for 2019 and projections for 2030 and 2045: Results from the International Diabetes Federation Diabetes Atlas, 9th edition. *Diabetes Res Clin Pract.* 2019 Nov;157:107843. doi: 10.1016/j.diabres.2019.107843
3. WHO European Regional Obesity Report 2022. Copenhagen:WHO Regional Office for Europe;2022.205 p.
4. Zimmet P, Alberti KGMM, Stern N, Bilu C, El-Osta A, Einat H, et al. The Circadian Syndrome: is the Metabolic Syndrome and much more! *J Intern Med.* 2019 Aug;286(2):181-191. doi: 10.1111/joim.12924
5. Pickel L, Sung HK. Feeding Rhythms and the Circadian Regulation of Metabolism. *Front Nutr.* 2020 Apr 17;7:39. doi: 10.3389/fnut.2020.00039
6. Charlot A, Hutt F, Sabatier E, Zoll J. Beneficial Effects of Early Time-Restricted Feeding on Metabolic Diseases: Importance of Aligning Food Habits with the Circadian Clock. *Nutrients.* 2021 Apr 22;13(5):1405. doi: 10.3390/nu13051405

СИТУАЦІЯ ЩОДО ПОШИРЕННЯ ТУБЕРКУЛЬОЗУ У ВОЛИНСЬКІЙ ОБЛАСТІ СТАНОМ НА 1.09.2022 РОКУ

НАУКОВО-ДОСЛІДНА ГРУПА:

Валецький Юрій Миколайович
доктор медичних наук, професор,
завідувач кафедри медсестринства та екстреної медицини
Комунальний заклад вищої освіти «Волинський медичний інститут», Україна

професор кафедри сімейної медицини
(факультет післядипломної освіти, Волинська філія)
Львівський національний медичний університет ім. Д. Галицького, Україна

Новак-Мазепа Христина Олегівна
старший викладач кафедри медсестринства та екстреної медицини
Комунальний заклад вищої освіти «Волинський медичний інститут», Україна

Ничипорук Віталія Олександрівна
здобувач вищої освіти (магістратура)
Комунальний заклад вищої освіти «Волинський медичний інститут», Україна

Пашук Богдана Валеріївна
здобувач вищої освіти (студентка бакалаврату)
Комунальний заклад вищої освіти «Волинський медичний інститут», Україна

Актуальність. Ситуація з туберкульозу в світі та в Україні останні роки лишається складною. Адже, останні роки не синтезовано високоефективних протитуберкульозних препаратів та вакцини від туберкульозу. В Україні, через активні військові дії, погіршився рівень життя населення, збільшилися процеси міграції, що несприятливо впливає на імунітет та інші чинники розвитку туберкульозу [1 - 4].

Метою нашого дослідження було вивчити епідеміологічну ситуацію у Волинській області за 8 місяців 2022 року.

Матеріал та методи. Нами були проаналізовані статистичні дані, щодо туберкульозу у Волинській області за 8 місяців 2022 року.

Результати та обговорення. Протягом 8 місяців 2022 року на всі форми активного туберкульозу (нові випадки та рецидиви (повторні випадки захворювання)) у Волинській області захворіло 397 осіб, що становить 38,97 на 100 тисяч населення. За аналогічний період 2021 року захворіло 446 волинян або 43,53 на 100 тисяч населення. Отже, відмічається зниження захворюваності на 10,5%.

На нові випадки туберкульозу захворіло 315 пацієнтів, що склало 30,92 на 100 тисяч населення, а за 8 місяців 2021 року – 358 пацієнтів або 34,94 на 100 тисяч населення. Отже, відмічається зниження показника захворюваності - на 11,5%.

Показник рецидивів туберкульозу знизився порівняно із аналогічним періодом минулого року на 6,3% та складає 8,05 на 100 тисяч населення (2021 рік – 8,59 на 100 тисяч населення). В абсолютних числах - 82 пацієнта за 8 місяців 2022 року; 88 – за 8 місяців 2021 року.

За 8 місяців 2022 року захворіло 7 дітей віком до 14 років, що становить 3,56 на 100 тисяч населення (за 8 місяців 2021 року захворіло 20 дітей – 9,99 на 100 тисяч населення). Отже, відмічається зниження показника на 64,3%.

За 8 місяців 2022 року захворіло 2 дітей віком від 15 до 17 років, що становить 5,28 на 100 тисяч населення, (за 8 місяців 2021 року захворіло 7 дітей (19,37 на 100 тисяч населення)). Отже, зниження даного показника склало 72,8%.

На поєднану патологію туберкульоз/вірус імунодефіциту людини (ТУБ/ВІЛ) за 8 місяців 2022 захворіло 46 пацієнтів, що становить 4,52 на 100 тисяч населення (за 8 місяців 2021 року - 37 осіб (4,00 на 100 тисяч населення)). Отже, даний показник збільшився на 12,9%.

Смертність від туберкульозу за 8 місяців 2022 року склала 3,83 на 100 тисяч населення (померло 39 осіб), проти 6,05 на 100 тисяч населення (померло 62 особи) у 2021 році. Отже, зниження даного показника склало 36,7%.

Смертність від ТБ/ВІЛ за 8 міс. 2022 року склала 0,79 на 100 тисяч населення (померло 8 пацієнтів). За 8 місяців 2021р померло 2 пацієнта, що становить 0,19 на 100 тисяч населення. Збільшення даного показника відмічається у 4,2 рази.

Висновки:

1. Згідно даних статистики за 8 місяців 2022 року, у Волинській області відмічається: зменшення захворюваності на вперше діагностовані випадки туберкульозу та його рецидиви у дорослого та дитячого населення; збільшення захворюваності на туберкульоз серед ВІЛ-інфікованих осіб; зменшення смертності від туберкульозу у ВІЛ-не інфікованих осіб та збільшення – у ВІЛ-інфікованих пацієнтів.

2. Припускаємо, що мають місце хиби у статистиці через значну міграцію населення Волинської області у інші країни у 2022 році.

3. Слід інтенсифікувати виявлення випадків туберкульозу шляхом проведення профілактичних оглядів та при зверненні.

Список використаних джерел:

1. ВОЗ (2021). Информационная записка ВОЗ. COVID-19: соображения в отношении лечения туберкулеза (ТБ). – ВОЗ, 2021. – 17 с.
2. ВОЗ (2021). В результате пандемии COVID-19 впервые за более чем 10 лет выросла смертность от туберкулеза // <https://www.who.int/ru/news/item/14-10-2021-tuberculosis-deaths-rise-for-the-first-time-in-more-than-a-decade-due-to-the-covid-19-pandemic>
3. Туберкульоз в Україні (аналітично-статистичний довідник) / ДЗ «Центр медичної статистики Міністерства охорони здоров'я України». – К., 2019–2021 рр. (електронна версія).
4. Tadolini M., Jé-Mía G., Blanc F-X. e. a. On Tuberculosis and COVID-19 co-infection. Eur. Respir. J., 2020; in press (<https://doi.org/10.1183/13993003.02328-2020>).

СТРЕС ЯК ЧИННИК СЕРЦЕВО-СУДИННОЇ ПАТОЛОГІЇ

НАУКОВО-ДОСЛІДНА ГРУПА:

Бабійчук Людмила Вікторівна

канд. мед. наук, в/о ст. н. с.
інститут проблем кріобіології і кріомедицини
НАН України, м. Харків, Україна

Бабійчук Владислав Георгійович

д-р. мед. наук,
ст. н. с.,
зав. відділом кріофізіології
інституту проблем кріобіології і кріомедицини
НАН України, м. Харків, Україна

Коваль Сергій Миколайович

д-р. мед. наук, професор, зав. відділом
артеріальної гіпертензії та профілактики її ускладнень
Д.П. «Національний інститут терапії ім. Л.Т. Малої», м. Харків, Україна

Кандибко Ігор Валерійович

лікар кардіолог
КНП ХОР "Обласна клінічна лікарня" м. Харків, Україна

Серцево-судинна патологія займає провідне місце в структурі захворюваності населення планети. Вирішальна роль у виникненні цих захворювань, відводиться систематично повторюваним стрес-реакціям. Стрес та супутня ішемія клітин і тканин є головним фактором, що приводить до розвитку основних захворювань серця. У несприятливих умовах вони можуть посилювати тяжкість серцево-судинної патології, а при хронічному стресі викликати пошкодження не ішемізованих відділів міокарда [1, 2].

У 1936 р Г. Сельє вперше була описана стресорна реакція, як «синдром, викликаний різними шкідливими агентами» [3, 4].

Згідно з його теорією стрес викликає системну реакцію організму, яка супроводжується порушенням фізіологічних функцій серцево-судинної, ендокринної, статевої, психосоматичної та інших систем.

Міркування вчених про загальний адаптаційний синдром (ЗАС) має на увазі пристосувальний характер стресової реакції. Разом з тим, досягаючи певного порогу інтенсивності, стрес може надавати шкідливу дію і бути причиною розвитку будь-якого патологічного процесу [4, 5].

Через багато років Г. Сельє описав ЗАС як синдром біологічного стресу, що складається з трьох фаз: реакції тривоги, фази опору (резистентності), фази виснаження. Перші дві фази в певних умовах можуть бути оборотними, в той час як в фазі виснаження зміни в організмі мають незворотний характер, так як механізми адаптації не в змозі підтримувати гомеостаз [6, 7].

На думку авторів, є дві основні причини стійкого негативного емоційного збудження:

- екзогенний емоційний стрес, що виникає в умовах систематично повторюваних конфліктних ситуацій;

- ендогенний стрес, пов'язаний з постійною дратівливою дією на негативні емоційні центри внутрішніх, переважно гуморальних факторів (вазопресин, адренокортикотропний гормон (АКТГ), ангіотензин, альдостерон та ін.) [8].

Координовані фізіологічні процеси, які підтримують стійкий стан організму, американський фізіолог В.Б. Кеннон назвав гомеостазіс (від давньогрецького *homoios* - однаковий і *stasis* - стан), який залежить головним чином від правильної продукції організмом синтаксичних і кататоксичних реакцій, у відповідь на загрозу зміни сталості внутрішнього середовища [9].

Результатом тривалої дії стресу на організм є порушення гомеостазу, що супроводжується комплексом нейрогуморальних та метаболічних реакцій [10].

Численні дослідження дозволяють стверджувати, що стрес і стрес-індуковані стани є незалежними факторами ризику ССЗ. Вони значно підвищують ймовірність несприятливих серцево-судинних результатів: інфаркту міокарда, мозкового інсульту, загрозливих для життя аритмій, раптової кардіальної смерті [11]. Пошкоджуваним ефектом володіє не тільки виражений стрес, але і хронічне психоемоційне перенапруження, яке з одного боку, може провокувати психічні розлади, з іншого - сприяти розвитку та прогресуванню цілого ряду соматичних захворювань, в тому числі АГ та ішемічної хвороби серця.

Важлива роль у розвитку ССЗ належить периферичній нервовій системи (ПНС). ПНС можна розділити на соматичну і автономну. Соматична передає сенсорні і моторні сигнали до ЦНС і від неї, автономна - імпульси, які здійснюють регуляцію внутрішнього середовища організму і підтримання гомеостазу. Вона інервує серце, гладку мускулатуру і залози. Автономна нервова система ділиться на два відділи - симпатичний і парасимпатичний. Симпатичний відділ пов'язаний з підготовкою організму до стану загальної активації. Парасимпатичний відділ асоціюється з відновними функціями та розслабленням організму, активуючи механізми гальмування в підтримці гомеостазу [12].

Надмірна активація симпатичного відділу ВНС супроводжується порушеннями гемодинаміки, що лежить в основі підвищення артеріального тиску (АТ), яке призводить до змін в механізмах регуляції кровообігу. Все це підтверджує найважливішу роль нейрогенної регуляції кровообігу в патогенезі розвитку ССЗ. Дані перетворення особливо істотні на етапі становлення захворювань, коли мають місце клінічні (схильність до тахікардії, гіперкінетичний тип гемодинаміки) та лабораторні (підвищення в крові норадреналіну) ознаки, що свідчать про симпатикотонію.

Систематично діючі, соціально значущі стреси здатні ініціювати не тільки підвищення АТ, а й розвиток каскаду внутрішньоклітинних біохімічних порушень кардіоміоцитів, що призводять до морфофункціональних змін і далі до стійкої гіпертензії.

Фізіологічні та патофізіологічні зміни в системі кровообігу тісно пов'язані з порушенням нейрогуморальної регуляції, в результаті чого слабшає вплив нервової системи на серце і судини, підвищується їх чутливість до дії гуморальних чинників.

Серцево судинна система (ССС) найбільш схильна до вікових структурних та функціональних змін, які призводять до розвитку серцево судинних захворювань (ССЗ) [12].

З віком, в серці поряд з процесами регресивного характеру спостерігається підвищення активності механізмів адаптації, спрямованих на підтримку функції міокарда. Знижується споживання кисню тканинами, зменшується хвилинний обсяг. На тлі зниження хвилинного об'єму крові збільшується загальний периферичний і судинний опір.

Однією з основних причин порушення діяльності ССС у літніх людей є зменшення еластичності великих артеріальних судин зокрема, аорти, що істотно знижує адаптаційні можливості малого і великого кола кровообігу до різких і значних перевантажень, а робота серця стає менш економною. Надалі зменшується кількість функціонуючих капілярів, спостерігається облітерація їх просвіту, в результаті чого розвиваються гемодинамічні порушення [13].

Провідну роль у розвитку АГ згідно з нейрогенною гіпотезою Г.Ф. Ланга і О.Л. Мясникова відіграє психоемоційний стрес [14].

На даний момент, очевидний зв'язок між виникненням АГ і патологічним розвитком емоційних реакцій [15].

Під впливом тривалих емоційних перевантажень відбувається збудження кори головного мозку і гіпоталамічних центрів, що супроводжується активацією симпатичного відділу вегетативної нервової системи (ВНС) і викликає розлад центральних механізмів регуляції кровообігу.

Первинна активація симпато-адреналової системи (САС) при стресі достатньо швидко призводить до ряду нейрогуморальних, гемодинамічних, метаболічних і трофічних порушень. Збільшення тону симпатичної нервової системи веде до розвитку її автономного визбалансу зі зниженням парасимпатичного тону. Далі відбувається підвищення продукції інших вазоконстрикторних і натрійзатримуючих нейрогуморальних систем (РАС, альдостерон, ендотелін-1 та ін.), які викликають системну вазоконстрикцію і підвищення загального периферичного судинного опору (ЗПСО). Це призводить до утримання артеріального тиску (АТ) на підвищених рівнях, а також сприяє порушенню продукції потужних захисних вазодилатуючих факторів (оксид азоту, простагліцилін, брадикінін та ін.) і розвитку системної дисфункції ендотелію. Більше того, вказані вазоконстрикторні субстанції мають і серію проліферативних, прозапальних і профіброгенних ефектів, реалізація яких остаточно стабілізує сформовану артеріальну гіпертензію (АГ) шляхом не тільки функціональної вазоконстрикції, а й розвитком патологічної структурної перебудови судин у різних басейнах, а також серця і нирок. Слід також вказати, що внаслідок посткапілярної вазоконстрикції під впливом підвищення активності (САС) відбувається збільшення виходу плазми в інтерстиційний простір, зниження об'єму циркулюючої крові, підвищення гематокриту і в'язкості крові, а також активація агрегаційної здатності тромбоцитів, що стимулює коагуляцію і значно збільшує ризик тромбоутворення. Крім того, підвищення тону САС веде до розвитку інсулінорезистентності (ІР), яка є однією з найважливіших причин формування метаболічного синдрому (МС), цукрового діабету (ЦД) 2-го типу та атерогенних порушень ліпідного обміну і значно підвищує ризик серцево-судинних ускладнень [16].

В інституті «Проблем кріобіології і кріомедицини» м. Харків була модульована стрес-індукована артеріальна гіпертензія у щурів різних вікових груп [17]. Проведена оцінка (гістологічна, електронно-мікроскопічна, біохімічна, електрофізіологічна) на фоні патологічного стану. Та корекція стану гіпертензивних щурів на фоні впливу кріоконсервованої кордової крові [18].

Список використаних джерел:

1. Дроздова И.В. & Дроздов В.А. (2008) Психоэмоциональный стресс как фактор риска у больных с артериальной гипертензией *Международный медицинский журнал*, (4), 39–44.
2. Виноградов В.В. (2007) Стресс и патология *Издат.: РУП «Издательский дом»*, 352 с.
3. Selye H. A (1936) syndrome produced by diverse nocuous agents *H. – Nature*, Vol. (138), 32 p.
4. Селье Г. (1972) На уровне целого организма *Москва: Наука*, 123 с.
5. Weinmann M. (2001) Stress-induced hormonal alterations *Crit. Care Clin.* (1), 33–49.
6. Коваль С.Н., Божко В.В., Снегурская И.А. (2012) Современные представления о возможности прогнозирования течения артериальной гипертензии при метаболическом синдроме. *Артериальная гипертензия*, (6), 34–39.
7. Эверли Дж.С. (1985) Стресс: природа и лечение. *М.: Медицина*, 224 с.
8. Резников Г. (2007) Эндокринологические аспекты стресса. *Международный эндокринологический журнал*, (4), 103–111.
9. Кеннон В. (1927) Телесные изменение при боли, голоде, страхе и ярости. *Л.: Рабочее изд-во «Прибой»*, 175 с.
10. Пшенникова М. Г.(2000) Феномен стресса. Эмоциональный стресс и его роль в патологии. *Пат. физиол. и эксперим. терапия.* (3), 20–26.
11. Сидоров П.И., Соловьев А.Г., Новикова И.А. (2006) Психосоматическая медицина: Руководство для врачей *М.: МЕД пресс. – информ*, 568 с.
12. Физиология человека: учебник (2003) под ред. В.М. Покровского, Г.Ф. Коротько.– М.: Медицина, 656 с.
13. Фролькис В.В. (1981) Старение. Нейрогуморальные механизмы. *Издат: Киев: «Наукова думка»*, 320 с.
14. Ланг Г.Ф. (1950) Гипертоническая болезнь *Л.: Медгиз*, 496 с.
15. Дроздова И.В. & Дроздов В.А. (2008) Психоэмоциональный стресс как фактор риска у больных с артериальной гипертензией *Международный медицинский журнал*, (3), 39–44.
16. Коваль С.М. & Снігурська І.О. (2015) Стрес-індукована артеріальна гіпертензія та артеріальна гіпертензія військового часу – грізні виклики сучасній країні. *Артериальная гипертензия*, (5), 13-18.
17. Бабійчук Л.В., Бабійчук В.Г., Козлов О.В., Мамонтов В.В. Спосіб моделювання стрес-індукованої артеріальної гіпертензії . Патент на корисну модель № 67199, заяв 29.06.2011, опубл. 10.02.2012. МПК⁷ G09B 23/28 (2006.01) БИ № 3, 2012
18. Бабійчук Л.В., Бабійчук В.Г., Мамонтов В.В. Зубов П.М, Спосіб корекції артеріальних дисфункцій організму експериментальних тварин при стрес-індукованій артеріальній гіпертензії Патент України на корисну модель № 86886 МПК А61К 35/14 (2006.01), А61Р 9/12 (2006.01). № 201309719; заявл. 05.08.2013; опубл. 10.01.2014, Бюл. № 1.

СЕКЦІЯ XXIV. ФІЗИЧНА КУЛЬТУРА, СПОРТ ТА ФІЗИЧНА ТЕРАПІЯ

МЕТОДИКА КОЛОВОГО ТРЕНУВАННЯ НА ЗАНЯТТЯХ З ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ

Індиченко Лариса Сергіївна

ORCID ID: 0000-0003-4572-4961

старший викладач кафедри фізичного виховання та спорту
Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара, Україна

Бірюкова Поліна Василівна

здобувач вищої освіти

Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара, Україна

Колове тренування – це одна з різноманітних організаційно-методичних форм заняття вправами фізичного характеру, що спрямовані в загалом на комбінований розвиток рухових якостей людини. При проведенні даної форми занять, студенти переміщуються з однієї станції на іншу та виконують на кожній з них вправи де враховується кількість повторів або засікається час, з якомога меншими проміжками часу для відпочинку до самого завершення кола [4].

Використання методу колового тренування на заняттях з фізичної культури покращує результативність, як окремого заняття, так і всього учбово-тренувального процесу.

Головною метою застосування на заняттях з фізичної культури методу колового тренування – це не лише синхронний розвиток усіх фізичних якостей, таких як сила, спритність, гнучкість, швидкість та витривалість, а й покращення їх комплексних виразів – силової витривалості та швидкісної сили. Також вплив тренувань може бути спрямований й на розвиток функціональних систем організму студента. Під час таких тренувань першочерговою задачею стає прищеплювання комбінованих фізичних звичок студентів.

В даний час тема використання методу колового тренування на заняттях з фізичної культури стає все більш актуальною, так як цей метод найбільш ефективний для вирішення мети всебічного розвитку основних рухових якостей студентів.

Однією з головних переваг даного методу є те, що для проведення такого тренування не потрібно витрачати багато часу та місця для занять, а також вправи не повинні бути дуже складними.

До переваг використання методу колового тренування також відносять:

- здатність одночасно і рівномірно розвивати всі фізичні якості;
- покращення витривалості усіх м'язів тіла;
- оздоровлення серцево-судинної системи організму;
- покращення м'язової сили;
- розвиток соціальних навичок під час занять [3].

Коловий метод проведення занять заснований на методах суворо регламентованих вправ. Заняття йде по умовному колу: встановлюється певна кількість вправ (станцій), які студенти повинні виконувати в конкретній послідовності, строго дотримуючись величини навантаження і інтервалів відпочинку. Після короткочасного активного відпочинку знову повторюється все «коло» вправ. Вправи розташовуються в певній анатомічній послідовності: вправи для рук і плечового поясу, вправи для нижніх кінцівок, вправи для тулуба і шиї [7, с. 189; 6, с. 120].

Найчастіше колове тренування складається із комплексу з 6-10 вправ, де кардіо вправи чергуються з силовими, які спрямовані на всі м'язові групи нашого тіла та здійснюються в декілька повторень. Завдання для колового тренування в основному базуються на тому, що за обмежений час студент повторює певну кількість вправ 2-4 рази. Слід зазначити, що на кожній станції студент виконує якусь вправу 2-4 підходи, а потім переходить до іншої, або ж на кожній станції він робить вправи лише один раз, але при цьому всі станції студент проходить у декілька підходів.

Основними засобами при використанні на заняттях з фізичної культури методу колового тренування є застосування нескладних за самою технікою виконання та взагалі – гарно опанованих вправ. Щодо змісту завдання для тренування, то воно може мати вигляд схеми, шляхом зображення на ній спеціальних символів [7].

Хочемо звернути увагу на три варіації колового тренування, а саме:

- Екстенсивний – при застосуванні даного варіанта, студент на кожній станції виконує вправу у тому темпі, який для нього є найбільш оптимальним та зручним, при чому не виконуючи граничну кількість повторень.

- Інтенсивний темповий – застосовується таким чином, що студент за чітко визначений час на кожній станції намагається зробити свою найбільшу кількість повторень даної вправи.

- Інтенсивний інтервальний – полягає у тому, що студент повинен пройти коло так швидко, як тільки зможе, при чому виконуючи на кожній станції певну кількість повторень, яка є чітко визначеною викладачем [1; 2, с. 315].

Ми дослідили велику кількість різних способів для складання схеми вправ з колового тренування, але все ж таки, переважно вони включають: розминку, силове тренування, кардіотренування, заминку, стрейчинг.

Нами був розроблений план колового тренування для початківців.

1. Кожна вправа виконується 30 секунд або 15-20 повторень.
2. Відпочинок між вправами 1 хвилина.
3. Відпочинок між колами 3-5 хвилин.
4. Загальний час тренування 30-40 хвилин.

На базі Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара, нами були проведені дослідження серед студентів основної медичної групи.

Для проведення дослідження, було підготовлено комплекс завдань та складено схему з 7 вправ з колового тренування, яка використовувалася протягом 6-х тижнів. Перед початком виконання комплексу вправ, обов'язковою умовою є виконання розминки.

Максимальний тест визначається на перших двох заняттях. Ознайомившись з вправами після їх показу і пояснення, спортсмени по команді викладача починають виконувати на своїх станціях намічену вправу 30 секунд, намагаючись виконати її максимальне (для себе) число раз. Визначаючи максимальний тест на кожній станції, робилася паузи в межах 1 хвилина для відпочинку. В цей час записувалось число повторень до особової картки обліку результатів і потім був перехід на наступну станцію, де приймалося вихідне положення для виконання чергової вправи.

Нами розроблений приклад комплексу колового тренування, який ми використовували на заняттях зі студентами (рис. 1.).

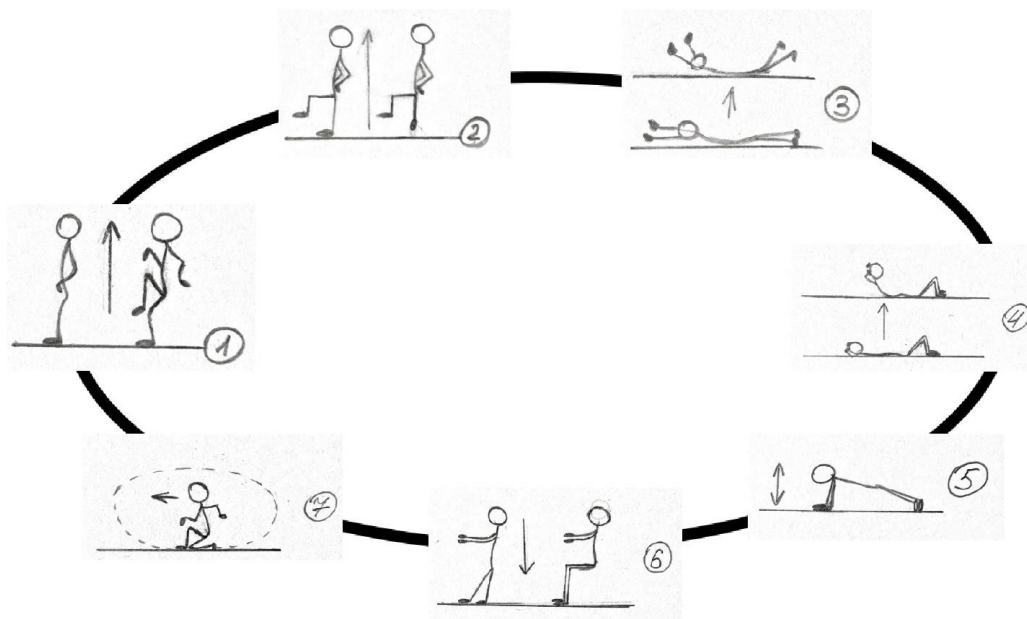

Рис. 1. Схема вправ з колового тренування

Джерело: складено авторами на основі власних досліджень та [5]

1-а «станція» – біг в упорі з високим підніманням стегна (30 сек.).

2-а «станція» – стрибки на одній нозі на місці, коліно однієї ноги зігнуто під кутом 90 градусів (25-30 стрибків на кожну ногу).

3-я «станція» – лежачи на животі, руки підняті вгору, одночасно піднімаємо тулуб та ноги до гори (30 сек.).

4-а «станція» – згинання-розгинання тулуба лежачи на спині (30 сек.).

5-а «станція» – віджимання в упорі лежачи від підлоги (15-20 раз).

6-а «станція» – присідання, руки перед собою (30 сек.).

7-а «станція» – «гусячий крок», з низького присяду пересуваємося по колу (30 сек.).

Перерва між станціями – 1 хвилина. При використанні колового тренування викладач обов'язково слідкував за відпочинком між підходами виконання вправи.

Для узагальнення результатів, нами було складено порівняльну таблицю змін у фізичній підготовці студентів «до» та «після» застосування методики колового тренування на заняттях з фізичної культури на основі середніх результатів по задачі трьох нормативів, а саме: стрибки у довжину; присідання; віджимання.

Результати даних нормативів наведено нижче у табл. 1.

Таблиця 1

Середні результати задачі нормативів «до» та «після» застосування методики колового тренування

Назва нормативу	результат «до»	результат «після»
Стрибки у довжину	145-150 см.	150-168 см.
Присідання	25 разів/1 хвилину	50 разів/1 хвилину
Віджимання	15-20 разів	28-36 разів

Джерело: складено авторами на основі власних досліджень

Розглядаючи середні результати по трьом нормативам «до» застосування даного методу та «після», можна побачити вагомий прогрес у фізичних можливостях студента. Наприклад, беручи до уваги норматив «стрибки у довжину», то середня довжина стрибку збільшилася приблизно на 5-18 см. Щодо присідань, то їх кількість за 1 хвилину зростає у половину, тобто на 25 разів, а середня кількість віджимань збільшилася на 10-16 разів.

Результати спостережень показали, що у студентів, які протягом 6-ти тижнів займалися за методикою колового тренування підвищилась витривалість, спритність, швидкість та точність рухів, а також покращилась гнучкість тіла. Головну увагу слід приділити підвищенню силової підготовки кожного студента, адже вона збільшилася у декілька разів, що надає їм можливість виконувати більшу кількість вправ. Ще одним позитивним наслідком стало підвищення рівня здоров'я молоді через рухову активність на заняттях з фізичної культури. Спостерігалось підвищення зацікавленості до спорту та фізичної культури. Суттєві зміни також можна побачити дивлячись на ступінь теоретико-методологічних знань студентів.

Щоб побачити якісь результати від застосування даного методу тренування, потрібно протягом 4-6 тижнів повторювати один і той же комплекс вправ, але упродовж цього періоду часу обов'язковою умовою є додержання єдиного принципу – принципу прогресуючого навантаження.

Але є і протипоказання для таких занять:

- слабка фізична підготовки;
- серцево-судинні захворювання;
- нещодавно перенесені операції або травми;
- проблеми з опорно-руховим апаратом або суглобами.

Висновки. Підсумовуючи вище сказане, застосування методу колового тренування у поєднанні з усіма іншими формами проведення занять з фізичної культури, підвищує зацікавленість студентів до занять, їх активність, а також робить заняття з даної дисципліни більш різноманітнішими та допомагають одразу виконати фізичне навантаження на різні групи м'яз.

Провівши дослідження, ми хочемо відзначити, що методика колового тренування на заняттях з фізичної культури відіграє важливу роль і повинна застосовуватися в усіх навчальних закладах. Вона є достатньо ефективним засобом впливу на оптимізацію і удосконалення навчально-виховного процесу, розвитку у тих хто займається більш високих показників в фізичному розвитку і фізичній підготовленості в порівнянні з загальноприйнятими методами з однаковими затратами часу.

Список використаних джерел:

1. Борисенко Н. В. Методичні рекомендації до організації самостійної роботи та проведення практичних занять із навчальної дисципліни «Фізичне виховання» (Методика проведення колового тренування) (для всіх освітніх програм Університету): метод. рекоменд. Харків: ХНУМГ ім. О. М. Бекетова, 2019. 46 с.
2. Індиченко Л. С., Філоненко Є. Є. Кругове тренування з елементами традиційних та не традиційних видів спорту як ефективна форма занять з фізичної культури в ЗВО. Матеріали Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції «Тенденції та перспективи розвитку науки і освіти в умовах глобалізації»: Зб. наук. праць. Переяслав, 2021. Вип. 69. С. 314-318.
3. Колове тренування: названі переваги для здоров'я : веб-сайт. URL: <https://glavred.net/health/kolove-trenuvannya-nazvani-perevagi-dlya-zdorov-ya-10183955.html> (дата звернення: 16.10.2022).

4. Колове тренування на уроках фізичного виховання учнів 10-11 класів: веб-сайт. URL: <https://www.schoollife.org.ua/323-2016/> (дата звернення: 16.10.2022).
5. Методичні рекомендації щодо проведення колового тренування на уроках фізичної культури у старших класах: веб-сайт. URL: <https://naurok.com.ua/metodika-kolovogo-trenuvannya-203137.html>(дата звернення: 16.10.2022).
6. Ребріна Д. Застосування кругового тренування на заняттях з фізичної культури для студентів. Актуальні проблеми психолого-педагогічного супроводу та розвитку суб'єктів спортивної діяльності: Матеріали III Всеукраїнської наукової електронної конференції (м. Київ, 23 жовтня 2020 р.) Відповід. ред. Т.М. Булгакова. Київ, 2020. С. 120-122.
7. Суть колового методу тренування та доцільність його використання на уроках фізичної культури : веб-сайт. URL: <http://www.educationua.net/silovs-804-1.html> (дата звернення: 16.10.2022).

ФІЗИЧНА ПІДГОТОВКА ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВИХ МИРОТВОРЧИХ СИЛ У СУЧАСНИХ УМОВАХ

Немеш Аліна Василівна

курсант 4-го курсу ННІП ПФПНП

Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ, Україна

Науковий керівник: Вознюк Костянтин Геннадійович

викладач кафедри спеціальної фізичної підготовки

Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ, Україна

Важливим чинником щодо бойової готовності виступає рівень фізичної підготовленості особового складу, що входить у миротворчий контингент. Проте досвід участі миротворчих сил в операціях ООН, збройних конфліктів останніх років свідчить про те, що у підготовці військовослужбовців миротворчих сил, військових частин, підрозділів та органів управління до виконання бойових завдань є низка серйозних недоліків.

Особовий склад має слабкі навички в ефективному застосуванні індивідуальної та колективної зброї, виборі вогневих позицій, їхньому інженерному обладнанні, охорони та маскуванні, ведення вогню вночі та в умовах обмеженої видимості, ведення протиснайперської та протимінної боротьби. Військовослужбовці слабо підготовлені фізично до дій в умовах різної місцевості, вчинення тривалих маршів пішим порядком у горах, подолання природних та штучних перешкод, не вміють орієнтуватися та пересуватися на полі бою, особливо у темний час доби [1, с.82]. Так, у ряді документів зазначається, що у ряді випадків військовослужбовці недостатньо кваліфіковано використовують прийоми рукопашного бою, застосовують зброю при виконанні бойових завдань, що нерідко призводить до невиконання поставленої завдання та, найчастіше, до реальної загрози їх життю.

Виходячи з того, що підготовка особового складу має два аспекти – теоретичний і практичний, можна сформулювати основні вимоги до підготовки підрозділів та частин миротворчих сил, умовно розділивши їх на те, що миротворці повинні знати, і те, що вони повинні вміти в обсязі посади відповідно до призначення. Йдеться про військовослужбовців зі складу спеціального контингенту, які проходять службу за контрактом, що успішно пройшли навчання за програмою бойової підготовки мотострілецьких підрозділів, які прослужили у бойових частинах не менше одного року, тих, хто пройшов спеціальний відбір на предмет придатності для служби у миротворчих силах і добровільно виявили бажання брати участь в операціях з підтримки або відновлення міжнародного миру та безпеки [2, с. 37].

До підготовки всіх військовослужбовців миротворчих сил можна пред'явити вимоги загального характеру, основними з яких є: обов'язкове здобуття теоретичних знань з міжнародного гуманітарного права; практична підготовка для дій у районах майбутніх операцій з складними фізико-географічними умовами (гірська, пустельна, болотиста місцевість, складні кліматичні умови); високий рівень фізичної підготовленості, зокрема розвитку витривалості, військово-ужиткових навичок у прискореному пересуванні, подоланні перешкод та веденні рукопашного бою; спеціальна морально-психологічна підготовка у процесі підготовки до виконання завдань у зоні конфліктів з метою вироблення у військовослужбовців спеціальних вольових якостей миротворця, таких як цілеспрямованість, самовладання, рішучість,

самостійність, ініціативність, спеціальний ретельний відбір на основі поглибленого обстеження психічного стану фахівцями з використанням сучасні методики.

Збільшені вимоги до рівня військово-професійної підготовки підрозділів та частин миротворчих сил, існуючі недоліки в її організації та процесі викликають необхідність удосконалення її структури та змісту, підвищення якості вишколу всього особового складу [3, с. 112].

Існуючі в даний час програми бойової підготовки частин та підрозділів миротворчих сил не забезпечують якісного виконання завдань бойової підготовки та досягнення її кінцевої мети. Водночас завдання на участь в операціях з підтримки миру часто надходять раптово, і підготовку підрозділів миротворчих сил доводиться проводити у стислі терміни (екстренно).

Характер дій військовослужбовців миротворчих сил висуває підвищені специфічні вимоги до рівня сформованості військово-ужиткових навичок. На основі аналізу сучасного стану бойової підготовки миротворчих сил вивчення досвіду підготовки підрозділів та частин миротворчих сил зарубіжних країн, уточнено зміст бойової підготовки частин та підрозділів, вироблено основні вимоги до їх фізичної підготовки.

Зазначається, що у структурі бойової підготовки миротворців важливе місце мають зайняти питання їхньої фізичної та морально-психологічної підготовки. Це обумовлюється підвищеними навантаженнями, які зазнають миротворці, діючи в екстремальній обстановці, для якої характерна наявність інформаційного вакууму, напруженість, постійне почуття небезпеки за своє життя та здоров'я, фізична втома, негативний вплив тяжких кліматичних умов тощо.

Виявлено основні недоліки, що знижують якість бойової підготовки особистого складу з'єднань, частин та підрозділів миротворчих сил. До основних із них слід віднести: невідповідність змісту існуючої Програми бойової підготовки та структури навчання її завданням.

Отже, методика спеціально спрямованого фізичного тренування військовослужбовців миротворчих сил у стислі терміни дозволила забезпечити значне перевага у виконанні навчально-бойових та бойових завдань особовим складом експериментальної групи за всіма досліджуваними параметрами. У показниках, що характеризують рівень розвитку фізичних якостей та військово-прикладних навичок у контрольній групі достовірних змін немає. У військовослужбовців експериментальної групи відбулися достовірні зміни у вправах, що характеризують розвиток швидкості та витривалості, а також сформованості військово-прикладних навичок у подоланні перешкод та прискореному пересуванні.

Список використаних джерел:

1. Батурін, А.Є. Експериментальна перевірка моделі фізичного тренування військовослужбовців миротворчих сил: Вчені записки університету ім. П.Ф. Лісафт. 2017. - № 9 (151). С. 32–37.
2. Єндальцев, Б.В. Сучасна фізична підготовка людини до роботи в екстремальних умовах: Актуальні проблеми фізичної та спеціальної підготовки силових структур. - 2014. - № 3. - С. 72-78.
3. Миронов, В.В. Адаптація до фізичних навантажень та перенесення підготовленості військовослужбовців – об'єктивна основа впливу фізичної підготовки на боєздатність військ: Актуальні проблеми фізичної та спеціальної підготовки силових структур. - 2013. - № 1. - С. 18-23.

СЕКЦІЯ XXV. ФАРМАЦІЯ ТА ФАРМАКОТЕРАПІЯ

ОСНОВНІ НАПРЯМКИ ОПТИМІЗАЦІЇ ФУНКЦІОНУВАННЯ АПТЕЧНИХ СКЛАДІВ (БАЗ) В УМОВАХ НАДЗВИЧАЙНИХ СИТУАЦІЙ

Олійник Сергій Петрович

кандидат фармацевтичних наук

Фармацевтична компанія «Нобель-Україна», Київ, Україна

Рибачук Анна Петрівна

кандидат медичних наук

Львівська міська дитяча клінічна лікарня, Львів, Україна

Своєчасне забезпечення населення та лікувальних закладів лікарськими засобами (ЛЗ) є необхідною умовою успішності надання медичної допомоги і лікування постраждалого населення в умовах воєнного стану і ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій (НС) природного і техногенного походження. Ця функція покладена на систему фармацевтичного забезпечення населення (СФЗ), основними елементами якої є аптечні склади (бази). Від стійкості їх функціонування в умовах воєнного стану і ліквідації наслідків НС буде залежати ефективність надання медичної допомоги і лікування постраждалого населення.

Аптечні склади (бази) є найбільш важливими елементами системи СФЗ в умовах воєнного стану. Їх основне завдання полягає у забезпеченні ЛЗ інших суб'єктів оптової або роздрібною реалізації і закладів охорони здоров'я шляхом здійснення ними оптової реалізації. Проте, основним напрямом їх діяльності є економічна доцільність, а не соціальна складова.

Асортимент і кількість ЛЗ кожного аптечного складу залежать від можливості їх реалізації за найбільш короткий термін. Вони не зацікавлені у тривалому зберіганні значних кількостей ЛЗ. Належне зберігання ЛЗ потребує значних витрат (заробітна плата, опалення, освітлення, водопостачання, каналізація та ін.). Основним нормативним актом, яким встановлюються кваліфікаційні, організаційні, технологічні та інші вимоги для провадження господарської діяльності аптечними закладами є Ліцензійні умови провадження господарської діяльності з виробництва лікарських засобів, оптової та роздрібною торгівлі лікарськими засобами, імпорту лікарських засобів (крім активних фармацевтичних інгредієнтів), затверджені Постановою КМ України від 30 листопада 2016 р. № 929. Необхідність проведення аналізу вимог Ліцензійних умов викликана тим, що вони визначають відповідність матеріально-технічної, нормативно-правової бази та кваліфікації персоналу аптечних складів вимогам до провадження фармацевтичної діяльності, яка буде здійснюватись як у стаціонарних умовах, так і в умовах воєнного стану і НС.

Проведений нами аналіз дозволив визначити основні чинники, які впливають на стійкість функціонування аптечних складів в умовах воєнного стану. До них належать: кількість постраждалого населення; хімічна, радіаційна та епідеміологічна

обстановка; функціонування мереж електропостачання, водопостачання, опалення, каналізації; стійкість будівель аптечних складів до впливу чинників воєнного стану і НС; місце розміщення аптечних складів на території регіону, забезпеченість аптечних складів засобами зв'язку і транспортування ЛЗ.

Кількість постраждалого населення. У результаті агресії РФ може виникнути значна кількість постраждалого населення географічної зони, в якій розміщений склад, для надання медичної допомоги і лікування якого виникне гостра потреба у значній кількості ЛЗ достатньо широкої номенклатури. Ліцензійні умови передбачають, що залишок ЛЗ на аптечних складах (базах) повинен складати не менше десятиденного середньомісячного обсягу реалізації ЛЗ у грошовому виразі. Згідно з положеннями директиви ЄС 92/25, аптечні склади (бази) зобов'язані гарантувати наявність необхідного асортименту ЛЗ для задоволення потреб населення певної географічної зони, в якій розміщений склад, і вживати необхідних заходів для забезпечення гарантії, що на їх території будуть реалізовуватись ЛЗ, на які видана ліцензія.

Зважаючи на те, що аптечні склади є закладами охорони здоров'я, ця вимога повинна бути конкретизована для кожного складу, який отримує ліцензію, і містити дані про чітко фіксовані номенклатуру і кількість незнижуваного залишку ЛЗ у натуральних одиницях виміру. Це дасть змогу місцевим і регіональним органам управління оперативно задовольнити потребу в ЛЗ медичних формувань і лікувальних закладів для надання медичної допомоги і лікування постраждалого населення в умовах воєнного стану.

Хімічна, радіаційна та епідеміологічна обстановка у зоні, в якій розміщений склад також може виявляти вплив на якісний стан ЛЗ. Забруднення ЛЗ радіоактивними та хімічними речовинами унеможлиблює їх застосування в умовах НС. Ліцензійні умови передбачають, що складські приміщення повинні бути обладнані механічною системою припливно-витяжної вентиляції повітря або іншими інженерно-технічними засобами для забезпечення необхідних умов зберігання, у зонах приймання та відвантаження повинен бути забезпечений захист ЛЗ від впливу лише погодних умов. Проте, захист ЛЗ від їх забруднення радіоактивними та хімічними речовинами може бути ефективним тільки у випадку облаштування у складських приміщеннях ізоляційних шлюзів і тамбурів та фільтровентиляційних пристроїв.

Функціонування мереж електропостачання, опалення, каналізації і водопостачання має вирішальне значення для проведення аптечними складами технологічного процесу. Ліцензійні умови передбачають, що електрозабезпечення, опалення, освітлення у виробничих приміщеннях цілодобово повинні відповідати будівельним, санітарним нормам і правилам та не впливати негативно на ЛЗ. Процес відновлення зруйнованих у результаті бойових дій мереж опалення, електропостачання, водопостачання і каналізації може бути достатньо тривалим, що унеможлиблює виконання ліцензійних умов без облаштування автономних джерел електропостачання, опалення і водопостачання. Проте, вимога ліцензійних умов щодо обладнання аптечних складів лише автономними системами опалення, не є обов'язковою і носить рекомендаційний характер.

Стійкість будівель аптечних складів до впливу чинників воєнного стану і НС буде виявляти безпосередній вплив на їх функціонування в умовах воєнного стану і НС природного походження (землетрусу). Згідно вимог ліцензійних умов аптечні склади розміщуються в окремо розташованих капітальних будівлях, а також у допоміжних будівлях промислових підприємств. Проте, ліцензійні умови не містять вимог щодо сейсмостійкості будівель для розміщення аптечних складів у сейсмонебезпечних

регіонах, кількості поверхів у будівлі і матеріалів, з яких вона побудована. Ліцензійні умови не враховують вимог державних будівельних норм ДБН В.1.1 – 12:2006 «Будівництво в сейсмічних районах України», у яких сформульовані вимоги і пропонуються заходи щодо забезпечення сейсмостійкості будівель і споруд у конкретних сейсмічних умовах.

Місце розміщення аптечних складів на території регіону буде виявляти вплив на стійкість їх функціонування і своєчасність забезпечення ЛЗ постраждалого населення, лікувальних закладів і медичних формувань в умовах воєнного стану і ліквідації наслідків НС. Аптечні склади, розміщені на території житлових масивів, навіть у сейсмостійких будівлях, можуть бути завалені уламками зруйнованих багатоповерхових будівель. Під'їзні шляхи до них достатньо тривалий час будуть непрохідними, що не дозволить негайно використати незнижуваний запас ЛЗ. У сейсмонебезпечних регіонах аптечні склади (бази) повинні бути розміщені у сейсмостійких будівлях на околицях населених пунктів, на достатній відстані від багатоповерхових будівель з під'їзними шляхами, які будуть прохідними в умовах воєнного стану і НС природного походження. Ліцензійні умови не містять вимог щодо місця розміщення аптечних складів у населених пунктах і сейсмонебезпечних регіонах.

Забезпеченість аптечних складів (баз) засобами транспортування ЛЗ. Згідно вимог ліцензійних умов, аптечні склади під час транспортування ЛЗ повинні забезпечити умови їх зберігання відповідно до вимог, встановлених виробником. Вони повинні бути оснащені спеціальними транспортними засобами для перевезення ЛЗ, які забезпечують дотримання умов зберігання ЛЗ. Проте, в умовах воєнного стану може виникнути необхідність негайної доставки ЛЗ до лікувальних закладів та медичних формувань у пристосованих транспортних засобах: автобусах, автофургонах та ін. У ліцензійних умовах повинна бути зафіксована вимога, що у випадку застосування пристосованих транспортних засобів для перевезення ЛЗ в умовах воєнного стану і НС, вони повинні забезпечувати належний температурний режим, збереження їх належної якості, схоронності та цілісності, не допускати попадання на них пилу, атмосферних опадів і впливу сторонніх запахів. Стійке функціонування аптечних складів в умовах мирного і воєнного часу неможливе без оснащення сучасними засобами зв'язку: телефонного, стільникового, телефаксного, електронної пошти та ін. Проте, внаслідок руйнування або пошкодження провідних ліній і ретрансляційних вузлів, зв'язок аптечних складів з постачальниками та споживачами ЛЗ може бути перерваний на достатньо тривалий час, що унеможливить їх функціонування в умовах ліквідації наслідків НС. У ліцензійних умовах повинна бути зафіксована вимога щодо оснащення аптечних складів резервними засобами зв'язку (радіозв'язок, супутниковий зв'язок та ін.).

Таким чином, проведені нами дослідження свідчать, що Ліцензійні умови провадження господарської діяльності з виробництва лікарських засобів, оптової та роздрібною торгівлі лікарськими засобами, імпорту лікарських засобів (крім активних фармацевтичних інгредієнтів), затверджені Постановою КМ України від 30 листопада 2016 р. № 929 потребують внесення відповідних змін та доповнень.

Список використаних джерел:

1. Постанова КМ України від 30 листопада 2016 р. № 929 «Ліцензійні умови провадження господарської діяльності з виробництва лікарських засобів, оптової та роздрібною торгівлі лікарськими засобами, імпорту лікарських засобів (крім активних фармацевтичних інгредієнтів)». — [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/929-2016-%D0%BF#Text>. Дата доступу: 29.10.2022 р.

СЕКЦІЯ XXVI. ІСТОРІЯ, АРХЕОЛОГІЯ ТА КУЛЬТУРОЛОГІЯ

ПОТЕНЦІАЛ УКРАЇНСЬКОЇ МІФОЛОГІЇ У ТВОРЧОСТІ ЛЕСІ УКРАЇНКИ

Чолак Вероніка Михайлівна

студентка 1 курсу сп-і «Правознавство»

Міжнародний гуманітарний університет, м. Одеса, Україна

Науковий керівник: Уварова Тетяна Іванівна

професор кафедри мистецтвознавства та загальногуманітарних дисциплін

Міжнародний гуманітарний університет, м. Одеса, Україна

Сучасна епоха є новим етапом переосмислення й переоцінки культурної спадщини. Творча спадщина знаної та вшанованої Лесі Українки випереджає сучасне їй суспільство на віки. Високомистецькі твори геніальної української мисткині – нетлінні й прочитуються кожного разу по-новому. Її творчість тісно пов'язана з українською міфологією. Письменниця свідомо трансформувала елементи народнопоетичної та міфологічної образності у нових художніх формах.

Специфікою української міфології також є зв'язок людини і природи. Так, форми українських міфів дуже близькі до природних форм. І. Нечуй-Левицький підкреслює, що в українських міфах ми не бачимо схильності до негарних, неестетичних велетенських міфічних образів (головатих, рогатих, з антинатуральними інстинктами), які характерні для німецької і великоруської міфології. Український народ в міфах «держиться міри». Відчувається тяжіння до правди і естетичності, про що свідчать яскраві колядки і щедрівки.

Уся міфологічна космологія стародавніх українців пов'язана з перенесенням із землі на небо форм землеробського сімейного побуту. Навіть окремі сузір'я українці називали за аналогією з предметами землеробства. Так, Велику Ведмедицю називали Возом, Малу Ведмедицю – Пасікою. А «земля» взагалі обожнювалась, її називали «святою», «матір'ю».

На шлях використання величезного потенціалу міфології стала і славетна українська поетеса Леся Українка. В ряді своїх творів, таких як «Одержима», «Вавилонський полон», «На руїнах», «Дочка Іефая», «Касандра», «Орфееве чудо», «Оргія» тощо, вона звертається до класичної спадщини різних народів.

Леся Українка була глибоким і тонким знавцем української міфології. Найбільший розвиток українська міфологічна традиція отримала у драмі-феєрії «Лісова пісня», яка стала унікальним явищем у творчому доробку авторки. Навіть, означений письменницею жанр твору – «драма-феєрія», має певний смисл в контексті п'єси. Феєрія як фантастичне, казкове, видовищне двох світів – світу людей і світу природи. Тут діють фантастичні постаті та реальні люди, яких споріднює чарівний дар спілкування. Жанр феєрії дав можливість використати міфологічні образи і фольклорні символи, через які відбулась передача автором світовідчуття та світорозуміння.

Побудована на ґрунті української міфології «Лісова пісня» нараховує десятки міфологічних образів (русалки, потерчата, Лісовик, Водяник, Перелесник тощо), вони створюють цілісний універсум, який існує за власними законами. Суто міфопоетичною рисою постає єдність героїв з природою, яка є активною дійовою особою. У «Лісовій пісні» антропоморфні міфологічні істоти (Мавка, Лісовик, Водяник, Перелесник) поєднуються з персонажами-людьми (Лукаш, Лукашева мати, Дядько Лев, Килина). Тонке переплетіння цих двох світів з одного боку надає людським почуттям і поведінці природного характеру. З іншого відбувається олюднення природи.

У «Лісовій пісні» діють міфологічні образи, що покликані втілити людські почуття та соціальні характеристики. У тексті присутні всі основні стихії: земля, повітря, вода, вогонь. Представлений і потойбічний світ (Той, що в скалі сидить), що втілює забуття, смерть.

Події драми відбуваються на перетині двох світів, так само як у фольклорному жанрі бувальщини. Однак, якщо бувальщина розповідає про зустріч людини (нормальної) з надприродним (аномальним), то у «Лісовій Пісні» ситуація зворотна. Тут не-людина Мавка (нормальна) зустрічається з людським (аномальним, бо зіпсованим цивілізацією). «Так могла написати лише людина, що вже скуштувала плоди прогресу та відчула гостру ностальгію по природному, первинному, сакральному» [2, с.92]. У образі Мавки наче сама природа зіткається зі світом людей.

Міфологізація в «Лісовій пісні» простежувана на різних рівнях, зокрема на рівні відтворення топографіки природнього світу. Лексико-семантичне поле «місце дії» у драмі досить обмежене, однак за своїм смисловим навантаженням становить мікросвіт, що є частиною Всесвіту. Текст ремарки до прологу має знакову природу: задається константа космогонічного ладу (провесна-передвибуховий творчий стан природи). «Предковічний ліс на Волині», вкритий містичною пеленою туману, який прориває вируюча сила життя (природи), втілена в образі «Того, що греблі рве». Зовнішній вигляд і поведінка цього персонажа передають ідею чоловічого начала, суперечливого за своєю природою: буяння життя, активність волевиявлення співіснують в цьому образі з силою руйнування. Образ «Того, що греблі рве», як і всі інші макро- та мікрообрази прологу, пов'язаний із символікою водної стихії, що створює міфопоетичну ситуацію, яка передуює акту творіння, – народження кохання» [1]

На зміну могутньому потокові фізичної енергії «Того, що греблі рве» приходять «ніжний, кучерявий» голос Лукашевої сопілки, результат впливу на природне довкілля якого – органічне продовження після зимового оживання: *«Спочатку на вербі та вільхах замайоріли сережки, потім береза листом залепетала. На озері розкрились лілеї білі і зазолотіли квітки на лататті. Дика роза появляє ніжні пуп'янки».*

Остаточно церемонія воскресіння завершується пробудженням Мавки та етноестетичною часоозначальною реплікою Лісовика: «Вже з вирію попрілітали гості», яка своїм значенням конденсує глибинний пласт вірувань у культ предків. Проте сама ідея розвитку не щезає, а трансформується з об'єктивної сфери природи в суб'єктивну площину внутрішніх почуттів, психологізується – оновлення зовнішнього світу переростає у зародження справжнього щирого почуття між Мавкою та Лукашем.

Демонічна темінь образу Мавки поступово освітлюється художніми засобами «релігії предків» Лесі. Добре усвідомлюючи, що найавторитетнішими носіями світла в українському фольклорі виступають представники астрального світу, Леся

Українка в момент апогею любовного блаженства Мавки гаптує її образ зоряними самоцвітами. Своєю пишною красою і піднесеним станом душі у цей момент Мавка дорівнюється до «богині-царівни, яка має на чолі зорю, а під косою місяць», і навіть перевершує її, адже, крім зоряного вінку, що світить у неї в косах, закоханий лісовий дівчині ще й «зірка в серце впала».

Про первинну матеріальність та бездуховність образу Мавки дізнаємося зі слів дядька Лева: *«Ну, дівонько, хоч ти душі не маєш, / Та серце добре в тебе...»*. Однак, поєднавшись з Лукашем, вона отримує від нього душу. Цей момент художньо фіксується надзвичайно містким образом «зірка в серце впала», бо ж в українців існують міфологічні уявлення, за якими зорі – то ніби-то людські душі. Етноестетизація мистецького втілення душі продовжується і сягає вершини в пластичному узгодженні з лісовим літнім ландшафтом. Серед всепоглинаючого рослинного буйноцвіття зацвітає і душа. *«Цвіте ж вона піснями. Той цвіт від папороті чарівніший – він скарби творить, а не відкриває»*.

Тобто міф не є чимось архаїчним. Він може давати відповіді на актуальні запити сьогодення, формувати певні моделі поведінки. Міф постає первісним зусиллям людини перекласти свою сутність на мову знаків, а оскільки інших знаків, ніж оточуюча природа, не було, то – виразити себе через знаки природи. У творчості Лесі Українки звернення до міфів піднімає проблему духовності, торжества духовного над матеріальним. Міф постає пошуком нових смислів, шукає шляхи до пізнання нових горизонтів буття з метою духовно-практичного освоєння світу. Через специфічне оформлення авторкою міфологічного образу, посилюється чинник суб'єктивного переживання сучасного світу в традиційному міфі. *«За алегоричними символами та сюжетами Леся Українка показує зв'язок минулого з сучасністю, їх трансформацію в майбутньому»* [3, с.7].

Список використаних джерел:

1. Гарасим Я. Етноментальна аура «Лісової пісні» Лесі Українки/<https://kameniar.lnu.edu.ua/?p=119>
2. Колесник О.С. Аналітична психологія як методологія аналізу міфопоетичної символіки в літературі (на прикладі творчості Лесі Українки) / О. С. Колесник // Вісник Чернігівського державного педагогічного університету імені Т.Г.Шевченка. Випуск 14. – Чернігів: ЧДПУ, 2002. – С. 93-98
3. ОРОХОВСЬКА Людмила Анатоліївна МІФИ У ТВОРЧОСТІ ЛЕСІ УКРАЇНКИ І МІФОТВОРЧІСТЬ СУЧАСНИХ МАС-МЕДІА / Л. А. Ороховська // Людиновимірний характер творчості Лесі Українки (до 140-річчя від дня народження Лесі Українки): Матеріали наукової конференції (м. Київ, 7 грудня 2011 р.). – К. : НАУ, 2012. – С. 8-11

НАУКОВЕ ВИДАННЯ

МАТЕРІАЛИ ІV МІЖНАРОДНОЇ
НАУКОВОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ

**«ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РЕАЛІЗАЦІЇ ТА
ВПРОВАДЖЕННЯ МІЖДИСЦИПЛІНАРНИХ
НАУКОВИХ ДОСЯГНЕНЬ»**

4 листопада 2022 року ♦ Тернопіль, Україна

Українською та англійською мовами

*Всі матеріали пройшли оглядове рецензування
Організаційний комітет не завжди поділяє позицію авторів
За точність викладеного матеріалу відповідальність несуть автори*

Підписано до друку 04.11.2022. Формат 60×84/16.
Папір офсетний. Гарнітура Cambria. Цифровий друк.
Умовно-друк. арк. 17,09. Замовлення № 346. Тираж: 50 примірників.
Віддруковано з готового оригінал-макету.

Контактна інформація організаційного комітету:

Міжнародний центр наукових досліджень
21037, Україна, м. Вінниця, вул. Зодчих, 40, офіс 103
Телефони: +38 098 1948380; +38 098 1526044
E-mail: mcnd@ukrlogos.in.ua

Видавець: Громадська організація «Європейська наукова платформа».
21037, Україна, м. Вінниця, вул. Зодчих, 18, офіс 81. E-mail: info@ukrlogos.in.ua
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи: ДК № 7172 від 21.10.2020.